

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Збірник наукових праць

Частина 1

Тернопіль – 2014

ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336
П 78

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів (протокол № 18 від 6 травня 2014 р.)*

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів, д.е.н., професор

УКЛАДАЧІ:

Максимчак Б.В. – економіст наукового журналу «Світ фінансів»

Письменний В.В. – доцент кафедри фінансів, к.е.н., доцент

П 78 **Проблеми та перспективи** розвитку фінансової системи України: збірн. наук. праць. – У 2-х част. – Ч. 1. – Тернопіль: Вектор, 2014. – 260 с.

У збірнику наукових праць розглянуто коло питань, що стосуються сучасних проблем та перспектив розвитку фінансової системи України. Представлені матеріали заслуговують на увагу викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336

За редакцію та достовірність матеріалів у збірнику наукових праць несуть відповідальність їх автори.

© THEU, 2014.

ЗМІСТ

<i>Атаманюк Р.М.</i> ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ.....	8
<i>Базилевська Ю.Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ	12
<i>Бабич Т.Б.</i> ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	16
<i>Барна Н.М.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	19
<i>Баль (Дида) С.В.</i> РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИБУТКУ В УПРАВЛІННІ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ	23
<i>Баранюк У.П.</i> ПРОБЛЕМИ КАСОВОГО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЗА ДОХОДАМИ.....	28
<i>Біда Р.М.</i> ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	31
<i>Богатюк Г.В.</i> НЕОФІЦІЙНІ ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	35
<i>Борух О.М.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	39
<i>Британ Ю.І.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	43
<i>Шаварина М.П., Бруховська Н.І.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ СТРАХОВИХ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	45
<i>Бульбах Т.М.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	50

<i>Вівчар В.В.</i>	ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	54
<i>Варшавська Н.О.</i>	СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ МІСЦЕВОГО РІВНЯ	57
<i>Василик Є.В.</i>	УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ	61
<i>Вітківська С.С.</i>	ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ В УКРАЇНІ.....	65
<i>Шаварина М.П., Возняк М.І.</i>	ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В СТРУКТУРІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	70
<i>Вук Я.С.</i>	ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ КАЗНАЧЕЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУТАМИ В ПРОЦЕСІ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ.....	74
<i>Герега М.В.</i>	АНАЛІЗ ОСОБИСТИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	79
<i>Гудзь Т.І.</i>	ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ.....	83
<i>Головенко В.О.</i>	СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	88
<i>Головата Л.І.</i>	СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИКОРИСТАННЯ	91
<i>Горбатюк І.О.</i>	СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ВІД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМКИ	97
<i>Гупало Г.В.</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	101

<i>Григорович М.М.</i>	МЕТОДИКА ПЛАНУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ	105
<i>Глухенька Н.О.</i>	НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КОМПЛЕКС, БУДІВНИЦТВО ТА АПК.....	110
<i>Демчишин Х.І.</i>	АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ СУКУПНИХ ВИТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ.....	115
<i>Дем'янишин Г.С.</i>	ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ	119
<i>Дережицька М.І.</i>	СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИДАТКІВ	125
<i>Діхтярук Н.В.</i>	НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ БЮДЖЕТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ	129
<i>Дереш І.А.</i>	ЗАОЩАДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	132
<i>Доскоч І.Р.</i>	ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ: ДИСКУСІЙНІ МОМЕНТИ	138
<i>Дуркалець Д.І.</i>	ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	145
<i>Дяків Л.І.</i>	УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	149
<i>Заборська О.О.</i>	ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ...	153
<i>Казмірчук А.Ю.</i>	ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	157
<i>Шаманська Н.В., Кий М.М.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	161

<i>Кізима М.А.</i>	БОРГОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА КРАЇН СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ	166
<i>Ковалик М.І.</i>	ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	171
<i>Краснощок Ю.П.</i>	НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	175
<i>Корчака С.І.</i>	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЇХ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	179
<i>Крижанівська Ю.А.</i>	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	183
<i>Кукурудза А.В.</i>	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ.....	188
<i>Шаманська Н.В., Лепінська Л.С.</i>	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	192
<i>Липка А.В.</i>	НАПРЯМКИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	197
<i>Лободіна З.М., Довжук Н.О.</i>	СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	199
<i>Луцюк Н.І.</i>	ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС	204
<i>Мазур Н.В.</i>	ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВА ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	207
<i>Мазуркевич М.В.</i>	ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....	210
<i>Максимчук Н.В.</i>	ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	214

<i>Малініч А.Б.</i>	ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З БЮДЖЕТНОЮ ПОЛІТИКОЮ	218
<i>Манюк А.О.</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ СПРЯМОВАНИХ НА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ.....	223
<i>Марусяк Н.В.</i>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	227
<i>Міщук Т.Г.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ.....	230
<i>Мельничук О.І.</i>	ХАРАКТЕРИСТИКИ КАПІТАЛУ БАНКУ	233
<i>Мокрій Т.С.</i>	РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТУ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	236
<i>Мойсшин М.Б.</i>	КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СУТНІСТЬ, СКЛАД ТА ДИНАМІКА	241
<i>Обоночна Л.А.</i>	ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НЕДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	245
<i>Папінко І.М.</i>	МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	248
<i>Сербан І.П.</i>	ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	251
<i>Соколюк А.Д.</i>	ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД	253
<i>Юрчак Ю.В.</i>	БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	257

Атаманюк Романна Миколаївна

ст. гр. ФУДЗм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

Реалізація стратегічного курсу нашої держави на інтеграцію у європейське співтовариство, побудова заможної, процвітаючої України неможлива без структурних перетворень в економіці, збільшення частки високотехнологічних галузей у виробничому секторі, розвитку сучасних інформаційних технологій, освіти, розвитку соціальної сфери. Основною метою соціального розвитку держави є зростання соціальних видатків, зокрема: забезпечення мінімальних соціальних стандартів, виплата соціальної допомоги визначеним законодавством верствам населення, фінансування розвитку науки, системи охорони здоров'я тощо. Саме від розвитку даних видатків залежить рівень життя та розвитку суспільства. На сьогодні актуальним питанням є забезпечення збалансованості фінансових ресурсів держави в цілому, а зокрема, тієї її частини, що направляється на соціальну сферу. Рішення цього питання перебуває в площині ефективного планування видатків. Планування дає змогу забезпечити збалансованість фінансових ресурсів, визначити реальні джерела доходів та пріоритети у видатках. Крім того, планування видатків є одним із інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів.

З огляду на значення соціальної сфери для суспільства, питання планування видатків на соціальну сферу є вкрай актуальними. Проблематика бюджетного планування соціальних видатків досліджувалася такими науковцями як В. Дем'янишин, В. Куценко, В. Скуратівський, О. Василик, В. Геєць, О. Кириленко та інші. Однак, в економічній літературі відсутні комплексні дослідження присвячені розвитку механізму планування видатків на соціальну сферу в Україні.

Метою статті є аналіз планування видатків на соціальну сферу, визначення проблем та напрямів покращення планування видатків на дану сферу в Україні.

У процесі розбудови незалежної держави відбулося зростання зобов'язань держави у сфері надання соціально-культурних послуг населенню. Незбалансованість потреб суспільства з можливостями держави приз-

вело до значного погіршення якості, а останніми роками і кількості послуг, що свідчить про недосконалість механізму бюджетного планування й прогнозування видатків на згадану сферу. Це зумовлено як об'єктивними макроекономічними диспропорціями, успадкованими від минулої системи господарювання та нагромадженими за роки непослідовних реформ, так і значними вадами у реалізації соціально-культурної політики держави. Серед таких проблем: недостатні розміри фінансування соціальної сфери, непослідовність та фрагментарність бюджетного планування, неефективна його структура, слабка соціальна спрямованість [4, с. 35].

Зазначимо, що в національній економічній системі соціальна сфера займає важливе місце як комплекс галузей, діяльність яких направлена на формування загальних умов всебічного розвитку особистості, забезпечення розширеного відтворення трудового, інтелектуального і споживчого потенціалу суспільства [3].

Бюджетне планування і прогнозування є важливими інструментами управління бюджетними коштами, які надають реальні переваги органам державної влади, оскільки підвищують ефективність прийняття фінансових рішень, сприяють відкритості процесу управління і прозорості прийняття рішень.

Як відомо, бюджетне планування – це процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення її стабільного соціально-економічного розвитку [2, с. 84].

Сьогодні для підвищення ефективності планування видатків на соціальну сферу необхідно визначити проблеми, які впливають на здійснення планування, основними з яких є:

- не врахування в повній мірі демографічних та соціальних змін;
- відсутність узагальнених даних про потребу в соціальних послугах;
- слабка методологічна база;
- не визначається реальна вартість реалізації програм соціальної спрямованості;
- відсутність чіткого механізму планування видатків на соціальну сферу.

Зазначені недоліки знаходять своє підтвердження в річних звітах про виконання бюджету. На сьогодні рівень виконання планових показників в Україні по деяких статтях соціальних видатків достатньо низький.

Планові показники соціальних видатків бюджету завжди перевищують фактичний рівень їх виконання, що є свідченням низької ефективності

планування видатків на соціальну сферу. Зокрема, рівень виконання плану соціальних видатків у 2012 р. становить 96,22%, в 2011 р. – 97,20%, в 2010 р. – 96,64%, а в 2009 р. – 95,66%, спостерігається незначне зростання. Найбільше недовиконання плану спостерігається в галузі житлово-комунального господарства на протязі усіх років, однак у 2012 р. даний показник значно покращився і становить 87,29%. Найбільший відсоток виконання плану у 2012 р. в галузі охорони здоров'я – 97,4% і соціального захисту та соціального забезпечення – 97,38%. Отже, в Україні потрібно вдосконалювати процес планування видатків на соціальну сферу.

За таких обставин певною мірою покращенню плануванню видатків на соціальну сферу, на наш погляд, сприятимуть:

- вдосконалення програмно-цільового методу;
- впровадження середньо термінового планування видатків на соціальну сферу;
- застосування довгострокових норм і нормативів.

Основними методами планування видатків бюджетів є нормативний, розрахунково-аналітичний, економіко-математичного моделювання, екстраполяції, балансовий. Одним із методів планування видатків є програмно-цільовий метод (ПМЦ). ПМЦ поєднує усі ці методи та додає елементи, за допомогою яких встановлюється зв'язок між ресурсами та результатами.

Суть ПМЦ полягає в розподілі фінансових ресурсів за програмами, що мають конкретні стратегічні цілі й оперативні завдання, які необхідно виконати. Ключовими елементами методології ПМЦ є: стратегічне планування, середньострокове планування бюджету, бюджетна програма, показники виконання бюджетних програм, моніторинг та оцінка виконання програм, прозорість бюджетного процесу та залучення громадськості. Вони прямо впливають на можливість органів місцевого самоврядування задовольняти потреби населення.

Перехід до середньострокового планування видатків на соціальну сферу пов'язаний із підвищенням ролі й удосконаленням довготермінового планування. Адже формування бюджетних видатків на середньотермінову перспективу повинно відповідати стратегічним цілям діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, затверджених нормативно-правовими документами на державному рівні та здійснюватись у контексті визначеної стратегії соціально-культурного розвитку. Проте в Україні відсутня єдина стратегія соціально-культурного розвитку держави. Існує велика кількість програм, що є відособленими та нескоординованими між

собою, не призначені для досягнення певної стратегічної мети суспільного розвитку [1, с. 338].

Вдосконалення планування видатків на соціальну сферу можливе за використання довгострокових норм і нормативів, особливо при застосуванні нормативного методу. Важливим аспектом є дослідження стандартів і нормативів соціальної сфери, оскільки діючі соціальні стандарти не відповідають сучасним соціальним реаліям та економічним можливостям держави, не враховують міжнародні норми та потребують перегляду.

У процесі дослідження проблем планування видатків на соціальну сферу в Україні виявлено, що на сьогодні планові показники не є реалістичними. Фактичний рівень соціальних видатків знаходиться на нижчому рівні порівняно з плановим, що є свідченням неефективності процесу планування.

В теперішній час механізм планування видатків на соціальну сферу повинен відповідати соціально орієнтовані ринкові економіці та саморозвиватися в контексті вирішення проблем, пов'язаних з недостатнім фінансуванням сфери соціальних послуг.

Удосконалення планування видатків на соціальну сферу в Україні може здійснювати шляхом:

- створення ефективного планування видатків на середньо- та довгостроковий період;
- оптимізації програмно-цільового методу;
- закріплення на законодавчому рівні недоторканості та неперервності фінансування соціальних видатків;
- підвищення контролю за соціальними програмами.

Література:

1. Алексеєнко Л.М. Удосконалення функціональних елементів бюджетування видатків сфери соціально-культурних послуг в Україні / Л.М. Алексеєнко, Б.С. Шулюк // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 2 (19). – С. 336–341.
2. Бечко П.К. Фінанси: навч. посібник / П.К. Бечко, Л.Д. Тулуш, В.П. Бечко, П.М. Боровик. – Львів: Новий Світ-2000, 2011. – 345 с.
3. Пігуль Н.Г. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / Н.Г. Пігуль // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2506>.
4. Шулюк Б.С. Особливості бюджетного планування і прогнозування видатків на сферу соціально-культурних послуг в умовах економічних трансформацій / Б.С. Шулюк // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 1. – С. 35–45.

Базилевська Юлія Ярославівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Чинна система міжбюджетних відносин в Україні пройшла два основних етапи свого розвитку. Перший етап (з 1992 по 2001 рр.) характеризувався домінуванням суб'єктивного підходу в розподілі доходів і видатків між окремими ланками бюджетної системи. В основу формування дохідної частини місцевих бюджетів було покладено систему нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів. І хоча ці стягнення були не єдиним джерелом доходів місцевих бюджетів, саме вони забезпечували левову їх частку. Для бюджетів обласного рівня використовувались як індивідуальні (окремий норматив для конкретного регіону), так і єдині (однакові для всіх регіонів) нормативи. Для інших бюджетів такі нормативи завжди встановлювалися індивідуально. Планування видатків визначалося наявністю об'єктів місцевого господарства, а також установ і організацій освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення та соціального захисту, що підпорядковувалися відповідним місцевим органам влади.

Недосконалість даної системи обумовлювалася такими причинами:

– вона слабо корелювала з реальними потребами бюджетів, в результаті чого утворювався дисбаланс між величиною фінансових ресурсів та обсягами владних повноважень відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

– вона не дозволяла місцевим органам належним чином планувати свою діяльність, запроваджувати програми розвитку на перспективу, оскільки нормативи відрахувань від загальнодержавних податків не були сталими (щороку переглядалися). За умови їх зниження діяльність та ініціатива органів влади взагалі могли бути паралізовані;

– вона не давала можливості справедливо і неупереджено розподіляти бюджетні кошти, оскільки не було чітких правил та процедур обчислення сум трансфертів; створювала передумови для суб'єктивних рішень і лобіювання інтересів [1, с. 21].

Як наслідок, такий механізм не тільки гальмував діяльність органів місцевої влади, взаємовідносини між суб'єктами бюджетних правовідно-

син, а й негативно впливав на загальноекономічний розвиток країни. Певним вдосконаленням наявної системи стало запровадження з 1999 р. щоденних нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, що дозволило підвищити рівень виконання місцевих бюджетів за доходами.

Прийняття Бюджетного кодексу та набрання ним чинності ознаменували початок нового етапу розвитку міжбюджетних відносин в Україні, який принципово змінив порядок планування доходів і видатків місцевих бюджетів та організацію взаємовідносин між ними. Суть основних нововведень зводиться до такого:

- переглянуто склад доходів державного та місцевих бюджетів і проведено більш чітке розмежування видатків між ними;

- запроваджено поділ надходжень і видатків місцевих бюджетів на такі, що враховуються, і такі, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, як основи для обчислення сум дотацій вирівнювання (вилучення коштів);

- розроблено формулу для розрахунку сум міжбюджетних трансфертів;

- здійснено перехід до прямих відносин між державним бюджетом і 686 місцевими бюджетами – областей, АР Крим, міст обласного і республіканського значення та районів областей (АР Крим).

Очікувалося, що внесені до системи регулювання міжбюджетних відносин зміни зроблять її більш стабільною та прозорою, дозволять підвищити рівень автономії бюджетів, відповідальності влади і сприятимуть розвитку регіонів. Разом із тим нині уже очевидно, що самотійність місцевих бюджетів – це лише декларація про наміри, а становлення та подальший розвиток місцевого самоврядування досі перебувають під загрозою. Реальну самотійність місцеві бюджети можуть мати тільки за умови їх фінансової незалежності.

Про посилення залежності місцевих органів влади від центру яскраво свідчить і показник частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів: за останні шість років даний показник зріс з 29,1% до 43,4%. За підсумками 2012 р., значення даного показника по регіонах коливалося від 12% у Києві до 68,7% у Тернопільській області [2].

Така ситуація, по-перше, призводить до того, що місцеві органи влади займаються переважно виконанням делегованих державою повноважень, а не питаннями місцевого значення, а, по-друге, надмірна частка трансфертів аж ніяк не стимулює їх до нарощування власної дохідної бази (втрача-

ється їх зацікавленість у збільшенні надходжень від власних та закріплених дохідних джерел).

Серед місцевих бюджетів, які мають міжбюджетні відносини з державним бюджетом, переважна більшість (близько 90%) є дотаційними.

Дотація вирівнювання з державного бюджету перераховується головними управліннями Державної казначейської служби бюджету Автономної Республіки Крим, обласним, міським (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення) та районним бюджетам шляхом застосування нормативів щоденних відрахувань від доходів загального фонду державного бюджету, що надійшли на аналітичні рахунки обліку доходів державного бюджету на відповідній території згідно із законом про державний бюджет на відповідний рік.

У разі, якщо суми, перераховані відповідним головним управлінням казначейства, не забезпечать отримання місячної суми дотації вирівнювання згідно із нормативами щоденних відрахувань, визначених у законі про державний бюджет, Державна казначейська служба перераховує на рахунок відповідного місцевого бюджету недоотриману місячну суму дотації вирівнювання із загального фонду державного бюджету не пізніше 10 числа наступного місяця.

Дотація вирівнювання з районних і міських бюджетів бюджетам районів у містах, сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення, крім бюджетів місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти, перераховується органами державної казначейської служби із застосуванням установлених рішеннями відповідних рад про бюджет нормативів щоденних відрахувань від кошика доходів районних і міських бюджетів з урахуванням дотації вирівнювання з державного бюджету та коштів, що передаються з місцевих бюджетів, які надійшли на аналітичні рахунки обліку доходів загального фонду місцевих бюджетів, відкриті в територіальних органах казначейської служби. Суми дотації вирівнювання з районних та міських бюджетів, недоодержані згідно з розписом районних та міських бюджетів, перераховуються органами казначейської служби на підставі платіжних доручень відповідних фінансових органів за рахунок фактичних доходів загального фонду місцевого бюджету, з якого надається дотація, в строк, установлений рішеннями відповідних рад про бюджет.

Кошти, що передаються до районних і міських (міст Києва та Севастополя, міст республіканського АР Крим і обласного значення) бюджетів з бюджетів районів у містах, сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного зна-

чення, крім бюджетів місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти, перераховуються головними управліннями казначейської служби за рахунок фактичних надходжень кошика доходів, які враховуються під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів, із застосуванням нормативів щоденних відрахувань, установлених рішеннями відповідних рад про бюджет.

Суми коштів, що передаються до районних та міських бюджетів, недоодержані згідно з розписом районних і міських бюджетів, перераховуються органами державної казначейської служби на підставі платіжних доручень відповідних фінансових органів за рахунок фактичних доходів загального фонду місцевого бюджету, з якого передаються кошти, в строк, установлений рішеннями відповідних рад про бюджет.

Слід відмітити, що стан виконання розпису по вилучених коштах до державного бюджету значно гірший, ніж по дотації вирівнювання. Це зумовлено тим, що місцеві органи самоврядування не подають до органів казначейства платіжних документів на перерахування коштів та відсутність надходжень по платежах, які враховуються при наданні даного виду трансферту.

Однією із спроб виходу з ситуації, що склалася у фінансовому вирівнюванні місцевих бюджетів, є застосування математичної формули, що дозволяє об'єктивно підійти до визначення обсягів місцевих бюджетів.

Важливою особливістю формульних трансфертів є те, що в основі трансфертів лежить різниця між розрахунковою видатковою потребою та розрахунковою доходоспроможністю. Однак, ні розрахункова видаткова потреба, ні розрахункова податкоспроможність не визначаються фактичними обсягами доходів та видатків, які спостерігаються в процесі виконання бюджетів. Натомість, показник розрахункової видаткової потреби базується на розрахунку видаткових нормативів, а розрахункова доходоспроможність залежить від ефективності та потенціалу мобілізації доходів. Як наслідок, формула створює важливі стимули до заощадження коштів і мобілізації додаткових доходів, де тільки можливо [3, с. 139].

Незважаючи на всі вади механізму фінансового вирівнювання, повністю відмовитися від нього сьогодні неможливо: у нас надто нерівномірне територіальне розміщення продуктивних сил, значно диференційована податкова база регіонів, істотна відмінність у потребах різних територій, часто непорівнянні обсяги витрат у сфері надання державних і громадських послуг та їх вартість. Свій вплив також справляють природно-кліматичні, історичні, географічні та інші чинники. Фіскальні дисбаланси,

що виникають під їх дією, вимагають відповідного врегулювання з боку держави, яка повинна забезпечити дотримання встановлених у країні соціальних гарантій, принаймні, на мінімальному рівні. При цьому завданням держави має бути не зрівняння дохідної спроможності бюджетів, а оптимальне поєднання необхідності забезпечити рівний доступ громадян до суспільних благ і послуг з наданням адекватної винагороди територіям, внесок яких у суспільний добробут більший.

Література:

1. Філатова Т. Взаємні розрахунки між державним та місцевими бюджетами в частині міжбюджетних трансфертів / Т. Філатова // Казна. – 2010. – № 5. – С. 21–23.
2. Дані Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>.
3. Сунцова О.О. Фіскальна ємність регіонів як основа системи міжбюджетних відносин / О.О. Сунцова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 137–144.

Бабич Тетяна Богданівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дишкант О.В.

ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

У кожній країні основу державних фінансів становить бюджет, а точніше – бюджетна система, яка включає державний бюджет і бюджет відповідних адміністративних одиниць. Згідно бюджетного кодексу державний бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади [1]. Дохідна частина державного бюджету формується з трансфертів, тобто односторонніх що не підлягають відшкодуванню, обов'язкових надходжень, неподаткових надходжень, тобто доходів від власності (капітальні доходи від продажів активів, стратегічних запасів і землі), операційного прибутку відомчих підприємств (включаючи прибуток Центрального банку) і односторонніх надходжень (штрафи), податко-

вих надходжень, які мають найбільший вплив на дохідну частину бюджету.

Податкові надходження – це обов’язкові платежі, які надходять до державного бюджету внаслідок виконання платниками податкового законодавства. Вони домінують у системі доходів державного бюджету, що обумовлено сутністю податків як фіскальних інструментів держави. У середньому частка податкових надходжень становить три чверті доходів державного бюджету України. Проте вона не стабільна: за останні 15 років коливалася в діапазоні майже з 20-відсотковим інтервалом (від 63,66% до 81,12%). У 2007–2012 рр. цей показник вирівнявся і змінювався в межах 3% [2, с. 101].

Податкові надходження як складова доходів державного бюджету на практиці класифікуються не за видами платежів, а за економічним змістом об’єктів оподаткування. Виділяються такі групи податкових надходжень: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості; податки на власність; збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів; внутрішні податки на товари та послуги; податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції; рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси; місцеві податки та збори; інші податки та збори. Важливою умовою забезпечення зростання податкових надходжень до державного бюджету, є розширення та підвищення ефективності виробництва. Саме у сфері виробництва створюється нова вартість – національний дохід – джерело фонду заробітної плати, інших видів доходу фізичних осіб, прибутку підприємств, з яких сплачуються податки у бюджет.

Серед вітчизняних вчених-економістів, що досліджують проблеми оподаткування, виділяються праці О.Д. Василика, В.М. Опаріна, В.М. Суторміної, В.І. Кравченко, В.М. Мельника, С.М. Онисько, М.Я. Азарова, Р.А. Славюка, М.Т. Крупки, Ю.В. Пасічника та ін. Проблеми податкових надходжень до державного бюджету, вдосконалення податкової системи є постійною темою обговорення у парламенті України на науково-практичних конференціях, семінарах. Такий інтерес до цієї проблеми пояснюється тим, що податки є тією категорією, яка зачіпає інтереси кожної людини, класу, соціальної групи, кожного підприємства, їх об’єднань, держави, оскільки це пов’язано безпосередньо з виробництвом, розподілом і споживанням новоствореної вартості, національного доходу [2, с. 76].

Відомі три основних засоби збільшення податкових надходжень до державного бюджету: розширення кола платників податків; збільшення

числа тих об'єктів, з яких стягаються непрямі податки; підвищення податкових ставок і при прямому і при непрямому оподаткуванні.

Зростання податкових надходжень до державного бюджету зумовлене посиленням фіскального навантаження на економіку, передусім підвищенням ставок акцизних зборів, а також збільшенням нарахування штрафів за порушення податкового законодавства [4].

Шляхами зростання податкових надходжень є збільшення обсягів виробництва, підвищенням рівня прибутковості підприємств, також важливе значення має дотримання платниками податків податкової дисципліни, під якою розуміємо своєчасне внесення фізичними і юридичними особами встановлених законом обов'язкових платежів і зборів до державного бюджету країни. Дотримання податкової дисципліни платниками податків в умовах, коли майже половина доходів господарюючих суб'єктів, працюючого населення ховається в тіні, має велике значення. Коли б нам удалося хоча наполовину домогтися легалізації доходів, з яких нині не сплачується податок, то податкові надходження до державного бюджету, порівняно з нинішнім рівнем, могли б збільшитися у декілька раз. Це великий резерв для наповнення державного бюджету. Використання його у подальшій розбудові економіки, зростанні добробуту населення – завдання економічної науки. Важливість проблеми заслуговує окремого дослідження. Зростання обсягів виробництва, доходів підприємств, фізичних осіб сприятимуть збільшенню надходжень податків у державний бюджет. Цьому ж слугуватиме і виведення значної частини економіки (понад 40%) з тіні, що дасть змогу краще вирішувати економічні та соціальні проблеми у країні [3].

Аналізуючи все вище зазначене можна зробити висновки, що збільшення податкових надходжень до державного бюджету залежить насамперед від сумлінності платників податків але також велике значення має і податкова політика держави. Держава повинна враховувати інтереси платників податків, так як наприклад занадто велике збільшення податкових ставок пригнічує виробництво і викликає скорочення сукупних доходів і витрат – джерела податків, або податкової бази. Підвищення ставки податку до 100% супроводжується скороченням податкових надходжень до державного бюджету. Така ставка оподаткування означає, що держава намагається вилучити у економічних агентів весь одержаний ними доход. За таких умов відкрита приватна економічна діяльність втрачає сенс і припиняється, економіка стає «тіньовою», а держава залишається без доходів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 3614. – Ст. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Бюджетна система: Підручник / За ред. В.М. Федосова. – К.: Знання, 2010. – 101 с.
3. Здобувач А.Р. Інституційні умови збільшення податкових надходжень у бюджет держави у перехідній економіці / Здобувач А.Р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.
4. Жаліло Я.А. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності / Жаліло Я.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.

Барна Наталія Миколаївна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Трансформаційні процеси в Україні, пов'язані з багатогранними та корінними економічними перетвореннями, суттєво впливають на соціальні відносини у суспільстві. Реформування цих відносин в Україні не завжди відбувалося у тому ж самому напрямку й з тією ж швидкістю, що й економічні реформи, що призвело до значної соціальної диференціації населення, падіння рівня його життя, зниження соціальної захищеності громадян та їхньої невпевненості в майбутньому. Тому одним з актуальних питань сьогодення є удосконалення системи соціального захисту населення, яке повинно базуватись на покращенні фінансування конкретних заходів, передбачених відповідними державними програмами та сприятиме зростанню рівня життя населення.

Великий внесок у вирішення теоретико-методологічних питань соціального захисту населення та його фінансового забезпечення вносять науковці, серед яких можна виокремити праці Д.П. Богині, Н.П. Борецької, С.А. Вегери, І.Ф. Гнибіденко, В.Г. Єременко, Е.М. Лібанової, В.О. Мандибури, Б.О. Надточія, О.Ф. Новікової, В.Й. Плиси, І.Я. Саханя, М.П. Шавариної, Ю.О. Шклярського, С.І. Юрія.

Однак, незважаючи на великий інтерес з боку вітчизняної науки і практики, у сфері соціального захисту залишається невирішеним ряд проблем, що негативно позначається на рівні соціально-економічного розвитку країни та добробуті її громадян.

Метою статті є дослідження економічних відносин у сфері здійснення державних видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення та визначення основних напрямів оптимізації видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

Держава гарантує та повинна забезпечувати право на соціальний захист і соціальне забезпечення населення, яке визначається ст. 46 Конституції України [3].

Поняття «соціальний захист» у нашій країні почало широко вживатися на етапі переходу до ринкової економіки. Соціальний захист є необхідний елемент функціонування будь-якої розвиненої держави. Упродовж багатьох років в Україні та інших країнах світу активно обговорювались питання щодо сутності, стандартів і механізмів досягнення високого рівня соціального захисту населення.

Соціальний захист населення – це система заходів правового, соціально-економічного й організаційного характеру, що гарантується та реалізується державою для досягнення гідного життя людини, тобто його матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства.

Головною метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Отже, державні механізми щодо забезпечення соціального захисту спрямовані на кожную людину та стосуються не лише найменш забезпечених категорій, а й населення загалом.

В Україні соціальний захист реалізується через: матеріальне забезпечення економічно активного населення; пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації; індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги.

Згідно зі ст. 46 Конституції України соціальний захист містить таку важливу складову, як соціальне забезпечення, яке відображає одну із форм розвитку інституту соціального захисту.

Основна функція соціального забезпечення – турбота про ті категорії населення, які згідно із законодавством у встановленому порядку мають право на тривалу або постійну допомогу (за віком, інвалідністю, обмеженою працездатністю, відсутністю інших джерел існування) і розподіл коштів соціального захисту, виплат із соціального страхування.

Соціальне забезпечення здійснюється у разі тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, догляду за дитиною-інвалідом, хвороби; досягнення пенсійного віку, безробіття, смерті годувальника, нещасного випадку на виробництві, професійного захворювання тощо [1].

Система соціального захисту України спрямована переважно на наступні категорії громадян:

- пенсіонери;
- особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною (Герої України, Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної праці тощо);
- ветерани праці;
- ветерани та учасники війни;
- інваліди;
- військовослужбовці та ветерани військової служби;
- громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- сім'ї з дітьми;
- малозабезпечені сім'ї;
- безробітні;
- громадяни, які частково або повністю втратили працездатність [4].

До витрат бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення населення належать видатки, спрямовані на адресну підтримку малозабезпечених громадян, забезпечення прожиткового мінімуму різних груп населення, соціальний захист осіб, що опинилися у скрутному становищі, пенсійне забезпечення.

Вагоме місце у складі видатків Державного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2012 р. займали видатки на соціальний захист пенсіонерів, а саме 85,7% від загальної суми видатків на потреби соціального захисту населення (рис. 1).

Друге місце за обсягом витрачання коштів державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення займає соціальний захист інших категорій населення. У 2012 р. цей показник дорівнював 9,54% від загального обсягу видатків державного бюджету на соціальний захист.

Видатки державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2012 році

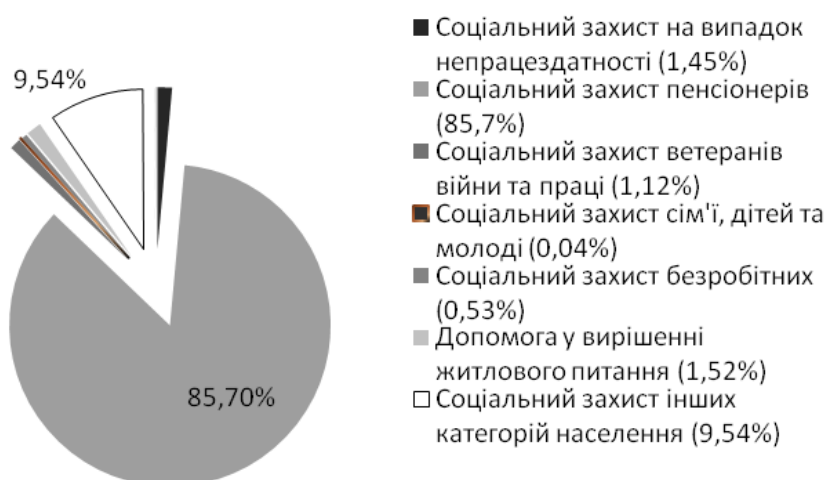

Рис. 1. Структура видатків Державного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2012 р.*

** Розраховано на основі даних Державної казначейської служби України.*

Найменшу частку видатків Державного бюджету України в 2012 р. склали видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 0,04% від загального обсягу видатків на соціальний захист та видатки на соціальний захист безробітних – 0,53% [2].

Виходячи із цього, слід зазначити, що у сфері соціального захисту існує ряд проблем, серед яких – недостатність бюджетних коштів для виконання у повному обсязі вимог чинного законодавства. Тобто, існує велика невідповідність між обсягами соціальних послуг і виплат, які зобов'язувалася надавати громадянам держава та можливостями їх фінансування з державного бюджету.

Мають місце недоліки, що стосуються нераціонального розподілу бюджетних коштів, наявності необґрунтованих пільг окремим категоріям населення та недоліки, пов'язані з недосконалою системою державних соціальних стандартів.

Сьогодні настала нагальна потреба змінювати докорінно ситуацію, що склалася в державі, виводити соціальну сферу на новий, якісно вищий рівень функціонування, а саме:

– необхідно розробити систему контролю, яка б забезпечувала цільове надходження коштів, які спрямовуються на соціальний захист та соціальне забезпечення населення;

– потрібно впорядкувати законодавчо-правову базу, в сфері соціального захисту і соціального забезпечення населення, розробити та прийняти низку законодавчих актів, відповідно до яких буде врегульовано основні дискусійні питання;

– потрібно розробити перелік показників, які б дали змогу правильно визначити рівень якості життя людей, що в свою чергу позитивно вплине на результативність видатків бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення населення;

– необхідно вдосконалити механізм надання соціальної допомоги та впровадити адресну соціальну допомогу, задля покращення фінансового становища тих громадян, хто має гостру потребу у цьому;

– доцільно перейняти позитивний зарубіжний досвід західноєвропейських країн щодо фінансування видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення.

Література:

1. Бюджетна система. Вишкіл студії: Навчальний посібник / За ред. С.І. Юрія та О.П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2010.
2. Звіт ДКСУ про виконання Державного бюджету України за 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.
3. Конституція України. – К.: Офіційне вид-во Верховної Ради України, 2004.
4. Скулиш Ю. Механізми забезпечення соціального захисту населення в Україні / Ю. Скулиш // Економіка та держава. – 2008. – № 7. – С. 57–59.

Баль (Дида) Софія Володимирівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИБУТКУ В УПРАВЛІННІ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ

У системі управління власним банківським капіталом особливо важливим є питання щодо джерел його нарощення. Серед основних шляхів збільшення власного капіталу банку виділяють як внутрішні, так і зовнішні. Вибір конкретного способу нарощення банківського капіталу зумовлюється його динамікою і змінами активів банку а також допустимими затра-

тами на залучення додаткового капіталу ззовні. Якщо передбачається банком повільне поповнення капіталу з урахуванням темпів зростання активів, то його збільшення можна досягти за рахунок внутрішніх джерел (нерозподіленого прибутку), якщо ж планується швидке зростання активів або відбувається неочікуване збільшення капіталу задля виконання підвищених вимог регулюючого органу то необхідне нарощення власного капіталу можна здійснити за рахунок додаткової емісії акцій або залучення капіталу зовнішніх інвесторів. На практиці банківські установи з метою збільшення обсягів власного капіталу активно використовують як внутрішні, так і зовнішні джерела одночасно, залежно від реальних потреб та наявних можливостей.

Основним внутрішнім джерелом нарощення власного капіталу для найбільших і великих банків можна вважати поточний результат (чистий прибуток, без урахування резервного капіталу, формування якого здійснюється також за рахунок відрахувань з нерозподіленого прибутку). Для малих і середніх банків такий спосіб нарощення власної капітальної бази буде неефективним, тому більш реальним для них слід вважати зовнішні джерела коштів.

Отримання прибутку для будь-якої банківської установи в ринкових умовах є необхідним чинником її існування, що забезпечує її фінансову стійкість, формує можливість створення адекватних резервних фондів, стимулює працівників і менеджерів банку до вдосконалення операцій, скорочення витрат, підвищення якості банківських послуг і також для успішного проведення емісії акцій та збільшення в кінцевому результаті власного капіталу. Відтак, можна вважати, що прибуток і власний капітал банку взаємопідкріплюють і взаємодоповнюють один одного, оскільки прибуткова діяльність дає змогу банкам спрямовувати весь або частину прибутку на поповнення власної капітальної бази, а з іншого боку, достатній розмір власного капіталу є джерелом безпроцентних фінансових ресурсів для банку, дає можливість йому легко дотримуватись нормативів капіталу, розширювати спектр активних операцій та збільшувати доходність своєї діяльності. Тому концепція високорентабельної банківської діяльності повинна базуватися на таких принципах: максимізація доходів, мінімізація витрат та високоефективний менеджмент.

Потрібно вказати, що для будь-якого банку нерозподілений чистий прибуток є функцією його інвестиційної, фінансової та дивідендної політики, а також кінцевим результатом її здійснення. З одного боку, чистий прибуток можна розглядати як самостійну складову, що входить до влас-

ного банківського капіталу й має здатність його збільшувати за рахунок зростання своєї абсолютної величини саме за рахунок оптимального й ефективного використання всіх інших складових у результаті збільшення дохідності активних операцій і зниження рівня їхнього ризику. З іншого боку, нерозподілений прибуток банку – це джерело поповнення власного капіталу, оскільки після сплати податків він розподіляється за двома основними напрямками: виплата дивідендів акціонерам і фінансування подальшої діяльності банку (реінвестування прибутку).

У контексті вищесказаного вважаємо за доцільне виокремити два основних способи поповнення власного капіталу банків за рахунок прибутку. По-перше, це безпосереднє нарощення обсягів чистого прибутку як складової власного капіталу банків шляхом збільшення дохідності активних операцій відповідно до здійснюваної кредитно-інвестиційної політики. При цьому не варто забувати, що при розширенні діапазону активів особливо актуальним стає питання оцінки реального розміру ризику та його мінімізації, й необхідності створення внутрішніх резервів з ліквідних безризикових активів з метою компенсації можливих втрат. Потрібно наголосити, що аналітичні служби банку на сьогодні не завжди здатні реально оцінити ступінь ризику банківських активів, тому важливим аспектом у намаганні отримати більші доходи за активними операціями має бути вдосконалення системи контролю за ризиками.

Варто зауважити, що другим способом використання чистого прибутку банків як внутрішнього джерела нарощення власного капіталу є його капіталізація, тобто спрямування частини або всього обсягу прибутку на реінвестування – поповнення капітальної бази банку. В цьому аспекті можливостей нарощення власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел вагомую роль відіграє дивідендна політика банку, яка визначає співвідношення між прибутком, що спрямовується на поповнення власного капіталу, та розміром дивідендних виплат акціонерам банку. Акціонери банку з точки зору черговості виплати винагороди за вкладений капітал у діяльність банківської установи займають іншу позицію порівняно з вкладниками та кредиторами, оскільки вони отримують дивіденди після того, як буде визначено чистий прибуток банку. Тому, враховуючи підвищений рівень ризику, який беруть на себе акціонери (ймовірність отримання банком збитків), вони мають отримувати і вищу винагороду за свою участь у капіталі банківської установи у формі дивідендів або зростання курсової вартості акцій.

Збільшення власного капіталу за рахунок реінвестування чистого прибутку має свої позитивні й негативні боки. Як видно з табл. 1, досить простим і швидким способом нарощення власної капітальної бази є використання банком чистого прибутку, що не пов'язано з додатковими витратами банку. Однак, слід мати на увазі, що тривале стримування дивідендних виплат може призвести до зниження ринкової вартості банківських акцій та втрати акціонерів.

Таблиця 1

**Переваги та недоліки нарощення власного капіталу
банку за рахунок прибутку [1]**

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - Простота і швидкість (переведення коштів з одного бухгалтерського рахунка на інший); - відсутність додаткових затрат на залучення капіталу; - незалежність від ринкової кон'юнктури; - відсутність загрози розширення кола власників і втрати таким чином контролю над банком 	<ul style="list-style-type: none"> - Висока ймовірність зменшення дивідендних виплат акціонерам; - виникнення проблеми зниження курсу банківських акцій на фондовому ринку, що ускладнює залучення нових акціонерів; - повільні темпи збільшення власного капіталу; - висока чутливість власного капіталу в процесі його генерації до коливань процентних ставок і змін економічних умов фінансового ринку

На наш погляд, з метою стимулювання процесів збільшення власного капіталу банків шляхом капіталізації нерозподіленого прибутку потрібно запровадити пільги щодо звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, яка буде спрямовуватися банком на поповнення власного капіталу шляхом реінвестування та звільнення від оподаткування дивідендів, нарахованих і сплачених акціонерам у формі акцій, емітованих банком.

Заслуговує на увагу думка деяких науковців, які для вирішення питання з капіталізацією пропонують вітчизняним кредитним установам переглянути свою політику капіталоутворення й використовувати такий доступний засіб, як трансформація депозитних вкладів юридичних і фізичних осіб у власний капітал банків. Очевидно, що для успішного залучення коштів населення з цією метою установи банків мають забезпечити дивідендні виплати за звичайними акціями на рівні вищому, ніж доходи за депозитами. Отже, з метою зацікавлення потенційних інвесторів стати спочатку співвласниками, а потім вкладниками того чи іншого банку передусім необхідно останнім відрегулювати й оптимізувати свою дивідендну та процентну політику. З іншого боку, може виникнути проблема з низьким

рівнем прибутковості банків (адже дивіденди потрібно виплачувати з прибутку), що є наслідком зростання частки високоліквідних активів в їхньому сукупному обсязі, які не приносять високих доходів.

Наголосимо, що банки не мають забувати про прибуток, який є кінцевою метою їхньої діяльності, а його зниження ставить під сумнів доцільність та можливість існування банківських установ. Низька рентабельність може призвести до «проїдання» капіталу й відкликання ліцензії, а також до зниження темпів зростання власного капіталу не лише за рахунок скорочення реінвестування прибутку, а й за рахунок неминучого падіння інвестиційної привабливості банку, що, відповідно, обмежить надходження капіталу від потенційних акціонерів.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що нерозподілений прибуток – це основне внутрішнє джерело зростання власного банківського капіталу, здатне забезпечити стабільний та довгостроковий розвиток банку, передусім для найбільших і великих банків. Розглядаючи нерозподілений прибуток як джерело поповнення власного капіталу банку, необхідно враховувати фінансові результати діяльності банку, методи визначення і форму виплати дивідендів акціонерам. Дослідження способів використання прибутку для збільшення обсягів власного капіталу засвідчило, що найбільш прийнятним є реінвестування прибутку з обов'язковим врахуванням усіх факторів впливу на рівень внутрішньої капіталізації банківської установи. Додатковим стимулом банків у нарощенні внутрішньої капіталізації буде запровадження податкових пільг.

Література:

1. Тиркало Р.І. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання: Монографія / Р.І. Тиркало, Н.М. Ткачук. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 328 с.

Баранюк Уляна Павлівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ПРОБЛЕМИ КАСОВОГО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЗА ДОХОДАМИ

Державна казначейська служба України є органом, що безпосередньо здійснює касове виконання Державного бюджету України за доходами. Таким чином ДКСУ має ключовий вплив у створенні сприятливого середовища для залучення та подальшого розподілу бюджетних коштів.

Питання щодо касового виконання Державного бюджету України за доходами знаходяться у центрі уваги багатьох вчених і дослідників. Серед яких варто виділити С.О. Булгакову, О.Т. Колодій, Н.Д. Чалу, Л.Є. Клець, Л.Д. Федорук, В.М. Федосова, Ю.В. Пасічника, В.І. Стоян, В.П. Кудряшова, С.І. Юрія, М.Й. Маца, В. Опаріна, Л. Сафонову та ін.

Вітчизняний вчений В.М. Федосов вважає, що касове виконання державного бюджету – це закономірний порядок відкриття рахунків для виконання бюджету Державною казначейською службою України, проведення видатків в рамках надходжень та здійснення контролю [1].

Сьогодні в Україні використовується казначейська система касового обслуговування державного бюджету, яку С.О. Булгакова трактує як «гарантована Державною казначейською службою України система касового виконання державного бюджету» [2].

Виділяють такі функції виконання дохідної частини державного бюджету, які здійснюють органи Державної казначейської служби України:

- відкриття рахунків для бюджетних надходжень;
- розподіл зарахованих на відповідні рахунки податки, збори та обов'язкові платежі згідно нормативів відрахувань і проведення перерахунку даних грошових коштів;
- повернення надмірно або помилково зарахованих коштів до Державного бюджету України;
- відповідно до судових рішень і висновків Міністерства доходів та зборів України, відшкодування ПДВ;
- здійснення бухгалтерського обліку доходів Державного бюджету України;
- ведення щоденної, періодичної і річної звітності щодо державних доходів [3].

Операції з обробки платежів у органах ДКСУ виконуються у наступному порядку:

- повертають надмірно і помилково зараховані гроші;
- відшкодовують платникам податків ПДВ;
- розподіляють платежі згідно затверджених нормативів;
- перераховують місцевим бюджетам дотації.

Сплата фізичними та юридичними особами податків, зборів і обов'язкових платежів здійснюється як у готівковій, так і безготівковій формі. У першому випадку розрахункові документи повинні оформлятися згідно вимог Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті, а у другому оплата виконується через банк.

Кожного дня за допомогою програмного забезпечення здійснюється розмежування бюджетних надходжень, які розподіляються між державним і місцевими бюджетами, а також між загальними і спеціальними фондами Державного бюджету України відповідно до нормативів, які зазначені у щорічному законі «Про Державний бюджет України» та Бюджетному кодексі України. У кінці робочого дня щоденно дані доходи акумулюються на котлових рахунках, з яких вони надходять у Державну казначейську службу України та перераховуються дотації вирівнювання місцевим бюджетам.

Органи Державної казначейської служби України встановлюють як сукупний обсяг ресурсної бази Державного бюджету України, так і окремі види доходів у адміністративно-територіальному контексті. Уряд країни має вагомі можливості для маневрування коштами і своєчасного контролю за допомогою наявної інформації про рух грошей бюджету, обсяг його ресурсної бази та деталізації обліку.

Звітність щодо виконання дохідної частини державного бюджету України за доходами складається та акумулюється як головними розпорядниками бюджетних коштів, так і Державною казначейською службою України. Остання формує звіти на основі даних за касовими операціями, яка показана в обліку із виконання бюджетів й інформації, що міститься у звітності головних розпорядників бюджетних коштів [4].

Аналізуючи роботу Державної казначейської служби України, слід зазначити такі негативні аспекти у практичній діяльності даного органу виконавчої влади:

- високий рівень плинності працівників, яка виникає внаслідок слабкої мотивації, низької оплати праці та високого навантаження в органах Державної казначейської служби;

– дублювання функцій між особами, які працюють в різних відділах даної установи;

– органи управління і розпорядники коштів бюджету введуть такий облік, що не відповідає Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку, який має місце у державній сфері;

– неконкретний розподіл функцій та повноважень між органами ДКСУ та Міністерства фінансів України щодо розпорядження грошима державного бюджету;

– форми звітів про виконання державного бюджету за доходами вирізняються складністю і громіздкістю, внаслідок чого дані головних розпорядників і органів ДКСУ є різними. Цю проблему також спричинює те, що працівники даного органу не досконало знають нормативні й інструктивні акти;

– недосконале забезпечення контролю органів Державної казначейської служби України щодо використання коштів державного бюджету [5, с. 23].

Наведені проблеми свідчать про потребу покращення казначейського виконання державного бюджету за доходами. Тому особливо актуальною є проведення грамотної та ефективної політики у сфері казначейського обслуговування коштів.

Заходи, які допоможуть усунути проблеми в касовому виконанні доходної частини Державного бюджету України:

– для забезпечення оптимізації роботи фінансових, податкових і казначейських органів потрібно розширити їх взаємну діяльність, чітко розмежувати функції у процесі виконання бюджету;

– збільшення заробітної плати працівників органів ДКСУ та щорічне підвищення їх кваліфікації;

– посилення зусиль органів ДКСУ щодо уникнення бюджетних правопорушень та покращення контролю за рухом бюджетних коштів;

– спрощення форм звітності щодо виконання державного бюджету за доходами [2, с. 242].

Перспективне вдосконалення української казначейської системи зв'язане з покращенням механізму акумуляції і централізації бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України, підвищенням державного контролю за повним і своєчасним надходженням грошей до бюджету.

Отже, виходячи із вище наведеного, важливу роль у виконанні Державного бюджету України відіграє його касове обслуговування. В Україні

з 1995 р. діє казначейська система виконання бюджету, яка є ефективним засобом втілення політики країни у сфері державних фінансів. Головним принципом її роботи вважають єдність каси, який реалізується за допомогою єдиного казначейського рахунка. Органи ДКСУ відіграють важливу роль у бюджетному процесі, так як забезпечують акумулювання бюджетних надходжень, їх перерозподіл між бюджетами, введуть бухгалтерський облік операцій з бюджетними коштами. На сьогоднішній день в нестабільних умовах розвитку економіки України існує багато проблем касового виконання Державного бюджету України за доходами, які вимагають подальших дій щодо їх розв'язання.

Література:

1. Федосов В.М. Бюджетна система: підруч. / За наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. – 871 с.
2. Боровик П.М. Перспективи розвитку казначейської системи виконання бюджету / П.М. Боровик, В.С. Вишнева // Інноваційна економіка. – 2012. – № 11. – С. 240–244.
3. Чала Н.Д. Бюджетна система / Н.Д. Чала, Н.В. Лазоренко. – К.: Знання, 2010. – 223 с.
4. Стоян В.І. Еволюція касового виконання бюджету в Україні / В.І. Стоян // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 23–29.
5. Булгакова С.О. Історія казначейства: Навч. посіб. / С.О. Булгакова, О.Т. Колодій. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 138.

Біда Роман Мирославович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Русін В.М.

ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У процесі казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету одним із завдань органів Казначейства є формування розрахункових документів і проведення бюджетного відшкодування податку на додану вартість на підставі висновків органів податкової служби [1]. Податковим кодексом України бюджетне відшкодування визначається як відшкодування від'ємного значення податку на додану вар-

тість на підставі підтвердження правомірності сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість за результатами перевірки платника, у тому числі автоматичне бюджетне відшкодування у порядку та за критеріями, визначеними цим Кодексом [2].

Платниками податків щомісячно за наслідками господарської діяльності розраховується сума податку на додану вартість яка належить до відшкодування. Відшкодуванню платнику податку з державного бюджету підлягає сума коштів, якщо за результатами звітнього періоду різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) упродовж звітнього періоду, та сумою податкового кредиту звітнього періоду має від'ємне значення. Сума податку на додану вартість, що підлягає відшкодуванню, визначається за даними податкової декларації за звітний період, яка подається платниками податків до органу податкової служби. А сам процес відшкодування податку на додану вартість з бюджету здійснюється органами казначейства за висновками податкових органів або за рішенням суду.

Відшкодування податку на додану вартість за висновками податкових органів здійснюється відповідно до Порядку взаємодії органів державної податкової служби та органів державної казначейської служби в процесі відшкодування податку на додану вартість, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2011 р. № 39 [3]. Згідно з цим порядком органи податкової служби за місцем реєстрації платника податку зобов'язані подати до органів казначейської служби висновок про суми відшкодування податку на додану вартість упродовж трьох робочих днів після закінчення камеральної перевірки податкової декларації платника податку, який має право на автоматичне бюджетне відшкодування ПДВ, та п'яти днів після закінчення перевірки платника, який не має такого права. На підставі висновку отриманого від податкових органів та узагальненої інформації про обсяги сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість орган державної казначейської служби перераховує платнику податку зазначену у висновку суму бюджетного відшкодування податку на додану вартість з бюджетного рахунку на поточний банківський рахунок платника податку, відкритий в обслуговуючому банку, впродовж:

- трьох операційних днів після отримання висновку в разі, коли платник податку має право на автоматичне бюджетне відшкодування податку;
- п'яти операційних днів після отримання висновку, якщо платник податку не має права на автоматичне відшкодування податку.

Відшкодування податку на додану вартість може здійснюватись на основі рішень судових органів. В даному випадку відшкодування за рішеннями суду здійснюється відповідно до Порядку взаємодії між органами державної податкової служби України та Державного казначейства України в процесі судового розгляду та виконання рішень суду щодо безспірного списання коштів з рахунків, на яких обліковуються надходження Державного бюджету України з податку на додану вартість, затвердженого спільним наказом цих органів від 27 квітня 2004 р. № 82/245 [3] та службового розпорядження Державного казначейства України від 3 лютого 2012 р. № 47. У разі надходження до органів державної казначейської служби оригіналу виконавчого документа (наказу суду), який свідчить про набрання рішенням законної сили, його копія не пізніше наступного робочого дня після його одержання передається до податкового органу для забезпечення повноти контролю за правильністю відшкодування та формування довідки щодо залишку невідшкодованого податку за звітний період.

Документи, що стосуються справи (рішення, наказ, постанова, ухвала, касаційна скарга та ін.), направляються для проведення юридичної експертизи до центрального апарату Казначейства. У разі прийняття позитивного рішення про відшкодування Державна казначейська служба надсилає головному управлінню інформаційний запит на перерахування необхідних для виконання рішення суду коштів з відповідних рахунків 3111 «Надходження до загального фонду державного бюджету» районного (міського) рівня на рахунок 3112 «Загальний фонд державного бюджету», відкритий для відшкодування податку на додану вартість на центральному рівні. Державна казначейська служба своїми платіжними дорученнями перераховує кошти з рахунка 3112 на рахунок платника податків. За проведеною операцією складається та надсилається головним управлінням казначейства реєстр платників податків, яким відшкодовано суми податку на додану вартість за судовими рішеннями, для подальшої передачі управлінням казначейства, а останніми – територіальним органам державної податкової служби.

Протягом 2013 р. Державною казначейською службою України і Головним управлінням Державної казначейської служби України у Тернопільській області на підставі висновків податкових органів здійснювалося відшкодування податку на додану вартість платникам податку. Так, за 2013 р., по області сума відшкодування податку на додану вартість склала 94135,5 тис. грн., що на 20809 тис. грн. більше попереднього року. Якщо врахувати, що через установи банків Тернопільської області у 2013 р. на-

дійшло податку на додану вартість 94135,5 тис. грн., то сума відшкодування податку на додану вартість становить 14,4% до суми надходжень (табл. 1). Для порівняння, у 2012 р. сума відшкодування податку на додану вартість до суми надходжень становила 16,1%.

Таблиця 1

**Інформація про надходження та відшкодування ПДВ
по Тернопільській обл. в розрізі районів за 2013 р., грн.***

№ з/п	Назва району	Надійшло податку на додану вартість	Питома вага району в загальних надходженнях	Відшкодовано податку на додану вартість	Питома вага району в загальній сумі відшкодування податку на додану вартість	Питома вага відшкодування податку на додану вартість у сумі надходження ПДВ
1.	Бережанський	4468283,6	0,7	92653,0	0,1	2,1
2.	Борщівський	6094014,0	0,9	36764563,0	39,1	603,3
3.	Бучацький	6553316,2	1,0	0	0	0
4.	Гусятинський	6696461,5	1,0	1412618,0	1,5	21,1
5.	Заліщицький	3539383,0	0,5	137404,0	0,1	3,9
6.	Збаразький	6511144,5	1,0	0	0	0
7.	Зборівський	5135431,4	0,8	649422,0	0,7	12,6
8.	Козівський	1685276,8	0,3	0	0	0
9.	Кременецький	7712828,5	1,2	0	0	0
10.	Лановецький	2754476,1	0,4	0	0	0
11.	Монастирський	2303820,7	0,4	0	0	0
12.	Підволочиський	8283057,1	1,3	1213802,0	1,3	14,7
13.	Підгаєцький	600033,0	0,1	0	0	0
14.	Теребовлянський	14045988,9	2,2	0	0	0
15.	Тернопільський	30637940,3	4,7	26059509,6	27,7	85,1
16.	Чортківський	8483382,3	1,3	182500,0	0,2	2,2
17.	Шумський	8157039,8	1,3	87244,0	0,1	1,1
18.	м. Тернопіль	528146508,2	81,0	27535816,2	29,3	5,2
Всього		651808385,8	100	94135531,7	100	14,4

* Примітка. Розроблено автором на основі даних Головного управління Державної казначейської служби України у Тернопільській обл.

Найбільша сума відшкодування ПДВ у Борщівському районі, на який припадає 39,1% усього відшкодування у Тернопільській області. У цьому районі, де надійшло ПДВ у сумі 6094,0 тис. грн., відшкодовано 36764,6. Питома вага відшкодування податку на додану вартість у сумі надходження ПДВ становить 603,3%.

Значна питома вага відшкодувань ПДВ у області припадала на Тернопільський район і м. Тернопіль. В усіх решту районах питома вага відшкодувань була досить низькою. У 7 районах області впродовж 2013 р. ПДВ взагалі не відшкодовували.

Література:

1. Порядок казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 29 січня 2013 р. № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0291-13/print1398548982377952>.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Порядок взаємодії органів державної податкової служби та органів державної казначейської служби в процесі відшкодування податку на додану вартість: Затв. постановою Кабінету міністрів України від 17 січня 2011 р. № 39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/39-2011-%D0%BF>.
4. Порядок взаємодії між органами державної податкової служби України та Державного казначейства України в процесі судового розгляду та виконання рішень суду щодо безспірного списання коштів з рахунків, на яких обліковуються надходження Державного бюджету України з податку на додану вартість: Затв. спільним наказом Державної податкової служби України та Державного казначейства України від 27 квітня 2004 р. № 82/245 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0645-04>.

Богатюк Ганна Василівна
ст. гр. ФДГзм-51
Науковий керівник:
д.е.н., професор Кізіма Т.О.

НЕОФІЦІЙНІ ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ДжЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Домашні господарства в процесі своєї економічної діяльності отримують певні доходи, які є вагомою основою для оцінки рівня життя населення в Україні. Проте в сучасних умовах вітчизняна фінансова наука, на превеликий жаль, вивченню специфіки формування доходів домогосподарств приділяє не достатньо уваги, хоча у зарубіжних країнах ситуація кардинально різниться.

Загалом доходи домогосподарств класифікують за різними ознаками (табл. 1).

Однак досить важливим питанням для України є формування доволі значною частиною українців власного добробуту за допомогою тіньових доходів. Саме в тіньовому секторі економічно активні співвітчизники отримують гідне визнання своєї праці. Наприклад, спеціаліст з ІТ-

технологій у престижній фірмі отримує набагато вищу зарплату, ніж науковець престижного університету. Навіть інколи робота охоронця оплачується краще, ніж праця державного службовця середнього рівня. Відтак, важливим завданням сучасної фінансової політики держави має стати виведення доходів громадян з «тіні» та створення необхідних економічних передумов для таких процесів. Як стверджують науковці, тіньова діяльність спричиняє понад 43% загальної нерівності, а заробітна плата – менше 23%, чистий дохід від особистого підсобного господарства – 11%.

Таблиця 1

Система класифікації доходів домогосподарств за критеріями їх походження і формування

Критерії	Складові системи сукупних доходів
Ресурсний	- доходи від найманої праці - доходи від підприємницької діяльності - доходи від власності(на капітал, нерухомість тощо) - трансферти
За способом одержання	- законні (від діяльності, яка не суперечить чинному законодавству) - незаконні (контрабанда, продаж зброї і т.п.)
За правом власності	- власні (отримані від праці, власності та у вигляді трансфертів) - запозичені (позика, кредит)
За відношенням до процесу праці	- трудові (підприємницький дохід, заробітна плата) - нетрудові (спадщина, проценти на вклади і т. ін.)
Натурально-речовинний	- матеріальні (грошові, натуральні) - нематеріальні (покращення умов життя та праці, доступності соціальних послуг)
За ступенем ризику	- пов'язані з ризиком (дохід від підприємницької діяльності, дивіденди, проценти і т. ін.) - відносно непов'язані з ризиком (заробітна плата, пенсії, стипендії, допомоги, орендний дохід)
Розподільчий	- первинні (заробітна плата, прибуток) - вторинні (пенсії, соціальні виплати)
Методико-методологічний	- нараховані (до сплати податків та обов'язкових платежів) - наявні (після сплати податків та обов'язкових платежів)
За споживчою спроможністю	- номінальні (фактичні у поточних цінах) - реальні (скореговані на індекс споживчих цін)
За рівнем споживання	- індивідуальні - родинні - колективні
За ступенем мобільності	- мобільні (якими населення розпоряджається без жодних обмежень) - іммобільні (пільги, безкоштовні послуги)

Доволі складною і вагомою для України проблемою, пов'язаною з доходами домогосподарств, є проблема незареєстрованої зайнятості. За даними Державної служби статистики України, кількість зайнятих у неформальному секторі економіки складає близько 5 млн. осіб або майже чверть від загальної чисельності зайнятого населення віком від 15 до 70 років. У неформальному секторі економіки працюють передусім особи працездатного віку, частка яких становить біля 80% [1].

Особливо поширеною неформальна зайнятість є у західних регіонах України, на Вінниччині та в Автономній Республіці Крим. За матеріалами вітчизняних обстежень робочої сили, не за фахом працюють 70% осіб з вищою освітою у сфері фізичних, математичних та технічних наук, 46% – біологічних, агрономічних та медичних наук, 76% – прикладних наук і техніки [1]. Як бачимо, в Україні освіта, на превеликий жаль, ще не гарантує отримання гідної роботи за фахом з подальшою перспективою кар'єрного зростання.

Упродовж останніх років одним із важливих факторів збільшення доходів домогосподарств (особливо західних областей України) стала трудова міграція за кордон. Трудова міграція – це, безперечно, надзвичайно актуальне сьогодні питання для України. Щодо кількості українських трудових мігрантів, то зазначимо, що цифри тут варіюються від 2 до 7, а то й до 10 млн. чол. За даними МОП, кожен сьомий українець виїжджав на заробітки за кордон. Причому найбільше у пошуках роботи подорожують жителі західного регіону (10,8% населення). У південному регіоні цей показник становить 1,9%, у північному – 1,3%, у центральному і східному – 1% [2].

Найпривабливішими країнами-реципієнтами вітчизняної робочої сили є Російська Федерація (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%). Серед інших країн, куди спрямовані потоки трудових міграцій, – Іспанія (4,5%), Німеччина (2,4%), Угорщина (1,9%), Португалія (1,8%). З'явилася у цьому переліку й нова держава – Білорусь, куди виїжджає 1,8% наших громадян [2].

Найпоширенішими сферами економічної діяльності трудових мігрантів є будівництво (45,7%), домашнє господарство (18,3%), сільське господарство (11,3%) та торгівля (9,1%). Українські мігранти не конкурують на ринку праці – здебільшого займають ті робочі місця, які є менш привабливими для місцевого населення. Більш як третина з них зайняті у найпростіших професіях, чверть становлять кваліфіковані робітники з інструментом, кожен шостий працює у сфері торгівлі та послуг, а кожен десятий –

як професіонал, фахівець або технічний службовець. Решта влаштовуються як кваліфіковані робітники сільського господарства. Розмір зарплати вітчизняних працівників за кордоном становить 30–60% від суми, яку отримують постійні мешканці країн-реципієнтів за таку саму роботу [2].

Насамперед головною метою працевлаштування за кордоном є фінансова допомога домогосподарствам в Україні. Обстеження трудових українських мігрантів засвідчило, що висилали з-за кордону кошти своїм сім'ям на Батьківщину понад 62% мігрантів. Ця грошова допомога значно впливала на добробут домогосподарств. У їх сукупному доході вона у середньому складала 43% [3]. Для прикладу: у 2011 р. до Чернівецької області надійшли перекази на суму понад 130 млн. дол. США понад 40 млн. євро. Це у півтора рази перевищило річний бюджет цієї області [4].

Щодо середньомісячного заробітку одного трудового мігранта, то він становить в середньому 930 дол. США, що майже втричі більше ніж у середньому на одного штатного працівника, зайнятого в економіці України (330 дол. США). Найбільше заробити вдається у Німеччині – 1798 дол. США, у Чеській Республіці – 1137 та Італії – 969, а найменше – у Польщі та Білорусі – 560 та 432 відповідно [2].

Через платіжні системи українські трудові мігранти в середньому за рік перераховують від 7 до 10 млрд. дол. США. Однак більша частка зароблених мігрантами коштів надходить до України через неофіційні канали: кошти надсилаються через знайомих чи водіїв вантажівок або передаються особисто. Зароблені мігрантами кошти є вкрай важливими для добробуту їхніх домогосподарств.

Аналізуючи добробут українських заробітчани у країнах Євросоюзу, загалом можна говорити про його значне поліпшення. Якщо раніше заробітчани економили на найнеобхіднішому, щоб заробити гроші й забезпечити потреби родини, яка залишилася в Україні, то нині дедалі виразніше виявляється спрямованість на задоволення особистих життєвих потреб, культурних запитів мігранта, пов'язаних з країною перебування, тенденція до самореалізації, підвищення свого професійного та освітнього рівня. Українці частіше купують помешкання в кредит у Італії, Греції, Іспанії, Португалії.

Проте інвестиційний потенціал доходів від трудової міграції використовується вкрай неефективно (в основному доходи трудових мігрантів в Україні розвивають ринки нерухомості, автомобілів, освітній, і зовсім мало такі кошти заробітчани вкладають у власний бізнес).

Наостанок відмітимо, що державні органи влади і управління повинні зайняти активну позицію у сфері регулювання доходів домогосподарств, стимулюючи їхнє бажання самостійно заробляти необхідні кошти, а не пасивно очікувати на допомогу з боку державних структур та громадських організацій. Кожен дієздатний і свідомий громадянин України повинен у першу чергу розраховувати на власні сили і можливості, формуючи добробут членів своєї родини та українського суспільства загалом, а також активно реалізовувати інвестиційний потенціал отримуваних ним доходів.

Література:

1. Зайнятість населення у неформальному секторі економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Міненко Т. 1,2 млн. українців є трудовими мігрантами / Тетяна Міненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press../2013_05_31_2_uk.htm.
3. Кизима І.С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І.С. Кизима [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/npkntu_e/2009_15/stat_09/54.pdf.
4. Проблема трудової міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/199794>.
5. Дронь Є.В. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки / Є.В. Дронь, В.Г. Заньковський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/38_TrM.pdf.

Борух Оріся Михайлівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаманська Н.В.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В умовах сучасності, інвестиційна діяльність має вагоме значення серед економічних явищ та процесів в країні, оскільки стосується інтересів громадян, держави та фінансових організацій. З одного боку, здійснення інвестицій є важливим показником рівня життя населення, пов'язаним із його споживанням, доходами та видатками, а з іншого – цінним ресурсом економічного розвитку держави та джерелом додаткового доходу для

вкладників. Крім того, інвестиції, як правило, сприяють заходам макроекономічної стабілізації та дозволяють вирішувати соціальні проблеми трансформаційного періоду.

Інвестиційна діяльність населення являє собою сукупність господарських операцій, пов'язаних з придбанням нематеріальних активів, основних фондів, корпоративних прав та інструментів фондового ринку в обмін на кошти або майно. З позиції членів домашніх господарств метою інвестування є забезпечення приросту вартості вкладеного капіталу та отримання позитивного фінансового результату від здійснених операцій.

Водночас, домогосподарства інвестуючи вільні грошові кошти через інструменти фондового ринку створюють умови для їх подальшого розвитку, формуючи значну частину їх фінансових ресурсів [1, с. 89]. Крім того, домогосподарства є одними із головних споживачів послуг і товарів, які надають зазначені інститути кожної країни.

Про особливе місце домогосподарств, як індивідуальних учасників фінансового ринку можна стверджувати на основі декількох важливих ознак, які полягають у наступному:

- процес розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу забезпечується виключно за участі фізичних осіб;
- фізичні особи виступають суб'єктами в системі відносин власності за умов ринкової економіки у державі;
- індивідуальним інвесторам притаманна схильність до великих ризиків;
- члени домогосподарства, незважаючи на рівень доходу, прагнуть заощаджувати частину отриманого доходу [1, с. 17].

Крім того, інвестиційна, як і будь-яка інша діяльність громадян може бути мотивованою та орієнтованою на позитивний фінансовий результат. Мотивуючими чинниками в процесі прийняття членами домогосподарств інвестиційних рішень виступають такі мотиви:

- застережний (створення резервів на випадок непередбачених подій);
- мотив покращення рівня життя;
- прагнення незалежності;
- мотив жадібності;
- бажання фінансово забезпечити майбутні покоління, залишивши їм спадок тощо.

Однак, є ще один фактор, суть якого полягає у можливості отримання додаткового доходу від здійснення капіталовкладень у різноманітні ін-

струменти фондового ринку країни, за рахунок чого досягається зниження інфляційних втрат та збільшується кількість первісних вкладень.

Отже, мобілізуючи свої заощадження в інструменти фінансового ринку, члени домашніх господарств мають на меті досягнення певних цілей, основними з яких є: одержання доходу від вкладень у вигляді процентів, дивідендів та дисконту; участь в управлінських процесах (за рахунок володіння пакетом акцій); страхування ризиків, пов'язаних з вкладенням коштів та оптимізація рівня оподаткування членів домогосподарства.

Інвестування фінансових нагромаджень в активи підприємств і установ дає можливість збільшити обсяги капіталу, що обертається на фондовому ринку країни та розширює спектр операцій на ньому [2, с. 22]. Передумовою здійснення даного процесу виступають інвестиційні ресурси домогосподарств, основою яких є заощадження, які в майбутньому можуть трансформуватись в інвестиції, за допомогою сформованих фінансових інститутів у державі. Однак в Україні фондовий ринок, як і фінансові інструменти, представлені ним, є малорозвиненим, що спричиняє вплив нагромаджених коштів населення у сферу банківської діяльності. Окрім мобілізації капіталу в установи банків, вкладники мають змогу розміщувати його в кредитні спілки, страхові, пенсійні, інвестиційні та інші фонди, які надають індивідуальним інвесторам можливість делегувати свої повноваження по управлінню власними коштами більш досвідченим, у професійному відношенні, учасникам фінансового ринку.

Водночас, збільшення масштабності інвестиційної діяльності домогосподарств та залучення їх до використання інструментів фондового ринку, як об'єктів для вкладення, в Україні ускладнюється наявністю ряду проблем, пов'язаних з управлінням інвестиційними процесами на рівні домашніх господарств, а саме:

- недостатньо уваги приділяється процесу планування бюджету домогосподарств, внаслідок чого приймаються інвестиційні рішення в умовах загальної макроекономічної нестабільності;

- значна частка потенціалу заощаджень є високоліквідною, оскільки зберігається у формі грошей і не використовується для операцій на фінансовому ринку. Це обумовлено низьким рівнем доходів населення та першочерговим зберіганням вільних коштів на випадок непередбачуваних подій;

- низький рівень інвестиційної культури громадян, що пов'язаний з фінансовою неграмотністю населення;

– незначна диверсифікація інвестиційних інструментів спричинена нестійкістю фінансово-кредитних установ та недосконалістю податкового регулювання діяльності фондового ринку [3, с. 5].

Виходячи з наявності вище перелічених проблемних аспектів, активізація інвестиційної діяльності домогосподарств є пріоритетним завданням державної економічної політики, оскільки саме цей сегмент фінансового ринку може стати надійним джерелом довгострокових ресурсів для економіки держави. Водночас, існуючі недосконалості його розвитку, низький рівень довіри вкладників, незацікавленість емітентів облігаційного ринку можуть, за певних умов, з часом усунутись за рахунок втручання держави та інших учасників ринку.

Таким чином, для забезпечення позитивного результату від інвестиційної діяльності, членам домогосподарства доцільно враховувати наступне:

- плануючи інвестиції, потрібно об'єктивно оцінювати їх альтернативні варіанти, опираючись при цьому на різні інформаційні джерела та беручи до уваги попередній досвід інших вкладників;

- приймаючи рішення про вкладення, особливу увагу варто приділяти вивченню документів, які супроводжують цей процес;

- аналізуючи співвідношення ризику та дохідності планованої операції, варто враховувати вплив інфляції за умови зберігання грошей удома;

- страхуючись від ризиків інвестиційних втрат, потрібно диверсифікувати інвестиції за допомогою вкладень у різні фінансові інструменти;

- здійснивши вкладення, по можливості доцільно формувати резервні кошти (по можливості) на випадок непередбачених обставин [4, с. 24].

Водночас одним із основних завдань управління фінансовими ресурсами домашніх господарств є оптимізація їх інвестиційних портфельів, оскільки це сприятиме зниженню ризиковості вкладень та збільшенню рівня їх прибутковості. Одним із важливих принципів його формування є диверсифікація ризиків мобілізованих коштів. Кваліфіковане управління портфелем потребує не тільки здійснення постійного аналізу вартості його активів, а й проведення ряду операцій зі зміни його структури, що забезпечить надійність та дохідність здійснених інвестицій.

Однак, витрати домогосподарств на реалізацію інвестиційних цілей можуть бути одним із чинників економічного зростання лише за умови підтримки їх діяльності державою, шляхом формування сприятливого макроекономічного та інституційного середовища в країні та реалізації урядом ефективної довгострокової фінансової стратегії.

Література:

1. Рамський А.Ю. Концептуальні підходи до формування інвестиційного потенціалу домогосподарств в історичній ретроспективі / А.Ю. Рамський // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 9. – С. 16–20.
2. Ковтун О.А. Фінансовий потенціал домогосподарств та його вплив на модель інвестиційної поведінки / О.А. Ковтун // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 15. – С. 16–21.
3. Заяць В.С. Інвестиційні можливості домогосподарств України: обмеження і перспективи / В.С. Заяць // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 5. – С. 4–6.
4. Кізіма Т.О. Прагматика та перспективи трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції / Т.О. Кізіма // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 10. – С. 22–26.

Британ Юрій Ігорович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Машко А.І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Однією з ключових проблем формування місцевих бюджетів України на сьогодні є обмеженість фінансових ресурсів, що зумовлено недосконалістю адміністративно-територіального устрою держави, системи формування доходів місцевих бюджетів та неефективністю системи видатків. Метою реформування економіки локального рівня та системи місцевих бюджетів є створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва, зайнятості населення та піднесення добробуту громадян.

Однозначного погляду на сутність та тлумачення терміну «місцеві бюджети» немає. Так, провідний вітчизняний науковець Павлюк К.В. наводить наступне визначення досліджуваного поняття: «місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладені на органи місцевого самоврядування». Економічна сутність місцевих бюджетів проявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад, та використанні цих фондів на фінансування, утримання і розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства, тощо [1, с. 249]. Місцеві бюджети розглядаються при цьому у двох аспектах: по-перше, як організаційна форма мобілізації

доходів та здійснення витрат місцевими органами самоврядування; по-друге, як фінансова категорія, основу якої становить система фінансових відносин [2, с. 145].

Гапонюк М.А., Яцюта В.П., Будяченко А.Є. та Славкова А.А. зазначають, що місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних фондів грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення. У той же час вони прирівнюють місцеві бюджети, до фінансового плану, що представляє систему організованих органами місцевого самоврядування заходів щодо соціально-економічного розвитку регіону та основним фінансовим планом кожної адміністративно-територіальної одиниці [3, с. 23].

Опарін В.М., Малько В.І., Кондратюк С.Я. вважають, що: «як економічна категорія, бюджет відображає відносини з формування на загальнодержавному і регіональному рівнях централізованих фондів, призначених для реалізації функцій держави» [4, с. 10].

Романенко О.Р. та Огородник С.Я. формулюють зміст категорії «місцевий бюджет» як розпис грошових доходів і витрат місцевих органів влади, а також план формування і використання фінансових ресурсів держави та адміністративно-територіальних одиниць, що забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади і місцевого самоврядування покладених на них функцій [5, с. 42].

Ю.В. Пасічник характеризує місцевий бюджет як «форму існування реальних, об'єктивно зумовлених розподільчих відносин, що виконують специфічне призначення–задоволення потреб у фінансових ресурсах як суспільства в цілому, так і його адміністративно-територіальних одиниць» [6, с. 147–148].

Петровська О.І. та Клиновий Д.В. стверджують, що місцеві бюджети—це фонди фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні місцевих органів самоврядування [7, с. 130].

Кириленко О.П. підкреслює, що саме місцеві бюджети найяскравіше втілюють політику органів місцевого самоврядування, є фінансовим планом розвитку певної території, в якому відображаються найважливіші завдання місцевої влади та очікувані результати діяльності [8, с. 322].

Роль місцевих бюджетів можна згрупувати за напрямками впливу на соціально-економічне життя регіону: політичний, правовий, соціальний та

економічний. Вплив та роль місцевих бюджетів у соціально-економічних процесах регіону можливо розглядати і оцінювати у кількісному та якісному вимірі, прямими і непрямими методами. Кількісний вимір характеризується сумою залучених коштів до дохідної частини місцевого бюджету та відсотком їх щорічного приросту. Якісний вплив характеризується питомою вагою перерозподілу валового внутрішнього продукту та валового регіонального продукту через місцеві бюджети та свідчить про рівень централізації фінансових ресурсів і спроможність органів місцевого самоврядування у повному обсязі виконувати покладені на них функції.

Література:

1. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки: [Монографія] / К.В. Павлюк. – К.: НДФІ.–2006. – 584 с.
2. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави: Монографія / К.В. Павлюк. – К.: НІОС. – 1998. – 198 с.
3. Місцеві фінанси. / [М.А. Гапонюк, В.П.Яцюта, А.Є. Будяченко, А.А. Славкова]. – К.: КНЕУ, 2002. – 184 с.
4. Опарін В.М. Бюджетна система / В.М. Опарін, В.І. Малько, С.Я. Кондратюк. – К.: КНЕУ, 2000. – 208 с.
5. Романенко О.Р. Фінанси / О.Р Романенко, С.Я. Огородник. – К.: КНЕУ, 1999. – 107 с.
6. Пасічник Ю.В. Бюджетна система / Ю.В. Пасічник. – Черкаси: Відлуння, 1999. – 375 с.
7. Петровська О.І. Фінанси (з елементами статистики фінансів) / О.І. Петровська, Д.В. Клиновий. – К.: ЦУЛ, 2002. – 300 с.
8. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О.П. Кириленко. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.

Шаварина Марія Петрівна

к.е.н., доцент

Бруховська Наталія Іванівна

ст. гр. ФУМзм-51

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ СТРАХОВИХ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Проблеми державних страхових фондів соціального призначення можна виокремити у такі групи: 1) нестача фінансових ресурсів у бюджетних

державних страхових фондів викликає потребу в пошуку резервів їх зростання; 2) необхідно переглянути методики нарахування окремих соціальних виплат і вдосконалити використання коштів страхових фондів; 3) ринкові умови господарювання вимагають змін в управлінні державними фінансовими ресурсами. Отже, розглянемо перспективи розвитку страхових фондів соціального призначення відповідно до основних видів державного соціального страхування.

Пенсійний фонд України не забезпечує власними доходами всіх пенсійних виплат, а тому отримує з державного бюджету дотації і кредити. З метою повноцінного наповнення бюджету Пенсійного фонду України доцільно: із розвитком економіки поступово збільшувати розмір заробітної плати працівників як бази нарахування єдиного соціального внеску; з ліквідацією тіньових доходів збільшувати як кількість платників, так і базу оподаткування єдиним внеском; обмежити максимальний рівень заробітної плати для нарахування єдиного внеску 2,5 середньої зарплати; змінити співвідношення розмірів єдиного внеску з роботодавців і застрахованих осіб на паритетне (50:50); знизити адміністративні витрати та витрати на оплату поштового і банківського обслуговування; поліпшити платіжну дисципліну; посилити контроль за рухом коштів і збільшити розмір штрафних санкцій.

Для державних страхових фондів актуальним є використання альтернативних потенційних джерел формування бюджетів. Одним із резервів поповнення дохідної частини бюджетів фондів є ефективна капіталізація вільних фінансових ресурсів. Фондам дозволено здійснювати розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву страхових коштів на депозитних рахунках у комерційних банках. При цьому порядок такого розміщення визначається Кабінетом Міністрів України. Прибуток, одержаний від такого розміщення, зараховується до дохідної частини фонду. Капіталізацію вільних фінансових ресурсів державних страхових фондів можна визнати раціональною не стільки для застрахованої особи, скільки для всієї економічної системи, адже вона супроводжується формуванням резервів у благополучні щодо впливу соціальних ризиків роки.

Слід відзначити, що реформуванням солідарного Пенсійного фонду неможливо розв'язати всі проблеми діючої пенсійної системи – забезпечення її соціальної справедливості, економічної обґрунтованості та фінансової стабільності неодмінно вимагає запровадження накопичувального фонду. Поєднання солідарного і накопичувального Пенсійного фонду є оптимальним варіантом, оскільки дає змогу диверсифікувати різні типи

ризиків і забезпечити виплату основних видів пенсій. Найбільша вада розподільчої системи полягає у тому, що вона не дає ніяких гарантій виплати ні сьогодні, ні в майбутньому. У свою чергу, накопичувальна система дасть змогу забезпечити високий рівень гарантій виплати пенсій для учасників як в даний час, так і в перспективі (при ліквідації Пенсійного фонду активи розподіляються пропорційно до обсягу накопичених пенсійних прав учасників).

За нової системи частина обов'язкових внесків накопичуватиметься у єдиному Накопичувальному фонді та обліковуватиметься на індивідуальних пенсійних рахунках громадян, які (та на користь яких) сплачуватимуть такі внески. Ці кошти інвестуватимуться з економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу та захисту їх від інфляційних процесів. Управління пенсійними коштами здійснюватимуть компанії з управління активами. Однак впроваджуватись другий рівень буде лише за умов формування необхідних економічних передумов створення відлагодженої ефективної системи державного нагляду та регулювання у цій сфері.

Аналіз стану Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності свідчить, що на розмір бюджету впливають такі негативні чинники, як: зменшення абсолютної чисельності зайнятого населення в економіці, збільшення кількості робочої сили, яка перейшла з державного сектору в приватний, де права на соціальний захист працюючих за наймом осіб часто не забезпечуються, неповна зайнятість, затримка заробітної плати та її низький рівень для багатьох категорій працівників.

Разом з тим, вимагає удосконалення система управління фінансовими ресурсами даного фонду: має місце необхідність своєчасного їх планування, затвердження бюджету фонду на плановий рік, здійснення контролю за його виконанням. Водночас необхідно внести зміни у методику планування та прогнозування видатків бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, оскільки згідно з діючою практикою планові показники розраховуються на основі середньорічних величин за попередні два роки. Крім того, відсутня динаміка зміни показників, які впливають на соціальні виплати, і стосуються народжуваності, захворюваності, смертності.

Одним із шляхів скорочення видатків бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є впорядкування фінансування оздоровчих заходів. Від часу, коли Фонд підпорядковувався профспілкам, у його видатках зберігаються витрати на утримання дитячо-юнацьких спортивних шкіл, закупівлю новорічних подарунків та оздоров-

лення дітей. Звичайно, усі ці заходи потрібні, але вони не повинні фінансуватися за рахунок страхових коштів. Дедалі проблематичнішим стає фінансування санаторно-курортного лікування, оскільки ціни на путівки постійно зростають, що значною мірою пов'язано з руйнуванням мережі оздоровчих закладів у відомчому та профспілковому підпорядкуванні. Загалом витрати на оздоровчі заходи становлять досить значну частку у видатках Фонду, проте їх відповідність страховим принципам, зокрема справедливості розподілу, викликає багато нарікань.

Незначні обсяги коштів даного фонду направляються на виплату допомоги на поховання. Окремі економісти пропонують передати цю виплату до компетенції управлінь соціальної політики місцевих рад, що дозволить наблизити виплату соціальної допомоги до одержувача, зменшити витрати по виплаті, а також посилити контроль за рухом коштів.

Збалансування фінансових ресурсів державного соціального страхування загалом, а не лише в розрізі окремих видів можна досягнути, переглянувши джерело фінансування поточних витрат на утримання апарату управління державних цільових фондів. Ст. 87 Бюджетного кодексу України визначено, що до видатків, які здійснюються з Державного бюджету України, належать видатки на державне управління, зокрема законодавчу та виконавчу владу. Правовий статус Пенсійного фонду України прирівняний до статусу державного комітету України, інші фонди соціального страхування включені до складу Міністерства соціальної політики України. У цьому відношенні положення ст. 87 Бюджетного кодексу України вступають у суперечності із чинним законодавством, що визначає особливості фінансування адміністративних видатків державних цільових фондів. Таким чином, існуюча практика поточного утримання та матеріально-технічного забезпечення фондів за рахунок страхових платежів є такою, що суперечить положенням Бюджетного кодексу України і повинна бути змінена.

Водночас, удосконалення потребує контрольної-аналітичної та ревізійної роботи територіальних підрозділів фондів, оскільки мають місце суттєві проблеми щодо внутрішнього фінансового контролю в їх органах. Однією із основних причин незадовільного стану відомчого контролю є проблема забезпечення кваліфікованими кадрами.

В економічній літературі обговорюються питання щодо стратегічних напрямів зміни місця та ролі соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в системі державного соціального страхування. Актуальною є дискусія щодо запровадження на його базі медичного страхування

шляхом реорганізації діючого Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності у Фонд загальнообов'язкового державного медичного страхування України і покладання додатково на останній обов'язків фінансування надання медичних послуг населенню.

Водночас варто зазначити, що зниження рівня захворюваності та зниження витрат на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності, значною мірою залежить від якості медичного обслуговування застрахованих осіб. Покладання цих напрямів роботи на один страховий фонд дасть змогу створити комплексну систему медико-соціального забезпечення громадян України, підвищити рівень контролю за експертизою тимчасової непрацездатності.

Слушною видається також пропозиція щодо об'єднання страхових послуг, які надають Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві в одній страховій установі з подальшим їх доповненням медичним страхуванням, що дозволить об'єднати надання соціальних послуг зі санаторно-курортного лікування та оздоровлення з даним видом страхування. Необхідно взяти до уваги також те, що зниження рівня захворюваності, зменшення витрат на виплату допомоги з тимчасової втрати працездатності значною мірою залежить від якості медичного обслуговування застрахованих осіб і є єдиною системою медико-соціального забезпечення працівників.

Таким чином, вдосконалення державних страхових фондів соціального призначення повинно відбуватись шляхом збільшення їх власних доходів, оптимізації соціальних програм і ефективного використання фінансових ресурсів, зміни джерел фінансування витрат на утримання апарату управління фондів, встановлення єдиних вимог до формування фінансових резервів, покращення процесу управління шляхом залучення ринкових інструментів та важелів.

Бульбах Тетяна Михайлівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах першочерговим завданням, яке має передбачати економічна політика України, є утримання стійкої динаміки та покращення якості економічного зростання як невід’ємної умови підвищення соціальної спрямованості розвитку держави. Реалізація завдань соціально-економічного розвитку України, насамперед залежить від забезпечення стійкого зростання економіки, яке дасть змогу суттєво покращити добробут українського населення. Держава має виробити стратегічні орієнтири, які б консолідували всі її регіони для подолання негативних тенденцій макроекономічної динаміки, які спричинили суттєве сповільнення темпів економічного розвитку та погіршення макроекономічних пропорцій. В умовах глибоких ринкових трансформацій національної економіки ще більш актуальними стали проблеми економічного розвитку регіонів, що залежать від їх бюджетного потенціалу.

Децентралізація бюджетної системи дає змогу пристосувати надання суспільних послуг до уподобань місцевих жителів, підвищує рівень відповідальності місцевих органів та ступінь ефективності діяльності державного сектору в цілому через запровадження елементів конкуренції. Однак, використання переваг бюджетно-податкової децентралізації вимагає:

- достатньої автономності органів місцевого самоврядування у питаннях визначення розміру і структури видатків місцевих бюджетів;
- чіткого розподілу видаткових зобов’язань між рівнями влади з врахуванням економічних критеріїв;
- достатнього адміністративного і фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування для належного виконання покладених на них функцій;
- дієвих стимулів і механізмів відповідальності органів місцевого самоврядування для забезпечення ефективного надання суспільних благ [0, с. 3].

Реформа системи взаємовідносин між рівнями влади, розпочата з прийняттям Конституції України і закону про місцеве самоврядування та

продовжена після введення положень Бюджетного кодексу, дозволила вирішити деякі з питань бюджетно-податкової децентралізації і зробила відносини між рівнями влади більш прозорими і передбачуваними. Однак, багато фундаментальних проблем залишилися нерозв'язаними.

Переважання делегованих повноважень у структурі функціональних повноважень органів місцевого самоврядування і централізоване регулювання ставок заробітної плати, рівня зайнятості і матеріальних витрат бюджетних установ, що фінансуються з місцевих бюджетів, суперечить декларованій автономії органів місцевого самоврядування. Відсутність чіткого розподілу повноважень між рівнями влади і застаріла система планування видатків (заснована на підпорядкованості об'єктів) підриває стимули для органів місцевого самоврядування і знижує рівень їх відповідальності за виконання громадських завдань, що стає причиною суспільних втрат.

Хоча в Україні суттєва частка видатків консолідованого бюджету представлена видатками місцевих бюджетів, ступінь реальної децентралізації громадських завдань є доволі низьким. Надмірна централізація бюджетних відносин в Україні пояснюється:

- переважанням делегованих повноважень у структурі видатків місцевих бюджетів;
- регламентацією видатків місцевих бюджетів через централізоване встановлення різноманітних норм і правил;
- незначною часткою власних доходів органів місцевого самоврядування у фінансуванні їх видатків.

Значні проблеми у сфері планування видатків місцевих бюджетів зумовлені домінуванням делегованих повноважень. Власні повноваження органів місцевого самоврядування в Україні є доволі вузькими. У 2004 р. вони оцінюються на рівні 2,24 млрд. грн. або 8,9% загальних видатків місцевих бюджетів [0, с. 189]. Значна частина повноважень органів місцевого самоврядування є делегованими повноваженнями, котрі охоплюють фінансування управління, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення, культури і мистецтва, фізичної культури і спорту, захисту довкілля.

Планування реалізації делегованих повноважень органів місцевого самоврядування визначаються центральним урядом. Крім цього, варто відзначити, що на рівні районів і областей делеговані повноваження виконуються переважно місцевими державними адміністраціями, оскільки обласні і районні ради не мають власних виконавчих комітетів. Таким чи-

ном, підрозділи центрального уряду безпосередньо займаються виконанням і фінансуванням громадських завдань, закріплених за районами і областями. Така система підриває автономність органів місцевого самоврядування в управлінні суспільними справами на підвідомчій території.

Домінування делегованих повноважень в дійсності означає, що місцеві бюджети слугують інструментом економічної політики для центрального уряду. Це суперечить Конституції України і закону про місцеве самоврядування, які наділяють органів місцевого самоврядування досить значними повноваженнями і гарантують їх повну незалежність. Крім того, порушуються положення ст. 4 Європейської Хартії Місцевого Самоврядування, згідно з якою суспільні завдання мають виконуватися, переважно, тими гілками влади, що знаходяться найближче до громадян.

Значним недоліком механізму планування видатків місцевих бюджетів є централізоване нормування видатків місцевих бюджетів. Центральний уряд встановлює для місцевих бюджетів різноманітні норми, що поширюються на ставки заробітної плати, рівень зайнятості, матеріальні витрати бюджетних установ. На відміну від стандартів якості, фінансові норми орієнтуються на витрати, а не на результати витрачання бюджетних коштів, таким чином, вони не надають стимулів для підвищення ефективності надання суспільних благ.

Регламентация видатків місцевих бюджетів центральним урядом знижує спроможність органів місцевого самоврядування проводити реструктуризацію бюджетної сфери і не сприяє ефективному наданню суспільних благ. Відсутність фінансової автономії знижує рівень відповідальності органів місцевого самоврядування перед місцевими жителями і дозволяє перекладати політичну відповідальність на центральний уряд. Наприклад, відповідальність за незбалансованість місцевих бюджетів чи виникнення заборгованостей за поточними платежами може переноситися на центральний рівень. Будь-які недоліки у сфері податкової чи видаткової політики органи місцевого самоврядування можуть покриватися трансфертами з державного бюджету. Така система підриває стимули для ефективного надання суспільних благ на місцевому рівні.

В Україні недостатньо розвинутим є контроль за плануванням видатків бюджету на виконання делегованих повноважень. Переважання делегованих повноважень і централізоване нормування видатків співіснують із слабким контролем за їх плануванням і виконанням. Українська практика не передбачає регулярних процедур і механізмів контролю. В Україні застосовується лише строгий контроль за цільовою спрямованістю витра-

чання коштів місцевими органами. Прийняття такої стратегії контролю викликане недостатністю фінансування делегованих завдань державою. В умовах здійснення контролю за рівнем виконання делегованих завдань органами місцевого самоврядування, першим висновком після проведення такого контролю стала б необхідність збільшення сум трансфертів. Однак, з політичних міркувань, центральній владі вигідніше контролювати факт спрямованості наданих у розпорядження місцевих органів коштів на реалізацію делегованих завдань, ніж визначати результати витрачання коштів, тобто міру і якість виконання делегованих повноважень.

Для забезпечення ефективного надання суспільних благ розподіл повноважень між рівнями влади має базуватися на таких економічних критеріях:

- субсидіарності – наближення надання суспільних благ до їх споживачів,
- територіальної еквівалентності – відповідності рівня, відповідального за надання певної послуги, сфері її споживання,
- економії від масштабу (концентрації надання суспільних благ на вищому рівні у випадку зниження витрат на їх виробництво).

Таким чином, централізації бюджетної системи України сприяє неефективна система адміністративно-територіального устрою, за якої розпошеність місцевої влади через низький адміністративний і фінансовий потенціал більшості органів місцевого самоврядування не дозволяє планувати достатні фінансові ресурси для належного виконання громадських завдань. Централізоване регулювання видатків місцевих бюджетів через домінування делегованих повноважень і встановлення різноманітних норм витрачання коштів місцевих бюджетів знижує стимули для органів місцевого самоврядування витратити кошти економно і проводити реструктуризацію бюджетної сфери, а також знижує рівень їх відповідальності перед місцевими жителями. Відсутність належних стимулів співіснує з відсутністю контролю за виконанням делегованих повноважень.

Література:

1. Становлення ефективної системи регулювання видатків місцевих бюджетів. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні. Німецька консультативна група з питань економічних реформ. – К., 2004. – 14 с.

Вівчар Віталій Володимирович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

У демократичному середовищі першочерговим завданням є створення такого порядку, який забезпечить гармонізацію інтересів особистостей і соціальних груп, надасть свободу та право на гідні умови для життя. Виконання даних завдань – складова механізму реалізації соціальної функції держави, яка є особливо актуальною саме сьогодні. Адже однією з головних проблем українського народу є пошук шляхів виходу з економічної та політичної кризи, забезпечення соціальної безпеки і єдиного суспільного устрою під проводом загальноприйнятої національної ідеї, встановлення ефективного балансу у відносинах держави та громадянина.

Насамперед тема дослідження потребує з'ясування того, який зміст слід вкладати у поняття «соціальна функція держави». І. Арістова під нею пропонує розуміти один із напрямів діяльності держави, що полягає у створенні необхідних умов, які забезпечують гідне життя людини незалежно від її соціального стану й участі у виробництві сукупного національного доходу [1, с. 21]. Більш точним є визначення В. Бабаєва, який головним призначенням даної функції визначає забезпечення суспільного добробуту та створення рівних можливостей для усіх громадян [2, с. 77].

Загалом же виконання соціальної функції є невід'ємною ознакою будь-якої держави. Це визначено в Конституції України, згідно положень якої «людина, її життя й здоров'я ... і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини, їхнє утвердження і забезпечення визначають зміст і спрямованість діяльності держави, є її основним обов'язком» [3]. У сфері відповідальності держави лежить охорона праці і здоров'я людей, встановлення базових соціальних стандартів оплати праці та соціального забезпечення, підтримка сім'ї й материнства, інвалідів і людей похилого віку, розвиток системи освіти.

На практиці виконання соціальної функції держави реалізується через державний та місцеві бюджети шляхом виділення асигнувань на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовний та фізичний розвиток (табл. 1). Механізм забезпечення соціальних потреб

населення через бюджет потребує постійного вдосконалення, оскільки існує ряд стратегічних проблем. Вони стосуються низького рівня децентралізації бюджетної системи України та фінансової самостійності місцевих бюджетів, що прямо впливають на розмір видатків на соціальні цілі.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика видатків на соціальні цілі з державного та місцевих бюджетів за 2008–2013 рр.*

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Видатки на соціальні цілі з місцевих бюджетів						
Млн. грн.	93869,4	104249,1	128588,3	146577,5	176616,8	188349,7
%	53,18	54,74	53,44	58,30	59,09	58,73
Видатки на соціальні цілі з державного бюджету						
Млн. грн.	82635,8	86194,9	112043,4	104827,3	122344,6	132369,7
%	46,82	45,26	46,56	41,70	40,91	41,27
Всього						
Млн. грн.	176505,2	190444,0	240631,7	251404,8	298961,4	320719,3
%	100	100	100	100	100	100

* Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

Як свідчать дані табл. 1, видатки місцевих бюджетів на соціальні цілі мають чітку тенденцію до зростання. Якщо в 2008 р. з місцевих бюджетів було виділено 93869,4 млн. грн., то в 2009 р. цей показник становив 104249,1 млн. грн. У наступному періоді відбувалося більш стрімке збільшення суми асигнувань до 128588,3 млн. грн. у 2010 р., 146577,5 млн. грн. – в 2011 р., 176616,8 млн. грн. – у 2012 р. Проте підвищення рівня соціальних видатків відбувалося на фоні знецінення гривні, високого темпу інфляції та виходу країни з фінансово-економічної кризи, тому суттєвого покращення соціальних стандартів у нашій державі не спостерігалось.

У 2013 р. з місцевих бюджетів на забезпечення соціальної функції було виділено 188349,7 млн. грн. Даний показник свідчить про зростання асигнувань в порівнянні з попереднім роком, зокрема по таких статтях: охорона здоров'я – на 1594 млн. грн.; духовний та фізичний розвиток – на 398,1 млн. грн.; освіта – на 3277,9 млн. грн.; соціальний захист та соціальне забезпечення – на 6462,9 млн. грн. Хоча цього збільшення виявилось не достатньо для надання базових соціальних послуг населенню.

Важливим індикатором соціальної держави є частка соціальних видатків в місцевих бюджетах у порівнянні з питомою вагою даних асигнувань у державному бюджеті. В Україні дані показники знаходяться приблизно на одному рівні. У 2008 р. частка асигнувань з місцевих бюджетів склала

53,18%, тоді як з державного бюджету – 46,82%. Впродовж 2008–2010 рр. динаміка змін даних показників була невідчутною. Проте в 2011–2012 рр. відбулося зростання частки видатків з місцевих бюджетів на соціальні цілі у загальній структурі до 58,30% та 59,09% відповідно, що є позитивним явищем, оскільки свідчить про зростання ступеня бюджетної децентралізації.

За 2013 р. з місцевих бюджетів на соціальні цілі було виділено на 55980 млн. грн. або 17,46% більше, аніж з державного бюджету. При цьому питома вага соціальних видатків в місцевих бюджетах становила 58,73%, у той час як в державному бюджеті – 41,27%. У порівнянні з попереднім роком помічається зменшення питомої ваги цієї групи видатків з місцевих бюджетів на 0,36%. На наш погляд, не варто оцінювати таке зниження як негативний процес, адже воно є дуже незначним і відбувалося на фоні збільшення номінальної суми соціальних видатків з місцевих бюджетів, отож не має впливу на процес реалізації соціальної функції.

Отже, місцеві бюджети є важливим елементом механізму фінансування соціальних видатків. Незважаючи на те, що в за 2008–2013 рр. їх обсяг в абсолютних і відносних показниках постійно зростає і спостерігалося підвищення рівня значимості місцевих видатків у забезпеченні соціальних потреб, система здійснення соціальної функції держави за допомогою місцевих бюджетів потребує вдосконалення. Погоджуємося з думками науковців щодо пріоритетних напрямків перетворення даних бюджетів у дієвий інструмент реалізації соціальних видатків шляхом:

- підвищення рівня фінансової самостійності місцевих бюджетів через стимулювання нарощення власної дохідної бази, адже органи місцевого самоврядування набагато краще знають особливості та потреби територіальних громад і можуть ефективніше спрямувати бюджетні кошти на їх забезпечення. Зростання ступеню самостійності зведе до мінімуму залежність розвитку соціальної сфери в регіонах від бажань та можливостей органів центральної влади вирішували проблеми, які в них виникли;

- розмежування повноважень між державними та місцевими бюджетами на засадах збалансування загальнодержавних і місцевих інтересів. На наш погляд, потрібно акцентувати увагу на реалізації бюджетної політики соціального спрямування саме через місцеві бюджети. Адже вони є основним джерелом фінансування закладів охорони здоров'я, культури, освіти, заходів соціального забезпечення та захисту, визначають соціальний і економічний розвиток регіонів;

– розроблення програм розвитку регіонів на середньострокову перспективу, а також забезпечення їх фінансування. Особливої уваги заслуговують програми підтримки людей з особливими потребами, що надасть їм можливість для реалізації своїх прав і свобод на рівні з іншим громадянами; малозабезпечених та багатодітних сімей, молодіжного житлового будівництва, адже сім'я є основним осередком суспільства та формою створення найбільшого суспільного багатства – людини [4, с. 178].

Література:

1. Арістова І.В. Соціальна функція держави як визначальна категорія права соціального забезпечення України / І.В. Арістова // Форум права. – 2006. – № 2. – С. 18–21.
2. Теория государства и права: учеб. / Под ред. В.К. Бабаева. – М.: Юрист, 2002. – 592 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96%E2%F0>.
4. Васильєва Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів / Н. Васильєва // Управління сучасним містом. – 2004. – № 1–3. – С. 171–179.

Варшавська Надія Олексіївна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ МІСЦЕВОГО РІВНЯ

Виконання бюджету, складеного з використанням програмно-цільового методу передбачає здійснення низки заходів, пов'язаних як з фінансуванням програми, так і з управлінням видатками, розподіленими за підпрограмами та завданнями програми. Будь-яке рішення про внесення змін або коригування програми чи стратегії її виконання, обсягів асигнувань або перерозподілу коштів між завданнями в межах програми, про продовження або припинення програми та інше, необхідно приймати, базуючись на об'єктивній аналітичній інформації. Інструментом, який забезпечує отримання необхідних даних є оцінка бюджетних програм – невід'ємний елемент ефективного процесу управління програмами. Оцінка

бюджетної програми дає можливість визначити економічну та соціальну ефективність використання бюджетних коштів на виконання бюджетної програми згідно з поставленою метою і завданнями та результативністю цієї програми. Вона здійснюється за допомогою порівняння планових і фактичних показників її виконання, а також з урахуванням усіх факторів, які впливають на виконання бюджетної програми.

Питання розробки й застосування результативних показників оцінювання бюджетних програм широко висвітлюються в працях зарубіжних вчених Ш. Бланкарта, К. Вайс, Е. Ведунга, Р. Зоді, Ю. Немеца, А. Премчанда, Р. Хакета та ін. Серед вітчизняних фахівців окреслені питання розглядаються у працях: М. Бариніної-Закірової, Т. Єфименко, О. Кириленко, К. Павлюк та ін. Так, на думку Р. Хакета, показники результативності мають відображати ефективність використання бюджетних коштів; вимірювати ті самі результати через деякий час; порівнювати результати виконання бюджетних програм у динаміці за роками та між головними розпорядниками бюджетних коштів; вказувати на зміни у колі споживачів, чи зміни в проблемах, на розв'язання яких спрямована програма; використовувати зрозумілі та чітко визначені терміни [5, с. 111–112].

Шведський учений Е. Ведунг переконує у доцільності застосування таких показників для оцінки програм як: ефективність (витрати-результативність) грошова цінність результатів заходу через його грошову вартість; ефективність (витрати-вигоди) результати заходу у фізичному виразі через грошові витрати на захід [2, с. 290]. У навчальному посібнику «Планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу» показники результативності згруповані наступним чином [3, с. 41–42]:

- показники затрат (наприклад, у галузі освіти – кількість навчальних закладів за категоріями);
- показники продукту(виходу) – кількість випускників;
- показники ефективності – вартість навчання одного учня;
- показники результату, ототожнюючи при цьому показник результату з показником якості, – поліпшення рівня освіти.

Отже, у науковому середовищі наявні декілька підходів до визначення результативності реалізації бюджетних програм. Визначення показників та їх розрахунок мають ґрунтуватися на єдиній методології, що має охоплювати максимальну кількість індикаторів, які дають всебічну характеристику об'єкту.

Прийняття Бюджетного кодексу України окреслило перехід до практики формування бюджетів усіх рівнів за програмно-цільовим методом. Протягом останніх років в Україні прийнято ряд нормативних актів, які регламентують розробку бюджетних програм, прогнозну оцінку щодо фінансових ресурсів та забезпечення потреб на місцевому рівні, а саме: Закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм соціального та економічного розвитку України», «Про державні цільові програми», Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» та інші нормативні акти, що регулюють процес створення, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Втім, досі невирішеними залишились такі питання:

- неузгодженість загальнонаціональних та регіональних пріоритетів розвитку;
- недостатня обґрунтованість поставлених цілей, задач і механізмів регіональних програм;
- відсутність належного наукового забезпечення бюджетних програм;
- варіативність забезпечення програм у зв'язку зі змінами векторів економічного та соціального розвитку;
- велика кількість бюджетних програм, які не відповідають ні пріоритетам розвитку, ні ресурсним можливостям держави та регіонів;
- відсутність чітко визначених підходів до підбору показників виконання бюджетних програм;
- обмеженість результативних показників оцінювання програм.

До показників виконання бюджетних програм місцевого рівня ставиться конкретна вимога – вони мають давати комплексну, всебічну оцінку виконання бюджетної програм; забезпечувати повноту охоплення в поєднанні з простотою системи. При розробленні системи показників ставиться мета відобразити широкий спектр економічних і соціальних процесів, що відбуваються під час виконання програми. При цьому законодавство чітко визначає, що оцінка результативності бюджетних програм охоплює такі індикатори:

- продукту – характеризує обсяг виробленої продукції, товарів, наданих послуг внаслідок виконання вибраної бюджетної програми місцевого рівня;
- затрат – характеризують обсяг та структуру матеріальних і фінансових ресурсів, залучених (витрачених) на виконання відповідної місцевої бюджетної програми. Слід зазначити, що поняття «витрати» (expense)

вживається при зменшенні чистих активів, а коли зменшується чиста сума поточних активів, то вживається поняття «видатки» (expenditure);

– ефективності – відображають співвідношення між результатами від виконання бюджетної програми і витратами ресурсів (фактичними витратами), які зумовили їхнє отримання;

– якості – свідчать про здатність задовольняти певні потреби та етапи реалізації програми.

На наш погляд, наведений перелік оціночних показників результативності має не завершений характер та потребує доповнення. Враховуючи зарубіжний досвід оцінювання бюджетних програм місцевого рівня, пропонуємо доповнити систему показників оцінки результативності бюджетних програм показниками економічності та корисності виконання місцевих програм. Запропонований показник економії буде визначати можливість скорочення витрат по місцевій програмі та отримання результату за найменших витрат. Відносним показником економії є показник економічності як відношення передбаченої програмою вартості факторів чи ресурсів до її фактичної величини відповідно до прийнятного значення даного показника має коливатись у межах від 0,2 до 0,4.

Показник корисності, що буде розраховуватись останнім, відображатиме суспільну користь від виконання відповідної бюджетної програми на місцевому рівні. Значущість запропонованого показника полягає не лише у проведенні аналізу доцільності та ефективності програми, а й у загальній інформації щодо місця та ролі відповідної програми по галузі її приналежності.

Отже, додаткові складові оцінювання місцевих бюджетних програм будуть розраховуватись не лише на етапі її відбору, а й при безпосередньому виконанні, що дасть змогу зробити відповідні висновки про ефективність та доцільність витрачання бюджетних ресурсів. Водночас, вважаємо недоречним наявність серед оціночних показників індикатора «результативності» програми, адже цей термін має складний зміст та охоплює такі характеристики, як ефективність, економія, видатки, вихід продукту, а також якість. Відповідно, як окремий показник внесений до переліку показників оцінювання бюджетних програм він буде дублювати значну частину проведених розрахунків, що збільшить витрати часу на оцінку програми, але не забезпечить нових даних.

Отже, ефективна методика відбору бюджетних програм, яка базується на оцінці її результативності, дозволить забезпечити фінансування відповідної галузі, що задовольнить не лише інтереси вузького кола споживачів

її результату, а суспільства загалом. Розглядаючи результативність бюджетних програм місцевого рівня, необхідно постійно аналізувати можливу економію бюджетних коштів, якої можна досягти протягом запланованого періоду й використати на фінансування інших пріоритетних бюджетних програм.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Ведунг Е. Оцінювання державної політики і програм [Пер. з англ.] / Е. Вендунг. – К.: ВСЕУВИТО, 2003. – 350 с.
3. Планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: Навчальний посібник / [Під заг. ред. В.В. Зубенко]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження». – 4-те вид., випр. та доп. – К., 2013. – 120 с.
4. Про паспорти бюджетних програм: Наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2002 р. № 1098 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0047-03>.
5. Хакет Р. Програмно-цільовий метод / Program Budgeting Manual, Varents Group. 1999. – Р. 111–112.

Василик Євген Володимирович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ

Банківська діяльність за своєю природою пов'язана з ризиками, що викликаються різними обставинами. Ось чому розуміння суті цих ризиків, правильне оцінювання й управління ними дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають у банківській діяльності.

Ризик означає невизначеність, пов'язану з настанням будь-якої події або її наслідками. Невизначеність – це результат неочікуваних змін. Для банку взагалі невизначеність – це результат неочікуваних змін процентної ставки, потоків депозитів, платоспроможності позичальників, валютних

курсів тощо. Відсутність точної інформації або прогнозу про них породжує різні ризики (процентний, валютний, ризик ліквідності, кредитний). Отже, ризик – це результат невизначеності майбутнього [2, с. 86].

Усі банківські операції відрізняються різним ступенем ризику. На практиці заведено оцінювати значну кількість ризиків, які можуть охарактеризувати ситуацію і ймовірність здійснення подій.

Кредитний ризик займає значне місце серед інших банківських ризиків. Різноманітні джерела економічної інформації подають багато визначень кредитного ризику. Деякі з них переплітаються та дублюються, а деякі вирізняються оригінальністю і нестандартністю підходу. Так, більшість науковців визначають кредитний ризик як ризик неповернення у встановлений термін основного боргу та процентів за кредитом, що належать кредитору відповідно до кредитного договору.

Оперуючи поняттям кредитного ризику комерційного банку, потрібно розрізняти такі терміни:

- кредитний ризик щодо позичальника – ймовірність того, що позичальник (боржник) не зможе виконати свої зобов'язання перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами договору;

- кредитний ризик щодо способу забезпечення позик – ймовірність того, що банку не вдасться своєчасно і в повному обсязі скористатися забезпеченням позик для покритті можливих втрат;

- кредитний ризик щодо кредитної угоди – ймовірність того, що позичальник (боржник) не зможе виконати свої зобов'язання перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами договору і при цьому банку не вдасться своєчасно і в повному обсязі скористатися забезпеченням позик для покритті можливих втрат. Отже, кредитний ризик щодо кредитної угоди – добуток кредитного ризику щодо позичальника на кредитний ризик щодо способу забезпечення позик;

- зважений кредитний ризик щодо кредитної угоди – добуток кредитного ризику щодо кредитної угоди на суму позики, що зафіксована в кредитній угоді;

- портфельний кредитний ризик – середньозважена величина ризиків щодо всіх угод кредитного портфеля, де вагами виступають частки сум угод у загальній сумі кредитного портфеля [6, с. 169].

У банківській діяльності перш за все варто розрізняти два рівні кредитного ризику: кредитний ризик за окремою угодою (індивідуальний) та кредитний ризик усього портфеля (портфельний).

Провідні науковці у сфері менеджменту зазначають, що управління – це процес досягнення поставлених цілей, який включає функції прогнозування, планування, організації, мотивації, аналізу та контролю [5, с. 31].

Ковальов О.П. визначає, що управління ризиком – це сукупність заходів, спрямованих на мінімізацію відповідного ризику і знаходження оптимального співвідношення прибутковості і ризику, що включає оцінку, прогноз і страхування відповідного ризику.

Управління ризиками – сукупність системно організованих процедур по досягненню величини ризику у визначених межах. Це складний багатоступінчатий процес ідентифікації, оцінки, управління, моніторингу і контролю за ризиками [5, с. 32].

Управління портфельним кредитним ризиком являє собою систему взаємопов'язаних і взаємозалежних методів свідомого, цілеспрямованого впливу, спрямованих на недопущення ймовірного відхилення дійсності від очікуваних результатів або отримання додаткової вигоди (доходу, прибутку) порівняно з очікуваним результатом в умовах подолання невизначеності в русі кредитів [5, с. 32].

В управлінні системою портфельним кредитним ризиком банку необхідно дотримуватися таких принципів:

- цілісність (необхідність розглядати елементи кредитного ризику як сукупну цілісну систему, порушення якої може призвести до змін зв'язків між частинами системи, збоєм у механізмі її функціонування);

- цілеспрямованість (передбачає постановку конкретних цілей і завдань, яким підпорядкована система ризику кредитного портфеля, і прагнення досягти їх, використовуючи фінансові, матеріальні, інтелектуальні, трудові ресурси);
- гнучкість (здатність і схильність системи до змін у результаті постановки нових завдань, змін у ризиковій, ціновій, кредитній і іншій політиці банку під впливом зовнішніх факторів);

- відкритість;

- ієрархічність (елементи системи повинні мати строгу підпорядкованість);

- структуризація (наявність чіткої структури, основним критерієм якої є єдність стійких взаємозв'язків між її елементами, а також законів даних взаємозв'язків);

- ефективність;

- регламентованість;

- пріоритетність (чітке розуміння пріоритетів при управлінні ризиком кредитного портфеля);

– інформованість (процес управління кредитним ризиком повинен супроводжуватися наявністю об'єктивної, достовірної й актуальної інформації);

– контроль та коригування (виконання рішень про управлінський вплив на кредитні ризики повинно постійно піддаватися моніторингу) [5, с. 31–32].

Управління ризиком кредитного портфеля банку доцільно розглядати на двох рівнях: на рівні Центрального банку – Національного банку України й на рівні банку. Це пояснюється тим, що у своїй діяльності, і насамперед кредитній, банки керуються обов'язковими до виконання правилами, які встановлюються НБУ. Вітчизняним банківським установам на сьогодні ще бракує досвіду і можливостей для проведення власної зваженої кредитної політики, а тому, у переважній більшості, вони керуються інструкціями НБУ щодо мінімізації кредитного ризику.

Мета управління портфельним кредитним ризиком банку – підтримка на певному рівні показників, що характеризують ефективність організації кредитних операцій банку (ризиковість та доходність портфеля).

Управління ризиком кредитного портфеля банку вважається ефективним, раціональним за таких умов:

– за визначеним рівнем прибутковості неможливо сформувати кредитний портфель із нижчим ризиком;

– за однаковим ризиком неможливо сформувати кредитний портфель із вищою прибутковістю [2, с. 90].

Визначивши ризики, що підлягають управлінню, та їх розміри, необхідно виробити стратегію і методологію управління портфельним кредитним ризиком. Управління ризиками може бути спрямоване як на запобігання виникнення ризику кредитного портфеля банку, так і на подолання негативних наслідків від нього для рентабельності і ліквідності банку. На різних організаційних рівнях відповідно до розробленої методології приймаються рішення про застосування активних інструментів управління портфельним кредитним ризиком з метою його недопущення, мінімізації і нейтралізації, а також пасивних інструментів для подолання можливих наслідків ризиків.

Література:

1. Гаряга Л.О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки / Л.О. Гаряга // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 17: Збірник наукових праць: Наукове видання. – Суми: УАБС НБУ. – 2005. – 380 с.

2. Версаль Н.І. Кредитні ризики як важлива складова ризиків банківської діяльності / Н.І. Версаль, С.М. Олексієнко // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 85–95.
3. Пернарівський О.В. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків / О.В. Пернарівський // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 44–48.
4. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л.О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118–125.
5. Ковальов О.П. Методологія управління кредитними ризиками / О.П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 3. – С. 31–35.
6. Любунь О.С. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. / О.С. Любунь, В.І. Грушко. – К.: Слово, 2012. – 296 с.

Вітківська Світлана Степанівна

сл. гр. ДСЕз-21

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лободіна З.М.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ В УКРАЇНІ

Конституційне право громадян України на соціальний захист та забезпечення рівня життя не нижчого за прожитковий мінімум, гарантується системою загальнообов'язкового державного соціального страхування за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій на випадок неможливості громадянина отримувати дохід при втраті роботи або працездатності через хворобу, нещасний випадок, каліцтво, старість чи смерть годувальника. А також – наданням соціальної допомоги за рахунок бюджетних та інших джерел.

Система соціальної допомоги базується на дотриманні головного принципу – підтримувати тих, хто не в змозі подбати про себе самостійно. Принципи організації та функціонування цієї системи з роками зазнавали суттєвих змін внаслідок дії різних соціально-демографічних та політико-економічних чинників. В Україні тільки впродовж останніх двох десятиліть відбулися зміни, які негативно відобразилися на рівні життя населення: економічний занепад, який спостерігався у 90-ті рр., спричинив різке зубожіння більшої частини населення. З метою пом'якшення наслідків цього процесу державою проводиться цілеспрямована політика щодо підтримки найбільш вразливих верств населення із використанням такого

важливого інструменту як державна соціальна допомога.

Соціальна допомога – один із суттєвих механізмів сприяння подоланню бідності, яка покликана підтримати малозабезпечену сім'ю, що опинилась у скруті, та допомогти їй інтегруватись у суспільство [3, с. 3].

На сьогодні в Україні система соціальної допомоги представлена широким спектром різноманітних видів та форм соціальної підтримки найбільш вразливих верств населення, на які щорічно витрачається велика частина бюджетних коштів.

До основних видів соціальних допомог, які надаються за рахунок бюджетних коштів, належать:

1. Державна допомогу сім'ям з дітьми, а саме: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, допомога при народженні дитини, допомога при усиновленні дитини, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомога на дітей одиноким матерям.

2. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.

3. Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, а саме: допомога інвалідам з дитинства I групи, допомога інвалідам з дитинства II групи, допомога інвалідам з дитинства III групи, допомога на дітей-інвалідів віком до 18 років, надбавка на догляд за інвалідом з дитинства підгрупи А I групи, надбавка на догляд за інвалідом з дитинства підгрупи Б I групи, одиноким інвалідам з дитинства II і III груп, які за висновком ЛКК лікувально-профілактичного закладу потребують постійного стороннього догляду, надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 6 років, надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком від 6 до 18 років.

4. Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, а саме: допомога інвалідам I групи, допомога жінкам, яким присвоєно звання України «Мати-героїня», допомога інвалідам II групи, допомога інвалідам III групи, допомога священнослужителям, церковнослужителям, допомога особам, які досягли віку, що дає право на призначення допомоги, допомога на догляд одиноким малозабезпеченим особам, які за висновком ЛКК потребують постійного стороннього догляду (крім інвалідів I групи), допомога на догляд малозабезпеченим інвалідам підгрупи А I групи, допомога на догляд малозабезпеченим інвалідам підгрупи Б I групи.

5. Компенсаційні виплати та допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: одноразова компенсацію учасни-

кам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, одноразова компенсація дітям, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, одноразова компенсація сім'ям, які втратили годувальника із числа осіб, віднесених до учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою, щорічна допомога на оздоровлення, компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування, компенсація проїзду один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним, або повітряним, або залізничним, або водним транспортом особам, віднесеним до категорій 1 та 2, щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та особистого підсобного господарства, компенсація 50 (25) процентів вартості продуктів харчування за медичними (фізіологічними) нормами, встановленими Міністерством охорони здоров'я України, громадянам, які віднесені до категорій 1 та 2, щомісячна грошова допомога батькам потерпілих дітей, які перебувають у державних та комунальних дошкільних закладах освіти (за дні відвідування та невідвідування), щомісячна виплата на дітей шкільного віку, грошова компенсація на дітей, які не харчуються в навчальних закладах, розташованих на територіях радіоактивного забруднення, та дітей, які є інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи і не харчуються в навчальних закладах, а також за всі дні, коли вони не відвідували ці заклади, грошова компенсація батькам потерпілих дітей, які не відвідують дитячі дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади (у тому числі і тих, які не знаходяться в обліковому складі шкіл), якщо діти не перебувають на повному державному забезпеченні.

6. Компенсація за оплату електроенергії, газу та центрального опалення житла.

7. Тимчасова державна допомога дітям.

8. Соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам.

9. Допомога на догляд (щомісячна грошова допомога малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним).

10. Компенсація як фізичній особі, яка надає соціальні послуги.

11. Компенсаційна виплата особі, яка здійснює догляд за інвалідом I

групи або особою, яка досягла 80 років.

12. Субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг.

13. Субсидія на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива та оплату житлово-комунальних послуг.

14. Грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки.

15. Компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування.

16. Пільга на придбання твердого палива.

17. Пільга на придбання скрапленого газу.

18. Одноразова винагорода жінці, якій присвоєно почесне звання України «Мати – героїня».

19. Допомога на поховання.

Аналізуючи порядок призначення, одержувачів державних соціальних допомог, можна виділити такі основні напрямки підтримки малозабезпечених верств населення:

– універсальні, або категорійні види соціальної допомоги. Такий вид державної підтримки спрямований на підтримку певних груп населення та, як правило, не залежить від матеріального стану одержувачів;

– адресна допомога, або така, що надається залежно від наявних засобів до існування. Адресна допомога призначена для підтримки найнужденніших верств населення та залежить від майнового стану та середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Часто така допомога не має фіксованого розміру, оскільки розмір допомоги залежить від матеріального стану кожної конкретної сім'ї.

Соціальні допомоги відіграють значну роль у формуванні доходів населення: середнє значення питомої ваги соціальних допомог у доходах населення упродовж 2005–2012 рр. становило 22,4%, а у соціальних трансфертах – 56%.

Як свідчать дані рис. 1, упродовж 2005–2012 рр. соціальні трансферти населенню зросли у 3,5 разу, соціальні допомоги населенню – у 3,6 разу. Проте, не зважаючи на збільшення обсягів соціальних допомог, їхня частка у доходах населення знизилася на 5,18% і становила 21,39% у 2012 р. Це у першу чергу пов'язано із збільшенням величини інших видів доходів населення: прибутку, змішаних доходів, доходів від власності.

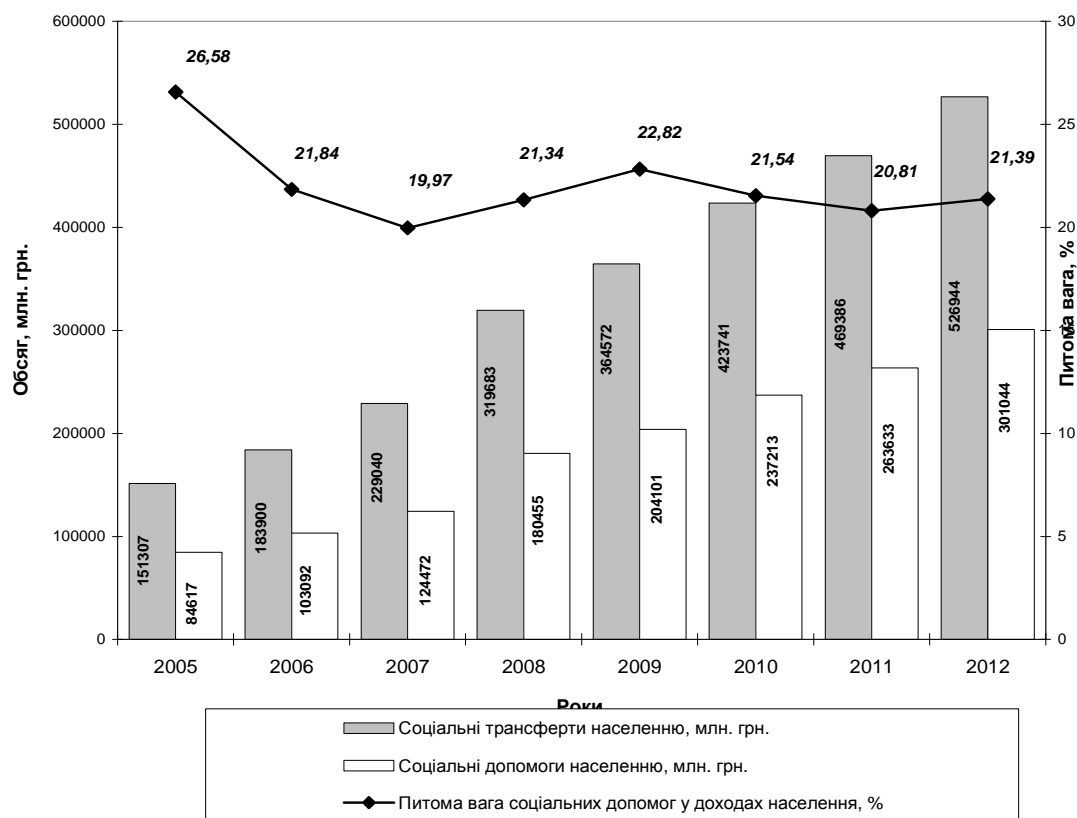

Рис. 1. Динаміка соціальних допомог, соціальних трансфертів населенню та питомої ваги соціальних допомог у доходах населення у 2005–2012 рр.*

* Розраховано та побудовано на основі [1, с. 13; 2, с. 13].

Зважаючи на постійне збільшення кількості одержувачів соціальних допомог, зростання обсягу допомог, логічно обумовленим наслідком впровадження такої соціальної політики виявилася її обтяжливність для бюджету держави, назріла необхідність пошуку шляхів реформування усієї системи державної соціальної допомоги.

Література:

1. Соціальний захист населення України. Статистичний збірник Державного комітету статистики України. – К., 2011. – 119 с.
2. Соціальний захист населення України. Статистичний збірник Державної служби статистики України. – К., 2013. – 123 с.
3. Що необхідно знати про державну соціальну допомогу? Міністерство праці та соціальної політики України. – К., 2007. – 26 с.

Шаварина Марія Петрівна

к.е.н., доцент

Возняк Мар'ян Ігорович

ст. гр. ФДГм-51

ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В СТРУКТУРІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

З проголошенням незалежності Україна взяла курс на створення соціально орієнтованої ринкової економіки. Це означає реформування системи соціального захисту населення, що є дуже важливим в умовах функціонування ринку. Однак цей процес зазнав затяжної кризи і на сьогодні вирішується не зовсім ефективними методами.

При проведенні реформування соціального захисту населення, в першу чергу, необхідно забезпечити стійкі темпи росту валового внутрішнього продукту та випереджуюче зростання капітальних вкладень в економіку, що створить стабільну надійну базу для зростання обсягів державних фінансових ресурсів.

Важливою складовою механізму реалізації соціального захисту населення є наявність відповідного фінансового забезпечення, яка, перш за все, реалізується за наявності джерел фінансування заходів і програм соціальної політики держави. Унікальність ролі бюджету у вирішенні проблеми економічної нерівності в суспільстві висуває на передній план заходи щодо усунення надмірних диспропорцій матеріального становища домогосподарств та одночасне забезпечення життєво необхідними ресурсами всіх людей, які цього з об'єктивних причин не можуть зробити самостійно. Важливою умовою зменшення гостроти проблеми бідності є глибоке реформування системи соціальних трансфертів населенню.

Потенціал вирішення проблеми бідності за рахунок збільшення трансфертів населенню доволі обмежений. Частка видатків державного і місцевих бюджетів на виплату різних видів допомог населенню в Україні є однією з найбільших в Європі. Як показують результати проведеного дослідження, в нашій державі значно відрізняється вплив на бідність грошових і натуральних трансфертів. У процесі аналізу встановлено, що більша частка різних видів допомоги у грошовій формі припадає на бідних, а переважна частина негрошових трансфертів – на небідних осіб. Через те, що спрямування трансфертів населенню у натуральній формі негативно позначається також на економічній ефективності, доцільно оптимізувати структуру соціальних трансфертів населенню. Загалом розширення частки

грошових трансфертів та одночасне скорочення частки натуральних трансфертів матимуть позитивний вплив на зменшення рівня і глибини бідності в Україні.

Сьогодні потребує вдосконалення порядок виплати основних грошових трансфертів населенню – допомоги сім'ям з дітьми і малозабезпеченим сім'ям. Оскільки найбільший ризик бідності зберігається у домогосподарствах з дітьми, то вирішити проблему бідності неможливо без посилення захисту від бідності саме таких сімей. Насамперед потребує вирішення проблема незабезпеченості мінімально необхідними ресурсами окремих категорій осіб, які з об'єктивних обставин не можуть працювати у період перед пологами і після них. В умовах існування значних проблем у сфері забезпечення доступності медичних послуг, у тому числі для вагітних жінок, рівень матеріального забезпечення має надзвичайно важливе значення. З огляду на це склались усі передумови для того, щоб для незастрахованих у системі соціального страхування осіб підвищити розмір допомоги у зв'язку з вагітністю і пологами. На нашу думку, її обсяг доцільно збільшити для непрацюючих осіб до рівня прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Крім позитивних результатів від цього заходу, які виявляться у покращенні матеріального становища домогосподарств, в яких народжуються діти, він сприятиме поліпшенню стану здоров'я новонароджених та матерів, що загалом приведе до зменшення бідності серед таких категорій осіб.

Як показує вітчизняна практика, хоч радикальне підвищення допомоги при народженні дитини позитивно позначилося на динаміці народження, воно не в змозі суттєво вплинути на зменшення бідності в сім'ях з дітьми. Незважаючи на те, механізм виплати цієї соціальної допомоги передбачає розподіл сум протягом одного-трьох років, після закінчення цього періоду домогосподарства залишаються без державної підтримки, яка надається за категорійною ознакою сім'ям з дітьми.

Досвід розвинених європейських країн підтверджує, що більшого ефекту у подоланні бідності можна досягти в умовах призначення порівняно невеликих одноразових виплат при народженні дитини, а також допомоги на дітей на значно більший період, ніж передбачено в Україні. Враховуючи зарубіжний досвід, а також певні негативні наслідки від виплати значних обсягів допомоги у зв'язку з народженням дитини протягом короткого періоду часу, можна зробити висновок, що позитивні результати для зменшення абсолютної та відносної бідності матиме запровадження допомоги на дітей тривалого періоду з одночасним скороченням обсягів

одноразових виплат.

Важливим напрямком удосконалення системи надання державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми є ширше врахування матеріального становища одержувачів трансфертів при визначенні їхнього обсягу. Для цього варто розвивати заходи щодо розмежування допомоги на дві складові – фіксовану і змінну, обсяг якої залежить від доходів домогосподарства.

Хоч системи соціального захисту, які функціонують у розвинених країнах, дуже відрізняються, підходи до надання бюджетної підтримки бідним прошаркам суспільства мають низку спільних рис. Загальною властивістю механізму надання соціальної допомоги з бюджету малозабезпеченим домогосподарствам є те, що його мета полягає у наданні матеріальної підтримки особам, не охопленим функціонуючими системами соціального страхування. До того ж першочергове завдання систем надання соціальної допомоги – це створення необхідних передумов для активізації власних зусиль одержувачів коштів у виході зі скрутного фінансового становища.

Під час реформування універсального трансферту бідним домогосподарствам, функцію якого в нашій державі виконує допомога малозабезпеченим сім'ям, потрібно враховувати весь комплекс причин бідності, а також сприяти ефективному виходу зі скрутного матеріального становища. Дієвість механізму надання допомоги малозабезпеченим сім'ям у подоланні бідності не може бути підвищена без радикального збільшення рівня забезпечення прожиткового мінімуму. При вирішенні завдань підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму слід враховувати необхідність збереження стимулів до самостійного пошуку особами джерела доходів. Для цього варто забезпечити помітну різницю між обсягом мінімальної заробітної плати та обсягом трансфертів, які надаються малозабезпеченим домогосподарствам.

Збільшення обсягів та підвищення доступності допомоги малозабезпеченим сім'ям неодмінно має супроводжуватися посиленням контролю за наданням соціальної допомоги. Реалізувати це завдання дуже складно у сучасних умовах, коли значну роль відіграє неформальний сектор економіки, а отже, великими є обсяги «тіньових» доходів, а також висока схильність державного апарату до корупції. Врахування перелічених особливостей потрібне при формулюванні напрямків оптимізації контролю у сфері формування і розподілу бюджетних трансфертів населенню.

Сказане вище дає змогу обґрунтувати рекомендацію щодо встанов-

лення більш жорсткого обмеження на одержання допомоги малозабезпеченим сім'ям у разі володіння чи користування домогосподарством певною власністю. Потребує суттєвого вдосконалення механізм проведення обстеження житлових умов соціальним інспектором.

Доповненням до допомоги малозабезпеченим сім'ям будуть одноразові виплати (наприклад, у разі важкої хвороби чи травми, закінчення або вступу до навчального закладу та ін.). З метою напрацювання досконалого механізму розширеної фінансової підтримки малозабезпечених спочатку, тобто на першому етапі, варто його апробувати на місцевому рівні. При цьому корисною буде розробка на загальнодержавному рівні чітких рекомендацій щодо встановлення надбавок до допомоги малозабезпеченим сім'ям і проведення додаткових одноразових виплат. Важливо також заохочувати органи місцевого самоврядування до такої діяльності шляхом часткового фінансування необхідних видатків за рахунок коштів державного бюджету.

Ще одним пріоритетним напрямком активізації бюджетних трансфертів є радикальне підвищення ролі бюджету у вирішенні важливих житлових проблем населення. Насамперед необхідно вести мову про потребу різкого збільшення витрат бюджету на фінансування житлових програм. В умовах дуже обмеженого комерційного іпотечного кредитування бюджетні ресурси є чи не єдиним джерелом для придбання житла для тих, хто його потребує. Крім різкого збільшення обсягу бюджетних ресурсів, що спрямовується на житлові кредити, потребує вдосконалення механізм їхнього надання. З огляду на величину ризиків бідності різних типів домогосподарств пріоритет в одержанні бюджетних житлових кредитів доцільно віддати сім'ям з дітьми, особливо багатодітним.

Значним резервом пошуку ресурсів для збільшення розмірів соціальної допомоги бідним особам є вивільнення коштів від скасування численних пільг, насамперед тих, користь від яких одержують небідні верстви суспільства. Першим кроком у забезпеченні більшої адресності натуральних бюджетних трансфертів могла би бути їхня монетизація, це дало би змогу зменшити неефективність бюджетних видатків.

Відсутність у державному бюджеті належних асигнувань змусила Уряд піти на скорочення кількості пільг і спрямування видатків на поглиблення адресності соціальної підтримки державою найуразливіших категорій. Призупинено виплати окремих видів пільг, звужено коло користувачів пільгами і компенсаціями, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів. Однак потребує вирішення питання ліквідації численних соціальних гара-

нтій (пільг і привілеїв) для окремих категорій громадян за професійною ознакою.

Вук Ярослав Степанович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Стоян В.І.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ КАЗНАЧЕЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУТАМИ В ПРОЦЕСІ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ

Існуюча в Україні система управління бюджетними коштами сформувалася під впливом структурних змін, які відбулися в усіх сферах суспільного життя, і характеризується недостатнім рівнем інституціональної спроможності та інтеграції її учасників. Недостатність інтеграції окремих складових системи управління бюджетними коштами не дає змоги забезпечити гармонійний розвиток усієї системи управління фінансами та бути ефективним інструментом державного регулювання соціально-економічної сфери.

Недоліками існуючої інформаційної інфраструктури системи управління фінансами є автономне функціонування інформаційно-аналітичних відомчих систем, зокрема, відсутність інтегрованої бази даних державних органів влади, які мають пряме чи опосередковане відношення до планування, використання чи контролю за фінансовими потоками держави, організаційна розпорошеність наявних інформаційних ресурсів [1, с. 68].

Концептуальні засади, стадії та порядок проходження бюджетного процесу визначено Бюджетним кодексом України. Згідно зі ст. 19 згаданого нормативно-правового акту учасниками бюджетного процесу є органи та посадові особи, які наділені бюджетними повноваженнями. Такими повноваженнями визнаються права та обов'язки учасників бюджетних правовідносин. Кожен учасник бюджетного процесу діє лише в межах своїх повноважень та відповідає за свої дії згідно з чинним законодавством.

На кожній стадії бюджетного процесу залучені певні учасники, які наділені відповідними повноваженнями. Головним завданням учасників бюджетного процесу є формування досконалої бюджетної системи, забезпечення її надійного та ефективного функціонування, досягнення злаго-

дженості у взаємодії окремих сфер і ланок бюджетних відносин. Діяльність цих органів має бути взаємоузгодженою і спрямованою на реалізацію дійової бюджетної політики.

Залучення до бюджетного процесу широкого кола учасників потребує чіткого й ефективного розмежування функціональних повноважень між ними. Дії учасників бюджетного процесу повинні бути взаємоузгодженими, аби не допустити дублювання функцій і в якомога ефективніший спосіб забезпечити реалізацію бюджетного процесу.

Взаємодія учасників бюджетного процесу на окремих його стадіях охоплює різноманітні напрями їхньої співпраці, основними з яких є оперативне прогнозування та касове планування надходжень до бюджетів, забезпечення цільового використання бюджетних коштів і здійснення дійового контролю за їхнім раціональним витрачанням, обмін інформацією про стан виконання бюджетів з метою оперативного втручання у бюджетний процес, підвищення його ефективності тощо.

У системі органів оперативного управління бюджетними коштами одну з провідних позицій утримує Державна казначейська служба, яке функціонує уже дев'ятнадцять років. Однак щороку функції органів казначейської служби постійно розширювались, а їхня діяльність зазнавала докорінних трансформацій. Еволюція казначейської системи триває й досі. Відтак, зважаючи на значний обсяг бюджетних повноважень Державної казначейської служби, швидкоплинність її розвитку та недостатній рівень законодавчого врегулювання багатьох аспектів її функціонування, однією з пріоритетних проблем, розв'язання якої дасть змогу суттєвим чином удосконалити вітчизняний бюджетний механізм, є проблема оптимального розмежування повноважень та організації належної співпраці між органами казначейської служби й іншими учасниками бюджетного процесу.

На наш погляд, однією з важливих особливостей діяльності органів державної казначейської служби є те, що результати їхньої роботи перебувають у безпосередній залежності від рівня ефективності взаємодії з багатьма суб'єктами бюджетного процесу – органами доходів і зборів та фінансовою інспекцією, фінансовими органами, розпорядниками й одержувачами коштів тощо. Організація взаємовідносин органів казначейства із кожним з учасників бюджетного процесу має свою специфіку.

У процесі виконання дохідної частини бюджетів завдання органів державної казначейської служби тісно переплітаються із завданнями органів доходів і зборів. Для забезпечення повноти надходження платежів до бюджетів згідно з бюджетною класифікацією останні подають відповід-

ним органам казначейської служби списки складу платників податків. Головні управління та управління казначейської служби надають відповідним органам доходів і зборів, а на центральному рівні Державна казначейська служба України – Міністерству доходів і зборів, інформацію про реквізити відкритих чи перевідкритих рахунків для зарахування платежів до бюджетів.

Важливою формою взаємодії між цими органами є обмін інформацією з питань, що належать до їхньої компетенції. Щоденно органи казначейської служби подають відповідним органам доходів і зборів пакет документів про виконання державного та місцевих бюджетів за доходами: звіти про виконання бюджетів за доходами у розрізі бюджетів та видів надходжень; відомості розподілу платежів, які надійшли до бюджетів; відомості про зарахування та повернення коштів з рахунків для обліку надходжень бюджетів; виписки з рахунків для обліку надходжень бюджетів у вигляді електронного реєстру розрахункових документів.

Щомісячно проводяться звірки доходів за всіма кодами бюджетної класифікації на підставі даних про надходження до державного і місцевих бюджетів та відомостей розподілу коштів. За результатами складають акти звірки, які разом із звітами про виконання дохідної частини державного та відповідних місцевих бюджетів надсилають до органів вищого рівня [2, с. 43].

В окрему групу учасників бюджетного процесу можна виділити органи, що контролюють справляння надходжень бюджету. Перелік органів, що контролюють справляння надходжень, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 106. Їх налічується 50, що свідчить про більшу деталізацію органів, що контролюють справляння надходжень в розрізі платежів до бюджету. Проте це не вирішує основної проблеми органів казначейської служби: надання подання на повернення надміру або помилково сплачених платежів до бюджету, оскільки порядки взаємодії з цими органами відсутні.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що до процедури складання переліку органів, що контролюють справляння надходжень, необхідно підходити виважено. За основу необхідно брати бюджетну класифікацію доходів, законодавчі документи з питань оподаткування та установчі документи органів, що займаються справлянням платежів до бюджету. Це допоможе вирішити проблему, суть якої полягає в тому, що у багатьох органах не передбачено в установчих документах функції надання подан-

ня щодо необхідності повернення податків, зборів та обов'язкових платежів з бюджету.

Основи розподілу функціональних обов'язків між органами казначейської служби та фінансової інспекції у процесі виконання бюджетів встановлено Бюджетним кодексом України. Діяльність органів фінансової інспекції здебільшого зосереджується на контролі за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів та їх збереженням, максимальним відшкодуванням збитків винними особами, мобілізацією до бюджетів платежів й інших надходжень, що були приховані в обліку та звітності.

Важливим аспектом взаємодії між казначейськими органами й органами фінансової інспекції є обмін інформацією про стан виконання державного та місцевих бюджетів. Крім того, ці органи обмінюються інформацією про виявлені у процесі контрольної-ревізійної роботи бюджетні правопорушення з метою створення дійових умов щодо їх попередження. У Державній казначейській службі України консолідацію та передачу таких даних проводить управління внутрішнього аудиту і контролю, у головних управліннях казначейської служби – сектори внутрішнього аудиту і контролю.

Крім того, органи казначейської служби та фінансової інспекції щокварталу проводять звіряння надходжень до бюджетів та бюджетних установ платежів за результатами контрольних заходів, проведених фінансовими інспекціями.

Зауважимо, що в сучасних умовах назріла актуальна потреба застосування системного підходу для оптимізації контролю за використанням бюджетних коштів. З огляду на це, на наш погляд, є потреба здійснення глибшого й чіткішого розподілу бюджетних повноважень між органами казначейської служби та фінансовою інспекцією, а також поліпшення правового врегулювання основних аспектів взаємодії між ними шляхом прийняття окремого нормативно-правового акта.

Взаємодія органів державної казначейської служби з фінансовими органами має відбуватися в напрямку розроблення і здійснення спільних заходів щодо забезпечення своєчасного та в повному обсязі надходження платежів до бюджетів, а також цільового спрямування бюджетних коштів. Тому актуальним постає питання організації ефективного обміну інформацією між фінансовими та казначейськими органами.

Подальшим етапом оптимізації системи обміну інформацією, на наш погляд, має стати організація загальної електронної мережі, яка б об'єднала усі ланки бюджетної системи в єдиний інформаційний простір,

дала б змогу формувати єдину базу даних для різних учасників бюджетного процесу, а відтак оперативно управляти бюджетними коштами. Обробка алгоритму взаємодії органів казначейської служби з фінансовими органами й іншими учасниками бюджетного процесу з використанням високоефективних програмно-технічних комплексів дасть змогу здійснювати оперативний контроль і управління бюджетними коштами у режимі реального часу із забезпеченням високої достовірності та надійності інформації [3, с. 54].

Слід відмітити, що розмежування повноважень між учасниками бюджетного процесу у нашій країні потребує оптимізації. Одним із дійових засобів такої оптимізації має стати чіткіше й повне законодавче закріплення завдань, функцій та обов'язків кожного з суб'єктів, наділених бюджетними повноваженнями. При цьому вважаємо, що в основі реформування правового поля мають лежати ґрунтовні наукові дослідження, а також досконале вивчення вітчизняної та зарубіжної практики.

Література:

1. Буряк П.Ю., Пашник Л.М. Проблеми вдосконалення системи формування доходів бюджету / Буряк П.Ю., Пашник Л.М. // Вісник БДФА. – 2008. – № 2. – С. 68–71.
2. Стоян В.І. Розмежування повноважень між учасниками бюджетного процесу та організація взаємодії з ними органів державного казначейства / В.І. Стоян, А.В. Лучка // Фінанси України. – 2005. – № 12. – С. 42–51.
3. Клівіденко Л.М. Напрями підвищення ефективності процесу казначейського виконання Державного бюджету за доходами / Л.М. Клівіденко // Науковий вісник БДФА. Економічні науки: збірник наукових праць / БДФА. – Чернівці: Технодрук, 2009. – Випуск 2. – С. 51–57.

Герєга Маряна Володимирівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

АНАЛІЗ ОСОБИСТИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Заощадження фізичних осіб, або ж особисті заощадження – це джерело капіталу, тобто ключового фактора виробництва, який визначає перспективи розвитку національного господарства в цілому.

Заощадження домогосподарств – це джерело капіталу, тобто ключового фактора виробництва, який визначає перспективи розвитку національного господарства в цілому. В свою чергу, досягнення та підтримання стабільних темпів економічного зростання є пріоритетним завданням економічної політики уряду будь-якої країни світу. Домогосподарства забезпечують економіку країни вільними грошовими ресурсами за рахунок своїх заощаджень, вони ж створюють основний попит на різноманітну продукцію, яка виробляється суб'єктами господарювання і самі беруть участь у задоволенні цього попиту. Поступовий розвиток національної економіки можливий тільки завдяки формуванню і раціональному використанню національних заощаджень та дієвого механізму трансформації їх в інвестиції. За змістом заощадження домогосподарств – це фонди грошових коштів, які домогосподарства формують з метою задоволення своїх майбутніх потреб або забезпечення майбутніх доходів [1, с. 576].

Частина тих доходів домогосподарства, що не витрачається, складає заощадження домогосподарства, вона призначена для забезпечення потреб у майбутньому. Тобто загальна величина заощаджень домогосподарств дорівнює сумі їх доходів за вирахуванням витрат. Тому для визначення джерел формування заощаджень домогосподарств доцільно розглянути джерела формування фінансів домогосподарств, які, по суті, є тотожними.

Обсяг фінансових ресурсів домашніх господарств і їх структура за джерелами надходжень залежать від впливу низки чинників, основним з яких є рівень розвитку економіки країни. Важливим чинником є також розвиненість ринкових відносин, від якої залежить ступінь економічної активності працездатного населення, що дає змогу підвищити доходи від самостійної діяльності в межах домогосподарства [2, с. 1].

Співвідношення витрат та заощаджень різних домогосподарств не однорідні. Одні домогосподарства повністю витрачають свої доходи на по-

точні витрати, інші розділяють доходи на поточні витрати та відкладають частину доходів на майбутні витрати (примітивні заощадження, які при вдалій організації в майбутньому збільшуються в обсягу та можуть використовуватися як на поточні витрати, так і на подальші заощадження) [3, с. 22].

Структура витрат домашніх господарств:

- придбання матеріальних благ;
- витрати на оплату послуг, що забезпечують фізичне відтворення робочої сили (відпочинок, платне медичне обслуговування);
- витрати на духовний розвиток і освіту для відтворення якості робочої сили (як доповнення до безкоштовного бюджетного фінансування);
- податки та збори;
- страхові внески;
- довгострокові вклади населення в цінні папери і банківські депозити;
- витрати на розвиток приватного підприємництва [3, с. 25].

Головною умовою заощадження є можливість заощаджувати, що залежить від розміру доходу. Якщо дохід домогосподарства дуже низький, то вона може мати навіть від'ємні заощадження. Це може відбуватися тоді, коли беруть позики або використовують заощадження, набуті у роки з вищими доходами [4, с. 1].

Заощадження домогосподарств можна класифікувати за декількома ознаками.

Вихідним критерієм класифікації заощаджень є функціональна спрямованість або спонукальні мотиви для здійснення заощаджень, у відповідності з яким заощадження домогосподарств поділяють на мотивовані (або добровільні) та немотивовані (або вимушені).

Виходячи з того, що мотиви – це підстава, привід для певних дій та вчинків людини, можна вважати, що вони є явищем суб'єктивним, психологічного порядку.

Створення мотивованих заощаджень визначається намаганням підвищити або хоча б зберегти рівень задоволення потреб членів домашніх господарств у майбутньому. Мотивовані заощадження, як правило, є добровільними. Це означав, що громадяни свідомо та добровільно відмовляються від певної частки поточного споживання задля забезпечення майбутніх потреб [5, с. 1].

Основні мотиви для здійснення заощаджень можна об'єднати в такі групи:

- придбання дорогих товарів;
- непередбачувані витрати;
- витрати майбутніх періодів (весілля, освіта та ін.);
- звичка заощаджувати кошти;
- заощадження з метою отримання прибутку [6, с. 53].

Однак інколи виникають ситуації, коли громадяни через певні, незалежні від них обставини, змушені відмовлятися від звичних обсягів споживання і збільшувати свої заощадження. У таких випадках мають місце немотивовані (вимушені) заощадження [7, с. 27].

Відсутність мотиву для формування заощаджень не означає безпричинності їх утворення. При неповному задоволенні попиту населення заощадження утворюються навіть проти його волі, якщо платоспроможний попит не відповідає пропозиції з боку виробництва.

Немотивовані заощадження домогосподарств виникають внаслідок перевищення платоспроможності над рівнем потреб. Це може відбуватися у таких випадках:

- рівень доходів досить великий, тобто домогосподарство має змогу задовольнити нинішні потреби;
- рівень пропозиції та якість пропонованих товарів або послуг не може задовольнити попит споживачів;
- у державі реалізується ефективна політика, спрямована на підвищення рівня заощаджень домогосподарств [7, с. 30].

Причинами, також, можуть бути: невідповідність між платоспроможним попитом населення на товари і послуги, з одного боку, та обсягами їх виробництва – з іншого; швидке зростання доходів, коли можливості для розширення споживання ще не привели до виникнення нових потреб; прагнення окремих громадян до нагромадження заради нагромадження; отримання окремими фірмами та групами населення доходів від тіньової економіки [8, с. 75].

За характером мобілізації заощадження домогосподарств поділяють на організовані та неорганізовані. Організовані заощадження – кошти, які за допомогою посередників: банків, небанківських кредитних установ, страхових компаній, інститутів спільного інвестування тощо розміщені на фінансовому ринку і приносять їхнім власникам дохід у вигляді відсотків, дивідендів [8, с. 78].

В Україні поки найдоступнішою формою організованих заощаджень населення є банківські депозити. Тому надзвичайно актуальним завданням у сучасних умовах є стимулювання організованих заощаджень громадян

шляхом створення сприятливого економіко-правового середовища для розвитку небанківських фінансово-кредитних установ (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів, кредитних спілок тощо).

Неорганізовані грошові заощадження населення – заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах. До неорганізованих заощаджень належать також зберігання коштів у вигляді коштовностей, дорогоцінних металів, дорогих товарів тривалого користування тощо [8, с. 80].

За формою нагромадження вартості розрізняють заощадження грошові, натурально-речові та фінансові активи.

Цілком зрозуміло, що нагромаджувати вартість найзручніше у грошовій формі. Це пов'язано з тим, що грошовій формі притаманна абсолютна (чи близька до цього) ліквідність, що дає можливість в будь-який момент перетворити нагромаджену вартість у потрібну власникові споживчу вартість. Грошові заощадження включають готівкові кошти на руках у населення, страхові поліси, депозитне та не депозитне розміщення коштів у фінансових установах. У свою чергу, грошові заощадження можуть формуватися і зберігатися в національній та іноземній валютах [8, с. 80].

Між різними формами нагромадження заощаджень існують взаємозв'язок і взаємозалежність. Так, іноді окремі домашні господарства змушені робити заощадження в готівковій формі через неможливість придбати товари та послуги тоді, коли це потрібно. Відсутність розвинутої інфраструктури грошового ринку, його законодавча неврегульованість тощо спричиняють неможливість формування заощаджень у формі фінансових активів. Можливість інфляційного знецінення заощаджень зумовлює формування їх у натурально-речовій формі або нагромадження в іноземній вільно конвертованій валюті [9, с. 9].

Отже, в умовах ринкової економіки домогосподарство, здійснюючи заощадження своїх коштів, має потужний арсенал різноманітних інструментів. Формування у домогосподарств заощаджень саме організованої форми є яскравим показником стабільності в суспільстві та довіри до фінансової системи, адже накопичення готівки у населення не дає змоги залучити цей ресурс для потреб економіки.

Література:

1. Ватаманюк О. Мотиви, чинники та інструментарій дослідження особистих заощаджень у сучасній економічній науці // Доходи та заощадження в перехідній еко-

номіці України / за ред. С. Панчишина та М. Савлука. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С. 177–207.

2. Теоретичні основи фінансів домогосподарств [Електронний ресурс]: / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник та ін.; за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/11800912/finansi/teoretichni_osnovi_finansiv_domogospodarstv.

3. Кізима Т.О. Домогосподарства як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т.О. Кізима // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – С. 22–36.

4. Вдовиченко А.М. Готівкові заощадження населення та їх вплив на споживчі витрати домогосподарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_1/2.pdf.

5. Кузів І.В. Сутність заощадження домашніх господарств та мотивація їх утворення [Електронний ресурс] / І.В. Кузів // Економічні науки. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_NIEK_2007/Economics/24340.doc.htm.

6. Соломянова-Кирильчук К.Н. Економіка // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – С. 53.

7. Кравченко В.В. Основные направления инвестиционной деятельности домохозяйств в национальной экономике / В.В. Кравченко, Т.С. Чунихина // Економічний простір. – 2008. – С. 27–32.

8. Ватаманюк О.З. Визначення особистих заощаджень в економіці України / О.З. Ватаманюк // Фінанси України. – 2007. – С. 75–86.

9. Янель Ю.А. Заощадження домогосподарств України та їх мотивація / Ю.А. Янель // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 6. – С. 9–13.

Гудзь Тетяна Ігорівна

ст. гр. ФУДМ-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ

Бюджетні видатки відіграють важливу роль в розвитку країни. Вони є основою забезпечення фінансування соціальних програм, регулювання економіки, проведення структурної перебудови галузей народного господарства, створення загальних умов розвитку ринкових відносин, збільшення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, розвитку міжнародних відносин та інших важливих напрямів діяльності. Разом з тим, залежно від рівня розвитку держави, історичних, культурних та інших фа-

кторів роль держави у вирішенні соціально-економічних проблем змінюється, що, в свою чергу, впливає на обсяги та структуру державних видатків.

В умовах формування ринкових відносин в Україні змінюється роль державного бюджету в економічній системі країни в цілому та роль бюджетних видатків зокрема. Тому сьогодні надзвичайно актуальним питанням є оптимізація складу та структури видатків Державного бюджету України та підвищення їх ефективності, що зумовлено обмеженістю бюджетних коштів та хронічною їх нестачею. Таким чином, доцільність проведення дослідження в цьому напрямі є безумовно актуальним завданням і має практичний та науковий інтерес.

Дослідженню проблем бюджету присвячені праці багатьох вчених. Найбільш вагомий внесок в розвиток даного напрямку внесли такі вітчизняні вчені як В. Андрущенко, В. Демянишин, О. Василик, В. Опарін, О. Кириленко, С. Юрій та інші. Проте й досі у вітчизняній економічній науці залишається безліч суперечностей та дискусійних питань щодо оптимізації бюджетних видатків, які потребують подальшого дослідження.

Метою даної статті є визначення шляхів підвищення ефективності бюджетних видатків в умовах дефіцитності фінансових ресурсів.

Видатки бюджету, згідно з Бюджетним кодексом – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум. Коштом державного бюджету здійснюються видатки на фінансування:

- державного управління, судової, законодавчої та виконавчої влади;
- національної оборони;
- освіти та охорони здоров'я;
- соціального захисту та соціального забезпечення;
- культури та мистецтва;
- розвитку телебачення, радіомовлення, преси, книговидання та інформаційних агентств;
- фізичної культури та спорту;
- державних програм;
- поповнення державних запасів і резервів;
- обслуговування державного боргу;
- інших програм, що мають виключно державне значення.

На сьогоднішній день спостерігаємо низький рівень ефективності виконання видатків Державного бюджету України, який коливається від

97,1% у 2011 р. до 95,2% у 2012 р. Спостерігається недовиконання за всіма статтями видатків, що загострює питання їх оптимізації [1].

Вивчивши та систематизувавши дослідження вітчизняних науковців щодо питань шляхів оптимізації видатків Державного бюджету України, вважаємо, що всі заходи можна поділити на дві групи: структурні та організаційні (рис. 1).

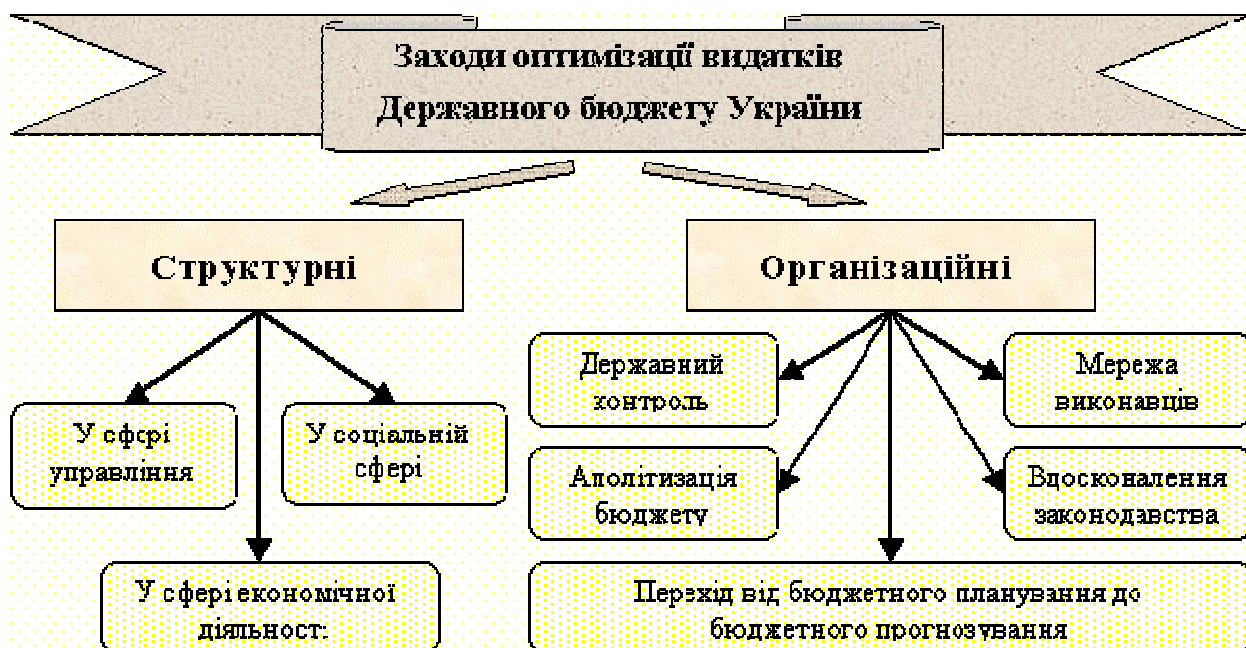

Рис. 1. Заходи оптимізації складу та структури видатків Державного бюджету України

Структурні заходи займають головне місце в процесі оптимізації складу видатків Державного бюджету. Ці заходи стосуються зміни пріоритетів фінансування.

Зокрема, у сфері управління це – зменшення до оптимального рівня (стабілізація) видатків на утримання органів державної влади і управління, судів і прокуратури, а також упорядкування структури названих органів. Цей захід є доволі важливим і складним, оскільки видатки на загальнодержавні функції мають тенденцію до зростання, що також впливає і на структуру видатків з Державного бюджету України.

У сфері економічної діяльності – збільшення до оптимального рівня видатків державним підприємствам для підтримання їх рівня розвитку та сприяння їх стабілізації. Серед цих видатків першочерговому фінансуванню підлягають сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс та обробна промисловість. Фінансування саме цих напрямків обумовлено тим, що в Україні: для сільського господарства є сприятливі кліматичні умови і найкраща земля (чорнозем); для паливно-енергетичного комплексу –

су – велика кількість копалин, але низький рівень їх фінансування, а з тим і видобування, що є причиною залежності від інших країн; для обробної промисловості – високоякісна сировина, яка замість обробки експортується в інші країни, а після переробки знову скуповується Україною [2, с. 111–112].

У соціальній сфері – раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг, перегляд рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму); оптимізація видатків бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження госпрозрахункових форм фінансування установ, зокрема самофінансування; формування системи підтримки культури, передусім недержавних організацій, різних фондів, з метою створення умов для продукування ними національно-культурного продукту, що сприятиме зниженню навантаження на державну скарбницю та реалізації державної політики у сфері культури і духовності [3, с. 31–33].

Отже, внаслідок зменшення рівня видатків на управління виникне змога спрямувати кошти у сфери, яким необхідні інвестиції для ефективного економічного розвитку з метою підготовки підґрунтя для забезпечення високого рівня соціального захисту та забезпечення населення. Наведені заходи сприятимуть оптимізації складу та структури видатків Державного бюджету України, але не в змозі стовідсотково вплинути на раціональне та економне витрачання коштів. Тому постає необхідність реалізації групи організаційних заходів.

Щодо організаційних заходів, то в останні роки вони набувають важливого значення. Це обумовлено тим, що зниження рівня виконання Державного бюджету України за видатками у переважній більшості пов'язано з процесом розподілу видатків серед розпорядників бюджетних коштів, а також неповним виконанням бюджетних програм. Серед цих заходів важливе значення для оптимізації видатків Державного бюджету України мають наступні:

– організація державного контролю за використанням бюджетних ресурсів. Слабкість державного контролю спричиняє розвиток негативних явищ в економіці країни. При цьому, перед тим як виділяти фінансову допомогу регіонам, необхідно спочатку перевірити, як вона використовувалася в минулі роки. Якщо було неефективне використання фінансової допомоги, то доцільно таким регіонам допомоги не надавати;

– затвердження обґрунтованого та ефективного бюджету. Державний бюджет України «як головний фінансовий план» став віддзеркаленням ві-

дповідних поглядів та інтересів, недосконалого менеджменту та відсутності ефективних технологій у прийнятті рішень. Виходячи з цього затвердження Закону України «Про Державний бюджет» на відповідний бюджетний рік часто стає предметом пошуку компромісних рішень різних політичних сил, а не пошуком оптимальних рішень з метою надання суспільних благ з максимальним рівнем ефективності за наявних ресурсів [4, с. 85–86];

– оптимізація мережі виконавців бюджетних програм для того, щоб на одне завдання припадала мінімальна їх кількість [5, с. 81].

А найважливіше – це узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин та мінімізують кількість внесених змін до діючих законів протягом бюджетного періоду. Оскільки державні видатки «носять публічний характер і виникають виключно на підставі нормативно-правових актів», держава повинна мати дієві правові норми та ефективні методи регулювання та управління потоками державних коштів [6, с. 138].

Перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування на основі досвіду багатьох країн світу (США, Австралії) дозволить поставити стратегічні цілі та визначити шляхи їх досягнення. Тому з'явиться можливість виявлення недоліків в бюджетній політиці та їх усунення.

Таким чином, впровадження у бюджетну практику всіх перелічених заходів сприятиме оптимізації видатків Державного бюджету України і дозволить розробити та впровадити виважену фіскально-бюджетну політику, в якій буде враховано досвід провідних країн світу, що в кінцевому підсумку дасть можливість сформулювати в Державному бюджеті України пріоритетні статті видатків держави.

Література:

1. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2012 р. [Електронний ресурс] / Відповід. за випуск О.І. Телесюк. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf.
2. Бюджетна система: [інтегр. навч. комплекс] / під ред. Л.О. Омелянович. – Донецьк: Дон. НУЕТ, 2008. – 237 с.
3. Павлюк К.В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 30–46.
4. Кодацький В.П. Щодо питання поліпшення використання державних ресурсів // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 85–87.
5. Жибер Т.В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 76–81.

6. Телюк К.Ф. Формування та місце видатків державного бюджету в управлінні державними фінансами // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 135–140.

Головенко Віталій Олександрович

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах ринкової економічної системи спостерігається значна диференціація рівня доходів окремих верств населення. Як наслідок, в окремих категорій громадян не вистачає коштів для забезпечення своїх сімей життєво необхідними благами. В таких умовах питанням забезпечення всім членам суспільства прав та гарантій, встановлених Конституцією України (зокрема, на відповідний рівень життя, освіти, охорону здоров'я, відпочинок) повинна займатися держава як гарант виконання конституційних норм та реалізацію прав людини. Відповідно, держава здійснює комплекс заходів спрямованих на забезпечення здорової соціальної атмосфери в країні, об'єднаних в рамках соціальної політики держави, яка покликана забезпечити всі потреби особистості.

Соціальні проблеми нині фокусуються в сфері економіки. Саме рівень життя для більшості громадян є критерієм оцінки ефективності економічної і соціальної політики держави. Тому серед питань, які необхідно вирішувати в першочерговому порядку, найважливішим є досягнення незворотних позитивних зрушень у зростанні добробуту людей.

Питання соціального захисту громадян є прерогативою державної політики. Держава вживає заходів щодо вирішення питань економічного становища і гарантій соціального захисту громадян. Проте треба сказати відверто, що сьогодні держава не готова, внаслідок ряду причин, забезпечити виконання програм соціально-економічного розвитку.

Однією з проблем соціального захисту є обмеженість бюджетних асигнувань на соціальні виплати, внаслідок чого встановлюється рівень соціальних гарантій, який не відповідає положенням відповідних нормативно-правових актів. Суттєвим чинником є також значна тінізація економіки,

внаслідок чого значна частина потоків фінансових ресурсів, які не перерозподіляються через централізовані та децентралізовані фонди, не використовується на соціальні потреби суспільства.

В Україні, та й у світовій практиці загалом, виділяють такі основні напрямки підтримки малозабезпечених верств населення:

– універсальні або категорійні види соціальної допомоги. Цей вид державної підтримки спрямований на підтримку певних груп населення та, як правило, не залежить від матеріального стану одержувачів;

– адресна допомога або така яка надається залежно від наявних засобів до існування. Адресна допомога має на меті підтримати найнужденніші верстви населення та залежить від майнового стану та середньомісячного сукупного доходу одержувача. Часто така допомога не має фіксованого розміру, оскільки навіть розмір допомоги залежить від матеріального стану конкретної сім'ї.

Донедавна в Україні переважала категорійна соціальна допомога. Однак, через значну обмеженість ресурсів, а також з метою подолання певних споживацьких тенденцій, які ми успадкували від радянських часів, нині відбувається перехід до адресних видів соціальної допомоги. Адресність – надання допомоги найбільш нужденним сім'ям з урахуванням їх матеріального стану та середньомісячного сукупного доходу. Саме адресність має дозволити якомога ефективніше використати наявні ресурси, спрямувати їх до найбільш нужденних наших співгромадян. З іншого боку, завдяки перевірці нужденності має зменшитися кількість зловживань, адже, як свідчить досвід останніх років, іноді допомога потрапляє не до найбільш нужденних через надання неповної або неправдивої інформації. Тому Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» передбачено запровадження інституту соціальних інспекторів, які власне, і покликані забезпечити поглиблення адресності соціальної допомоги та упередити зловживання.

Варто зазначити, що в Україні процедура призначення окремих видів державної соціальної допомоги є не виправдано складною, потребує від громадян значних витрат часу та енергії на збирання і подання численних довідок та документів. У більшості місцевих органів праці та соціального захисту населення не створено належних умов для прийому громадян, не забезпечено безперешкодного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями. Рівень поінформованості населення щодо можливості отримання державної соціальної допомоги є недостатнім.

Такий стан у сфері надання державної соціальної допомоги зумовив необхідність розроблення Основних напрямів вдосконалення системи соціальних виплат населенню, спрямованих на забезпечення реалізації конституційного права громадян на соціальний захист.

На сьогоднішній день в управліннях праці та соціального захисту населення, на виконання Основних напрямів сформовано єдину базу даних отримувачів державної соціальної допомоги та Єдиний реєстр осіб, які мають право на пільги, інтегровані з базами даних (реєстрами) Державної податкової адміністрації України, Пенсійного фонду України, державної служби зайнятості, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, державних органів реєстрації актів цивільного стану, створення відповідних загальнодержавних мереж.

Звичайно, соціальні виплати, що здійснюються з державного та місцевих бюджетів України, сприяють вирівнюванню доходів між різними соціальними групами населення і формуванню у них відчуття захищеності у майбутньому. Однак варто зазначити, що учені відмічають як позитивні (зменшення загрозливих наслідків соціального, економічного та політичного характеру), так і негативні (стримування трудової активності і стимулювання утриманських настроїв) моменти, пов'язані із виплатою соціальних допомог. При цьому науковці не ратують за відміну і повну ліквідацію соціальних трансфертів, а лише вказують на дестимулюючий ефект надмірної державної опіки та необхідність запровадження нових форм матеріальної підтримки, спрямованих на стимулювання трудової активності громадян і самостійне вирішення проблем забезпечення особистого добробуту.

Причини неефективності чинної системи соціальної допомоги, на нашу думку, криються у наступному: по-перше, номінальне зростання розмірів соціальних виплат повністю нівелюється впливом інфляції, внаслідок чого ми спостерігаємо падіння реальних розмірів таких допомог; по-друге, через обмеженість державних фінансових ресурсів розміри більшості соціальних допомог визначаються на основі гарантованого мінімуму, який складає від 20 до 33% прожиткового мінімуму (залежно від демографічної та соціальної групи); по-третє, в Україні існує значний відсоток охоплення соціальною допомогою небідних громадян, що потребує посилення її адресності.

Тому вважаємо, що для підвищення дієвості системи соціальних трансфертів в Україні потрібно змістити акценти з пасивних форм соціального захисту (використання соціальних допомог, які сприяють лише тимча-

совому вирішенню проблем соціального характеру, однак можуть спровокувати негативні економічні наслідки) на ширше використання форм активної соціальної допомоги, покликаної стимулювати економічну самостійність особи (скажімо, допомоги на покриття витрат на перекваліфікацію, на повну або часткову сплату відсотків за банківськими кредитами для організації та ведення власного бізнесу тощо).

Негайного удосконалення потребує також методика призначення уже існуючих соціальних трансфертів у контексті вирішення проблеми «розмитості» критеріїв набуття права на допомогу та контролю за її призначенням. Адже чинна на сьогоднішній день практика доволі часто призводить до прийняття невмотивованих рішень щодо призначення допомоги малозабезпеченим громадянам та розвитку корупції, в результаті чого лише третина сімей, охоплених програмами державної соціальної допомоги, за оцінками експертів, може бути віднесена до категорії малозабезпечених. Тому з метою усунення зазначених недоліків доцільним вважаємо створення єдиної інформаційної бази даних про матеріальний стан і доходи громадян, що дасть можливість звести до мінімуму «неефективні» соціальні виплати із державного бюджету та соціальних позабюджетних фондів.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що вплив держави на нерівність розподілу доходів громадян за допомогою соціальних виплат повинен бути помірним, бо інакше він підриватиме стимули до високопродуктивної праці і, отже, звужуватиме можливості економічного зростання країни.

Головата Людмила Іванівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИКОРИСТАННЯ

В умовах розвитку вітчизняної системи оподаткування в контексті створення демократичної і соціально-орієнтованої податкової системи важливе значення займає розроблення напрямів удосконалення механізму

оподаткування трудової діяльності фізичних осіб, який першочергово впливає на рівень добробуту громадян, ступінь диференціації доходів різних верств населення країни, а також рівень соціальної напруги в суспільстві.

Проблемам, пов'язаним із трансформацією процесів оподаткування доходів фізичних осіб, присвячено значну кількість досліджень вітчизняних учених В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, В. Гейця, А. Данилова, В. Загорського, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Луніної, В. Мельника, В. Опаріна, А. Соколовської, В. Суторміної, А. Тищенко, В. Федосова, С. Юрія та ін. Разом з тим проблема вибору раціональних форм і методів оподаткування загалом та оподаткування доходів фізичних осіб від трудової діяльності зокрема в період реформування податкової системи все ще залишається відкритою, а вітчизняна практика в цьому питанні далека від досконалості.

Метою наукової статті є необхідність вивчення досвіду розвинутих країн світу в частині забезпечення ефективного оподаткування доходів фізичних осіб від трудової діяльності і можливість використання цього досвіду у вітчизняній практиці.

В розвинених країнах світу податок на доходи фізичних осіб посідає провідне місце у системі оподаткування, адже він прямо пов'язаний з ефективністю використання основної продуктивної сили – людини. Проте таке положення він може посідати, будучи лише прогресивним, тобто коли максимально враховується принцип платоспроможності [1, с. 133].

На сьогоднішній день ставки податку на доходи фізичних осіб в різних країнах світу є різними [2].

У великій кількості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисоким рівнем заробітної плати звільняються від сплати податку на доходи фізичних осіб. Водночас основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування.

Наприклад, в Австралії функціонує п'ять ставок податку. Особи, доходи яких є меншими за 6000 дол. США на рік, звільняються від оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Громадяни, доходи яких перевищують 180 тис. дол. США, 45% свого доходу віддають до державного бюджету. В Канаді не оподатковуються доходи громадян у розмірі до 10,4 тис. канадських дол. А особи, які отримали понад 128 тис., зобов'язані сплатити 29% свого заробітку в казну держави.

Порядок стягнення прибуткового податку в Австрії передбачає:

– щорічне встановлення розміру податку для кожного платника. Здійснюється шляхом подання податкової декларації та визначення податкового зобов'язання відповідно до даних в декларації;

– утримання прибуткового податку роботодавцем. У цьому випадку працюючий одержує заробітну плату або грошову винагороду за винятком суми прибуткового податку, яка сплачується роботодавцем в бюджет Австрії;

– утримання компанією податку з капіталу. В цьому випадку при кожній виплаті дивідендів цей податок утримується компанією з подальшим перерахуванням його до бюджету країни.

Базовим документом, який виступає інформаційною базою для справляння податку, є податкова декларація, яку заповнює платник. Даний податок сплачується авансованими платежами щоквартально. Розрахунок податку на доходи фізичних осіб, який підлягає сплаті до бюджету, здійснюється із застосуванням ставок від 1% до 50% з відрахуванням від отриманого доходу коригуючої суми. Гнучкість від здійснення оподаткування досягається завдяки дії 6-ох ставок, що дозволяє використовувати пільгове оподаткування при його справлянні залежно від виду діяльності.

Ставки федерального податку в США складаються з шести рівнів та залежать від сімейного статусу особи. Найменшу частину свого доходу (10%) віддають ті, хто отримує за рік до 8,4 тис. дол. США. Якщо це громадяни, котрі перебувають у шлюбі, то сума оподаткованого доходу зростає вдвічі.

У Великобританії існують наступні ставки податку на доходи фізичних осіб: мінімальна (0%, для річного доходу до 2440 ф. ст.), базова (20%, 2440–37400 ф. ст.), максимальна (40%, понад 37400 ф. ст.). З квітня 2010 р. у зв'язку з фінансовою кризою та потребою збільшення суми податкових надходжень, у Великобританії було запроваджено ставку податку у розмірі 50% для доходів, які перевищують за рік 150 тис. ф. ст.

Податок на доходи фізичних осіб посідає вагомe місце у структурі доходів бюджетів різних рівнів у багатьох країнах світу. Так, даний податок займає перше місце в статті доходів бюджету таких країн, як Великобританія, Канада, США, Німеччина, Данія, Японія тощо. У світі спостерігається тенденція до зростання частки цього виду податку в загальній структурі доходів бюджету країн. При цьому, як правило, існує певний неоподаткований мінімум доходів громадян, а максимально можливі ставки податку не виходять за межі 50%.

У Польщі з 1 січня 2009 р. введено два види податку, які сплачують фізичні особи. Якщо платник податку протягом року отримував дохід у розмірі до 85528 польських злотих (30545 дол. США), то повинен сплатити податок у розмірі 18% від доходу. Всі доходи платника податку, які перевищують вищезгадану суму доходу, підлягають оподаткуванню податком на дохід фізичних осіб у розмірі 32%.

Середньою ставкою податку з доходів громадян у розмірі 19% обкладаються дивіденди та надходження від долі у доходах юридичних осіб. Податком на доходи оподатковуються фізичні особи, які постійно проживають в Польщі та особи, які перебувають в країні понад півроку. Також оподатковуються доходи осіб, які проживають за кордоном, якщо джерело цих доходів знаходиться у Польщі. Для визначення загальної суми оподаткування дохід зменшується на суму страхових внесків на пенсійне страхування за віком та станом здоров'я, на лікарняне страхування та страхування від нещасних випадків, що передбачено у положеннях про систему соціального страхування.

Досить високі ставки податку на доходи фізичних осіб у Німеччині (від мінімальної ставки 19% до максимальної – 53%). Тут традиційно існує так звана класова система оподаткування, де в основу класифікації платників на класи покладений їх соціально-громадянський статус:

- неодружені працюючі без дітей;
- неодружені, розлучені, овдовілі;
- одружені, при умові, що в сім'ї працює один із подружжя; а якщо працюють обоє, то один із них може за спільною згодою перейти до V класу;
- працюють обоє з подружжя, але оподатковуються нарізно;
- одружені працюючі, один із них оподатковується за умовами III класу;
- працюючі, котрі одержують заробітну плату в декількох місцях.

Наявність податкових класів за соціальною ознакою створює додаткові можливості користування пільгами шляхом переходу з класу в клас. Наприклад, працююче подружжя може саме собі створити пільгу таким чином: один із них переходить з третього в п'ятий клас, в такому разі їх сукупний дохід ділиться на дві рівні частини, податок справляється з кожної половини доходу окремо за зниженою в силу прогресивної шкали податковою ставкою, а потім подвоюється. В результаті сума двох податкових зобов'язань, взятих окремо, буде меншою, ніж оподаткування сукупного доходу.

Таким чином, ознайомлення зі світовим досвідом у сфері оподаткування доходів фізичних осіб свідчить, що зростаюча податкова культура і свідомість платників прямих податків дає змогу забезпечувати сталі надходження до бюджету і використовувати податки як інструменти, що стимулюють прискорення науково-технічного прогресу, збільшення зайнятості, рівномірний розвиток територій.

Порівняння чинних систем оподаткування ЄС та України виявляє багато неузгодженостей, які повинні бути вирішені найближчим часом.

Оскільки податкові системи розвинених європейських країн зорієнтовані на оподаткування доходів громадян, і ця тенденція має незворотний характер, очевидним для України є посилення уваги до такого виду оподаткування і головним моментом, про що свідчить європейський досвід, має бути стягнення податків із тієї частки доходів платників, які залишаються після забезпечення основних життєвих потреб працівника та його сім'ї. У цьому контексті має бути переглянутий неоподатковуваний мінімум доходів громадян, який сьогодні не відповідає потребам платників [4, с. 202].

Як зазначає Демченко Т.М., «досвід країн-учасниць ЄС засвідчив, що зниження верхньої межі оподаткування, по-перше, сприяє зростанню особистих заощаджень населення, що дало змогу використовувати вільні від оподаткування кошти на інвестиційні цілі, по-друге, сприяло збільшенню самого споживання, що, звичайно, дало імпульс для розвитку цілих галузей економіки, вплинуло на зниження рівня цін, знизило запаси товарної маси. Завдяки цьому зменшився рівень інфляції, зміцніла національна валюта. Загалом у багатьох країнах збільшився неоподатковуваний мінімум доходів громадян, що сприяло економічному зростанню» [3, с. 275].

Розглянувши світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб у різних країнах світу, необхідно відзначити, що реформи, які здійснюються у даній сфері, включають такі основні напрямки модернізації системи оподаткування доходів фізичних осіб, як розширення об'єкта оподаткування при зниженні податкових ставок і прогресії при побудові їхньої шкали.

Ця тенденція обумовлюється, з одного боку, необхідністю підвищення трудової активності населення й забезпечення більш справедливого оподаткування фіскальних суб'єктів, що володіють різними рівнями доходів, а з іншого боку – посиленням боротьби з ухиленням від сплати податків.

Сучасне світове податкове законодавство використовує для обчислення прибуткового податку прогресивну шкалу процентних ставок, яка представляє собою виражену у відсотках частку податку стосовно оподаткованого об'єкта, що зростає в міру збільшення розміру доходу платника податків. Ці ставки найбільш повно демонструють один з найважливіших постулатів податкового права – принцип справедливого оподаткування.

Таким чином, на основі всього вище зазначеного необхідно відмітити, що розглянута практика оподаткування фізичних осіб у різних країнах світу є не однаковою і не може бути сліпо перенесена на вітчизняну систему оподаткування, а повинна враховувати українську специфіку.

Як видно з наведених вище прикладів, не існує однакового підходу до питань обчислення та сплати податку на доходи фізичних осіб. У кожній країні ця проблема вирішується по-різному з урахуванням національних особливостей. Проте слід зазначити, що все ж більшість країн користується прогресивною шкалою оподаткування, оскільки вона стимулює попит на масові товари і послуги, водночас скорочуючи попит на предмети розкоші. Основним показником, який впливає на встановлення податкових ставок, є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства. Такий підхід є не лише виправданим з позиції соціальної справедливості, але він може бути стимулом для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найбільш забезпечених верств населення частку доходів через прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання. Частина доходів, яка забирається у багатих, перерозподіляється на користь бідних верств і стимулює загальний попит на товари і послуги.

Література:

1. Райнова Л.Б. Система оподаткування доходів фізичних осіб та їх особливості // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 11. – С. 132–137.
2. Ставки оподаткування доходів фізичних осіб в деяких країнах освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://excitingfinance.com>.
3. Демченко Т.М. Податок з доходів фізичних осіб у системі державних доходів // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 270–276.
4. Небильцова В.М. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні в порівнянні зі світовим досвідом / В.М. Небильцова, Н.В. Остапенко // Наукові праці НУХТ. – 2012. – № 44. – С. 196–203.

Горбатюк Ірина Олегівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., доцент Кізіма Т.О.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ВІД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМКИ

Однією із основних умов функціонування підприємницької діяльності серед домогосподарств є отримання комерційного доходу та його ефективного використання. Це потребує розробки власної стратегії ведення бізнесу з урахуванням вимог ринкової економіки. В свою чергу, великі підприємства не в силі задовольнити потреби усіх без винятку груп покупців. Здебільшого вони працюють на уніфікованого споживача. Малий бізнес заповнює прогалини, продаючи продукцію та послуги, виробництво яких є не вигідним для великих гравців ринку, отримуючи від цього дохід.

Підприємницький дохід відіграє велику роль в доходах будь-якої країни, особливо в умовах кризи. Стимулювання росту підприємницьких доходів важливе як для зменшення соціальної напруги в суспільстві, так і для підтримки національної економіки шляхом росту платоспроможного попиту. Тому, слід відвести велику увагу на удосконалення методів державного стимулювання доходності приватних домогосподарств.

В умовах ринку головним завданням кожного домогосподарства є збереження власного бізнесу, безперервності його розвитку та забезпечення прогресивного доходу. Тому актуальності набуває дослідження питання формування доходу приватного підприємця в сучасних умовах.

Вивченню основних моментів отримання та використання підприємницького доходу домогосподарств присвячені праці таких видатних науковців як Й.С. Завадського, Р. Кантільйона, Т.О. Кізіми, С.В. Мочерного, Я.С. Ларіної, Ж-Б. Сея, А. Смітта, О.Я. Устенка, Й. Шумпетера, С.І. Юрія та інших.

На сьогодні залишається мало дослідженим питання прозорого формування доходу, оскільки через значний податковий тиск домогосподарства досить часто ведуть не зареєстровану підприємницьку діяльність, що не дозволяє точно визначити його величину. Тому сучасна статистична картина не дозволяє достовірно говорити про реальний рівень доходу приватних домогосподарств та визначити точні обсяги його формування.

Метою та основними цілями статті є дослідження основних аспектів формування підприємницького доходу домогосподарств, чинників впливу на його розмір та напрямів його розподілу.

Особливу групу у сфері підприємництва серед домогосподарств займає малий бізнес, якому притаманні суттєві переваги: досить низькі операційні й управлінські видатки, невеликі інвестиції в устаткування, можливість реально розраховувати на швидкий матеріальний успіх. При цьому підприємці одночасно одержують заробітну плату та всі належні доходи від бізнесу. При необхідності підприємець завжди може вигідно продати справу. До того ж, у сфері малого бізнесу люди мають можливість поєднувати декілька професій [1, с. 32].

Найбільш поширеною сферою розвитку підприємництва є торгівля, будівництво, наука, кредитування, громадське харчування. Розвиток малих форм підприємництва у сферах виробництва та інновацій зустрічається рідше.

До основних мікро- та макроекономічних чинників формування доходів домогосподарств від підприємницької діяльності належать: характер державного регулювання економіки, кон'юнктура світового ринку конкретного виду продукції, рівень платоспроможного попиту населення в даному виді продукції, рівень розвитку споріднених галузей економіки, структура сфери діяльності, роль і місце сфери діяльності в національній економіці і на міжнародному ринку, розвиненість конкурентного бізнес-середовища всередині галузі, позиція, яку підприємець займає в межах сфери діяльності; рівень завантаження виробничих потужностей, якість та ціна продукції; наявність стійких зв'язків з постачальниками сировини, рівень інвестування технологічних нововведень [2, с. 113].

Доходи домогосподарств від здійснення підприємницької діяльності поділяються на доходи підприємців на загальній та спрощені системі оподаткування.

При визначенні доходу приватного підприємця застосовується касовий метод, а при визначенні витрат враховуються документально підтвердженні витрати пов'язані з отриманням цього доходу.

До доходів приватних підприємців відносять дохід від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг, у тому числі винагороди комісіонера; доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, крім визначених у пп. 153.3.6 п. 153.3 ст. 153 Податкового Кодексу України; суми штрафів або неустойки чи пені, фактично отримані за рішенням сторін договору або відповідних державних органів, суду; вартість товарів, робіт,

послуг, безоплатно отриманих платником податку у звітному періоді, визначена на рівні не нижче звичайної ціни, суми безповоротної фінансової допомоги, тощо [3, с. 223].

До доходу підприємця не включаються отримані за внутрішніми розрахунками між структурними підрозділами платника єдиного податку; поворотна фінансова допомога отримана та повернена протягом 12 календарних місяців з дня її отримання, та суми кредитів; суми коштів у частині надмірно сплачених податків і; власні кошти підприємця на загальній системі оподаткування, що зараховані на розрахунковий розрахунок; сума депозиту, яка зараховується на розрахунковий розрахунок фізичної особи – підприємця тощо [3, с. 180].

За наслідками впливу сучасних економічних трансформацій у 2009–2012 рр. спостерігалось зменшення частки доходів від підприємницької діяльності у сукупних ресурсах домогосподарств України: з 6,2% у 2009 р. – до 4,1% у 2012 р. [4, с. 10].

Упродовж 2009–2012 рр. спостерігався розподіл підприємницького доходу домогосподарств у містах – близько 5,5% та у сільській місцевості – 3,7% від загальної суми доходів [4, с. 16].

Основним є звичайний дохід. Його конкретними формами виступають валовий і чистий доходи [5, с. 251].

Валовий дохід – це вся сума доходу підприємця, чистий дохід – це валовий дохід (грошова виручка) без суми повних витрат, тобто це прибуток підприємця.

Для характеристики доходності приватного підприємця доцільно використовувати поняття норми прибутку та норми рентабельності.

Норма прибутку – це відношення маси прибутку підприємця до його витрат. Як зазначалося вище, в сучасній економічній теорії виділяють такі види прибутку приватного підприємця:

- економічний прибуток;
- бухгалтерський прибуток.

Нормальний прибуток – це підприємницький дохід, який покриває наявні витрати. Це частина валового доходу, яка дозволяє підприємцю працювати в обраному напрямку господарської діяльності.

Економічний прибуток – це перевищення валового доходу підприємця над економічними витратами, які включають в себе явні та не явні витрати.

$$\text{Економічний прибуток} = \text{Валовий дохід} - \text{Економічні витрати}$$

Підприємець повинен бути особливо зацікавлений в одержанні економічного прибутку.

Бухгалтерський прибуток – перевищення валового доходу лише над явними (бухгалтерськими) витратами.

$$\text{Бухгалтерський прибуток} = \text{Валовий дохід} - \text{Явні витрати}$$

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок:

$$\text{Економічний прибуток} = \text{Бухгалтерський прибуток} - \text{Нормальний прибуток}$$

Також розрізняють чистий прибуток – це прибуток, який залишається після сплати податків та інших платежів до бюджету.

Отже, виходячи із вище сказаного, потрібно зберігати баланс розподілу доходу. Якщо вилучається надмірна частка доходу, то підприємець втрачає стимули для розвитку виробництва, не має можливості для поліпшення соціальних умов життя людей – підривається основна ланка господарювання, від якої залежить доля розвитку всього суспільства [5, с. 250].

Підсумовуючи вище сказане, пропонуємо наступні шляхи підвищення ефективності отримання доходів від підприємницької діяльності домогосподарств в Україні:

- створення режиму максимального сприяння розвитку приватного підприємництва шляхом зменшення розміру сплати єдиного соціального внеску та податку на додану вартість;

- лібералізація фінансових ринків, в тому числі валютного, з метою недопущення завищення курсу валют, що згубно впливає на вітчизняних бізнесменів;

- удосконалити нормативну базу щодо справляння та адміністрування єдиного соціального внеску;

- забезпечення адекватної конкуренції у підприємницькому секторі.

Разом з тим, підприємництво як форма діяльності домогосподарства, являється всеохоплюючим механізмом руху економічної системи, виступає основною формою досягнення цілей трансформаційних перетворень, модифікує та зміцнює економічні, правові й соціальні інститути.

З розвитком економіки в Україні роль домогосподарств у підприємницькому просторі зростатиме. З виходом економіки на новий рівень збільшаться підприємницькі доходи домогосподарств, зросте довіра до України з боку іноземних кредиторів та інвесторів тощо. Все це сприятиме прискоренню розвитку економіки України.

Література:

1. Грицино О.М. Фінансові аспекти організації малого бізнесу в Україні / О.М. Грицино // Економіка та держава. – 2011. – № 6. – С. 32–33.
2. Шаманська О. Прагматика реалізації дохідної поведінки домогосподарств в контексті сучасних тенденцій / О. Шаманська // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 1. – С. 112–118.
3. Податковий кодекс України. – К.: Ред. газ. «Вісті», 2010. – 576 с.
4. Доходи і витрати домогосподарств України у 2009–2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua>.
5. Коцюбенко Г.М. Джерела формування доходної частини домогосподарства / Г.М. Коцюбенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 12. – С. 249–252.

Гупало Галина Василівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Від оптимальності процесів бюджетного формування залежить сталий соціально-економічний розвиток країни. Питання аналізу й прогнозування доходів бюджету держави, встановлення їх зв'язків з тенденціями та закономірностями розвитку соціально-економічної системи загалом, питання формування ефективної політики бюджетного управління на основі отриманих прогнозних даних і виявлених закономірностей, набувають особливої актуальності в умовах кризових ситуацій.

Проблеми державних доходів і бюджету досліджують українські вчені: В. Андрущенко, С. Буковинський, В. Дем'янишин, А. Крисоватий, Т. Куценко, І. Луніна, С. Львовчкін, Ц. Огонь, В. Опарін, Ю. Пасічник, Д. Полозенко, А. Соколовська, В. Суторміна, О. Тимченко, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інші. Однак, питання розвитку та функціонування єдиної системи та механізму формування доходів Державного бюджету України є недостатньо розкритими, що вимагає подальшої наукової рефлексії в даному напрямку досліджень.

Дана стаття виявити шляхи вдосконалення діючої системи формування доходів Державного бюджету України задля забезпечення ефективного

механізму мобілізації державних фінансових ресурсів в умовах розширеного відтворення.

В умовах побудови дієвого, правового економічного середовища та формування прогресивних засад з мобілізації податків, зборів і обов'язкових платежів важливе місце має відводитись запровадженню єдиної системи формування доходів бюджету.

Бюджетним кодексом України визначено поняття доходів бюджету. Доходами бюджету є податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, власні надходження бюджетних установ) [1].

Доходи бюджету відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства, централізація частини ВВП і фінансових ресурсів держави у бюджетах різних рівнів дає можливість проводити єдину фінансову політику, забезпечувати перерозподіл коштів на користь пріоритетних галузей економіки, задовольняти приблизно на однаковому рівні потреби соціальної сфери, незалежно від того, на якій території функціонують її установи. Доходи бюджету, з одного боку є результатом розподілу ВВП між різними учасниками відтворювального процесу, а з другого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості, тому що остання використовується для формування бюджетів різного рівня [1, с. 12].

За результатами 2013 р. до Державного бюджету України надійшло 339,2 млрд. грн., у т.ч. доходів – 337,6 млрд. грн., трансфертів з місцевих бюджетів – 1,6 млрд. грн. Проти 2012 р. надходження до Державного бюджету України знизились на 6,8 млрд. грн., або на 2%. Рівень виконання річного показника, затвердженого Верховною Радою України зі змінами, становив 96,6%. Як зазначає Мінфін, дохідна частина державного бюджету за 2013 р. була невиконана на 11,9 млрд. грн. навіть з урахуванням зменшеного плану доходів. Фактично за 2013 р. надходження до державного бюджету, які адмініструються Міністерством доходів і зборів України менші на 4,7%, ніж у 2012 р., і склали 266,8 млрд. грн. При цьому планові показники доходів не виконані на 38,9 млрд. грн. [2].

Моніторинг та аналіз виконання бюджету засвідчують, що є три основні чинники, від реальності і дієвості яких залежить стан мобілізації податкових зобов'язань і наповнюваності доходів бюджету, – це:

– діюче законодавче поле, його прогресивність, однозначність та ефективність щодо забезпечення сталого, адекватність соціально-економічного стану розвитку держави;

– діюча система адміністрування та застосування методів стягнення податків, зборів і обов'язкових платежів, їх прогресивність і відповідність вимогам часу та суспільним інтересам;

– повага до Закону і рівень відповідальності усіх суб'єктів бюджетного процесу, фінансової культури й етики в розподілі доданої вартості, сформованої протягом року, з метою збалансованого розвитку державних та приватних інтересів.

Мобілізація доходів – це декілька (більшість вчених схиляється до думки про існування трьох) послідовних етапів, які змінюють один одного та сприяють формуванню доходів державного бюджету у вигляді грошових коштів на єдиному казначейському рахунку.

Формування податкових платежів необхідно розглядати як перший етап у мобілізації доходів бюджету. І саме на цьому етапі держава має брати активну участь у розділі ВВП та формуванні податкових зобов'язань із застосуванням стимулюючих важелів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємницьких структур. Другий етап формування доходів бюджету – мобілізація податкових зобов'язань шляхом сплати податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету. Наповнення доходів бюджету на єдиному казначейському рахунку і звітування про їх виконання є завершальним, третім етапом їх формування.

В даному аспекті Україна намагається просуватися вперед, вдосконалюючи дії щодо покращення якості дій на кожному з етапів мобілізації доходів Державного бюджету. Одним з найбільш вагомих напрямів є постійна робота над вдосконаленням переліку податків в Україні та від налагодження механізму їх стягування.

Щодо переліку податків та зборів, які складають абсолютну більшість в структурі доходів Державного бюджету, то прийняття Податкового кодексу мало на меті саме вдосконалення їх переліку, який скоротився до 19 податків та зборів. Однак, вступ в дію Податкового кодексу не вирішив всі питання з наповнення державної казни достатньою кількістю бюджетних коштів.

Сучасність вимагає пошуку нових джерел податкових надходжень, тому український законодавець перебуває в пошуку нових видів податків, перегляду тих, що вже існують, при чому висловлюються думки й щодо доцільності впровадження більшої кількості податків та зборів, так і щодо їх зменшення.

Зростання доходів бюджету без створення значних перешкод для економічного розвитку та без продукування негативних соціальних імпульсів можна отримати за рахунок [3, с.97]:

1. Посилення фіскального навантаження на господарську діяльність, пов'язану з експлуатацією природних ресурсів. Наразі фіскальна функція групи ресурсних податків реалізована не в повній мірі. Підвищення фіскального тиску на даний об'єкт оподаткування дозволить відчутно збільшити доходи бюджету, не створюючи перешкод для розвитку високотехнологічних галузей економіки.

2. Відмови від зниження ставки ПДВ з 20 до 17%. Зазначений податок є одним із непрямих податків, тому фактичним суб'єктом оподаткування є кінцевий споживач, а не підприємство, що його сплачує. Створена додана вартість, таким чином, є лише критерієм розподілу повноважень податкового агента: чим більша створена підприємством додана вартість, тим більша частина ПДВ, сплаченого кінцевим споживачем за готову продукцію, опиняється на рахунках даного підприємства, яку воно має сплатити до бюджету. Відтак ПДВ за своєю природою не здійснює додатковий тиск на фінансовий стан підприємства. Проблеми його функціонування в Україні пов'язані з недосконалим адмініструванням.

3. Запровадження підвищеної ставки ПДВ в розмірі 23% на товари розкоші. До переліку об'єктів оподаткування ПДВ за підвищеною ставкою доцільно віднести, зокрема, операції з придбання автомобілів з великим об'ємом двигуна, квадроциклів, яхт, літальних апаратів, ювелірних виробів тощо.

4. Розширення групи підакцизних товарів. Зокрема, до об'єктів оподаткування акцизним податком можна віднести операції з придбання товарів споживання, які: – є товарами преміум-класу; – є шкідливими для здоров'я. Це б дозволило не лише збільшити доходи бюджетів, а здійснити певний позитивний стимулюючий вплив, зокрема обмеження вживання шкідливих продуктів харчування.

5. Підвищення ставок податку на нерухомість. Як згадувалося вище, в моделі адміністрування даного податку, яка закладена Податковим кодексом, його фіскальна ефективність є вкрай низькою. Для того, щоб збільшити надходження даного податку, необхідно посилити фіскальне навантаження на власників, які володіють значними об'єктами житлової нерухомості. Крім того, при розрахунку податку неодмінно має враховуватися ринкова вартість нерухомості. Лише за таких умов фіскальну ефективність цього податку може бути підвищено.

6. Посилення боротьби з мінімізацією оподаткування та ухилянням від сплати податків. Україна має значний резерв для збільшення податкових надходжень, сконцентрований в секторі тіньової економіки, обсяг якого, за різними оцінками, складає від 20 до 50% ВВП.

Таким чином, побудова системи доходів і управління бюджетними ресурсами в цілому має відбуватись з урахуванням особливостей стадій національного відтворення і формування державних фінансових ресурсів на кожному етапі суспільного розвитку. Формування доходів бюджету необхідно розглядати як єдиний, взаємопов'язаний процес, котрий прямо і безпосередньо залежить від розвитку національної економіки і суспільного відтворення в цілому. Це має стати основою побудови єдиного механізму мобілізації податків і виконання доходів бюджету з метою забезпечення виконання зобов'язань держави.

Література:

1. Воробйова О.І. Бюджет України: стан та перспективи Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 2. – С. 12–18.
2. Дохідну частину держбюджету-2013 недовиконано на 11,9 млрд. грн. – Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/dohidnu_chastinu_dergbjudgetu_2013_nedovikonano_na_119_mlrd_grn___minfin_1921557.
3. Соломенцева О.О., Музиченко Г.В. Шляхи збільшення доходів Державного бюджету України за рахунок податкових надходжень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oneu.edu.ua/ukr-rus/cath/finans/stud_sbornik_2%282013%29.pdf.

Григорович Михайло Михайлович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

МЕТОДИКА ПЛАНУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

Особливості фінансового планування і фінансування науково-дослідних організацій обумовлені особливостями та методами організації їхньої фінансово-господарської діяльності. Науково-дослідні організації,

які існують за рахунок бюджетних коштів, складають фінансові плани у вигляді єдиного кошторису доходів і видатків за встановленою формою. Джерелом формування доходів таких організацій є бюджетні асигнування і позабюджетні кошти, які знаходяться за виконанні науково-дослідні роботи від замовників. Обсяги бюджетних асигнувань визначаються залежно від обсягів роботи наукових установ, їх виробничих показників, бюджетних норм, нормативів, тарифів тощо. Відтак планування бюджетних надходжень науковими установами і організаціями здійснюється із застосуванням нормативного та коефіцієнтного методів планування, коли за основу беруться досягнуті показники минулого періоду, норми та нормативи та ін. основним фінансово-плановим документом наукових та науково-дослідних установ є кошторис доходів і видатків, який складається щороку для підтвердження повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначення обсягів і спрямування коштів для виконання ними своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень. Кошторис наукових і науково-дослідних установ і організацій має дві складові:

- загальний фонд, де показують обсяги надходжень із загального фонду державного бюджету та розподіл видатків за економічною класифікацією на виконання установою покладених на неї функцій;

- спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету та їх розподіл за економічною класифікацією на здійснення видатків спеціального призначення та реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням основних функцій.

Одночасно із складанням кошторису науково-дослідні установи формують зведення показників спеціального фонду свого кошторису в розрізі спеціальних коштів та інших власних надходжень. Разом із кошторисом затверджується план асигнувань наукової установи, в якому подано помісячний розподіл видатків, затверджених у кошторисі для загального фонду і регламентація взяття установою зобов'язань впродовж року. У дохідній частині проекту кошторису зазначаються планові обсяги асигнувань, які планується спрямовувати на фінансування видатків наукової установи із загального та спеціального фондів проекту державного бюджету.

Формування дохідної частини спеціального фонду проекту кошторису здійснюється на підставі розрахунків доходів, які складають за кожним джерелом доходів, що планується на наступний рік. За основу цих розрахунків беруться обсяги наданих послуг, виконаних науково-дослідних робіт, інші розрахункові показники та розмір плати в розрахунку на одини-

цю показника, а також прогнозовані обов'язкові надходження до спеціального фонду державного бюджету. На підставі цих показників визначається сума доходів на наступний рік за кожним джерелом їх надходження з урахуванням особливостей роботи науково-дослідної установи. Обсяги позабюджетних коштів визначаються результатами неосновної діяльності і наданням послуг наукових установ і організацій, при цьому за кожним видом таких коштів складається розрахунок доходів і витрат. В процесі планування доходів обов'язково враховується рівень їх фактичного виконання за звітний рік. Планування спеціального фонду кошторису наукової установи передбачає зведення доходів за всіма джерелами надходження коштів із відповідними напрямками їх використання.

В складі позабюджетних коштів, які включаються до спеціального фонду кошторису наукової установи виділяють: власні надходження та інші надходження. В більшості випадків власні доходи наукових установ і організацій пов'язані з наданням платних послуг і виконанням науково-дослідних робіт, а також орендою приміщень, основних засобів та ін. До інших надходжень відносять депозитні суми, добровільну допомогу сторонніх осіб, кошти державного інноваційного фонду, позабюджетного фонду впровадження фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт галузевого спрямування тощо. Позабюджетні кошти науково-дослідних установ можуть ними використовуватися тільки відповідно до цільового призначення та в межах сум затвердженого кошторису.

Планування видатків у кошторисах науково-дослідних установ здійснюється на основі врахування потреби в коштах, виходячи з основних показників діяльності установи, обсягів виконуваних наукових робіт і послуг, штатної чисельності працівників, необхідності реалізації окремих наукових програмі намічених заходів щодо скорочення витрат у плановому році. Видатки бюджетних науково-дослідних установ і організацій відповідно до економічної класифікації поділяють на поточні, капітальні та нерозподілені, окремо вказуються також операції з кредитування (надання й погашення внутрішніх та зовнішніх позик).

Поточні видатки об'єднують видатки на товари і послуги, виплату процентів за зобов'язаннями, субсидія і поточні трансферти. В кошторисах науково-дослідних установ передбачаються такі види видатків на товари і послуги: оплата праці працівників, нарахування на заробітну плату, придбання предметів постачання і матеріалів, видатки на відрядження; оплата послуг з утримання бюджетної установи, оплата комунальних пос-

луг і енергоносіїв, дослідження і розробки, державні програми (оплата науково-дослідних робіт). За елементом «Субсидії і поточні трансферти» відображають витрати на виплату пенсій, допомоги, стипендій та інші виплати.

Капітальні видатки науково-дослідних установ включають: придбання основного капіталу, капітальне будівництво, капітальний ремонт, реконструкцію та реставрацію, створення державних запасів і резервів, придбання землі і нематеріальних активів, капітальні трансферти.

Найбільшу питому вагу в кошторисах науково-дослідних установ і організацій мають витрати на оплату праці. Фонд заробітної плати визначається на основі середньорічної чисельності працюючих, типових штатів для відповідної категорії наукових установ і діючої схеми посадових окладів. Штат працівників встановлюється згідно зі штатним розписом. Ставки заробітної плати наукових працівників залежать від посад, категорій, вченого ступеня та інших факторів. До витрат на оплату праці включають також: заробітну плату викладачів і наукових керівників з підготовки аспірантів, різні види надбавок, премії, допомоги, заробітну плату сумісників та інші виплати, передбачені чинним законодавством. Нарахування на заробітну плату включаються у кошторис у межах сум, нарахованих за процентами від сформованого фонду оплати праці. Працівникам науково-дослідних установ, які працюють в шкідливих умовах, передбачається спецхарчування, видатки на організацію якого визначаються на основі середньорічної чисельності працюючих, що мають право на спецхарчування, кількості днів харчування на рік і норм харчування на день.

Важливим видом витрат для науково-дослідних установ є витрати, пов'язані з виконанням науково-дослідних робіт, створенням дослідних зразків приладів та машин, механізмів, придбанням предметів та обладнання, матеріалів для наукових цілей. Ці видатки плануються, виходячи зі середніх витрат, які склалися за минулі 2 роки. До кошторисів доходів і видатків науково-дослідної установи додаються детальні розрахунки кожного елементу. Кошториси затверджуються головними розпорядниками бюджетних коштів і є основними документами, на основі яких здійснюється фінансування діяльності науково-дослідної установи та складання фінансової звітності.

Науково-дослідні установи та організації можуть виконувати науково-дослідні, проектні і дослідно-конструкторські роботи на замовлення за плату. До науково-дослідних робіт (НДР) належать науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи та послуги, створення дослід-

них зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДР згідно з вимогами, погодженими із замовником, що виконуються чи надаються науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і технологічними організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами установ і організацій.

Всі витрати з виконання цих робіт покриваються за рахунок власних доходів науково-дослідних установ. Доходами таких організацій є кошти замовників за виконання (передачу) науково-технічних робіт, доходи від реалізації наукових розробок, дослідних зразків, надання наукових послуг тощо. Зауважимо, що основним видом доходів є надходження коштів замовників за виконання науково-дослідних робіт. Вартість таких робіт обумовлюється умовами договору науково-дослідної установи із замовником. В договорі визначається предмет угоди (назва теми, умови та термін виконання), вартість робіт і порядок розрахунків, порядок здачі і приймання робіт, обов'язки і відповідальність сторін та ін. Обов'язковою частиною договору є технічне завдання, календарний план робіт, протокол узгодження ціни за роботу, планова калькуляція кошторисної вартості робіт. Розрахунки із замовником можуть здійснюватись разово за виконану роботу або поетапно на основі звітів, актів здачі-приймання науково-технічної роботи, актів приймання контрактів або іншої документації, передбаченої договором.

Література:

1. Дем'янишин В. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах / Василь Дем'янишин // Світ фінансів. – 2007. – № 2. – С. 34–48.
2. Затонацька Т. Проблеми бюджетного фінансування науки та освіти в Україні / Тетяна Затонацька // Світ фінансів. – 2007. – № 3. – С. 89–95.
3. Юрій С.І., Бескид Й.М. та інші. Бюджетна система України: Навч. посібник / К: НІОС, 2000. – 400 с.

Глухенька Наталія Олегівна
ст. гр. ФУДм-51
Науковий керівник:
д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КОМПЛЕКС, БУДІВНИЦТВО ТА АПК

Розвиток паливно-енергетичного комплексу є одним з пріоритетних завдань та напрямів для реалізації енергетичної стратегії України. Однак будь-які економічні, інституційні та інші перетворення в енергетиці, а також побудова внутрішньої та зовнішньої політики у цій сфері має ґрунтуватися виключно на положеннях законів України [1, с. 205].

Сьогодні фінансування видатків на паливно-енергетичний комплекс має несистемний характер та характеризується відсутністю закону, який встановлював би основні засади та підходи до регулювання відносин в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах. Ці проблеми можуть спровокувати низку загроз, що впливатимуть на динаміку показників промисловості та економічний розвиток України у цілому. Такими загрозами, зокрема, є гальмування процесів післякризового відновлення більшості галузей промисловості; наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн світу; зниження міжнародної конкурентоспроможності України і погіршення перспектив її участі у міжнародному поділі праці [2, с. 5].

З огляду на наявний стан здійснення видатків державного бюджету на паливно-енергетичний комплекс України та враховуючи визначені проблеми недофінансування та управління ними, пріоритетними напрямками удосконалення фінансових механізмів структурних змін у промисловості мають бути наступні:

1. Підвищення ефективності використання капітальних видатків Державного бюджету України на фінансування промисловості, активізація державної бюджетної підтримки високотехнологічних виробництв, що вимагає:

– розроблення і внесення до Державного бюджету України цільових програм фінансування високотехнологічних виробництв та галузей, а також програм фінансування розвитку наукової інфраструктури у сфері промисловості;

– розроблення з урахуванням світового досвіду та напрацювань вітчизняних експертів Національної стратегії розвитку промисловості, у якій би були враховані останні світові тенденції розвитку високих технологій у промисловості;

– запровадження енергоощадних та прогресивних технологій у будівництві для забезпечення розширеного відтворення основних засобів, у першу чергу на об'єктах інфраструктури, рівень зношеності яких є високим;

– розроблення єдиного переліку високотехнологічної продукції вітчизняного виробництва на базі єдиного міжнародного стандарту High Technology Products List–SITC Rev. 4, що дозволить визначити пріоритети державної фінансової підтримки високотехнологічної сфери промисловості України.

2. Стимулювання інвестування підприємствами промисловості власних коштів у розвиток та модернізацію виробництва, що передбачає [5, с. 4–5]:

– зниження податкового навантаження на виробництво високотехнологічної продукції у промисловості, застосування механізмів пільгового оподаткування та диференціації ставок оподаткування для підприємств, що впроваджують інновації;

– запровадження обмежень не лише щодо мінімально допустимих строків корисного використання основних засобів, визначених у ст. 145 Податкового Кодексу України, але й щодо максимальних строків їх використання, що змусить промислові підприємства проводити більш виважену амортизаційну політику, не допускати нецільового використання амортизаційних коштів та сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності;

– запровадження системи державного контролю за цільовим використанням амортизаційних фондів на цілі інвестування у виробництво.

3. Активізація банківського кредитування промисловості, що зумовлює необхідність:

– забезпечення оптимізації строкової структури банківських кредитів промисловим підприємствам шляхом збільшення частки довгострокових кредитів, що передбачає запровадження податкових пільг для банків, які здійснюють довгострокове кредитування промислових підприємств;

– подальшого зниження облікової ставки НБУ, що сприятиме зниженню процентних ставок банків за кредитами та поживленню кредитування;

– запровадження комерційними банками програм надання інвестиційно-інноваційних кредитів промисловим підприємствам, для чого необхід-

но рекомендувати НБУ розробити систему заходів щодо заохочення таких банків (пільгові умови щодо їх рефінансування тощо).

4. Заохочення іноземного інвестування у промисловість [7, с. 15–16]:

– запровадження заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату та підняття інвестиційного іміджу України, у тому числі: спрощення процедур започаткування та ведення бізнесу, землевідведення, практична реалізація принципів «єдиного вікна» для інвесторів, забезпечення дієвої інформаційної підтримки іноземним інвесторам, запровадження ефективної системи страхування ризиків, гармонізація системи технічного регулювання;

– опрацювання та застосування світового досвіду щодо надання сприятливих умов інвестування для іноземних інвесторів, які вкладають кошти у технічне переобладнання промислових підприємств та розвиток високих технологій;

5. Розвиток альтернативних механізмів фінансування структурних змін у промисловості, що передбачає [6, с. 45–46]:

– удосконалення законодавчої бази функціонування ринку фінансового лізингу в Україні, захисту прав лізингодавців та лізингоодержувачів, а також страхування лізингових операцій;

– прийняття законодавчого акту, що регулює відносини в сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності, передбачає визначення порядку інвестування венчурними фондами науково-технічних робіт на промислових підприємствах;

– приведення нормативно-правової бази функціонування ІСІ в Україні у відповідність з європейськими стандартами у частині захисту прав інвесторів та розширення сфер їх діяльності;

– здійснення гармонізації стандартів фінансової звітності вітчизняних компаній з міжнародними стандартами, що дозволить підвищити прозорість та відкритість їх діяльності і здійснювати публічні розміщення акцій (ІРО) на фондових біржах світу.

У зв'язку з переходом на ринкові умови зменшилась роль держави у фінансуванні видатків на будівництво, що не компенсувалось своєчасним створенням нових механізмів для залучення коштів та створенням інституційних передумов його фінансового забезпечення. Відставання із впровадженням ринкових механізмів фінансування зумовило малі обсяги будівництва, високі ризики і, відповідно, високі процентні ставки та малодоступність кредитних коштів [8, с. 4].

В Україні кошти з державного бюджету направляються в основному на реалізацію цільових програм у сфері будівництва і зменшуються з кожним роком. Тому для інвестування та фінансування будівництва в Україні, на нашу думку, слід використовувати також недержавні кошти, залучені від фізичних та юридичних осіб. Таке фінансування може здійснюватися тільки наступними механізмами:

- фонди фінансування будівництва (ФФБ);
- випуск безпроцентних (цільових) облігацій;
- інститути спільного інвестування (ІСІ);
- фонди операцій з нерухомістю (ФОН);
- недержавні пенсійні фонди (НПФ).

Для здійснення видатків на агропромисловий комплекс чинними нормативними актами та програмами передбачено, що:

- потрібно здійснювати політику державного впливу на розвиток сільського господарства за рахунок економічних методів;

- державна підтримка має бути спрямована на здійснення цільових фінансових програм через фінансування окремих видів діяльності та пільгового кредитування;

- пільговий вплив оподаткування повинен реалізовуватися в основному через встановлення понижених ставок оподаткування та забезпечення гарантованого неоподаткованого мінімуму.

В Україні здійснюються перші важливі кроки щодо формування нових принципів фінансового забезпечення сільського господарства. Однак, незважаючи на певні позитивні зрушення в розвитку аграрної сфери все ж таки існує ряд проблем, що перешкоджають розвитку підприємств АПК [3, с. 106]. За рахунок коштів державного бюджету мають фінансуватися загальнонаціональні програми довгострокового розвитку АПК, а за рахунок коштів місцевих бюджетів – підтримуватися оперативна господарська діяльність товаровиробників. Такий підхід щодо організації прямого бюджетного фінансування сільськогосподарського виробництва дасть змогу забезпечити не лише його поточні фінансові потреби, а й сформує передумови для збільшення обсягів фінансування в міру його подальшого розширення та розвитку.

Крім того, розподіл бюджетних коштів між господарюючими суб'єктами доцільно здійснювати за такими принципами [4, с. 101]:

1. Необхідно виділяти кошти не тільки ефективно функціонуючим підприємствам, а й фінансувати найефективніші проекти виходу підприємств з кризи.

2. Бажано запровадити програмно-цільове фінансування сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, першочергові розробки потребують програми щодо підтримки реалізації (збуту) вітчизняної сільськогосподарської продукції та регулювання продовольчого ринку.

Запропоновані заходи, на нашу думку, сприятимуть удосконаленню системи видатків на ПЕК, АПК та будівництво, підвищать оперативність і ефективність управління наявними фінансовими ресурсами держави з метою забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Бюджетна система України: навчальний посібник; за ред. С.І. Юрія, Й.М. Бескида, В.Г. Дем'янишина та ін. – К.: НІОС, 2000. – 400 с.

2. Глушко О.О. Технологічний розвиток економіки України з позицій світових тенденцій / О.О. Глушко // Проблеми науки. – 2010. – № 1. – С. 2–9.

3. Гончаренко О.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств у контексті формування інформаційної економіки / О.В. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 103–109.

4. Кушнір І.В. Видатки бюджету на підтримку аграрного сектору та їх ефективність / І.В. Кушнір // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 98–102.

5. Півняк Г.В. Розвиток енергетичного сектору – основа підвищення ефективності економіки / Г. Півняк // Освіта України. – 2006. – 17 січня (№ 4). – С. 4–5.

6. Табакова Т.В. Шляхи оптимізації процесу планування видатків бюджету на економічну діяльність у сучасних умовах / Т.В. Табакова // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 18. – С. 43–46.

7. Федішин І.Б. Інноваційний розвиток промислових підприємств в умовах нестабільної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Ірина Богданівна Федішин. – Тернопіль: ТНТУ, 2012. – 20 с.

8. Федоренко В.Г. Система управління вітчизняної будівельної галузі та її вплив на розвиток економіки України / В.Г. Федоренко, В.П. Адріанов, Ю.Ф. Джур // Економіка та держава. – 2009. – № 12. – С. 4.

Демчишин Христина Ігорівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кізима Т.О.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ СУКУПНИХ ВИТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ

У кожної людини в процесі життєдіяльності виникають різноманітні потреби: фізіологічні (потреби першого порядку), які є визначальними і визначають потреби людини як біологічної істоти в їжі, одязі, відпочинку, житлі тощо; інтелектуальні потреби (освіта, творча діяльність, тобто потреби духовного розвитку); соціальні потреби, пов'язані з функціонуванням людини в суспільстві [3, с. 136]. Для задоволення кожної з вищезазначених потреб члени домогосподарства використовують власні ресурси.

Здійснені домогосподарством витрати відіграють дуже велику роль у економіці країни загалом. Зокрема, домогосподарства, витрачаючи свої кошти, формують і розвивають ринок товарів і послуг, виступають споживачами культурно-освітньої сфери, використовують заощадження, тим самим розширюють фондовий ринок, збільшуючи попит на цінні папери тощо.

Питанню дослідження витрат домогосподарств України присвячено ряд робіт вітчизняних учених: О. Ватаманюка, Ю. Воробйова, В. Вітлінського, Т. Кізими, В. Опаріна, С. Панчишина, С. Юрія та інших. Значний вклад у розвиток теорії фінансів домогосподарств внесли зарубіжні автори: З. Боді, С. Белозьоров, В. Глухов, Дж. М. Кейнс, Р. Мертон, Дж. Хікс, Дж. Ходжсон, В. Фетісов й інші. В той, же час проблема оптимізації витрат домогосподарств залишається однією із найменш досліджених в сучасній фінансовій науці.

Усі грошові витрати домогосподарств поєднують споживчі витрати, витрати, пов'язані з веденням особистого підсобного господарства (купівля насіння, добрива, сільськогосподарського реманенту тощо), грошову допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, на будівництво житла та господарських будівель, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, вклади до банківських установ, аліменти, обов'язкові податки (крім прибуткового), збори та внески тощо [1, с. 37]. Загалом сукупні витрати враховують вартість натуральних надходжень, пільг та субсидій і поєднують їх з фактично сплаченими домашнім господарством су-

мами. Натуральні надходження оцінюють за середніми цінами відповідних товарів.

Сукупні витрати характеризують структуру використання домогосподарством сукупних ресурсів і відображають реальний поточний стан матеріального добробуту домашніх господарств.

Структура сукупних витрат домогосподарств є одним із найважливіших показників розвиненості економіки країни. В нерозвинених країнах населення витрачає більшу частину своїх доходів на продукти харчування, в розвинених економіках ця частка не перевищує 20–25% [5, с. 54]. Динаміка змін в структурі витрат українських домогосподарств проаналізована в таблиці 1.

Аналіз даних, наведених в таблиці 1, показує, що сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство за період з 1999 по 2012 рр. зросли в 8,42 рази, а саме: з 426,5 грн. (1999 р.) до 3591,8 грн. (2012 р.).

Сукупні споживчі витрати населення у 1999 р. сягали 96,6%, тобто практично уся сума доходів спрямовувалася на задоволення споживчих потреб домогосподарств. З таких тенденцій випливає, що населення має низький рівень доходів. Дохід домашніх господарств не дозволяє здійснювати витрати на неспоживчі цілі. Якщо споживчі сукупні витрати сягали 96,6%, то неспоживчі сукупні витрати залишалися задоволеними на 3,4%. Населення при доході 426,5 грн. на місяць витрачало на неспоживчі потреби лише 14,5 грн.

Таблиця 1

Структура сукупних витрат за місяць у розрахунку на одне домогосподарство в Україні у 1999–2012 рр. [4]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сукупні витрати	426,5	541,3	607,0	658,3	736,8	903,5	1229,4	1442,8	1722,0	2590,4	2754,1	3072,7	3456,0	3591,8
З них:	відсотків													
Споживчі сукупні витрати	96,6	93,3	93,7	92,8	93,3	92,6	91,1	90,5	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2	90,9
продукти харчування	64,2	64,0	61,6	59,1	58,6	57,5	56,6	53,2	51,4	48,9	50,0	51,6	51,3	50,2
алкогольні напої, тютюнові вироби	2,9	3,0	2,8	2,6	2,8	2,8	2,9	2,6	2,6	2,2	3,2	3,3	3,4	3,5
непродовольчі товари та послуги	29,5	26,3	29,3	31,1	31,9	32,3	31,6	34,7	36,0	35,1	34,6	35,1	35,5	37,2
в тому числі														
одяг і взуття	5,4	5,3	5,7	5,7	5,8	5,9	5,9	5,6	6,1	5,8	6,1
житло, вода, електроенергія	10,5	10,4	9,7	8,5	9,6	10,9	9,1	9,4	9,3	9,6	9,9

предмети домашнього вжитку	1,7	2,0	2,3	2,6	2,8	2,9	2,8	2,3	2,4	2,2	2,3
охорона здоров'я	3,0	2,8	2,8	2,5	2,5	2,5	2,7	3,1	3,1	3,1	3,4
транспорт	3,0	3,3	3,0	3,0	3,7	3,4	4,0	3,8	3,7	4,0	4,3
зв'язок	1,3	1,5	1,8	2,1	2,6	2,6	2,3	2,5	2,7	2,6	2,8
відпочинок і культура	1,9	2,3	2,4	2,6	2,4	2,4	2,5	1,8	1,8	2,0	2,0
освіта	1,2	1,1	1,3	1,1	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
ресторани та готелі	1,1	1,4	1,6	1,7	2,2	2,3	2,4	2,5	2,4	2,5	2,5
різні товари і послуги	2,0	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8	2,1	2,3	2,3	2,4	2,6
неспоживчі сукупні витрати	3,4	6,7	6,3	7,2	6,7	7,4	8,9	9,5	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8	9,1

Аналізуючи витрати населення з 1999 р. по сьогодні, ми бачимо, що сукупні споживчі витрати мали тенденцію до зниження – у 1999 р. вони становили 96,6%, а до 2008 р. зменшилися до 86,2%; надалі ця тенденція набула негативного характеру: у 2012 р. дані витрати сягнули 90,9% (рис. 1). Що можна пов'язати з посткризовим періодом. Можна припустити, що й надалі сукупні споживчі витрати не набудуть тенденції до зниження, адже у кінці 2013 р. – на початку 2014 р. в Україні має місце політична криза.

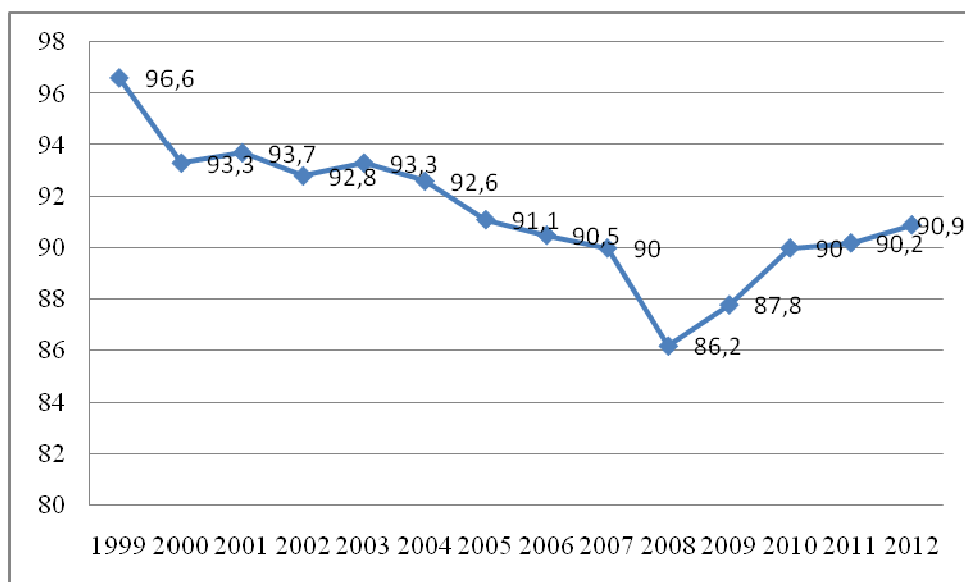

Рис. 1. Динаміка питомої ваги сукупних споживчих витрат домогосподарств України у 1999–2012 рр. [4]

Неспоживчі сукупні витрати, навпаки, з 1999 р. – по 2008 р. мали позитивний характер, тобто зросли, а з 2008 р. навпаки – зменшуються (рис. 2). Пік неспоживчих сукупних витрат був зафіксований у 2008 р. і

становив 13,8%, що у грошовому виразі становить 357,48 грн. від загальної суми витрат домогосподарств.

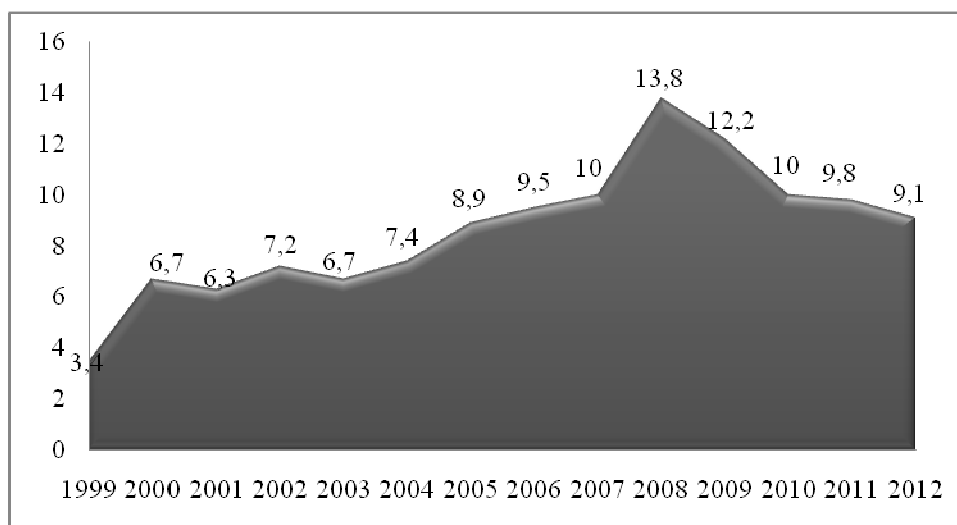

Рис. 2. Динаміка сукупних неспоживчих витрат домогосподарств в Україні у 1999–2012 рр. [4]

Витрати домогосподарств на предмети домашнього вжитку, побутову техніку та поточне утримування житла з 2002 р. по 2007 р. зростали і досягли 2,9%, що на 1,3% більше ніж у 2002 р. Наразі дані витрати становлять 2,3%, є тенденція до зростання в порівнянні з 2011 р. (2,2%).

Витрати домогосподарств на транспорт зросли на 1,3% за останні 10 років (з 2002 р. по 2012 р.). Це пов'язано з тим, що у населення збільшилася кількість транспортних засобів, які в свою чергу збільшують суму витрат на транспорт.

Таким чином, на структуру сукупних витрат вітчизняних домогосподарств здійснюють вплив економічні процеси, які відбуваються в країні. Так, економічна криза у 2008 р. спровокувала негативне економічне явище, наслідком якого стала зміна тенденції сукупних витрат домашніх господарств у напрямку зменшення.

Література:

1. Ліпич Л.Г. Витрати та ресурси домогосподарств: теоретичний та практичний аспекти / Л.Г. Ліпич, С.В. Мостенець // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2012. – № 5. – С. 37–41.
2. Мельник А.Ф. Сектор домогосподарств у сучасній економічній системі: теоретичні та емпіричні аспекти / А.Ф. Мельник, Н.В. Ціщик // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 7–21.
3. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навчальний посібник / Опарін В.М. – 4-те вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2007. – 240 с.

4. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.

5. Чуніхіна Т.С. Закономірності розвитку домогосподарств: теоретичний аспект / Т.С. Чуніхіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 2, Т. 3. – С. 54–58.

Дем'янишин Григорій Степанович

ст. гр. ФУММ-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Відповідно до Конституції Україна є унітарною державою. Її адміністративно-територіальний устрій зберігся з радянських часів, поза увагою залишилися проблеми розвитку територіальних громад, що викликало великі територіальні диспропорції і негативно вплинуло на темпи соціально-економічного розвитку суспільства. У зв'язку з цим на початку 1990-х років активно обговорювалися в економічній літературі питання реформування цього устрою, і, відповідно, модернізації міжбюджетних відносин.

Адміністративно-територіальна реформа передбачає законодавче урегулювання системи територіального устрою та оптимізацію механізму управління державою відповідно до її стратегічних орієнтирів. Вітчизняні вчені вбачають такі найважливіші напрями в удосконалення територіального устрою України: законодавче встановлення статусу адміністративно-територіальних одиниць; визначення чітких та науково-обґрунтованих критерій класифікації адміністративно територіальних одиниць; законодавче закріплення взаємовідносин між державою та адміністративно-територіальними одиницями; закріплення форм та методів взаємовідносин між самими територіальними одиницями [1, с. 17].

У результаті реформування територіального устрою кожна територіальна громада може отримати реальну автономію, зміцнити фінансові можливості, забезпечити зростання добробуту громадянина. У зав'язку з цим Міністерство фінансів України узагальнило основні завдання цієї реформи й акцентувало ідею на:

– законодавчому визначенню поняття та засад адміністративно-територіального устрою України, правового статусу та рівнів адміністративно-територіальних одиниць, порядку вирішення органами державної влади та органами місцевого самоврядування питань територіального устрою;

– встановленні критеріїв утворення оптимізації класифікації, чіткому визначенню меж адміністративно-територіальних одиниць;

– децентралізації владних повноважень, визначенні чіткої схеми розподілу повноважень між органами влади на територіальному рівні;

– удосконаленні бюджетних відносин, податкової системи, виробленні більш раціональних механізмів перерозподілу фінансів тощо [2].

У процесі дискусій була сформульована обов'язкова передумова модернізації міжбюджетних відносин в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи – її комплексність, що означає одночасне проведення адміністративно-територіального переустрою з податковою і бюджетною реформами [3, с. 53].

Вітчизняний вчений Ю. Вілкул узагальнив проблеми, які мішають проведенню цих реформ, зокрема:

– основні засади територіального устрою України обмежують права місцевого самоврядування, відсутній принцип його повсюдності;

– неможливість структурування адміністративно-територіальних одиниць, відсутність чіткості їхніх видів та розмежування понять «населений пункт» і «адміністративно-територіальна одиниця»;

– недостатність регулювання матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;

– відсутність конституційної основи регіонального самоврядування;

– нераціональність співвідношення інститутів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій, у результаті якого Делеговані повноваження територіальної громади (біля 90) домінують над власними (яких налічується 54), а повноваження органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади дублюються майже на 80% [4, с. 17].

Відповідно до засад Бюджетного кодексу, з 2001 р. Міністерство фінансів України розраховувало трансферти з державного бюджету до місцевих (республіканського бюджету АРК, обласних бюджетів, бюджетів м. Києва і м. Севастополя, бюджетів міст республіканського та обласного значення, зведених бюджетів районів), які пізніше підлягали розподілу між сільськими, селищними, міськими міст районного підпорядкування та районними бюджетами згідно із затвердженою формулою. В таких умовах

були порушені принципи справедливого розподілу трансфертів між територіальними громадами. З 2010 р. система розрахунків була змінена, однак і вона не вирішила проблем покращення рівня фінансового забезпечення базових одиниць місцевого самоврядування.

На нашу думку, органи місцевого самоврядування повинні надавати такі послуги, які максимально наближені до потреб громадян. До них ми відносимо дошкільну, середню та професійно-технічну освіту, профілактику захворюваності, первинну та вторинну медичну допомогу, охорону громадського порядку, надання комунальних послуг, а також послуг транспорту та зв'язку тощо. Однак всі сільські громади та громади малих міст не мають достатньої кількості фінансових ресурсів і професійних кадрів, які могли б якісно надавати зазначені послуги, у результаті більшість громадян країни не мають доступу до якісних суспільних послуг, що негативно впливає на рівень людського розвитку окремих територій.

Виходячи з цього, реальним джерелом підвищення фінансових можливостей місцевого самоврядування є, з одного боку, збільшення власних доходів місцевих бюджетів, а з іншого – об'єднання адміністративно-територіальних одиниць. Механізм такого об'єднання може здійснюватися за трьома варіантами: злиттям, ініційованим державною владою; злиттям, ініційованим адміністративно-територіальними одиницями; комбінованим варіантом злиття. Наприклад, перший варіант, на нашу думку, може включати такі стадії:

- розробку та законодавче закріплення мінімальних соціальних стандартів;
- нормативне закріплення державної програми регіонального розвитку;
- визначення компетенції кожного рівня державного управління щодо забезпечення мінімальних соціальних стандартів;
- визначення соціально-економічного, правового та політичного статусу адміністративно-територіальних одиниць, утворення внаслідок злиття;
- розробку системи показників бюджетної забезпеченості мінімальних соціальних стандартів та її виконання на всій території держави;
- визначення рівня доходності бюджету, необхідного для нормативного виконання мінімальних соціальних стандартів і забезпечення потреб розвитку адміністративно-територіальних одиниць, пошук додаткових джерел надходження бюджетних коштів;

- прийняття органами законодавчої влади держави рішення про злиття, враховуючи усі чинники;
- призначення і проведення референдумів з питань злиття визначених адміністративно-територіальних одиниць;
- розробку державного проекту щодо створення нової адміністративно-територіальної одиниці та його законодавче закріплення;
- об'єднання територіальних структур управління, використання для потреб розвитку зекономлених на апараті управління коштів; остаточна інтеграція структури управління та фінансових ресурсів об'єднаних адміністративно-територіальних одиниць.

Другий варіант злиття за ініціативою адміністративно-територіальних одиниць, крім зазначених дій, після прийняття органами законодавчої влади рішення про злиття цих одиниць, передбачає збір, узагальнення пропозицій з питань злиття адміністративно-територіальних формувань і спрямування їх президенту України для прийняття відповідних рішень.

Третій варіант передбачає створення стимулюючих умов, що робитимуть злиття більш вигідним, ніж незалежне функціонування. До таких умов ми відносимо надання додаткової фінансової допомоги конкретній територіальній громаді за рахунок коштів держави, закріплення за укрупненими одиницями додаткових дохідних джерел, розширення бюджетних та податкових повноважень, підвищення автономного статусу новоствореної адміністративно-територіальної одиниці, оптимізації фінансових відносин між окремими одиницями тощо. Перевагою цього варіанту є використання стимулюючих чинників для фінансового оздоровлення адміністративно-територіальних формувань.

Вітчизняна фінансова наука і практика сформулювали перелік вимог до адміністративно-територіальних об'єднань які зводяться до наступного:

1. Вони повинні мати ексклюзивну компетенцію.
2. Повноваження різних адміністративно-територіальних одиниць не повинні накладатися.
3. Інфраструктура, яка обслуговує адміністративно-територіальні одиниці одного рівня та типу, повинна бути типовою й поширеною по всій Україні.
4. Кожна адміністративно-територіальна одиниця повинна вкладатися в одну з кількох груп, щодо всіх суб'єктів яких здійснюється єдина трансфертна політика.

5. Адміністративно-територіальні одиниці одного рівня повинні мати інфраструктурні, кадрові та ресурсні можливості для реалізації всіх передбачених для нього компетенцій.

6. Рівень ротаційності адміністративно територіальних одиниць не повинен перевищувати 50%.

7. Кількість споживачів в адміністративно-територіальних одиницях одного рівня не повинно дуже різнитися.

8. Не повинно бути територій, де споживачі не охоплені послугами адміністративно-територіальних одиниць всіх рівнів.

9. Принципи формування адміністративно територіальних одиниць повинні відповідати принципам, визначеним ст. 86 Бюджетного кодексу України: I рівень – надання соціальних послуг; II рівень – надання стандартизованих соціальних послуг загального характеру для всіх споживачів; III рівень – надання спеціалізованих послуг чи для спеціальної категорії споживачів.

10. Кількість населення та інших споживачів повинні узгоджуватися з галузевими нормами навантаження на бюджетні установи та бюджетними можливостями фінансування таких установ [5].

З урахування вищезазначеного, механізм модернізації бюджетних відносин в умовах адміністративно територіальної реформи, на нашу думку, включатиме:

1. На вході:

– реформу територіальної реалізації влади, що утворить адміністративно-територіальні одиниці відповідно до вимог їхньої аргументації;

– перерозподіл функціональних повноважень між центральним урядом й органами місцевого самоврядування;

– розмежування джерел фінансування та закріплення фіскальних повноважень за рівнями управління відповідно до виконуваних завдань;

удосконалення фінансового територіального вирівнювання.

2. На виході: ефективну систему міжбюджетних відносин.

Результати функціонування цього механізму можуть бути позитивними за умов одночасного реформування міжбюджетних відносин, запровадження середньострокового бюджетного планування та програмно-цільового методу бюджетування на рівні територіальних громад.

Концепція адміністративної реформи в Україні передбачає, що «. система фінансового вирівнювання базуватиметься на об'єктивних критеріях та відповідній правовій базі. Основними складниками такої системи мають стати: державні мінімальні соціальні стандарти, метою впровадження

яких є поступове вирівнювання обсягу і якості надання державних та громадських послуг у межах всієї території держави, податкоспроможність територіальних громад, середня податкоспроможність територіальної громади, власні та закріплені доходи, фонди фінансового вирівнювання, трансферти» [6].

Зазначена реформа повинна супроводжуватися зростанням фінансових можливостей територіальних громад, фіскальною децентралізацією, що сприятиме підвищенню потенціалу органів місцевого самоврядування, посилення їхнього впливу на соціально-економічний розвиток регіонів.

Література:

1. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2009 р. [підготовлено департаментом з питань бюджетної політики і затверджено постановою Колегії Рахункової палати] [Електронний ресурс] / Рахункова палата України, 2010. – Режим доступу: www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16728123.
2. Щодо реформування територіального устрою [Електронний ресурс] / [Децентралізація державного управління. Інформація Департаменту територіальних бюджетів Міністерства фінансів України]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=61720.
3. Модель адміністративно-територіальної реформи в Україні [Розроблена Інститутом трансформації суспільства у вересні 2005 р.] // Економічний часопис – XXI. – 2006. – № 9–10. – С. 53–55.
4. Вілкул Ю.Г. Конституційний процес та формування сучасної моделі місцевого самоврядування / Ю.Г. Вілкул // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 2 (7). – С. 16–21.
5. Ганущак Ю. Суспільний договір між державою та самоврядування [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2005. – № 30 (558). – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2040/50835>.
6. Концепція адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=8922225.

Дережицька Марія Іванівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИДАТКІВ

Соціально-економічні перетворення в Україні демонструють складність процесів становлення демократичного суспільства. Трансформація усталених засад ведення господарської діяльності, ціннісних орієнтирів та мотиваційних спонукань у соціальному середовищі обумовлює постійне посилення вимог до формування й проведення ефективної бюджетної політики. В сучасних умовах вона розглядається як активний елемент системи державного регулювання, провідний чинник управління економічними й соціальними процесами, їхнім розвитком. Водночас, бюджетна політика являє собою індикатор фінансової результативності діяльності держави, яка вимірюється не стільки обсягом витрачених державою коштів, скільки відповідністю бюджетних видатків суспільним пріоритетам та отриманим від них ефектом. З огляду на це, наукові дослідження, присвячені питанням вироблення основних напрямів ефективного витрачання бюджетних коштів та їхнього узгодження з інтересами суспільства не втрачають своєї актуальності.

Проблеми взаємозв'язку суспільного вибору й пріоритетів бюджетної політики, оцінювання впливу бюджету на соціально-економічний розвиток суспільства досить широко висвітлюються фінансовою наукою і представлені працями як зарубіжних вчених Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, Р. Масгрейва, У. Петті, А. Пігу, К. Шоупа, так і вітчизняних науковців В. Андрущенка, О. Василика, В. Гейця, В. Дем'янишина, О. Кириленко, В. Федосова, С. Юрія та інших. Однак, складність і багатоплановість проблем формування ефективної бюджетної політики у сфері бюджетних видатків, урахування при її виробленні суспільних інтересів вимагають до цієї проблематики постійної уваги.

Залежно від суспільно-політичної та економічної ситуації в країні бюджетна політика може передбачати різний ступінь перерозподілу ВВП та централізації фінансових ресурсів у межах бюджетної системи, пріоритетність бюджетного фінансування тих чи інших заходів, вибір методів збалансування бюджетних доходів і видатків тощо. Глобальна тенденція до посилення ролі держави у перерозподільчих процесах та регулюванні

соціально-економічного розвитку спричиняє стійке збільшення видатків бюджету. До найважливіших причин, які його обумовлюють науковці зараховують збільшення витрат на надання публічних послуг згідно з концепцією «сервісної держави», зростання «ефекту заміщення», трансформацію інституційних умов, зміну структури витрат домогосподарств, проведення стабілізаційної політики, збільшення державного боргу і витрат на його обслуговування.

Ступінь участі держави в економічних процесах безпосередньо пов'язана з цілями й пріоритетами суспільного розвитку, а також функціями, які вона виконує. Між тим, ні в органах державної влади, ні у середовищі науковців немає чіткого уявлення та узгодженої позиції щодо формулювання пріоритетів бюджетної політики в сучасних умовах. Так, ряд вітчизняних вчених визнає головною метою бюджетної політики забезпечення гідного життєвого рівня населення відповідно до вимог, закладених у соціальних стандартах [1, с. 175]. На думку російських науковців Т. Ковальнової та С. Баруліна, основна мета бюджетної політики полягає у збереженні фінансової і соціальної стабільності, регулюванні розвитку ринкової інфраструктури [2, с. 93], а Є. Ясін, І. Греков та В. Садков визначають її як забезпечення виконання державою мінімального набору своїх функцій: створення умов функціонування суб'єктів економіки та досягнення макроекономічної стабільності [3, с. 58; 4, с. 5]. А. Соколовська вказує, що до цього мінімального набору державних функцій мають належати також соціальний захист і соціальне забезпечення, охорона здоров'я та освіта [5, с. 22]. Крім цих, в науковій літературі до пріоритетів бюджетної політики також зараховують розвиток бюджетних відносин, удосконалення управління суспільними фінансами, досягнення балансу інтересів держави, суб'єктів економіки та населення у фінансових відносинах, суспільний перерозподіл фінансових ресурсів, стимулювання структурних зрушень та ін. [6, с. 282].

Визнаючи раціональність наведених підходів щодо формулювання пріоритетів бюджетної політики у сфері видатків, зауважимо, що вони мають бути результатом суспільного вибору, сприяти втіленню суспільних інтересів та очікувань громадян, які делегують владі повноваження. Між тим, в умовах політичної нестабільності бюджетні рішення не завжди віддзеркалюють суспільні потреби і можуть набувати відтінку політичного компромісу. Тенденції суспільних настроїв в Україні вказують на суттєві розбіжності між очікуваннями суспільства і визначеними бюджетними пріоритетами, невисоку оцінку громадянами ефективності витрачання

коштів держави. Соціологічні дослідження засвідчують, що менше 1/3 громадян вважає, що економічна політика держави спрямована на захист їхніх інтересів [7], а більше 55% – що сплачені податки розкрадаються або використовуються неефективно.

Оцінюючи відповідність пріоритетів бюджетної політики у сфері видатків суспільним потребам, ми проаналізували темпи зростання видатків державного бюджету на економічну діяльність і видатків соціального характеру (до них зараховано видатки на освіту, охорону здоров'я, духовно-культурну сферу, соціальний захист і соціальне забезпечення) за період 2000–2013 рр. (рис. 1).

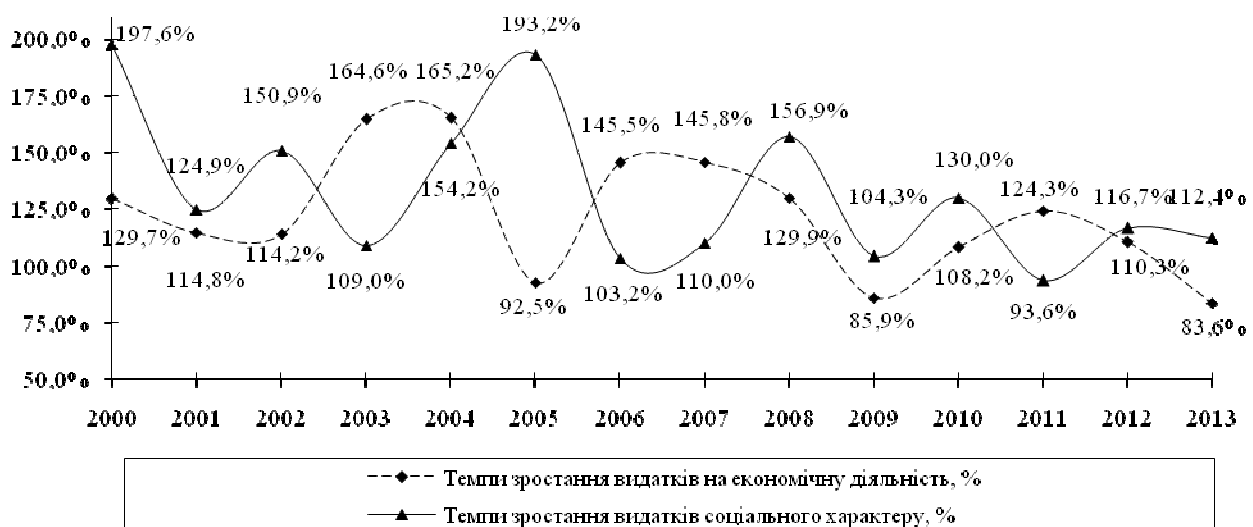

Рис. 1. Темпи зростання видатків на економічну діяльність і видатків соціального характеру з Державного бюджету України у 2000–2013 рр., %

** Розраховано за даними Міністерства фінансів України.*

Наведені показники засвідчують, що тенденції зміни бюджетних видатків формуються переважно під впливом позаекономічних чинників, вказують на тісний взаємозв'язок між пріоритетами бюджетної політики та суспільно-політичною ситуацією в країні. Найвищі темпи приросту соціальних видатків бюджету, як правило, припадали на періоди значної політичної активності суспільства (роки проведення виборів та політичного протистояння) і пов'язані з форсованим приростом соціальних зобов'язань держави. Його причиною було не стільки зростання економічних можливостей країни, скільки популізм усіх політичних сил і їхнє бажання здобути симпатії виборців. Натомість, видатки бюджету на потреби економіки, як правило, швидко зростали у міжвиборчі роки, коли політичне протистояння помітно знижувалось.

Отож, бюджетна політика останніх років характеризувалася розмитістю пріоритетів та наявністю системних помилкових припущень, покладених в її основу: бюджетні видатки мали переважно соціально орієнтований характер, спостерігалось скорочення частки видатків розвитку; державну підтримку стратегічно важливих для економічного росту напрямів діяльності було майже припинено. До негативних моментів сучасної політики видатків бюджету слід теж зарахувати: недостатнє обґрунтування макроекономічних показників при розробці видатків бюджету; надмірний обсяг декларованих соціальних зобов'язань держави; недостатню ефективність проектування й розподілу бюджетних інвестицій; слабку бюджетну дисципліну і відповідальність за планування й використання коштів бюджету тощо. Втім, головним її недоліком є те, що вона підпорядковується не ідеї формування економічного базису для довгострокового стійкого зростання суспільного добробуту, а спрямована на задоволення поточних споживчих потреб населення на догоду його короткочасним інтересам. Вирішення цієї проблеми дасть змогу перетворити бюджет на інструмент активного регулювання інноваційно-інвестиційних процесів в економіці. Вважаємо, що сучасна бюджетна політика держави у сфері видатків має бути зорієнтована на створення сприятливих умов розвитку виробництва та вдосконалення інфраструктури на основі запровадження інноваційної моделі структурної перебудови економіки як неодмінної умови її подальшого росту. Саме на цій основі можливе досягнення суттєвого зростання добробуту населення і реалізація його ключових інтересів.

Література:

1. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. монографія / [М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужніков та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
2. Ковалева Т.М. Бюджет и бюджетная политика в Российской Федерации: Учебное пособие / Т.М. Ковалева, С.В. Барулин. – 2-е изд. – М.: КНОРУС, 2006. – 208 с.
3. Садков, В. Об оптимальных размерах участия государства в экономике / В. Садков, И. Греков // Общество и экономика. – 2006. – № 11–12. – С. 57–77.
4. Ясин Е. Государство и экономика на этапе модернизации / Е. Ясин // Вопросы экономики. – 2006. – № 4. – С. 4–30.
5. Соколовська А. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / А. Соколовська // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 21–22.
6. Лисяк Л. Система цільових орієнтирів сучасної бюджетної політики / Л. Лисяк // Вісник Львівського університету: Серія Економіка. – 2008. – Вип. 39. – С. 281–286.

7. На що спрямована соціально-економічна політика влади: соціологічне опитування (19–25 червня 2008р.) / УЦЕПД «Центр Разумкова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=348.

Діхтярук Наталя Володимирівна

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ БЮДЖЕТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Наявність безмежних потреб суспільства у благах та обмеженість бюджетних ресурсів в державі призводять до пошуку схем максимально раціонального витрачання наявних фінансових ресурсів владними інститутами. Стратегічним напрямом удосконалення системи виконання бюджету є створення умов для найбільш ефективного використання бюджетних коштів. Для цієї мети в зарубіжних країнах використовують таку практику формування та виконання бюджетів, яка дозволяє спрямовувати бюджетні ресурси не для утримання існуючої мережі, а для виконання певних суспільно значимих проблем. В цьому разі існує можливість демонструвати громадянам конкретні результати використання суспільних коштів, що сприяє підвищенню прозорості бюджетних видатків та стимулює залучення громадськості до вирішення актуальних проблем.

Система бюджетних видатків, яка дає змогу спрямовувати кошти для реалізації певних цілей у фінансовій науці отримала назву програмно-цільового бюджетування. Головною метою програмно-цільового методу є розподіл бюджетних ресурсів згідно визначених пріоритетів та оцінка ефективності використання бюджетних коштів за показниками. Така методика забезпечує надання інформації стосовно ресурсів, що витрачаються та досягнутих результатів, таким чином даючи можливість посадовцям зробити висновки щодо пріоритетності тієї чи іншої програми. Тобто, дозволяє визначити її значення у порівнянні з іншими програмами, що претендують на обмежені фінансові ресурси. Програмно-цільовий метод подібний до моделі бізнес-плану, який складається інвесторами у приватному секторі. Потенційні партнери вимагають пояснення, в найменших де-

талях, до проекту, який вони мають на меті фінансувати, включаючи опис його перспектив [1, с. 18].

Громадяни бажають знати на що витрачаються їх кошти, який результат буде отримано від впровадження державних програм. Відповідно, державні службовці мають розглядати проекти бюджетів зосереджуючись на очікуваних та фактичних результатах надання бюджетних послуг. У разі оптимізації цих зусиль можна досягти основної мети – ефективного та результативного використання розподілу бюджетних ресурсів.

Запровадження цього нового підходу до планування державного бюджету є складовою частиною загального процесу реформування державного управління. Воно повинне супроводжуватися, зокрема, запровадженням перспективного бюджетного планування і відповідними інституційними змінами. Результатом всіх цих зусиль повинен стати більш ефективний розподіл бюджетних ресурсів між пріоритетними напрямками державної політики і підвищення ефективності їх використання.

Метою процесу планування традиційного постатейного бюджету є збереження організаційної структури шляхом закладення у бюджет на наступний рік достатнього фінансування на підтримку всього бюджетного сектора – видатків на виплату заробітної плати, оплату комунальних послуг та ін. Школи чи лікарні матимуть змогу функціонувати протягом усього періоду. Тоді постає проблема забезпечення надходжень коштів. Кількісним вирішенням цієї проблеми буде реальна величина надходжень до затвердженого бюджету протягом року плюс невеликий надлишок. Такі цілі досягаються в основному політичними методами, оскільки запити бюджетних установ на виділення коштів значно перевищують наявну кількість бюджетних ресурсів, виділення коштів одному сектору зменшує обсяги фінансування іншого.

Програмно-цільовий метод докорінно відрізняється від традиційного методу. Він ґрунтується на раціональному управлінні, тобто його метою є не збереження організаційної структури, а вирішення соціальних проблем. Організації не фінансуються просто тому, що вони існували раніше, кількість персоналу, що працює у бюджетній сфері, не залишається сталою. Навпаки, Програмно-цільовий метод намагається внести покращення в існуючі організаційні методи роботи і фінансувати тільки ті установи, які найбільшою мірою сприяють досягненню поставлених цілей.

Запровадження Програмно-цільовий метод в бюджетному процесі набуває надзвичайної актуальності і в умовах інтеграції України до Європейського Союзу, оскільки підготовка бюджету у програмному форматі є

однією з основних вимог до країн-членів ЄС та кандидатів до вступу до ЄС. Застосування елементів Програмно-цільовий метод у країнах з перехідною економікою, що межують з Україною, також свідчить про зацікавленість до впровадження цього методу та демонструє їх певні досягнення. Успіхів в застосуванні Програмно-цільовий метод досягли Румунія та Болгарія, в яких законодавчими актами регулюється поступовий перехід до практики складання бюджету за Програмно-цільовий метод. Значні кроки в цьому напрямку здійснили Росія та Казахстан [2, с. 406].

Досвід цих країн показує, що соціально-економічний розвиток має пряму залежність від ефективності управління бюджетним процесом. Тобто, йдеться про розвиток не лише з точки зору державного управління розвитком територій (система дотацій та субвенцій), а й про зв'язок бюджетних коштів і результатів, які досягаються в процесі реалізації бюджетних програм.

В останні десятиріччя в багатьох країнах ОЕСР ведеться активна робота по підвищенню соціальної і економічної ефективності державних витрат шляхом впровадження принципів бюджетування, орієнтованого на результат, в систему управління державним сектором і бюджетного планування. Окремі елементи бюджетування, орієнтованого на результат, вже використовують багато країн Центральної і Східної Європи, останнім часом він почав впроваджуватися, частковості, в Болгарії і Латвії.

В різних країнах системи бюджетів орієнтованих на результат мають загальну мету підвищення ефективності управління державним сектором, проте, як показує вивчення світового досвіду, єдиної методики і термінології при цьому не існує. З досвіду останніх десятиріч по впровадженню бюджетування, орієнтованого на результат, можна взяти наступні уроки.

Нині можна стверджувати, що вже зроблено перші кроки до широкого впровадження програмно-цільового методу бюджетування на місцевому рівні також в Україні. Відповідно до положень Концепції реформування місцевих бюджетів та Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі в рамках роботи Міжвідомчої робочої групи, створеної при Міністерстві фінансів України, спільними наказами Мінфіну та профільних міністерств (Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства культури і туризму) затверджено Типові переліки бюджетних програм та результативних показників їхнього виконання для місцевих бюджетів за галузями. Сюди увійшли освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, фізична культура та спорт, культура, соціальний захист сім'ї,

дітей та молоді. Також окремим наказом Міністерства фінансів України затверджено типовий перелік бюджетних програм та результативних показників їхнього виконання для місцевих бюджетів у сфері державного управління.

Ефективність реалізації програм повинна відображатися у виконанні планових показників якості інших бюджетних програм галузі. Але оцінка продуктивності – складне завдання для окремих сфер, наприклад, державного управління, де результати виконання програм складно виміряти кількісно, на відміну від інших галузей. Ситуацію ускладнює й те, що у сфері державного управління нині відсутні відповідні алгоритми збору та обробки інформації про виконання, хоча, наприклад, у галузі охорони здоров'я така інформація доступна.

Література:

1. Використання програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів України. Посібник для фахівців / Проект ПЕФР: Підтримка реформи місцевих бюджетів. – К., 2007. – 184 с.
2. Улюкаев А.В. Проблемы государственной бюджетной политики: Науч.-практич. пособие / А.В. Улюкаев. – М.: Дело. – 2004. – 544 с.
3. Шишко О. Програмно-цільовий метод бюджетування на рівні місцевих бюджетів: де ховається небезпека / Олександр Шишко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/450?view=material.

Дереш Ірина Анатоліївна
ст. гр. ФДГзм-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Сидор І.П.

ЗАОЩАДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У сучасній вітчизняній економіці, відповідно до економічної стратегії та довгострокової концепції соціально-економічного розвитку, на одне з перших місць висувається проблема забезпечення стійкого економічного зростання. Для забезпечення економічного зростання необхідне залучення інвестиційних ресурсів, незалежних від коливань світових фінансових ринків. Таким вимогам відповідають внутрішні інвестиції, одним з основних

джерел яких виступають заощадження сектора домашніх господарств. Тому сьогодні, коли істотно зменшився притік інвестицій із-за кордону, практично припинилися програми кредитування національної економіки МВФ, а вітчизняний уряд безуспішно шукає кошти для подальшого фінансування економічного розвитку, здійснені домогосподарствами заощадження можуть стати вагомою альтернативою іноземним інвестиціям у контексті формування стабільної фінансової основи соціально-економічного розвитку держави [2, с. 178].

Зважаючи на те, що домашні господарства є основними споживачами товарів і послуг, вони виступають потенційними інвесторами вітчизняної економіки за умови здійснення заощадження та вкладення тимчасово вільних грошових коштів у фінансові інструменти на фінансовому ринку.

Дослідженню різних аспектів функціонування сучасних домогосподарств присвячені праці вітчизняних учених (О. Ватаманюк, О. Гай, О. Гладун, Т. Кізима, В. Крупа, В. Леонов, Е. Лібанова, В. Марцин, Я. Петренко, О. Цибін, Ю. Янель). Водночас, сфера фінансів домашніх господарств продовжує залишатися малодослідженою. Невирішеними складовими проблеми є комплексні дослідження стосовно ефективності використання заощаджень домогосподарств у якості інвестиційного ресурсу для економіки країни.

Метою статті є аналіз рівня заощаджень домогосподарств за останні роки, зокрема в контексті їх найбільшого поширення – депозитні вклади та визначення пропозицій щодо їх ефективного використання як інвестиційного джерела для вітчизняної економіки.

Найбільш поширеними серед домогосподарств є наступні види заощаджень: банківські депозити, валюта, пайові інвестиційні фонди, цінні папери, нерухомість, дорогоцінні метали, вклади в кредитні спілки та недержавні пенсійні фонди [1, с. 80].

Ефективність розміщення заощаджень населення залежить від багатьох факторів суб'єктивного та об'єктивного характеру. До них можна віднести: обсяг заощаджень кожного зокрема домогосподарства; термін розміщення фінансових ресурсів; ступінь ризиковості; попит на фінансові ресурси від установ, підприємств та організацій; законодавчо врегульований процес розміщення фінансових ресурсів.

Заощадження населення можна вважати інвестиційними ресурсами у тому випадку, коли домогосподарство ухвалює рішення вкласти свої заощадження в об'єкти підприємницької діяльності або інші види діяльності з метою збільшення їх вартості. Процес вкладення тимчасово вільних ко-

штів у різноманітні фінансові активи є одним із проявів активної фінансової поведінки домашніх господарств в сучасних умовах.

Проведемо аналіз рівня заощаджень домогосподарств за останні роки в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка доходів і заощаджень населення України
у 2009–2012 рр. (млрд. грн.)***

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Доходи населення	791,2	1002,9	1157,1	1266,7
Заощадження	80,4	161,8	123,1	147,3
Частка заощаджень у доходах населення, %	10,2	16,1	10,6	11,6
Приріст доходу	42,1	211,7	154,2	109,6
Приріст заощаджень	28,4	81,5	-38,7	24,2
Гранична схильність до заощаджень, %	67,3	38,5	-25,1	22,1

* Складено за даними джерел [4; 5]

Представлені дані у табл. 1 зображають тенденцію щодо поступового зростання доходів населення з 791 2 млрд. грн. у 2009 р. до 1266,7 млрд. грн. у 2012 р., зростання доходів складало 109,6 млрд. грн. Заощадження населення за даний період не мають чітко визначеної тенденції. Так, протягом 2009–2010 рр. обсяг заощаджень населення зріс з 80,4 млрд. грн. до 161,8 млрд. грн., або на 81,4 млрд. грн. За останні десять років цей показник зайняв найвище значення (16,1%). У даному році частка заощаджень громадян у країнах Європи також була високою і складала 24%. Проте, у наступному 2011 р. відбулося зменшення заощаджень населення в Україні на 38,7 млрд. грн. до рівня 123,1 млрд. грн. У 2012 р. заощадження населення починають поступово зростати і становили 147,3 млрд. грн., що на 24,2 млрд. грн. більше, ніж у попередньому році. Питома вага заощаджень у структурі доходів домогосподарств в останні роки коливається в межах 10,6–11,6%.

Динаміка показників приросту доходів домогосподарств і їх заощаджень зображають різні значення. Якщо показники приросту доходу з деякими відхиленнями мають позитивні значення за даний період, то приріст заощаджень домогосподарств був характерний лише у 2009–2010 рр. та у 2012 р., а у 2011 р. даний показник мав від’ємне значення.

Нами також було проаналізовано, яку частку своїх додаткових доходів домогосподарства спрямовували на заощадження. Даний показник, як

відомо, має назву гранична схильність до заощадження. З даних у табл. 2 видно, що впродовж досліджуваного періоду він теж є досить мінливим. У 2009–2011 рр., через кризові явища і негативні очікування населення, залежність між приростом доходу і динамікою граничних схильностей до споживання і заощадженням взагалі була порушена. Зокрема, у 2009 та 2010 рр. гранична схильність до заощадження істотно зросла, оскільки люди старалися відкласти на «чорний» день. Водночас суттєвих змін зазнала структура заощаджень [2, с. 180].

З початком кризи різко втратили свою привабливість грошові вклади у цінні папери та нагромадження не фінансових активів, а натомість істотно зросли заощадження в іноземній валюті. Це була природна реакція населення на стрімке знецінення гривні, яка з початку 2009 р. девальвувала на 40%.

Звітний 2012 р. ознаменувався використанням значної суми заощаджень на споживчі цілі, що стало наслідком формування тенденції падіння реальних доходів негативних інфляційних очікувань, зменшення дохідності та зростання ризиковості банківських вкладів. З огляду на сучасну ситуацію в країні, зокрема загрози обвалу курсу гривні, затримки з виплатами зарплат і пенсій, а також невизначеність в економіці, припускаємо, що тенденція до зменшення частки заощаджень домогосподарств не зміниться.

У табл. 2 та на рис. 1 зображено динаміку депозитів сектору домашніх господарств за видами валют у період 2010–2013 рр.

Таблиця 2

Депозити сектору домашніх господарств України за видами валют у 2010–2013 рр.*(млн. грн.)

Роки	Всього	У тому числі у розрізі валют				
		Гривня	Долар США	євро	Російський рубль	Інші валюти
2010 р.	275093	142924	96092	34330	295	1452
2011 р.	310390	160530	114859	31620	493	2889
2012 р.	369264	186772	149286	30831	715	1660
2013 р.	440143	254598	151947	31384	852	1362

* Складено за даними джерела [3].

У період 2010–2013 рр. обсяг депозитних вкладень домашніх господарств зріс з 275,1 млрд. грн. до 440,1 млрд. грн., або на 165 млрд. грн. Нами представлено депозитні вкладення домогосподарств у найбільш поширених валютах: гривнях, доларах США, євро, російський рубль і інші

види валют. Абсолютні показники депозитів по всіх видах валют за аналізований період мають тенденцію до зростання за винятком інших видів валют, які з 2012 р. почали зменшуватися.

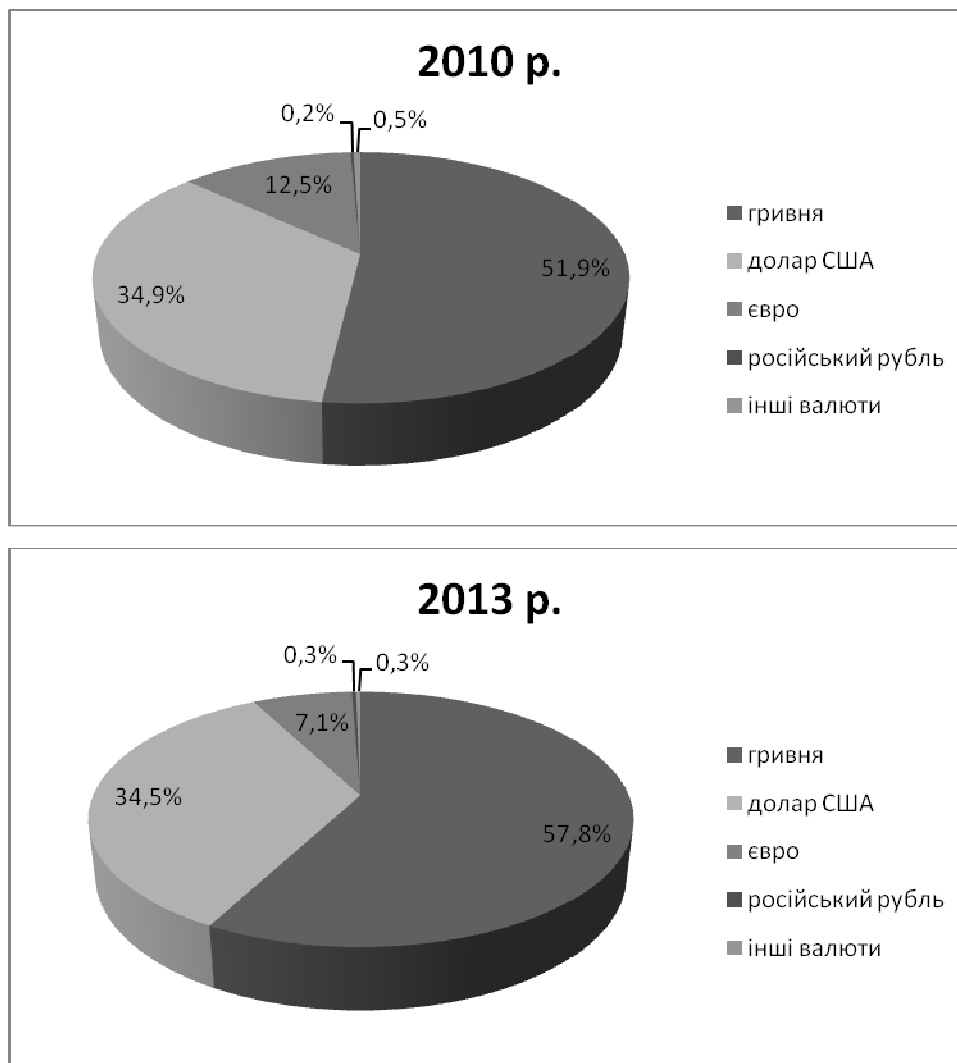

Рис. 1. Динаміка питомої ваги депозитів домогосподарств України за видами валют у 2010 р. та 2013 р.

Серед представлених видів валютних вкладень домогосподарствами України найбільшу питому вагу займають депозити у гривнях, що пояснюється значно вищими ставками у порівнянні з іншими видами валют, а також порівняно стабільним курсом гривні до інших іноземних валют у останні роки. Так, частка депозитів домогосподарств України у гривнях у 2010 р. становила 51,9%, а у 2013 р. даний показник зріс на 5,9 відсоткових пункти і становив 57,8%. Серед вкладень в іноземній валюті переважає долар США, питома вага якого у депозитах домогосподарств займає 34,5%. Значне скорочення у 2013 р. у порівнянні з 2010 р. відбулося щодо депозитних вкладень домогосподарств у євро, що пов'язано із низькими депозитними ставками та іншими умовами (7,1% проти 12,5%). І най-

меншою часткою у депозитах домогосподарств представлений російський рубль та інші види валют (менше 0,5%).

Таким чином, заощадження домогосподарств в Україні в останні роки мають тенденцію до зростання та суттєво залежать від рівня їх доходів і поточного споживання. У структурі домогосподарств близько 96% займають депозитні вкладення населення.

На нашу думку, з метою заохочення домогосподарств до ефективного організованого заощадження грошових коштів органам державної влади і місцевого самоврядування необхідно докласти значних зусиль щодо відновлення довіри громадян до фінансово-кредитних інститутів, провести масово-роз'яснювальні роботи серед населення щодо функціонування фінансових інструментів на фінансовому ринку і можливість їх використання. Проте, зазначені заходи необхідно проводити в умовах економічного піднесення в країні, а не в умовах стагнації. Саме тому, на порядок денний найперше висунуто питання щодо стабілізації політичної та економічної ситуації в країні.

Насамкінець зауважимо, що у зростанні добробуту населення повинні бути зацікавлені насамперед самі громадяни, які мають продемонструвати активну фінансову поведінку від якої значним чином залежить подальший вітчизняний соціально-економічний розвиток країни загалом, а також підвищення рівня життя населення.

Література:

1. Елканова Я.Э. Особенности финансового поведения домашних хозяйств в условиях кризиса / Я.Э. Елканова // Финансы и кредит. – 2010. – № 24 (408). – С. 78–83.
2. Крупа В.Р. Формування заощаджень домогосподарств та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни / В.Р. Крупа // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. – 2013. – Том 18. Випуск 1/1. – С. 178–182.
3. Статистичні показники. Депозити домашніх господарств // Бюлетень Національного банку України. – 2014. – Січень. – С. 96–97.
4. Статистичний щорічник України за 2012 р. Державна служба статистики України [Електронний доступ]. – Режим доступу: www.ukr.stat.gov.ua.
5. Україна у цифрах у 2012–2013 рр. Державна служба статистики України [Електронний доступ]. – Режим доступу: www.ukr.stat.gov.ua.

Доскоч Ірина Романівна
ст. гр. ФУДмз-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Сидор І.П.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ: ДИСКУСІЙНІ МОМЕНТИ

Бюджетний процес представляє собою універсальне економічне явище, у якому відображаються усі бюджетні відносини, виявляються їх позитивні і негативні якості, рівень впливу цих відносин на розвиток економіки, соціально-культурної сфери, добробут населення, забезпечується реалізація бюджетної доктрини держави. Через бюджетний процес можна спрогнозувати окремі тенденції і закономірності соціально-економічного розвитку країни.

Відповідно до Бюджетного кодексу України бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України [4, с. 4]. Бюджетний процес визначається, також, як організована та скоординована діяльність багатьох суб'єктів, що є його учасниками – законодавчих органів, органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, фінансових органів, розпорядників бюджетних коштів.

Серед вчених-економістів питаннями сутності бюджетного процесу та реалізації бюджетних процедур в розрізі окремих видів бюджетів займаються: Андрущенко В.Л., Бескид Й.М., Василик О.Д., Вишняков В.С., Гапонюк М.А., Дем'янишин В.Г., Кириленко О.П., Кравченко В.І., Луніна І.О., Мельник С.В., Огонь Ц.Г., Павлюк К.В., Федосов В.М., Юрій С.І. та ін.

Метою наукової статті є дослідження економічного змісту бюджетного процесу та його принципів.

За своїм економічним змістом бюджетний процес це складна, багатогранна, різновекторна категорія, яка віддзеркалює явища, процеси, дії відповідної організованої системи. Широке розуміння бюджетного процесу полягає в тому, що вся діяльність, яка базується на владних повноваженнях тих чи інших органів, має бути підпорядкована суворим процедурним вимогам, що забезпечують законність, доцільність та обґрунтованість цієї діяльності. Тому чіткий порядок, ретельно продуманий і розроблений у

всіх стадіях бюджетного процесу потрібен не лише для організації й узгодження роботи всієї системи державних органів з формування та виконання бюджету, а й для правильного розв'язання численних питань, що при цьому виникають.

В економічній літературі питання бюджетного процесу є центральним питанням державних фінансів.

Вітчизняна фінансова наука вкрай поверхнево розглядає теоретичні аспекти бюджетного процесу, зокрема його сутність, зміст, форми і принципи.

У період після проголошення незалежності України у Законі України «Про бюджетну систему України» вперше сформульовано поняття бюджетного процесу як регламентованого законодавством порядку складання, розгляду, затвердження бюджетів, їх виконання і контролю за виконанням, затвердженням звітів про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України.

З прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України і наступного його оновлення у 2010 р. трактування бюджетного процесу практично не змінилося, хоча форми його реалізації набули нової якості. Так, у Бюджетному кодексі подано таке визначення: бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України. Таке формулювання підтримують більшість вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Василик та К. Павлюк [6, с. 204], Ц. Огонь [3, с. 80], Ю. Пасічник [9, с. 337], О. Романенко [10, с. 153], В. Федосов, Л. Сафонова [5, с. 834], С. Юрій, В. Стоян, О. Даневич [11, с. 92]. У вищезгаданому документі законодавці акцентували увагу на тому, що бюджетний процес – це особливий вид діяльності відповідних державних структур. Ця діяльність пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням, виконанням бюджетів, контролем за виконанням бюджетів у кожній ланці бюджетної системи України. Водночас, ця діяльність не є довільною, а регламентується нормами права.

Вітчизняний вчений-економіст В. Дем'янишин [7, с. 390] вважає за необхідне доповнити вище згадане визначення в частині суб'єктів діяльності, конкретизуючи її відповідно до характеру та змісту. Зважаючи на те, що до бюджетного процесу залучені органи державної влади, державного управління, місцевого самоврядування, а також усі юридичні та фізичні особи, які беруть участь у формуванні та виконання дохідної і видавничої частин бюджету, вони й будуть суб'єктами цієї діяльності, що не-

обхідно було б зазначити у формулюванні бюджетного процесу. Таким чином, бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність органів державної влади, державного управління, місцевого самоврядування, всіх учасників бюджетних відносин, пов'язана з уточненням цілей і завдань бюджетної політики на наступний бюджетний рік і середньотермінову перспективу відповідно до бюджетної доктрини, формуванням, розглядом, затвердженням, виконанням бюджетів, складанням і затвердженням звітності про виконання бюджетів усіх рівнів [7, с. 394].

Однак, існують суперечності щодо визначення суті бюджетного процесу, які точаться між вченими-економістами. Зокрема, професор А. Худяков пропонує діяльність державних органів з планування доходів та видатків бюджету визначити як «бюджетне планування». Він керується тим, що даний термін є більш зрозумілим. І. Розпутенко вважає, що формування, затвердження та виконання бюджету становлять поняття бюджетного процесу, в якому закладена стратегія економічної і соціальної політики, інструмент стабілізації економіки, засіб контролю державних видатків [7, с. 546].

На думку В. Базилевича та Л. Баластрик, бюджетний процес – це «...регламентований законодавством порядок: складання, розгляду, та затвердження бюджетів усіх рівнів; виконання та контроль за виконанням бюджетів; затвердження звітів про виконання бюджетів» [1, с. 32].

В. Загорський, О. Вовчак, І. Благун, І. Чуй стверджують, що бюджетний процес – це «...організація і порядок складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету» [3, с. 100], виокремлюючи дві частини: бюджетне планування і виконання бюджету. Однак, дане визначення є спірним через відсутність у ньому останньої стадії бюджетного процесу – складання та затвердження звітності про виконання бюджету.

С. Юрій, В. Стоян, О. Даневич, характеризуючи бюджетний процес, обґрунтовано зазначають, що він «...має бути спрямований не тільки на збалансування доходів і видатків одного року, а й бути стратегічним за змістом. Він повинен охоплювати стратегічний та оперативний фінансові плани з розподілу ресурсів відповідно до визначених цілей і пріоритетів. Добре організований бюджетний процес виходить за межі традиційної концепції постатейного контролю видатків, стимулюючи діяльність учасників бюджетного процесу щодо вдосконалення ефективності та продуктивності програм» [11, с. 93].

За змістом бюджетний процес охоплює:

- визначення основних напрямів бюджетної політики на кожний плановий бюджетний рік відповідно до стратегічних завдань;
- оцінку потреби країни у бюджетних ресурсах;
- визначення обсягу видатків бюджету та його доходів;
- розподіл видатків між функціями держави, бюджетними програмами, головними розпорядниками коштів, адміністративно-територіальними формуваннями;
- забезпечення своєчасного надходження бюджетних коштів і фінансування видатків відповідно до затверджених бюджетів;
- складання і затвердження періодичності та річної звітності про виконання бюджету;
- оцінку ефективності використання бюджетних коштів.

Поряд із розбіжностями поглядів вчених-економістів щодо визначення суті бюджетного процесу, існують розбіжності поглядів й щодо принципів проведення бюджетного процесу. Так, професор І.Х. Озеров на початку ХХ ст. наводить такі чотири класичних принципи організації бюджетного процесу [8, с. 12]:

- принцип єдності – держава повинна мати один бюджет;
- принцип повноти – усі витрати і доходи держави повинні відображатися у бюджеті, щоб уряд не зміг проводити власних фінансових афер у корисливих цілях;
- принцип реальності (правдивості) – спрямований проти фальсифікації бюджетних розписів;
- принцип гласності – громадяни мають право знати про хід бюджетного процесу.

Російський вчений П.І. Вахрін подає своє бачення щодо здійснення бюджетного процесу вигляді наступних принципів [8, с. 14]:

- єдність і повне охоплення усіх доходів і видатків бюджету, які виражаються в тому, що бюджетна система країни повинна об'єднувати всі доходи і видатки;
- реальність бюджетних доходів при плануванні, яка передбачає необхідність обґрунтування розмірів усіх джерел доходів і соціально-економічну обґрунтованість видатків бюджетів;
- гласність і публічність розроблення проектів і затвердження бюджетів виражаються в тому, що на всіх стадіях бюджетного процесу проектні показники підлягають усебічному обговоренню;

– дотримання бюджетної класифікації виражається в тому, що під час організації бюджетного процесу слід керуватися єдиною бюджетною класифікацією на всіх рівнях бюджетної системи;

– періодичність бюджетів, яка полягає у щорічному складанні бюджету на календарний фінансовий рік;

– відображення у бюджеті на черговий фінансовий рік соціально-економічної політики, викладеній в бюджетній резолюції.

Німецький професор Ш. Бланкарт виділяє такі принципи сучасного бюджетного процесу [2, с. 451]:

– принцип повноти – під час складання бюджету повинні бути враховані всі видатки та всі доходи держави;

– принцип ясності – формування бюджету повинне бути чітким і однозначним;

– принцип єдності – не повинні існувати ніякі додаткові "паралельні" бюджети, крім державного;

– принцип точності – сформований бюджет має відображати реально досяжні показники;

– принцип своєчасності – бюджет повинен бути узгодженим і затвердженим до початку нового бюджетного року;

– принцип спеціалізації – на кожній стадії бюджетного процесу є учасники, за якими закріплені певні повноваження;

– принцип гласності – обізнаність громадян щодо змісту бюджету держави;

– принцип загального забезпечення – необхідно уникати прив'язок окремих видів доходів до певних напрямів видатків, тобто розбивки бюджету на фонди за цільовим призначенням;

– принцип щорічності – бюджетний план має бути розписаний за роками. Виконання бюджету має бути циклічним і без тимчасових касових розривів.

В. Опарін та К. Павлюк у монографії «Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України» запропонували виділити 12 принципів здійснення бюджетного процесу, зокрема: повноти, єдності, правдивості і прозорості, гласності, публічності, прилюдності, обґрунтованості і точності, результативності, відповідності між доходами і видатками, справедливості і неупередженості, спеціалізації, відповідальності учасників бюджетного процесу, своєчасності, терміновості. Водночас, як вказує В. Дем'янин, до принципів організації бюджетного процесу доцільно віднести насамперед узагальнюючі принципи формування бюдже-

тної політики та спеціальні принципи, які відображають особливості бюджетного процесу і мають відношення тільки до нього, зокрема наступні: принцип єдності теорії і практики, принцип взаємозв'язку між економічною політикою держави та усіма стадіями бюджетного процесу, принцип самостійності, об'єктивності, ефективності, соціальної справедливості, принцип розвитку, закономірності, зіставленості, історизму, стабільності, директивності, гласності, публічності і прозорості, відповідальності учасників бюджетного процесу [7, с. 395–397].

У Бюджетному кодексі України викладено такі принципи здійснення бюджетного процесу [4, с. 10]:

1. Принцип збалансованості – доходи бюджету повинні відповідати видаткам.

2. Принцип повноти – до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади.

3. Принцип обґрунтованості – бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик і правил.

4. Принцип ефективності – при складанні і виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

5. Принцип цільового використання бюджетних коштів – тобто при формуванні бюджету кошти потрібно правильно розподіляти для ефективного функціонування тієї чи іншої програми.

6. Принцип публічності і прозорості – Державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідними радами.

7. Принцип відповідальності учасників бюджетного процесу – кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

8. Принцип самостійності й автономності – Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами місцевого бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Само-

стійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні бюджети.

Як бачимо, однастайності при виділенні принципів організації бюджетного процесу немає. Однак, серед поданих принципів бюджетного процесу можна виділити ті, які відмічаються усіма вищеподаними авторами. Зокрема:

– принцип повноти – тобто при складанні бюджету повинні бути враховані всі без винятку доходи та видатки;

– принцип збалансованості – усі видатки бюджету повинні бути забезпечені відповідними обсягами доходів;

– принцип гласності – тобто на всіх стадіях бюджетного процесу проектні показники підлягають усебічному обговоренню;

– принцип обґрунтованості – обґрунтування розмірів усіх джерел доходів і соціально-економічна обґрунтованість видатків бюджету.

В цілому економічна сутність бюджетного процесу пов'язана з обґрунтуванням бюджетних процедур, їх групуванням і логічним спрямуванням на досягнення поставленої мети – забезпечення держави обсягом грошових коштів, якого вона потребує для повсякденного виконання своїх функцій і стратегічних завдань. Ці процедури мають бути чіткими, взаємопов'язаними, завершеними, базуючись послідовно – наступна на попередній, формуючи єдиний бюджетний процес, заснований на реальних принципах.

Література:

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси: Навч. посіб. / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. – К.: Атака, 2002. – 368 с.

2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки / Передмова та наукове редагування В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – С. 6.

3. Бюджетна система України: Навч. посібник / [С.О. Булгакова, Л.І. Василенко, Л.В. Єрмоленко, Ц.Г. Огонь, Т.О. Масленнікова, О.О. Чечуліна]; за заг. ред. С.О. Булгакової. – К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2002. – 228 с.

4. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної ради України. – 2010. – № 50–51. – 572 с.

5. Бюджетний менеджмент: Підруч. / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
6. Василик О.Д. Бюджетна система України: Підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
7. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
8. Жибер Т.В. Теоретичні аспекти бюджетного устрою / Т.В. Жибер // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 11–15.
9. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. / Ю.В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.
10. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник / О.Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
11. Юрій С.І. Казначейська система: Підручник. – 2-ге вид. змін. й доп. / С.І. Юрій, В.І. Стоян, О.С. Даневич. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.

Дуркалець Дмитро Ігорович
ст. гр. ФУДзм-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Горин В.П.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Важливим питанням, що перебуває на вістрі наукових досліджень є формування належних умов реалізації однієї з базових потреб людини – потреби у безпеці. Нові історичні умови вимагають переосмислення ролі й місця безпеки в системі життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, аналізу структури такого складного явища як соціальна безпека, розробки ефективного механізму захисту суб'єктів безпеки всіх рівнів від реально існуючих та потенційних загроз і небезпек. Формування та практична реалізація дієвого механізму забезпечення соціальної безпеки передбачає, перш за все, з'ясування суті даного поняття, визначення факторів, які впливають на її стан, дослідження зв'язку між окремими її складовими. Багатоаспектність поглядів і багатовекторність підходів теоретиків і практиків до з'ясування суті поняття «соціальна безпека» вимагає застосування комплексного підходу до розуміння її як об'єктивного явища та невід'ємної складової економічної науки.

Теоретична і практична база розв'язання проблем соціальної безпеки не має належного розвитку, а питання взаємозв'язку соціальних процесів та соціальної безпеки залишаються мало вивченими. Серед вітчизняних вчених, які зробили спробу розкрити та узагальнити окремі аспекти цієї проблематики варто відзначити І. Гнибіденко, Є. Крихтіна, О. Новікову, В. Паламарчука. Певні напрацювання з аналізу проблем соціальної безпеки мають О. Волощук, О. Давидюк, Т. Русанова, О. Хомра. Проте, наукові праці згаданих нами вчених, торкаються переважно окремих аспектів проблеми, найчастіше мають загально описовий характер та визначають орієнтири дослідження соціальної безпеки.

Концептуальну основу сучасного розуміння сутності соціальної безпеки в правовій базі започатковано Декларацією про державний суверенітет України, у якій соціальна безпека держави розглядається як стан гарантованої правової та інституціональної захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи та суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Щодо власне інтерпретації сутності соціальної безпеки як економічного поняття, то можна констатувати, що чіткої дефініції досі не сформовано.

Зокрема, О. Новікова пропонує при формулюванні визначення соціальної безпеки виходити із змісту поняття національна безпека, поданого у Концепції (основах державної політики) національної безпеки. На її думку, варто від національних інтересів відділити соціальні інтереси, а від загроз національній безпеці – загрози соціальної та інших сфер, які перешкоджають реалізації соціальних інтересів. Відтак, за О. Новіковою, соціальна безпека є «...станом захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз національній безпеці» [2, с. 27], а стан безпеки є наслідком реалізації заходів соціального захисту, який характеризує їхню результативність та ефективність.

Переконливу позицію щодо необхідності розгляду соціальної безпеки як складової частини національної безпеки знаходимо в працях Є. Крихтіна. Проте вченим не вироблено чіткої позиції щодо трактування сутності соціальної безпеки, а висловлені ним погляди є суперечливими. Зокрема, у монографії «Соціальна політика та економічна безпека» Є. Крихтін визначає соціальну безпеку як систему законодавчо-нормативних заходів з боку державних органів управління і відповідних установ разом з громадськими організаціями з метою забезпечення життєдіяльності окремої особи, різних соціально-демографічних груп та всього суспільства в цілому. Отож, соціальна безпека формується в системі правових і соціальних гарантій,

які дозволяють людині найефективніше функціонувати в межах певної суспільно-політичної формації [4, с. 15]. Акцентуючи увагу на організаційних та правових засадах, вчений ігнорує фінансові аспекти забезпечення соціальної безпеки.

Втім, визнаючи соціальну безпеку як певну діяльність, вчений одночасно наголошує, що соціальна безпека як складова національної безпеки визначає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також загроз соціальним інтересам. Таким чином, Є. Крихтін ототожнює поняття соціальна безпека і стан захищеності особи та суспільства, визначаючи їх результатом політики соціального захисту.

Розкриваючи сутність соціальної безпеки людини, П. Шевчук пропонує базовим поняттям визначити соціальні інтереси. Відтак, соціальна безпека людини – це певний стан її життєдіяльності, убезпечений організаційно-правовими та економічними заходами, спрямованими на реалізацію соціальних інтересів, створення сприятливої демографічної ситуації й трансформацію трудових ресурсів відповідно до ринкових вимог [6, с. 108].

Акцентуючи увагу на взаємозв'язку соціальної безпеки з сукупністю правових норм, які виступають визначальними щодо державного управління, В. Пашков вважає, що соціальна безпека може бути визначена як позитивно врегульований правовими нормами і реалізований на практиці стан, коли держава забезпечує наявними в її розпорядженні демократичними методами управління підтримання гідного рівня життя громадян та гарантує можливість задоволення основних потреб її розвитку [3].

О. Хомра і Т. Русанова, покладаючи в основу сутності соціальної безпеки соціальні інтереси, акцентують увагу на важливості та необхідності побудови адекватного механізму їх забезпечення та формування нормативно-правової бази. На їхню думку, соціальна безпека являє собою стан гарантованої правової та інституціональної захищеності життєво важливих інтересів окремої особи і суспільства в цілому від зовнішніх та внутрішніх загроз [5].

Підходячи до трактування соціальної безпеки, О. Давидюк наголошує, що вона має передбачати формування умов для забезпечення певної якості життя людини і суспільства. Соціальна безпека ним трактується як стан суспільства (основних сфер виробництва, соціальної сфери, охорони внутрішнього порядку, зовнішньої безпеки, культури), при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов і соціальних благ – матеріа-

льних, санітарно-епідеміологічних, екологічних, психологічних тощо, які визначають якість життя людини і суспільства в цілому та гарантується мінімальний ризик для життя, фізичного та психічного здоров'я людей [1].

Таким чином, ключовими підходами до розуміння сутності соціальної безпеки є такі, що визначають її як:

- стан стабільності та спроможність протистояти соціальним загрозам;

- правовий захист прав і свобод людини, життєво важливих соціальних інтересів особи і суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз;

- належний рівень фінансового забезпечення соціальних стандартів та гарантій, що визначають якісний рівень життя людини і суспільства.

Однак, в економічній науці утвердився підхід до визначення соціальної безпеки як наслідку реалізації політики соціального захисту, що, на нашу думку, дещо спотворює її розуміння. У такому контексті політика соціального захисту передбачає подолання уже існуючих загроз безпеці та соціальних проблем. Натомість, до сфери соціальної безпеки входять питання формування інструментів попередження загроз, убезпечення суспільства від їх настання, що зумовлює необхідність комплексного розкриття сутності соціальної безпеки з урахуванням стратегії і тактики соціально-економічної та фінансової політики держави.

Попри різноманітність інтерпретацій соціальної безпеки в економічній літературі, можна виділити два концептуальних підходи до формулювання її сутності: «управлінський», що полягає у її визначенні як сукупності певних управлінських дій щодо захисту соціальних інтересів, та «ситуаційний», який визначає соціальну безпеку як певний стан, при якому забезпечується захист соціальних інтересів як окремої особи, так і суспільства в цілому. Натомість поза належною увагою залишається фінансовий аспект. Між тим, соціальну безпеку можна розглядати як критерій ефективності соціально-економічної та фінансової політики держави, а тому ігнорувати фінансовий аспект цього поняття, на наш погляд, не доречно. Відтак, соціальна безпека, на нашу думку – це реалізована через комплекс організаційно-правових форм та фінансових інструментів та важелів захищеність соціальних інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз на економічно обґрунтованому й суспільно прийнятному рівні.

Література:

1. Давидюк О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системи показників / О. Давидюк // Центр перспективних досліджень МСП України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/?pr=6&id=175>.
2. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення / О.Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.
3. Пашков В. Господарсько-правові аспекти забезпечення охорони здоров'я як соціальної домінанти національної безпеки / В. Пашков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/archives/591/25280.html>.
4. Соціальна політика та економічна безпека / За заг. ред. Є. І. Крихтіна. – Донецьк: Каштан, 2004. – 336 с.
5. Хомра О. Соціальна безпека: виклики, загрози, критерії Проблеми національної безпеки / О. Хомра, Т. Русанова // Стратегічна панорама. – 2004. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue>.
6. Шевчук П.І. Соціальна політика: навч. посіб. / П.І. Шевчук. – Львів: Світ, 2003. – 400 с.

Дяків Леся Іванівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Прибутковість банківського бізнесу є своєрідним індикатором, що характеризує фінансові результати діяльності, крім того є матеріальною основою його подальшої роботи та визначення рейтингу на банківському ринку. Необхідною умовою ефективного функціонування банку є розрахунок прибутковості й рентабельності, а основною задачею – не допустити зниження прибутковості, оскільки це неминуче позначиться як на показниках достатності капіталу, так і на рівні конкурентоспроможності банківської установи.

В умовах фінансової кризи діяльність банків характеризується зменшенням кількості депозитів, збільшенням ставок по кредитах, що негативно впливає на діяльність банківського сектору. Вище означені аспекти вимагають від банків підвищення ефективності діяльності, удосконалення

методичних підходів до забезпечення фінансової стійкості шляхом більш повного використання банківських інструментів і послуг, правильного управління банківською діяльністю в умовах нестабільного зовнішнього середовища, входження банків до різного виду фінансово-промислових об'єднань, фінансове оздоровлення на основі реорганізації: злиття й приєднання, створення банківських корпорацій і холдингів. Це питання на сьогоднішній день є дуже актуальним для банківського сектору, фінансової сфери в країні та економіки в цілому.

Нові умови спонукають до розв'язання проблем пов'язаних із збільшенням прибутковості фінансової діяльності банків, що є одним з найважливіших показників ефективності, його стабільності в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Управління прибутком являє собою процес розробки та прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу та використання у банку.

Забезпечення ефективного управління прибутком банку обумовлює ряд вимог до цього процесу:

- інтегрованість із загальною системою управління банком. Управлінське рішення, яке приймається у будь-якій сфері діяльності банку прямо або опосередковано впливає на прибуток. Це визначає необхідність органічної інтегрованості системи управління прибутком із загальною системою управління банком;

- комплексний характер формування управлінських рішень. Всі управлінські рішення у сфері формування і використання прибутку взаємозалежні та здійснюють прямий або непрямий вплив на кінцеві результати управління прибутком;

- високий динамізм управління. Навіть найбільш ефективні управлінські рішення у сфері формування та використання прибутку, розроблені та реалізовані у банку протягом попереднього періоду, не завжди можуть використовуватися на наступних етапах його діяльності. Насамперед це пов'язано з високим динамізмом факторів зовнішнього середовища в умовах нестабільної економіки, в першу чергу – зі зміною кон'юнктури фінансового ринку. Крім того, змінюються в часі і внутрішні умови функціонування банку. Тому система управління прибутком повинна характеризуватися високим динамізмом, що враховує зміни факторів зовнішнього середовища, ресурсного потенціалу, фінансового стану та інших параметрів функціонування банку;

- багатоваріантність підходів до розробки окремих управлінських рі-

шень. Реалізація цієї вимоги передбачає, що підготовка кожного управлінського рішення у сфері формування, розподілу та використання прибутку повинна враховувати альтернативні варіанти дій. При наявності альтернативних проектів управлінських рішень їх вибір для реалізації повинен здійснюватися на основі системи критеріїв, які визначають політику управління прибутком банку. Такі критерії банк визначає самостійно.

– орієнтованість на стратегічні цілі банку. Якими б прибутковими не здавалися ті чи інші проекти управлінських рішень у поточному періоді, якщо вони вступають у протиріччя з місією (головною метою діяльності) банку, стратегічними напрямками його розвитку, руйнують економічну базу формування високих прибутків в майбутньому періоді, вони повинні бути відхилені [1, с. 24].

З урахуванням змісту процесу управління прибутком та вимог, що висувуються до нього, формуються його цілі та завдання.

Головною метою управління прибутком є забезпечення максимізації добробуту засновників та учасників банку в поточному періоді та на перспективу.

Виходячи з цієї мети, система управління прибутком повинна вирішувати такі основні завдання:

– забезпечення максимізації розміру прибутку, що формується, відповідно до ресурсного потенціалу банку і ринкової кон'юнктури. Це завдання реалізується шляхом оптимізації ресурсів банку і забезпечення їх ефективного використання. Основними обмеженнями розміру прибутку є максимально можливий рівень використання ресурсного потенціалу і поточна кон'юнктура фінансового ринку;

– забезпечення оптимальної пропорції між рівнем прибутку і допустимим рівнем ризику. Між цими показниками існує прямо пропорційний зв'язок. З урахуванням ставлення менеджерів до ризиків формується їх допустимий рівень, що визначає агресивну, помірковану або консервативну політику здійснення тих чи інших видів діяльності або проведення окремих операцій. Виходячи із заданого рівня ризику, в процесі управління повинен бути максимізований і відповідний рівень прибутку;

– забезпечення високої якості прибутку, що формується. В процесі формування прибутку банку в першу чергу повинні бути реалізовані резерви його зростання за рахунок операційної діяльності;

– забезпечення виплати необхідного рівня доходу на інвестований капітал власникам банку. Цей рівень при успішній діяльності банку повинен бути не нижчим від середньої норми прибутковості на ринку капіталу, а

при необхідності відшкодувати підвищений підприємницький ризик та інфляційні втрати;

– забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів за рахунок прибутку відповідно до завдань розвитку банку в майбутньому періоді. Прибуток є одним з основних внутрішніх джерел формування фінансових ресурсів банку, тому його розмір визначає потенційну можливість створення загальних фондів та резервів;

– забезпечення постійного зростання ринкової вартості банку. Це завдання покликане забезпечувати максимізацію добробуту засновників та учасників банку на перспективу. Темпи зростання ринкової вартості значною мірою визначаються рівнем капіталізації прибутку, отриманого банком у звітному періоді. Кожен банк, виходячи з умов і завдань діяльності, самостійно визначає систему критеріїв оптимізації розподілу прибутку на частину, що капіталізується, та частину, що споживається;

– забезпечення ефективності програм участі персоналу в прибутку.

Програми участі персоналу в прибутку покликані гармонізувати інтереси власників банку і найманих працівників, повинні, з одного боку, ефективно стимулювати трудовий внесок цих працівників у формування прибутку, а з іншого – забезпечувати достатній рівень їх соціального захисту, який держава в сучасних умовах повністю забезпечувати не в змозі [2, с. 195].

Всі вищерозглянуті завдання управління прибутком тісно пов'язані між собою, хоча окремі з них і мають різноспрямований характер, наприклад, максимізація рівня прибутку при мінімізації рівня ризику; забезпечення достатнього рівня задоволення інтересів засновників банку та його персоналу; забезпечення достатнього розміру прибутку, що спрямовується на накопичення і споживання, тощо. Тому в процесі управління прибутком окремі завдання повинні бути взаємоузгоджені між собою [3, с. 79].

На нашу думку, основними напрямками підвищення прибутковості банків є загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід, правильне проведення зваженої маркетингової і процентної політики, наслідком цього стане підвищення кількості клієнтів банків. Цією групою активів є кредитні операції банку. Для їх проведення банку необхідне залучення клієнтів, які бажають отримати кредит. У теперішній час для банків України це є проблемою, так як у світі спостерігається нестабільна фінансова ситуація. Негативним фактором, що впливає на активізацію кредитної діяльності є безробіття і неможливість повертати кредити, крім то-

го спостерігається величезний підрив довіри населення до банківських установ.

Література:

1. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.
2. Каламбет С.В. Шляхи підвищення прибутковості комерційного банку / Каламбет С.В., Непийвода І.В. // Вісник ДНУЗТ. – 2009. – Випуск 26. – С. 194–199.
3. Вольська С.П. Аналіз та шляхи підвищення прибутковості діяльності банку / Вольська С.П. // Фінанси, облік і аудит. – 2010. – Випуск 15. – С. 72–80.

Заборська Олена Олександрівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Як свідчить практика, недостатнє фінансування капітальних видатків на розвиток інфраструктури міст спонукає органи місцевої влади вдаватися до запозичень. У п. 33 ч. 1 Бюджетного кодексу України «Місцеві запозичення – це операції з отримання до бюджету АР Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету АР Крим чи міського бюджету» [1]. Місцеві запозичення здійснюються з метою фінансування бюджету розвитку АР Крим, міських бюджетів і використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань АР Крим та міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення вказаних територіальних громад. Право на здійснення місцевих запозичень у межах, визначених рішенням про місцевий бюджет, надано АР Крим, територіальній громаді міста в особі керівника місцевого фінансового органу за дорученням Верховної Ради АР Крим або міської ради. При цьому Верховна Рада АР Крим і міські ради мають право здійснювати внутрішні місцеві запозичення (за винятком місцевих позик на покриття тимчасових касових розривів при виконання місцевих бюджетів), тоді як зовнішні місцеві запози-

чення мають право здійснювати лише міські ради міст з чисельністю населення понад триста тисяч жителів за офіційними даними органів державної статистики на час ухвалення рішення про здійснення таких запозичень. Але, місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради без виключення. В разі отримання кредиту між міською радою та міжнародною фінансовою організацією укладається кредитний договір, в якому має бути обов'язково передбачено, що в разі невиконання позичальником своїх договірних зобов'язань перед кредитором відбувається автоматичне та безспірне списання необхідних (передбачених договором) коштів з місцевого бюджету.

Одержані, в результаті здійснення місцевих запозичень, кошти є джерелом формування спеціального фонду місцевих бюджетів і зараховуються лише до бюджету розвитку місцевих бюджетів, за винятком короткострокових місцевих позик, які, як вже відзначалося, отримуються для покриття тимчасових касових розривів і середньострокових місцевих позик для покриття сум невиконання у відповідному звітному періоді розрахункових обсягів кошика доходів місцевих бюджетів, визначених у Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Обсяги та умови здійснення місцевих запозичень погоджуються в обов'язковому порядку керівниками відповідних місцевих фінансових органів за дорученням Верховної Ради АР Крим і міської ради з Міністерством фінансів України, що здійснює реєстрацію усіх договорів про місцеві запозичення, а також істотних змін до таких договорів у спеціальному Реєстрі місцевих запозичень та місцевих гарантій, який містить всю інформацію про здійснення місцеві запозичення в Україні.

Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів установлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до умов, визначених Бюджетним кодексом і включає послідовність таких дій:

1. Отримання в Міністерстві фінансів висновку про відповідність проекту рішення про здійснення місцевих запозичень до вимог бюджетного законодавства.

2. Прийняття Верховною Радою АР Крим або міською радою рішення про здійснення місцевих запозичень у формі випуску облігацій; це рішення повинно містити відомості про істотні умови запозичення (розмір запозичення, розмір основної суми боргу, процентів і терміни їх сплати), форму і мету здійснення запозичення.

3. Оформлення та затвердження інформації про випуск місцевих облігацій.

4. Реєстрація випуску місцевих облігацій, а також інформації про їх випуск у центральному апараті Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Після цього емітенту видаються один примірник зареєстрованої інформації та свідоцтво про реєстрацію випуску облігацій внутрішньої місцевої позики. Якщо облігації випускаються в документарній формі, то є підставою для друкування бланків сертифікатів облігацій; а якщо облігації випускаються в бездокументарній формі, то свідоцтво є підставою для оформлення глобального сертифіката.

5. Опублікування зареєстрованої інформації про випуск місцевих облігацій у повному обсязі в органах преси Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України та офіційному виданні Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку не менше, ніж за десять днів до початку розміщення облігацій.

6. Виготовлення бланків сертифікатів місцевих облігацій (у разі випуску облігацій у документарній формі) або розміщення глобального сертифіката (у разі випуску облігацій у бездокументарній формі).

7. Розміщення емітованих місцевих облігацій на добровільних засадах в термін, зазначений в інформації про їхній випуск, що надається Міністерству фінансів щокварталу до 15 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

8. Подання до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення випуску місцевих облігацій не пізніше, ніж за десять днів після закінчення терміну розміщення емісії місцевих облігацій.

Нова редакція Порядку здійснення місцевих запозичень знімає обмеження щодо включення до складу кредиторів за місцевими запозиченнями лише банківських установ, що по суті є кроком до запровадження публічно-приватного партнерства та контрактів ЕСКО на місцевому рівні. Змінами також виключено вимогу щодо надання звітів про виконання бюджету за останні три роки, а включено норму стосовно необхідності подання прогнозу місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, що особливо є актуальним у посткризовий період, оскільки розрахунки обсягу місцевого боргу будуть здійснюватись з урахуванням перспектив розвитку економіки міст. Безперечно, ці зміни сприятимуть прозорості місцевих запозичень, розвитку публічно-приватного партнерства,

а також забезпечуватимуть реалізацію енергозберігаючих проектів за перфоманс-контрактами.

Згідно Порядку здійснення місцевих запозичень для отримання погодження щодо емісії облігацій місцевої позики Верховна Рада АР Крим чи міська рада надсилає Міністерству фінансів повідомлення, до якого додає [2]:

- рішення про бюджет АР Крим чи міський бюджет на відповідний рік з дефіцитом за спеціальним фондом;
- проект рішення про місцеві запозичення;
- розрахунки та обґрунтування здійснення місцевих запозичень;
- копію звіту про виконання бюджету АР Крим чи міського бюджету за рік, що передує року, в якому приймається рішення про здійснення запозичення;
- інформацію про поточний стан виконання зобов'язань з погашення місцевого боргу за п'ять років;
- обґрунтування обсягів доходів бюджету розвитку спеціального фонду бюджету АР Крим чи міського бюджету;
- проект проспекту емісії облігацій в разі їх відкритого (публічного) розміщення (за умови здійснення місцевих запозичень шляхом випуску облігацій місцевої позики);
- довідку Держкомстату про чисельність населення міста на момент прийняття рішення про затвердження місцевого бюджету на відповідний рік;
- прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, схвалений Радою міністрів АР Крим чи виконавчим органом міської ради.

Міністерство фінансів упродовж 20 днів після надходження зазначених документів, розглядає, перевіряє їх і приймає рішення про погодження обсягу та умов здійснення запозичення або вмотивовану відмову, яке доводиться до відома Верховної Ради АР Крим чи міської ради. Але одержане від Міністерства фінансів погодження не є гарантією виконання Верховною Радою АР Крим чи міською радою зобов'язань за здійсненими ними місцевими запозиченнями або підтвердженням їхньої платоспроможності.

За результати здійснення місцевих запозичень відповідні органи місцевого самоврядування повинні подати у Міністерство фінансів у десятиденний строк таку інформацію: зареєстрований проспект емісії облігацій

місцевої позики; завірену копію договору позики; інформацію про здійснення платежів за місцевими запозиченнями.

Отже, одним із визначальних факторів забезпечення фінансової бази, незалежності і самостійності органів місцевого самоврядування в сучасних умовах розвитку України має бути подальше удосконалення практики здійснення місцевих запозичень, які є досить перспективним інструментом фінансування місцевого економічного розвитку, хоча їх здійснення потребує удосконалення організаційних засад.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 25 серпня 2010 р. (відповідає офіц. тексту). – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 110 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок здійснення місцевих запозичень» від 16 лютого 2011 р. № 110 (із змінами і доповненням) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

Казмірчук Антон Юрійович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Місцеві бюджети є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада реалізує на практиці програму соціально-економічного розвитку регіону. Зростання диспропорцій між потребами в ресурсах та можливістю забезпечення соціально-економічного розвитку територій, що посилюються сучасними глобальними економічними процесами, обумовлює необхідність реформування існуючої системи розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів на державному та місцевому рівнях. Усвідомлення цього вимагає формування нової парадигми знань щодо формування і використання коштів місцевих бюджетів, що стане фундаментом моделі інноваційної системи управління фінансовою політикою на різних рівнях, впровадження якої дозволить зміцнити світові позиції держави, підвищити рівень добробуту та якості життя її народу, забезпечити сталий розвиток окремих територій на основі реалізації принципу самофінансування.

Дослідженню проблеми формування і використання фінансових ресурсів на регіональному рівні присвячені наукові роботи відомих вітчизняних учених І.М. Вахович, З.В. Герасимчук, О.П. Кириленко, В.І. Кравченка, І.О. Луніної, І.Г. Ткачук, Ц.Г. Огонь, В.Я. Швеця, С.І. Юрія та ін. Однак соціально-економічний розвиток держави вимагає пошуку нових підходів до визначення місця і ролі місцевих бюджетів.

Метою статі є дослідження проблем фінансування соціальної сфери та пошук шляхів для забезпечення якісного і повного соціального забезпечення українців.

Планування видаткової частини місцевих бюджетів на соціально-культурну сферу проводиться із урахуванням закріплених за органами місцевого самоврядування повноважень. Перелік останніх визначено у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», відповідно до якого органи місцевого самоврядування виконують власні та делеговані центральною владою повноваження.

З місцевих бюджетів здійснюють видатки соціально-культурного призначення на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру та спорт. Одночасно із делегуванням видаткових повноважень у зазначених сферах держава передає на місцевий рівень фінансові ресурси в обсягах, необхідних для їх реалізації. Такі видатки, відповідно до Бюджетного кодексу України, відносяться до видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

У 2010 р. витрати на соціальні потреби в США становили трохи більше 17% ВВП. Багато країн Європи мають аналогічний рівень витрат (Франція 14%, Швеція 11%), і ці показники зростають [1].

В умовах тотального дефіциту бюджетних коштів на державному та на місцевому рівнях поряд із здатністю органів управління акумулювати достатні обсяги фінансових ресурсів місцевих бюджетів на передній план виступає питання їх ефективного використання та одержання максимально можливого результату. Зазначене завдання ускладнене існуванням низки проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру [4]:

– надмірна соціальна спрямованість видатків місцевих бюджетів, що практично унеможливорює здійснення інвестицій в економічний розвиток підвідомчих територій. Це негативно позначається на тенденціях соціально-економічного розвитку регіону загалом та знижує економічну ефективність здійснених бюджетних видатків;

– поступове зниження рівня фінансової забезпеченості делегованих державою місцевому самоврядуванню повноважень. Так, якщо в 2009–2010 рр. делеговані повноваження забезпечувалися лише на 89–86% від реальної потреби, то в 2012 р. – 80%;

– низька ефективність капітальних видатків місцевих бюджетів обумовлена наднизькими обсягами таких видатків. Вони не спроможні реально вплинути на соціально-економічну ситуацію в регіоні чи навіть в межах окремих територій;

– недосконалість довгострокового бюджетного планування;

– недосконалість системи оцінювання ефективності виконання бюджетних програм;

– низький рівень контролю за витрачанням коштів на місцях;

– відсутність ефективного громадського моніторингу та контролю за виконанням місцевих бюджетів;

– недосконалий механізм проведення Державною казначейською службою бюджетних платежів, що здійснюються органами місцевого самоврядування.

Соціально-економічний розвиток територій значною мірою залежить від формування місцевих бюджетів, тому однією з актуальних проблем, від вирішення якої залежить стабільність розвитку економіки України та її регіонів, є створення ефективного механізму їх формування [3, с. 88]. Зважаючи на ситуацію, що склалась на цей час існує чимало таких проблем, до яких відносять: недостатні обсяги бюджетних коштів для фінансування соціальної сфери, фінансування практично всіх статей соціальних видатків у меншому обсязі, ніж це необхідно для діючої соціальної підтримки населення (зокрема недофінансування системи охорони здоров'я, освіти), відсутність механізмів забезпечення якості соціальних послуг, що надаються.

Протягом останніх років бюджетне фінансування соціальної сфери, зокрема освітньої галузі та галузі охорони здоров'я збільшилося приблизно у 6 разів. Та цього й досі не вистачає для забезпечення якісного і повного соціального забезпечення українців. Отже, сьогодні настала нагальна потреба змінювати докорінно ситуацію, що склалася в державі, виводити соціальну сферу на новий, якісно досконалий рівень функціонування, а саме [5]:

1. Необхідно розробити систему контролю, яка б забезпечувала цільове надходження коштів, які спрямовують на освіту чи охорону здоров'я.

2. Поступово забезпечити зростання заробітної плати працівникам соціальної сфери, цим самим мотивуючи їх до вдосконалення та ефективності надання ними певного роду послуг.

3. Затвердити на законодавчому рівні соціальних стандартів, що реалізуються на території всієї країни.

4. Побудувати міжбюджетні відносини відповідно до реальної вартості виконання соціальних функцій, що розраховується на базі соціальних стандартів.

5. Перейняти позитивний зарубіжний досвід фінансування та підтримки соціальної сфери західноєвропейських країн.

В Україні існує цілий ряд інших проблем щодо фінансування соціальних витрат шляхом впровадження фондової системи фінансування. Якщо в Росії інвестиційно-інноваційні проекти соціальної спрямованості фінансуються з інвестиційного фонду, то в Україні вони фінансуються за рахунок видатків місцевих бюджетів розвитку (оскільки такі програми мають переважно місцевий характер). Тому в першу чергу виникає необхідність створення спеціальних цільових позабюджетних фондів, в рамках яких будуть виконуватися інвестиційно-інноваційні програми соціальної спрямованості на пільгових умовах або ті, які забезпечуються державною підтримкою (в тому числі і частково фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку) [2].

У цьому контексті зазначимо, що одним із можливих варіантів вирішення зазначених проблем може бути створення фонду розвитку, який би формувався насамперед на основі бюджетних коштів та мав на меті сприяння реалізації інвестиційної політики у соціальній сфері. На місцевому рівні можна створити місцевий фонд розвитку, який би формувався з коштів, виділених в місцевому бюджеті розвитку на соціальну сферу, субвенцій з Державного бюджету України, а також інвестицій (при цьому потрібна окрема програма заохочення для таких інвесторів, що включає податкові пільги чи інші інструменти).

Література:

1. Видатки країн, що розвиваються, на системи соціального забезпечення недостатні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rolandberger.ua/press/Social_systems_in_emerging_economies.html.

2. Винниченко В.Н. Проблеми функціонування системи фінансового забезпечення соціальної сфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://academy.sumy.ua/images/stories/docs/K_BOA/Vinnichenko_4.pdf.

3. Канцур І.Г. Основні тенденції формування податкового механізму як передумови розв'язання соціальних проблем (регіональний аспект) Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1.– С. 87–100.

4. Управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів Львівщини: проблеми та напрями підвищення ефективності / [І.З. Сторонянська, М.А. Козоріз, С.А. Дави-мука, Г.В. Возняк та ін.]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; за ред. д.е.н., проф. І.З. Сторонянської. – Львів, 2013. – 93 с.

5. Щербина В.В. Проблематика фінансового забезпечення соціальної сфери України та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/finans/4494-problematika-finansovogo-zabezpechennya-sotsialnoji-sferi-ukrajini-ta-shlyakhi-jikh-virishennya.html>.

Шаманська Надія Володимирівна

к.е.н., доцент

Кий Михайло Михайлович

ст. гр. ФУДМ-51

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Відповідно до частини першої ст. 58 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» управління солідарною пенсійною системою здійснює Пенсійний фонд, який призначає пенсії і підготує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне та в повному обсязі фінансування й виплату пенсій, допомоги на поховання пенсіонерів, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і статутом Пенсійного фонду [1, с. 70].

Водночас Пенсійний фонд є юридичною особою і може від свого імені набувати майнових та особистих немайнових прав і обов'язків. Отже, враховуючи цей статус, Пенсійний фонд може бути суб'єктом цивільних, адміністративних, фінансових та інших правових відносин, у яких можуть брати участь інші юридичні особи. Крім того, Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» Пенсійний фонд визна-

чено як самоврядну неприбуткову організацію, що здійснює свою діяльність на підставі статуту, який затверджується його правлінням. Прикінцевими положеннями Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» встановлено, що у період до перетворення Пенсійного фонду на самоврядну неприбуткову організацію він функціонує як центральний орган виконавчої влади на підставі норм вказаного Закону та Положення про Пенсійний фонд України, яке затверджує Президент України.

Рішення Пенсійного фонду України, прийняті в межах його компетенції, є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами.

Слід зазначити, що Пенсійний фонд України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо удосконалення законодавства і в установленому порядку вносить їх на розгляд Президентів України та Кабінету Міністрів України. Водночас в межах своїх повноважень Пенсійний фонд України організовує виконання актів законодавства та здійснює систематичний контроль за їх реалізацією [1, с. 76].

Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами та розпорядженнями Президента України, постановами й розпорядженнями Кабінету Міністрів України. В межах своїх повноважень Пенсійний фонд України організовує виконання актів законодавства та здійснює систематичний контроль за їх реалізацією. Його статус, основні завдання та повноваження Пенсійного фонду України визначені ст. 58, 64 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та Положенням про Пенсійний фонд України,

Пенсійним фондом відповідно до п. 1 ст. 78 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058 передбачається створення Накопичувального фонду, як цільового позабюджетного фонду, порядок функціонування якого визначається вказаним Законом.

Система органів Пенсійного фонду України має вертикальну структуру управління та звітності, яка відповідає адміністративно-територіальному устрою держави. На рівні областей, міст Києва та Севастополя, в Автономній Республіці Крим створені головні управління, які формують систему органів Пенсійного Фонду України. На районному (міському, районному у містах) рівні створені районні (міські) управління Пенсійного фонду України (рис. 1).

Рис. 1. Структура органів Пенсійного фонду України [1, с. 80]

Основними завданнями управлінь цього рівня є: акумулювання в районах і містах сум єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що розподіляється на пенсійне страхування та інших коштів, призначених для пенсійного забезпечення громадян, повне та своєчасне фінансування витрат на виплату пенсій, допомоги на поховання та інших соціальних виплат, що здійснюються за рахунок коштів Фонду; забезпечення призначення і виплати пенсій, допомог на поховання осіб пенсійного віку; ефективне використання фінансових ресурсів, призначених для пенсійного забезпечення населення. Крім того, основними завдання головних управлінь Пенсійного фонду України є:

- реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного соціального внеску, що розподіляється на державне пенсійне страхування;

- забезпечення своєчасного та в повному обсязі фінансування й виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів бюджету Пенсійного фонду України;

- ефективно та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування; звітності та системи контролю за витраченням коштів.

Головні управління в межах своїх повноважень на виконання актів законодавства видають накази, організують і контролюють їх виконання, а в разі потреби видають разом з іншими органами виконавчої влади спільні акти.

Головні управління здійснюють свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку управління Пенсійного фонду України в містах, районах та районах у містах. Головні управління під час

виконання покладених на них завдань взаємодіють з іншими місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також громадськими організаціями [2, с. 135].

Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» визначено механізм управління Пенсійним фондом як самоврядною організацією. Зокрема передбачено, що управління Фондом здійснюється на трьохсторонній основі представниками держави, роботодавців і застрахованих осіб. За такими принципами діють створене правління (рис. 2) та Наглядова рада Пенсійного фонду України [3].

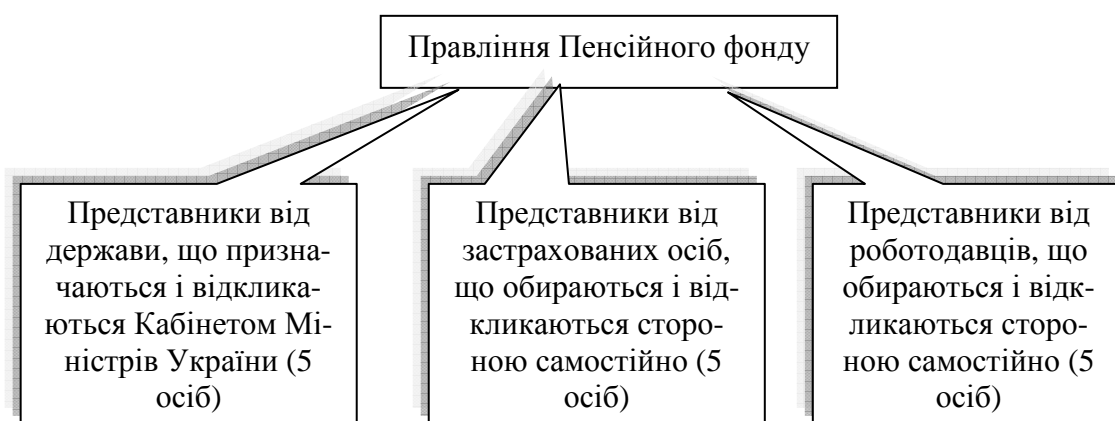

Рис. 2. Склад правління Пенсійного фонду України [1, с. 85]

Виконавчими органами правління Пенсійного фонду України є його виконавча дирекція та підвідомчі їй територіальні органи. Виконавча дирекція є постійно діючим органом, що організовує та забезпечує виконання рішень правління, діє від імені Пенсійного фонду в межах та в порядку, що визначається його Положенням та Положенням про виконавчу дирекцію, і підзвітна правлінню. Основними повноваженнями Виконавчої дирекції Пенсійного фонду та його територіальних органів є складання звітності, підготовка проекту бюджету Пенсійного фонду України, здійснення призначення (перерахунку), пенсій, виконання інших функцій, передбачених чинним законодавством.

Наглядова рада Пенсійного фонду України створена з метою здійснення контролю за виконанням Пенсійним фондом законодавства про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування, статутних завдань та цільового використання коштів Пенсійного фонду [3].

Щоб проводити ефективну соціальну політику Пенсійний фонд України проводить виважену бюджетну політику. Основні напрями бюджетної політики Пенсійного фонду України орієнтовані на подальше підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян України та розвиток пенсійного

реформування. Основною метою бюджетної політики Пенсійного фонду України є фінансове забезпечення реалізації заходів у сфері пенсійного забезпечення, визначених програмою діяльності Кабінету Міністрів України, а також проведення пенсійної реформи. Досягнення цієї мети забезпечуватиметься виконанням наступних завдань:

- застосування механізму середньострокового бюджетного планування відповідно до основних напрямків соціально-економічного розвитку держави;
- оптимізація бюджетних програм;
- подальше вдосконалення формування і виконання бюджету на основі програмно-цільового методу;
- забезпечення виплати пенсій не нижче рівня прожиткового мінімуму для осіб непрацездатного віку;
- вдосконалення на засадах соціальної справедливості пенсійного законодавства;
- вдосконалення контролю за дотриманням законодавства у сфері пенсійного забезпечення;
- подальше врегулювання міжбюджетних відносин, виходячи з динаміки фінансово-бюджетних та соціально-економічних показників розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- формування політики на наповнення бюджету Пенсійного фонду України на засадах економічної ефективності, справедливості, доступності, подальшого впровадження системи персоніфікованого обліку.

Слід зазначити, що Пенсійний фонд України здійснює інвестиційну політику. У відповідності до основних напрямків інвестиційної політики Пенсійний фонд України інвестує резерв коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України в майбутніх періодах з метою одержання інвестиційного доходу [1, с. 205].

Таким чином, Пенсійний фонд України здійснює чітку цілеспрямовану політику, що виявляється в конкретних методах і засобах досягнення поставлених цілей і завдань цієї соціальної установи.

Разом з тим, реалізація завдань Пенсійного фонду України потребує чіткої організації роботи, яка полягає у ретельному плануванні відповідних заходів, належному контролі за їх виконанням та у встановленні персональної відповідальності за отримані результати. Зважаючи на зазначене, як на регіональному рівні, так і на рівні центрального апарату встановлюється чітка персональна відповідальність керівників відповідних структурних підрозділів Фонду за організацію цієї роботи.

Література:

1. Зайчук Б.О. Пенсійний фонд України. Організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування / Б.О. Зайчук, О.Б. Зарудний, С.Б. Березіна, В.Т. Александров, С.М. Недбаєва. – К.: АВТ, 2008. – 1056 с.
2. Збірник Законодавчих актів та офіційних документів з питань пенсійного забезпечення. – К.: Пенсійний фонд України. – 2013. – 270 с.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. № 1058-IV // Вісник Пенсійного фонду України. – 2003. – № 8.

Кізіма Марта Андріївна

ст. гр. МЄВ-11

Науковий керівник:

д.е.н., професор Длугопольський О.В.

БОРГОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА КРАЇН СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

В умовах фінансової глобалізації розвиток міжнародної фінансової системи характеризується значним зростанням обсягів зовнішньої державної заборгованості країн світу. Сьогодні державний борг є органічною складовою фінансових систем переважної більшості країн світу, дієвим інститутом у механізмі макроекономічного регулювання та інструментом реалізації економічної стратегії держави. Від характеру врегулювання боргової проблеми залежить бюджетна дієздатність України, стан її валютних резервів, а отже стабільність національної валюти, рівень відсоткових ставок, інвестиційний клімат, характер поведження всіх сегментів вітчизняного фінансового ринку. Відтак з'ясування сутності та економічної природи державного боргу має сьогодні надзвичайно важливе теоретичне й практичне значення.

Державний борг – це сума усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами станом на певну дату. А боргова політика – це діяльність органів влади з управління державним боргом. Вона формує ідеологію управління державними запозиченнями та напрями її реалізації.

Ще донедавна поняття «державний борг» у вітчизняній економічній науці трактувалося лише як негативне явище, притаманне капіталістичній економіці, з негативними наслідками для країн, що брали у борг. Проте

досвід багатьох країн світу свідчить про те, що бюджетний дефіцит, державний кредит і державний борг у певних допустимих межах не продукують негативних наслідків для економіки. Відтак, попри тривалу історію, державний борг і нині інтерпретують у категоріях добра і зла (то як запоруку процвітання, то як загрозу національним інтересам), а ставлення до боргів держави як в науковому середовищі, так і серед економістів-практиків було і залишається неоднозначним.

Безперечно, боргове фінансування державних потреб має як свої переваги, так і певні недоліки. Зокрема, до позитивних характеристик можна віднести такі:

- внаслідок запозичень суттєво збільшуються фінансові можливості держави;

- психологічно позики викликають менше опору, ніж, скажімо, податки, чим і полегшується їх мобілізація до бюджету. Так, фіскальній практиці відомі численні податкові бунти, а от позики майже не викликають особливого громадського спротиву;

- дефіцит бюджету фінансується неінфляційним (беземісійним) способом;

- державний кредит перерозподіляє заборгованість у часі між поколіннями сучасників і нащадків, полегшуючи таким чином життя теперішнього покоління.

Негативними наслідками боргового фінансування є те, що:

- запозичення обтяжують бюджет видатками на обслуговування боргу;

- державний кредит перетворює позики, взяті урядом, у національний борг, перекладаючи зобов'язання з його обслуговування на майбутні покоління;

- при зовнішніх запозиченнях країна потрапляє не лише в економічну, але й політичну залежність від кредитора;

- критичні розміри державного боргу можуть загрожувати країні дефолтом.

Необхідно зазначити, що в сучасних економічних реаліях обсяги боргів переважної більшості країн світу постійно збільшуються. Причиною цього явища є дефіцит бюджетів, витрати на підтримку національної валюти, фінансування соціальних та інфраструктурних програм, які не співмірні з державними бюджетами країн, що їх реалізують.

Фахівці стверджують, що сукупний світовий державний борг сьогодні перевищує 50 трлн. дол. США. За інформацією Світової книги фактів, яку

веде ЦРУ, максимальний державний борг належить США – 15 трлн. 930 млрд. дол. США, що в свою чергу становить 108,9% ВВП найбільшої економіки світу (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-10 країн світу з найбільшим державним боргом* [1, с. 13–14]

Країни	Розмір державного боргу		Покриття боргу золотовалютним запасом, %
	млрд. дол. США	% до ВВП	
США	15930,7	108,9	1,0
Японія	12009,5	220,0	8,9
Німеччина	2759,4	84,0	7,8
Італія	2445,5	119,0	6,5
Франція	2109,8	82,3	7,9
Канада	1324,0	84,0	4,3
Бельгія	452,2	96,7	5,9
Греція	436,0	142,0	1,5
Португалія	212,9	92,9	9,9
Ірландія	196,5	94,9	1,1

* До списку не включено держави, золотовалютний запас яких, за даними ЦРУ США, дорівнює або перевищує урядові боргові зобов'язання.

Зауважимо, що останніми роками зростанню державного боргу сприяла антикризова політика американського уряду шляхом підтримки банків, окремих галузей промисловості та зайнятості (наприклад, лише на підтримку автомобільної галузі було витрачено 14 млрд. дол. США).

Загальний борг Японії є другим за величиною і лише трохи поступається державному боргу США, але співвідношення держборгу до ВВП у Японії має найбільше значення і перевищує 200%. Однак ситуація в Японії відрізняється від боргових проблем в США і країнах ЄС тим, що понад 90% державного боргу є боргом перед внутрішніми інвесторами.

Також вагомими обсягами запозичень мають також і європейські країни, серед яких Німеччина, Італія, Франція, Португалія, Греція. Боргові проблеми змушують уряди цих країн активізувати роботу щодо зниження дефіциту бюджету і скорочення державного боргу. Для цього країни впроваджують середньострокову стратегію бюджетної консолідації, яка передбачає підвищення податкового тягаря та скорочення видатків держави.

Зокрема, підвищуються податки у фінансовому секторі, в окремих країнах зростають ставки універсального та специфічних акцизів. Так, Афіни підняли розмір ПДВ до 23%, Великобританія з 17,5 до 20%. Крім того, уряди багатьох європейських держав вдаються до скорочення видатків бюджету, в першу чергу соціальних виплат.

Скажімо, Латвія та Ірландія радикально скоротили заробітну плату держслужбовців. Ірландії довелося вводити нові податки і підняти пенсійний вік.

Греція змушена вдатися до крайніх заходів економії. Щоб повернути кредити, надані Євросоюзом і МВФ, уряд знизив мінімальний рівень зарплат, скоротив пенсії і платню держслужбовцям. Для збільшення податкових надходжень було підвищено ставку ПДВ і податку на окремі види товарів (паливо, тютюн, алкоголь). Також в Греції реалізується наймасштабніша в історії країни програма приватизації державних активів загальним обсягом понад 50 млрд. євро.

В Іспанії тягар державної заборгованості першими на собі відчули також держслужбовці і пенсіонери. Аби зменшити залежність країни від зовнішніх позик, уряд планує заощадити в найближчі 4 роки 50 мільярдів євро.

Варто сказати, що заходи бюджетної консолідації поряд з позитивними наслідками, які проявляються у зменшенні дефіциту бюджету та розмірів державної заборгованості, несуть в собі загрозу зменшення обсягів виробництва. За підрахунками МВФ, бюджетна консолідація в розмірі 1% від ВВП, зазвичай, веде до зниження ВВП приблизно на 0,5% протягом 2 років і підвищує рівень безробіття приблизно на 0,3%. Сукупний внутрішній попит (споживання та інвестиції) скорочується приблизно на 1%.

Тому бюджетна консолідація повинна обов'язково поєднуватися із заходами грошово-кредитної політики.

Стосовно України зазначимо, що обсяги українських запозичень становлять 135 млрд. дол. США, і це 39 місце у світі, яке ми посідаємо між Казахстаном та Катаром. Цікавим є те, що (станом на 31 грудня 2013 р.) майже 60% зовнішнього і внутрішнього боргу України було номіновано в іноземній валюті. З них близько 44% державних позик України припадали на долари, 3,4% – на євро, 9,1% – на SDR (спеціальні права запозичення) [2].

Фахівці зазначають, що безпечний рівень боргу для України складає 35% від ВВП (хоча, за Бюджетним кодексом України, він не має перевищувати 60% фактичного річного ВВП). Так, найбільший обсяг боргу відносно ВВП в нашій країні був зафіксований у 1999 р. – 61%, а найменший у 2007 р. – 12,3% [2].

Державний борг, його розміри, методи розміщення і погашення прямо чи опосередковано впливають майже на всі процеси економічного життя держави. Тому держава не повинна категорично відмовлятися від залу-

чення державного боргу. Проте в умовах надмірних державних витрат, незбалансованості бюджету, недосконалої податкової та валютної політики, зовнішній борг може спровокувати надзвичайно важкі фінансові кризи, обмежити інвестиційну активність у державі. Таким чином, державний борг може виступати як засіб забезпечення безпеки або, навпаки, як фактор посилення загроз і ризиків. Тому лише застосування ефективної стратегії управління державним боргом сприятиме ефективному використанню запозичень і створить необхідні умови для оптимізації боргового навантаження.

Таким чином, врахувавши всі позитивні та негативні моменти в практиці управління державним боргом, Україна повинна сформувати власну виважену стратегію боргової політики, яка має бути направлена на виконання таких завдань:

- розробка довгострокової стратегії зовнішніх та внутрішніх державних запозичень і формування їх оптимальної структури;
- визначення пріоритетів використання позикових ресурсів, зокрема на інвестиційні програми розвитку держави;
- обґрунтоване розширення обсягів внутрішніх запозичень з метою диверсифікації ризиків, пов'язаних з зовнішнім боргом;
- створення системи залучення коштів населення та комерційних банків у державні цінні папери.

Переконані, що лише застосування ефективної стратегії управління державним боргом сприятиме ефективному використанню запозичень і створить необхідні умови для оптимізації боргового навантаження.

Література:

1. Боргономіка: ТОП-10 країн з найбільшим держборгом // *Контракти*. – 2011. – № 40. – С. 12–15.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

Ковалик Марія Іванівна

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ефективний розвиток держави в існуючих економічних умовах великою мірою залежить від розвитку соціальної сфери. Основною метою соціального розвитку держави є зростання соціальних видатків, зокрема: забезпечення мінімальних соціальних стандартів, виплата соціальної допомоги визначеним законодавством верствам населення, фінансування розвитку науки, системи охорони здоров'я тощо. Саме від розвитку даних видатків залежить рівень життя та розвитку суспільства.

На сьогодні актуальним питанням є забезпечення збалансованості фінансових ресурсів держави в цілому, а зокрема, тієї її частини, що направляється на соціальну сферу. Рішення цього питання перебуває в площині ефективного планування видатків. Планування дає змогу забезпечити збалансованість фінансових ресурсів, визначити реальні джерела доходів та пріоритети у видатках. Крім того, планування видатків є одним із інструментів державного регулювання соціально – економічних процесів.

З огляду на значення соціальної сфери для суспільства, питання планування видатків на соціальну сферу є вкрай актуальними. Проблематика бюджетного планування соціальних видатків досліджувалася такими науковцями як В. Дем'янин, В. Куценко, В. Скуратівський, О. Василик, В. Гейць, О. Кириленко та інші. Однак, в економічній літературі відсутні комплексні дослідження присвячені розвитку механізму планування видатків на соціальну сферу в Україні.

Метою статті є аналіз планування видатків на соціальну сферу, визначення проблем та напрямів покращення планування видатків на дану сферу в Україні.

У процесі розбудови незалежної держави відбулося зростання зобов'язань держави у сфері надання соціально-культурних послуг населенню. Незбалансованість потреб суспільства з можливостями держави призвело до значного погіршення якості, а останніми роками і кількості послуг, що свідчить про недосконалість механізму бюджетного планування й прогнозування видатків на згадану сферу. Це зумовлено як об'єктивними макроекономічними диспропорціями, успадкованими від минулої системи

господарювання та нагромадженими за роки непослідовних реформ, так і значними вадами у реалізації соціально-культурної політики держави. Серед таких проблем: недостатні розміри фінансування соціальної сфери, непослідовність та фрагментарність бюджетного планування, неефективна його структура, слабка соціальна спрямованість [4, с. 35].

Зазначимо, що в національній економічній системі соціальна сфера займає важливе місце як комплекс галузей, діяльність яких направлена на формування загальних умов всебічного розвитку особистості, забезпечення розширеного відтворення трудового, інтелектуального і споживчого потенціалу суспільства [3].

Бюджетне планування і прогнозування є важливими інструментами управління бюджетними коштами, які надають реальні переваги органам державної влади, оскільки підвищують ефективність прийняття фінансових рішень, сприяють відкритості процесу управління і прозорості прийняття рішень.

Як відомо, бюджетне планування – це процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення її стабільного соціально-економічного розвитку [1, с. 84].

Сьогодні для підвищення ефективності планування видатків на соціальну сферу необхідно визначити проблеми, які впливають на здійснення планування, основними з яких є:

- не врахування в повній мірі демографічних та соціальних змін;
- відсутність узагальнених даних про потребу в соціальних послугах;
- слабка методологічна база;
- не визначається реальна вартість реалізації програм соціальної спрямованості;
- відсутність чіткого механізму планування видатків на соціальну сферу.

Зазначені недоліки знаходять своє підтвердження в річних звітах про виконання бюджету. На сьогодні рівень виконання планових показників в Україні по деяких статтях соціальних видатків достатньо низький, про що свідчать дані табл. 1.

Виконання видатків зведеного бюджету України на соціальну сферу за 2009–2012 рр. (млн. грн.)*

Видатки	2009 рік			2010 рік			2011 рік			2012 рік		
	План	Факт	Виконання плану, %	План	Факт	Виконання плану, %	План	Факт	Виконання плану, %	План	Факт	Виконання плану, %
ЖКГ	8444,47	7498,06	88,79	8782,05	5431,26	61,85	11282,91	8679,35	76,92	22979,55	20059,57	87,29
Охорона здоров'я	37001,59	36564,91	98,82	44638,41	44745,37	100,24	49140,04	48961,62	99,64	60012,6	58453,93	97,40
Духовний та фізичний розвиток	8794,52	8330,25	94,72	11947,06	11525,37	96,47	11348,81	10754,86	94,77	15138,4	13639,63	90,10
Освіта	69646,39	66773,56	95,88	82302,28	79826,05	96,99	88786,48	86253,55	97,15	104743	101560,95	96,96
Соціальний захист та соціальне забезпечення	83038,71	78775,35	94,87	106947,75	104534,87	97,74	107006,79	105434,76	98,53	128683,89	125306,9	97,38
Усього	206925,7	197942,1	95,66	254617,55	246062,92	96,64	267565,03	260084,14	97,20	331557,44	319020,98	96,22

* Побудовано за даними Державної казначейської служби України.

Як видно з табл. 1, планові показники соціальних видатків бюджету завжди перевищують фактичний рівень їх виконання, що є свідчення низької ефективності планування видатків на соціальну сферу. Зокрема, рівень виконання плану соціальних видатків у 2012 р. становить 96,22%, в 2011 р. – 97,20%, в 2010 р. – 96,64%, а в 2009 р. – 95,66%, спостерігається незначне зростання. Найбільше недовиконання плану спостерігається в галузі житлово-комунального господарства на протязі усіх років, однак у 2012 р. даний показник значно покращився і становить 87,29%. Найбільший відсоток виконання плану у 2012 р. в галузі охорони здоров'я – 97,4% і соціального захисту та соціального забезпечення – 97,38%. Отже, в Україні потрібно вдосконалювати процес планування видатків на соціальну сферу.

За таких обставин певною мірою покращенню плануванню видатків на соціальну сферу, на наш погляд, сприятимуть:

- вдосконалення програмно-цільового методу (ПЦМ);
- впровадження середньотермінового планування видатків на соціальну сферу;
- застосування довгострокових норм і нормативів.

Робота по вдосконаленню методології застосування програмно-цільового методу має проводитись системно, одночасно за декількома напрямками. Для успішного запровадження ПЦМ треба здійснити низку заходів, зокрема це:

- визначення проблеми практичного застосування елементів ПЦМ на рівні державного бюджету та місцевого бюджету;

– створення єдиної методологічної бази для використання ПЦМ бюджетування та середньострокового бюджетного планування на рівні державного та місцевих бюджетів;

– розробка методології стратегічного планування діяльності головних розпорядників бюджетних коштів відповідно до довго- та середньострокових пріоритетів державної політики для створення основи для запровадження середньострокового бюджетного планування;

– запровадження обов'язкового розроблення стратегічних планів;

– зміна стереотипного мислення фінансових працівників, головних розпорядників бюджетних коштів, працівників органів місцевого самоврядування щодо доцільності програмно-цільового методу формування бюджетів [2, с. 48].

Очікувані результати бюджетних програм повинні мати кількісне вираження, щоб Міністерство фінансів у процесі їх погодження могло оцінювати економічну ефективність різних програм та обирати ті, які матимуть найбільший економічний ефект при мінімальних затратах.

ПЦМ у плануванні видатків на соціальну сферу відіграє важливу роль, оскільки його застосування дозволяє чітко відслідковувати, на що саме витрачено бюджетні кошти і чи досягнуто поставленої мети. У порівнянні з постатейним ПЦМ має певні переваги, адже існує механізм визначення рівня результативності використання коштів із застосуванням низки показників.

Вдосконалення планування видатків на соціальну сферу можливе за використання довгострокових норм і нормативів, особливо при застосуванні нормативного методу. Важливим аспектом є дослідження стандартів і нормативів соціальної сфери, оскільки діючі соціальні стандарти не відповідають сучасним соціальним реаліям та економічним можливостям держави, не враховують міжнародні норми та потребують перегляду.

У процесі дослідження проблем планування видатків на соціальну сферу в Україні виявлено, що на сьогодні планові показники не є реалістичними. Фактичний рівень соціальних видатків знаходиться на нижчому рівні порівняно з плановим, що є свідченням неефективності процесу планування.

В теперішній час механізм планування видатків на соціальну сферу повинен відповідати соціально орієнтовані ринкові економіці та саморозвиватися в контексті вирішення проблем, пов'язаних з недостатнім фінансуванням сфери соціальних послуг.

Удосконалення планування видатків на соціальну сферу в Україні може здійснювати шляхом:

- створення ефективного планування видатків на середньо- та довгостроковий період;
- оптимізації програмно-цільового методу;
- закріплення на законодавчому рівні недоторканості та неперервності фінансування соціальних видатків;
- підвищення контролю за соціальними програмами.

Література:

1. Бечко П.К. Фінанси: навч. посібник / П.К. Бечко, Л.Д. Тулуш, В.П. Бечко, П.М. Боровик. – Львів: Новий Світ-2000, 2011. – 345 с.
2. Зубенко В.В. Програмно-цільовий метод бюджетування як дієвий механізм управління публічними фінансами // Науковий вісник ЧДІЕУ. – № 3 (11). – 2011. – С. 44–49.
3. Пігуль Н.Г. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / Н.Г. Пігуль // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2506>.
4. Шулюк Б.С. Особливості бюджетного планування і прогнозування видатків на сферу соціально-культурних послуг в умовах економічних трансформацій / Б.С. Шулюк // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 1. – С. 35–45.

Краснощок Юлія Петрівна

ст. гр. Фс-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Актуальним завданням у сфері формування дохідної частини місцевих бюджетів є надання місцевим органам більшої автономії. Вирішення цього завдання передбачає передання місцевим органам права адміністрування місцевих податків і зборів та права встановлювати місцеві надбавки до загальнодержавних податків. Саме місцеві податки і збори призначені для фінансування власних повноважень місцевого самоврядування. Надходження від загальнодержавних податків, відповідно до норм Бюджетно-

го кодексу, мають покривати потребу у фінансуванні делегованих повноважень.

Сьогодні основою суперечностей при формуванні та виконанні місцевих бюджетів, як і в попередні роки, є розрив між власними доходами і витратами місцевих органів влади. У цих умовах концептуальні основи фінансової незалежності місцевих органів влади, децентралізація міжбюджетних відносин повинні базуватися на оптимальному сполученні і врахуванні інтересів держави, підприємницьких структур, населення і місцевих органів влади. При цьому прагнення органів місцевого самоврядування до більшої фінансової незалежності цілком виправдано.

Значні проблеми у процесі виконання доходів місцевих бюджетів є обмеженість мотивів органів місцевого самоврядування у наповненні ресурсами місцевих бюджетів. Значною мірою це становище зумовлене нерозвиненістю місцевого оподаткування в Україні. Діюча на сьогодні адміністративно-правова система функціонування місцевих податків і зборів має такі негативні прояви:

- фінансування місцевих суспільних благ (доріг, тепломереж, водопроводів, об'єктів соціально-культурної сфери та ін.) здійснюється на мінімальному рівні, що створює перешкоди для ведення бізнесу і консервує економічну відсталість деяких регіонів;

- формування місцевих бюджетів є високоцентралізованим, що підриває фінансово-економічну самостійність місцевих органів, декларованих Конституцією України та законом про місцеве самоврядування;

- неможливість забезпечити територіальну відповідність між користувачами суспільних благ та платниками податків на їх фінансування стає причиною територіальної несправедливості і безвідповідальності місцевих органів;

- поширення тіньової фіскальної діяльності місцевих органів (стягування додаткових зборів з місцевих підприємств) в умовах хронічної нестачі бюджетних коштів зумовлює погіршення загального інвестиційного клімату в Україні [1, с. 7].

Реформування системи місцевих податків в Україні має проводитись за такими основними напрямками:

- розширення переліку місцевих податків і зборів;

- передання повноважень щодо їх адміністрування місцевим органам (включаючи визначення податкових ставок і управління процесом збору податків);

– надання місцевим органам влади права встановлювати надбавки до визначених центральним урядом загальнодержавних податків і зборів.

Реалізація зазначених пропозицій дозволить підвищити ефективність системи надання державних послуг, зробити бюджетну політику більш гнучкою і самостійною. Крім того, зросте відповідальність місцевих органів перед виборцями за реалізацію бюджетно-податкової політики на даній території.

Потребує вдосконалення також система перерахування міжбюджетних трансфертів. У період трансформаційних зрушень посилення диспропорцій на регіональному рівні – об'єктивний процес, зумовлений низкою чинників. Це підтверджується досвідом держав, які переживали або переживають трансформаційні зміни. Україна також не є винятком. Тому державна регіональна та бюджетна політика через систему трансфертів має бути спрямована на підтримку «точок зростання», а не замикатися на вирівнюванні соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки обмеження бюджетної спроможності держави може призвести лише до «вирівнювання всіх у бідності».

Значні проблеми виконання дохідної частини місцевих бюджетів пов'язані з недосконалістю казначейського обслуговування цього процесу. Основні проблеми, що стосуються казначейського обслуговування доходів місцевих бюджетів можна звести до наступних:

– недосконалість порядку відкриття рахунків для зарахування надходжень державного бюджету, зокрема практики щорічного пере відкриття рахунків;

– застосування касового методу в бухгалтерському обліку виконання дохідної частини бюджету;

– обмеженість інформації про виконання державного бюджету за доходами, що формується органами казначейства.

Чинний порядок функціонування рахунків для зарахування надходжень до місцевих бюджетів, порівняно з тим, що діяв до запровадження казначейської системи, має низку переваг: скорочено тривалість обігу бюджетних коштів; зведено до мінімуму можливість неправильного розподілу платежів; забезпечено формування більш повної і достовірної інформації про виконання бюджетів за доходами, щоденну її передачу до податкових, фінансових органів та органів місцевого самоврядування; здійснюється контроль за правильністю зарахуванням бюджетних надходжень тощо. Однак поряд з названими перевагами даному порядку властиві та-

кож суттєві недоліки, головним з яких є застосування практики щорічного перевідкриття рахунків.

Негативний вплив перевідкриття рахунків проявляється у зростанні обсягів помилково зарахованих платежів та збільшенні кількості нез'ясованих надходжень в органах казначейства. Крім того, такий підхід зумовлює несвоєчасне зарахування платежів у бюджет, значно утруднює роботу працівників казначейств і податкових органів, знижує ефективність процедур адміністрування податків, є незручним для платників і негативно позначається на прозорості бюджетного процесу. Ще одним істотним недоліком діючого порядку є також те, що він призводить до ускладнення процедур повернення помилково та надміру сплачених платежів [2, с. 22].

Відмітимо, що в сучасних умовах у процесі забезпечення функціонування рахунків за надходженнями місцевих бюджетів рівень організації співпраці між казначейськими та податковими органами є фактором пріоритетного значення. Адже чинним порядком встановлено, що казначейство відкриває рахунки за всіма діючими кодами бюджетної класифікації доходів, і лише на підставі даних, отриманих від податкових органів, проводиться блокування рахунків за тими видами надходжень, які не повинні мобілізуватися на відповідних територіях. Застосування такого підходу дозволяє суттєво зменшити кількість діючих рахунків, а отже значною мірою скоротити обсяги помилково зарахованих платежів. Однак правові аспекти такої взаємодії належним чином не врегульовані. Так, не зрозуміло, чому порядок взаємовідносин між казначейськими і податковими органами в даній сфері діяльності, їх повноваження та відповідальність визначаються не спільним нормативним актом, а наказом Державного казначейства України [3, с. 231]. Крім того, нез'ясованою залишається роль інших органів стягнення, адже відомо, що податкова адміністрація не здійснює контроль за справлянням всіх видів платежів до бюджету, а отже й не володіє повною інформацією, яка повинна бути використана при відкритті рахунків. Практично не задіяні у процесі відкриття рахунків і місцеві фінансові органи, яким належить головна роль у складанні проектів місцевих бюджетів і які оперують найбільш достовірними даними про перелік бюджетних надходжень, що підлягають мобілізації.

Важливим напрямом удосконалення виконання доходів місцевих бюджетів є удосконалення бухгалтерського обліку виконання бюджету, що ґрунтується на методі нарахування замість касового методу; створення інтегрованої системи рахунків, які об'єднують рахунки бухгалтерського об-

ліку в бюджетних установах і бюджетну класифікацію; об'єднання бухгалтерського обліку виконання бюджету і обліку в бюджетних установах.

Література:

1. Вахненко Т.П. Реформування системи міжбюджетних відносин в Україні / Т.П. Вахненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. – № 9. – С. 3–9.
2. Лучка А. Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів: проблематика функціонування та перспективи удосконалення / А. Лучка // Рада. – 2004. – № 8. – С. 45–51.
3. Місцеві фінанси: Підручник [О.П. Кириленко, О.Р. Квасовський, А.В. Лучка та ін.]; за ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.

Корчака Сергій Ігорович

ст. гр. ФУДМ-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЇХ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Перед системами пенсійного забезпечення стоять три основні завдання. Це, перш за все, захист від бідності. По-друге, надання доходу при завершенні трудової діяльності, розмір якого, як правило, пропорційний сумі заробітку, який виплачувався безпосередньо перед виходом на пенсію. По-третє, захист цього доходу від зниження реального рівня життя в результаті інфляції.

У більшості розвинутих країн поширені чотири види пенсійних систем: державна система пенсійного забезпечення, професійна система пенсійного забезпечення, система особистих пенсійних збережень і система додаткових виробничих пенсій [1].

Фінансування системи пенсійного забезпечення в Німеччині здійснюється з внесків застрахованих осіб найманої праці та роботодавців, за рахунок державного бюджету, а також за рахунок комбінації обох видів фінансування. Гарантом виконання соціальних зобов'язань виступає держава, перерозподіляючи частину коштів на покриття видатків у вигляді державних дотацій.

Особливість французької системи пенсійного забезпечення – дуже складна організаційна структура та висока частка видатків на соціальні програми, яка перевищує середній рівень по ЄС. З 1970 по 2003 рр. видатки на пенсійне забезпечення у Франції зросли з 17,5% до 30,9%.

Особливості французької системи:

- розгалужена система професійно-галузових схем соціального страхування;

- розвинена система сімейних виплат, яка стала результатом тривалої еволюції;

- велика роль додаткових систем пенсійного забезпечення.

Розподільний принцип фінансування лежить в основі функціонування не лише державних схем соціального страхування, а й обов'язкових додаткових професійних систем страхування [2].

Управління соціальним захистом у Франції організовано ієрархічно в вигляді діючих на національному й регіональному рівнях страхових кас, відповідальних за той чи інший вид пенсійного забезпечення. Регіональні й місцеві каси соціального страхування є самоврядними організаціями, кожна з яких має власне правління, що складається з представників застрахованих і роботодавців.

Основним джерелом фінансування системи пенсійного забезпечення у Франції слугують страхові внески працівників і роботодавців. Виняток складає страхування від безробіття й сімейні виплати, частка державних дотацій у яких істотно вища, ніж в інших галузях соціального забезпечення, а також страхування від нещасних випадків, яке фінансується виключно за рахунок коштів роботодавця [3].

Особливості британської системи пенсійного забезпечення:

- відсутність спеціальних, організаційно оформлених інститутів, що займаються страхуванням конкретних видів соціальних ризиків – страхування по старості, по хворобі, від безробіття, від нещасних випадків на виробництві тощо.

- велика роль державних установ у забезпеченні соціальними послугами та виплатами, а також їх тісний зв'язок із приватними страховими програмами.

Британська система не передбачає існування цільових страхових внесків, призначених для утримання конкретних страхових програм: пенсійного, медичного страхування, пенсій за інвалідністю тощо.

Структура фінансування системи пенсійного забезпечення в Великій Британії визначається поділом цієї системи на дві частини: національну

охорону здоров'я та національне соціальне страхування. Перша фінансується на 90% з державного бюджету, а друга – за рахунок страхових внесків найманих працівників і підприємців. Окрім охорони здоров'я, податкове фінансування характерне для забезпечення від нещасних випадків на виробництві, а також сімейних виплат [4].

Основним принципом шведської системи пенсійного забезпечення є її універсальність, тобто охоплення всіх прошарків населення. Наступним за важливістю принципом, характерним для багатьох європейських «соціальних економік», є принцип соціальної солідарності, який полягає в тому, що всі громадяни рівним чином і незалежно від соціального статусу беруть участь у фінансуванні системи пенсійного забезпечення, докладаючи співмірний своїм прибуткам внесок.

Необхідним елементом у такій системі виступає держава, яка бере на себе функції перерозподілу соціальних благ від забезпечених до найуразливіших категорій населення. Якщо брати до уваги лише прибуток у формі зарплатні (в середньому, близько 2500 дол. США у місяць), то 36% населення країни можна було б віднести до розряду бідних (найвищий показник у групі промислово розвинених країн світу). Однак після перерозподілу сукупного суспільного доходу через систему податків і соціальних виплат (1/3 держбюджету йде на соціальні потреби), а також враховуючи соціальні видатки муніципальних бюджетів і виплати з пенсійних та інших страхових фондів, до категорії бідних потрапляє всього лиш 5,6% населення. Для порівняння: аналогічні показники в США складають відповідно 27% і 17%.

Рівень оподаткування в Швеції є одним із найвищих у світі, але така дорожня система пенсійного забезпечення вповній мірі компенсується високим ступенем соціальної захищеності населення, відсутністю приголомшливого контрасту між багатством і бідністю, і – відповідно – високою політичною й соціальною стабільністю [5].

Одна з основних проблем соціальної політики Італії – історична відмінність у прибутках населення в північних і південних регіонах, що відбивається у статистиці по безробіттю. Відносно загального рівня безробіття в Італії (11,3%) рівень безробіття на півночі країни становив близько 7,5% (що наближається до середньоєвропейських величин), а для півдня – більше 20%. Така ситуація впливає на ролі, яку відіграє пенсійне забезпечення: пенсія по інвалідності в економічно слабких регіонах, окрім свого основного призначення, виконує роль допомоги по безробіттю й соціальної допомоги.

Істотною проблемою є співіснування секторів економіки з низьким рівнем соціальних гарантій та секторів, де гарантованість соціальних послуг вища, зокрема, внаслідок широкого розвитку профспілкового руху на півночі країни.

Особливістю італійської системи пенсійного забезпечення є незадовільний захист від ризиків людей, які за різних причин опинилися без жодних прибутків. Через цю та інші обставини італійська соціальна політика часто характеризувалася як «рудиментарна».

Наступною проблемою є асиметрична структура соціальних видатків. Найбільшу частину соціальних видатків складає пенсійне забезпечення – 15,4% від ВВП, тоді як на підтримку сім'ї, материнства, освіти й політику зайнятості витрачаються порівняно незначні кошти (близько 0,8%). Пенсійну проблему ускладнює також несприятливий демографічний розвиток: середній показник народжуваності в Італії – один із найнижчих в Європі (1,26 дитини на сім'ю). Крім того, внаслідок збільшення тривалості життя, зростає частка людей похилого віку.

Хронічною проблемою є високий рівень державної заборгованості, яка обмежує фінансову свободу держави в соціальній сфері. До проблем можна віднести й недостатню відповідальність як соціальних органів, так і отримувачів соціальних послуг і виплат щодо основних принципів системи соціального страхування [6].

На сьогоднішній день в Україні для забезпечення стабільного функціонування системи пенсійного забезпечення потрібно виконати декілька кроків:

- поступове запровадження другого рівня пенсійної системи;
- забезпечення бездефіцитності Пенсійного фонду;
- мінімізація фінансово-економічних і демографічних ризиків;
- підвищення ефективності та довіри населення до недержавних Пенсійних фондів.

Виконання цих завдань з урахуванням зарубіжного досвіду допоможе побудувати ефективну систему пенсійного забезпечення.

Література:

1. Сальникова Т.П. Пенсійне забезпечення: світовий досвід / Т. Сальникова // Вісник пенсійного фонду України. – 2008. – № 7 (73). – С. 24–27.
2. Мосейко В.В. Генезис пенсионных систем как проявление социальной функции государства / Вопросы экономики. – 2002. – № 29. – С. 15–18.

3. Дегтярь Л.С. Мировой опыт пенсионных реформ и реформирование пенсионной системы в России – 46 / Л.С. Дегтярь // Аналит. вестн. Совета Федерации ФС РФ. – 2002. – № 33 (189). – С. 5–7.

4. МакТаггарт Г.Т. Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи та СНД у порівнянні з проведенням пенсійної реформи в Україні / Г. МакТаггарт. – Режим доступу: www.pension.kiev.ua/files/dosvid-porivn-Ukr.pdf.

5. Яшник Г.Л. Розвиток пенсійних систем країн Східної Європи / Г. Яшник // Цінні папери України. – 2009. – № 11 (553). – 19 берез.

6. Новиков А. Особенности эволюции зарубежных пенсионных систем / А. Новиков // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 5. – С. 65–72.

Крижанівська Юлія Анатоліївна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дерлиця А.Ю.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Однією з важливих умов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Цілеспрямований вплив місцевого самоврядування на формування суспільних відносин можливий лише за достатнього обсягу фінансових ресурсів у їхньому розпорядженні. Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування потребує адекватного збільшення їхніх фінансових ресурсів, наявності стійких доходів місцевих бюджетів. Однак на практиці протягом останніх років у зв'язку з відсутністю необхідних обсягів грошових коштів на місцях не вирішуються належним чином нагальні соціально-економічні проблеми, занепадає місцеве господарство, не виконуються повною мірою делеговані повноваження. Визначальну роль у становленні реальної фінансової самостійності місцевих бюджетів всіх рівнів відіграють їхні доходи. Проблеми забезпеченості органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами, пошук резервів зростання доходних джерел місцевих бюджетів набувають важливого теоретичного і практичного значення в сучасних умовах децентралізації фінансової політики, проведення адміністративно-територіальної реформи.

Практика свідчить про недостатність доходної бази місцевих бюджетів для забезпечення виконання функцій, покладених на місцеве самовря-

дування. Тому, проблеми формування доходів місцевих бюджетів підтверджують актуальність даної роботи.

Представники західної фінансової науки серед яких: А.Т.Сміт, Л. Штейн, Р. Гнейст, Д. Гаймен, Дж.Е. Стігліц, Масгрейв, А. Вагнер, К. Фріштак, Ш. Бланкарт уперше визнали необхідність самостійних досліджень місцевих фінансів поряд із фінансами держави, а також можливість формування власних доходів місцевих бюджетів. Проблеми формування доходів місцевих бюджетів перебувають в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, зокрема О.Д. Василика, С. Буковинського Л.А. Дробозіної В.М. Опаріна, О.Р. Романенка, О.П. Кириленко, В.М. Федосова, І.А. Чугунова та ін.

Метою написання статті є дослідження проблем формування доходів місцевих бюджетів, а також шляхів їх подолання.

Доходами бюджету є кошти, що надходять у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету та фінансування його видатків.

Динаміку показників величини дохідної частини місцевих бюджетів та Зведеного бюджету України наведено на рис. 1.

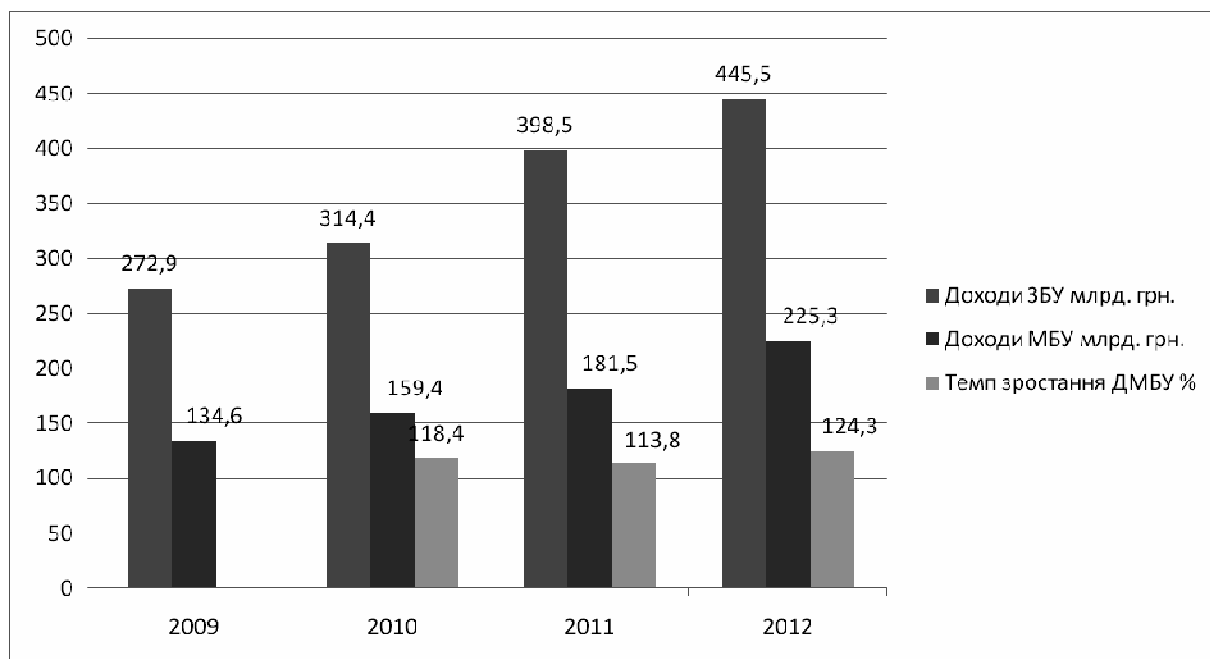

Рис. 1. Динаміка показників доходів місцевих бюджетів та Зведеного бюджету України*

* Складено на основі джерела [7].

На основі показників наведених на рис.1 відзначимо, що доходи місцевих бюджетів постійно зростають, однак дуже повільними темпами. Так в 2010 р. вони становили 159,4 млрд. грн. темп росту відносно поперед-

нього року 118,4%. Уже в 2011 р. зростання таких доходів відносно 2010 р. відбувалось повільніше і склало лише 113,8% [7]. Дещо краща ситуація відмічається впродовж 2012 р., коли розмір доходів місцевих бюджетів становив 225,3 млрд. грн., а темп зростання 124,3%. Щодо частки доходів місцевих бюджетів в структурі доходів Зведеного бюджету то вона відносно незначна з огляду на функції що покладені на органи місцевого самоврядування (рис. 2).

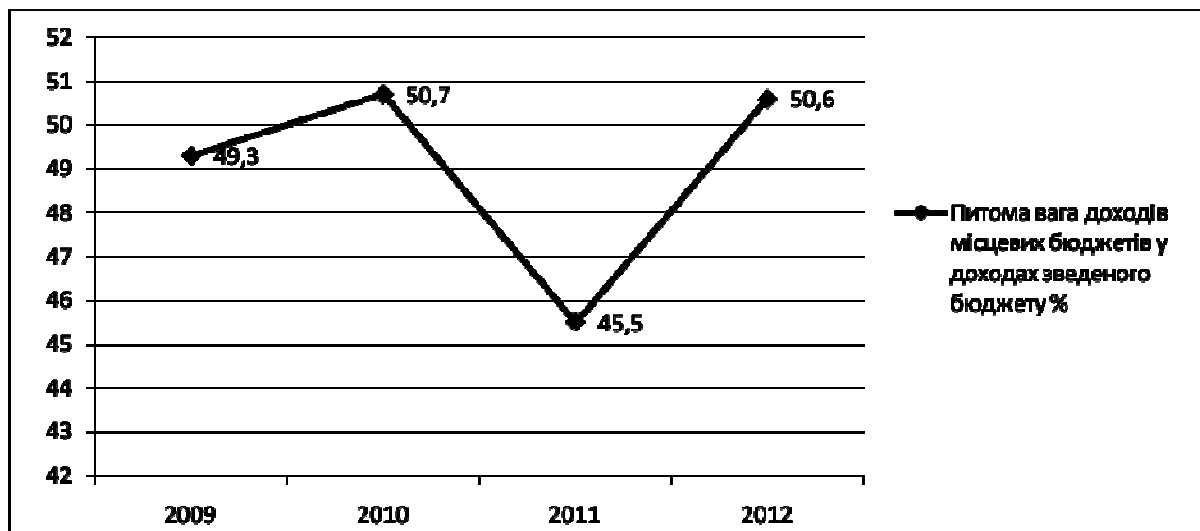

Рис. 2. Питома вага доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету протягом 2009–2012 рр.*

* Розраховано та складено на основі джерела [7].

Як бачимо частка доходів місцевих бюджетів в структурі доходів місцевих бюджетів коливається в межах 45–50%, що дає підстави говорити про незабезпеченість місцевих бюджетів відповідними доходами.

Проблема власних доходів місцевих бюджетів потребує детальної розробки в законодавстві України. Власні доходи – це доходи, що формуються на території, підвідомчій відповідному місцевому органу влади і згідно з його рішеннями [2, с. 14]. Частка власних доходів місцевих бюджетів в Україні є вкрай незначною і, таким чином, принцип самостійності цих бюджетів залишається поки що декларованим.

Однією з перепон розвитку місцевого оподаткування в Україні є те, що перелік цих податків та зборів визначається на державному рівні, а органи місцевого самоврядування обмежені в праві запроваджувати на своїй території власні податки і збори. На місцях завжди можуть існувати об'єкти оподаткування, які могли б поповнити місцеві бюджети, проте запровадження податків на специфічні види господарської діяльності не належать до компетенції самоврядування [4, с. 47].

Ще одна серйозна проблема це державні повноваження, делеговані органам місцевого самоврядування. В Україні делеговані повноваження тільки на 70% забезпечуються державою. Решту коштів місцевий бюджет має вишукувати самостійно [4, с. 79]. Притому, що вага місцевих податків і зборів у надходженнях до місцевого бюджету дуже незначна.

Як наслідок існування таких проблем в першу чергу зумовлюють виникнення дисбалансу в самих місцевих бюджетах, а саме виникає дефіцит бюджетних коштів, по-друге не вирішуються важливі життєві проблеми людей, відбувається занепад всього місцевого господарства.

До недоліків чинної в Україні системи формування місцевих бюджетів можна віднести високий рівень концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті, що знижує значення місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань [5, с. 350].

Для збільшення в місцевих бюджетах частки власних доходів, зменшення залежності від фінансової допомоги, досягнення збалансованості бюджетів, підвищення ефективності управління місцевими фінансами необхідно здійснити поступовий перехід до децентралізації управління місцевими бюджетами, що надасть можливість місцевим фінансам стати більш самостійним інститутом.

Водночас, важливу роль у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів відіграє вдосконалення регулюючих доходів. Механізм бюджетного регулювання передбачає зарахування до дохідної частини місцевих бюджетів частини надходжень загальнодержавних податків і зборів та обов'язкових платежів, що справляються на території місцевого самоврядування [5, с. 350].

Таким чином, проведене дослідження показало, що формування і виконання дохідної частини місцевих бюджетів у податкоспроможних регіонах, як і в цілому в Україні, відбувається в складних умовах. Для досягнення реальної фінансової самостійності місцевих бюджетів, збільшення обсягів їх доходів пропонується:

- чітко визначити в бюджетному законодавстві податкові повноваження місцевих органів влади;
- внести зміни до складу доходів місцевих бюджетів, збільшивши перелік власних доходів, включивши до регулюючих податок на прибуток підприємств та податок на додану вартість, але з метою зникнення суб'єктивізму встановити однакові нормативи для місцевих бюджетів одного рівня [3];
- удосконалити методику обчислення міжбюджетних трансфертів,

ввівши у формульні розрахунки коефіцієнти, які враховуватимуть особливості функціонування окремих територій, нарощування обсягів закріплених доходів, податкової бази місцевого і державного бюджету [3];

– при виконання бюджету не обмежувати прав місцевих органів влади щодо розпорядження заробленими бюджетним коштом;

– виважено та обґрунтовано надавати пільги щодо податків, які надходять до місцевих бюджетів;

– внести зміни у податкове законодавство щодо розширення можливостей органів місцевого самоврядування щодо місцевого оподаткування;

розробити науково обґрунтовану методичку планування податків і зборів до місцевих бюджетів;

– покращити адміністрування податків і зборів до місцевих бюджетів;

– здійснювати дієвий контроль за ефективним використання бюджетних коштів;

– диверсифікувати джерела доходів місцевих бюджетів.

Література:

1. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник. –К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 554 с.

2. Вовна Н.І Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання: автореферат дисертації канд. екон. наук: Тернопільський державний економічний університет. – Тернопіль, 2006. – 21 с.

3. Глухова В.І. Формування доходів місцевих бюджетів у податкоспроможних регіонах / В.І. Глухова // Наукові записки. Серія економіка. – Випуск № 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.oa.edu.ua/2082/>.

4. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: монографія / І.О. Луніна, О.П. Кириленко, А.В. Лучка [та ін.]; за ред. І.О. Луніної. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозів, 2010. – 320 с.

5. Дмитровська В.С. Теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів / В.С. Дмитровська // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 1 (63). – С. 349–353.

6. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 3–12.

7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.

Кукурудза Алла Володимирівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

Утвердження в Україні ринкових відносин, інтеграція вітчизняної економіки до світового господарства відбувається на фоні розбалансування системи державних фінансів, швидкого накопичення державного боргу. Неконтрольоване зростання державних зобов'язань, посилення боргового тиску на економіку є одним із вагомих чинників стримування економічного розвитку, загрожують втратою економічної незалежності держави та підвищення ризику її неплатоспроможності. У зв'язку з цим, у сучасних умовах особливої актуальності набувають питання розробки дієвої методології регулювання державної заборгованості, що дасть змогу упередити виникнення боргових криз та досягти дотримання основ боргової безпеки держави.

Не зважаючи на достатньо ґрунтовне висвітлення проблем державного боргу у науковій літературі, представлене працями О. Будякова, Т. Вахненко, Е. Гасанова, В. Дудченко, Ю. Іваненка, В. Козюка, Н. Кравчук, М. Макаренко, Н. Приказюка, окремі аспекти теорії та практики управління зобов'язаннями держави залишаються мало вивченими. Так, пильної уваги потребують питання створення дієвого механізму регулювання державного боргу в умовах розбалансованості фінансової системи, глибокого аналізу зарубіжного досвіду управління борговими зобов'язаннями держави, виявлення його позитивних й негативних сторін та можливостей адаптації у вітчизняну практику.

У науковій літературі регулювання (від лат. *regulo* – норма, правило) трактується як процес підтримки стійкості об'єкта, його підпорядкування певному правилу. Зважаючи на це, регулювання державного боргу, на наш погляд, можна визначити як реалізовані через комплекс відповідних методів, прийомів та важелів заходи держави регуляторного характеру, спрямовані на ефективне залучення, використання та обслуговування зовнішніх і внутрішніх запозичень. При цьому, відповідно до змісту регуляторних дій та етапу їхньої реалізації, у ньому доцільно виокремлювати два напрями – регулювання процесу запозичення (залучення) коштів і регу-

лювання накопиченого боргу. Перший напрям передбачає розробку боргової стратегії і тактики, формування нормативної бази, боргове планування та управління процесом залучення позик. Другий напрям регулювання державного боргу передбачає вирішення питань, пов'язаних з управлінням наявною заборгованістю, її обслуговуванням і погашенням.

Зважаючи на запропонований підхід, розглянемо практику регулювання державного боргу в інших країнах. В основу політики управління державним боргом у більшості розвинутих країн світу покладена відповідна стратегія, спрямована дотримання вимог боргової безпеки через ефективний борговий менеджмент. Її основні завдання корелюються з геополітичними пріоритетами держави, рівнем економічного розвитку та ступенем залучення країни до світогосподарських зв'язків.

Для прикладу, боргова стратегія Латвії передбачає оптимізацію структури боргового портфеля з пріоритетним визначенням та врахуванням фінансових ризиків, перманентний контроль динаміки державного боргу з метою недопущення його виходу за законодавчо закріплені межі. Особлива увага в рамках менеджменту боргового портфелю приділяється валютному складу, строкам, структурі відсоткових ставок. Залучення позик у Латвії розглядається як дієвий метод фінансування суспільних потреб [1, с. 112].

Реалізація боргової політики на практиці здійснюється через відповідний організаційний механізм. У світовій практиці вирізняють кілька моделей організації регулювання державного боргу, які передбачають закріплення цих повноважень за міністерством фінансів, центральним банком, чи їхній розподіл між державними структурами відповідно до національних традицій. Однак, в сучасних умовах у світовій практиці все ширшого застосування набуває практика делегування повноважень з регулювання державного боргу незалежному органу – агентству з управління державним боргом. Такі установи створені зокрема у Великобританії, Швеції, Ірландії, Португалії та інших країнах і покликані виконувати за дорученням операції з емісії, обслуговування та погашення цінних паперів [2, с. 14].

Важливим аспектом регулювання процесу залучення державних позик є здійснення боргового планування. На наш погляд, воно має органічно поєднуватися з бюджетним та макроекономічним плануванням і здійснюватися на основі єдиної методології. При цьому основним завданням боргового планування та невід'ємною складовою регулювання державного боргу має бути розробка середньострокових програм запозичень (3–5 років), спрямованих на проектування економічного ефекту від державних

позик, оцінку можливих ризиків та прогнозування рівня боргового навантаження. Для прикладу, у США боргове планування передбачає складання прогнозу майбутньої заборгованості на декілька років з урахуванням низки чинників:

- змін економічного характеру (неочікуваний спад в економіці);
- змін політичного характеру (зменшення податків, додаткові витрати).

Важливим напрямом регулювання державного боргу є процес управління наявними борговими зобов'язаннями. У зарубіжній практиці він передбачає здійснення постійного моніторингу обсягу й динаміки державного боргу та використання методів боргового управління з метою упередження боргової кризи. Так, у багатьох країнах світу на законодавчому рівні передбачено встановлення граничного обсягу державного боргу та максимально прийняттого рівня бюджетного дефіциту. У постсоціалістичних країнах законодавчо закріплені ліміти не лише державної, а й місцевої заборгованості.

В провідних європейських країнах (Великобританія, Німеччина, Франція) обмеження абсолютного розміру державного боргу відсутні. Однак, один із найбільш важливих підконтрольних показників є темп приросту державного боргу за рік, тобто різниця між сумою випущених і погашених впродовж року позик. Так, у Німеччині вказаний приріст не може перевищувати обсягу передбачених асигнувань на капітальні вкладення в федеральному бюджеті і бюджеті земель.

Одним із найскладніших питань боргового регулювання є використання методів управління боргом. Від їхнього вдалого поєднання залежить успіх політики управління державним боргом і рівень боргової безпеки країни.

Одним із способів врегулювання проблем із державним боргом у країнах Заходу є реструктуризація боргових зобов'язань, направлена на мінімізацію втрат кредиторів та забезпечення виконання зобов'язань позичальником за рахунок зменшення тягаря боргу. Реструктуризації підлягають як внутрішні, так і зовнішні запозичення. Зазначимо, що перші є переважно примусовим заходом, що забезпечується значною регулюючою роллю держави в економіці країни. Цей метод був успішно застосований в Аргентині для врегулювання внутрішньої заборгованості перед пенсійними фондами, в результаті чого було здійснено обмін урядових зобов'язань і відсотків за ними на нові, скориговані на рівень інфляції.

Серед інших методів регулювання державного боргу найбільш застосовуваними є сек'юритизація та конверсія. Так, використання методу сек'юритизації зовнішнього державного боргу в Болгарії дало змогу зменшити величину заборгованості і покращити її структуру за рахунок збільшення частки довгострокових позик. Конверсія, успішно використана в Казахстані, передбачала заміну частини зовнішнього державного боргу у внутрішній через емісію похідних цінних паперів у національній валюті. Ці заходи направлені на підвищення доступності фінансових інструментів для інституційних інвесторів, скорочення валютних ризиків.

У зарубіжній практиці обслуговування державного боргу (особливо у постсоціалістичних країнах) набуло поширення використання приватизаційних програм. На наш погляд, використання схеми «зовнішній борг – акції» в умовах України дало б суттєвий позитивний результат на першому етапі проведення масової приватизації, коли держава володіла значним пакетом підприємств. На сучасному етапі зазначена схема, у випадку її застосування, є прикладом неоптимального використання українських державних активів з огляду на можливе підвищення відносної ціни акцій українських компаній в найближчій перспективі. Використання більш дешевих засобів платежу за подальшого їх подорожання є неоптимальним і призведе до економічних втрат.

В сучасних умовах, коли у структурі державного боргу спостерігається суттєве перевищення зовнішніх зобов'язань над внутрішніми, боргова політика має передбачати обмеження використання зовнішніх позик, переорієнтацію на залучення фінансових ресурсів з внутрішніх джерел. Позитивним моментом такого підходу є виключення негативного впливу валютних ризиків.

Підсумовуючи аналіз зарубіжної практики регулювання державного боргу, вважаємо за можливе запропонувати такі напрями удосконалення політики регулювання державного боргу:

- визначення та законодавче закріплення напрямку боргової стратегії, зокрема щодо співвідношення внутрішньої та зовнішньої складової державних запозичень, удосконалення процесу управління державним боргом, шляхом прийняття Закону «Про державний борг України»;
- розробка та впровадження середньострокової програми регулювання державного боргу у рамках будови ефективної системи планування державної заборгованості.

Література:

1. Дудченко В. Зарубіжна практика регулювання державного боргу / В. Дудченко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна. Економічна серія. – 2007. – № 786. – С. 109–113.
2. Іваненко Ю. Агенство з питань управління державним боргом: Португалії та Великобританії / Ю. Іваненко // Вісник НБУ. – 2008. – № 3. – С. 14–19.
3. Ярошевич Н. Управління державним боргом: зарубіжний досвід та Українська реальність / Н. Ярошевич // Науковий вісник. – 2007. – № 17 (8). – С. 266–271.

Шаманська Надія Володимирівна

к.е.н., доцент

Лепінська Лілія Станіславівна

ст. гр. ФДГзм-51

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Розглядаючи світові надбання у створенні та функціонуванні пенсійних систем на засадах страхування, необхідно зробити акцент на історичних аспектах реформаторських змін в пенсійних системах різних країн як розвинутих, так і середнього рівня розвитку.

У світовій практиці використовуються, в основному, три встановлені державою пенсійні моделі.

Перша – система з поточною виплатою внесків, що надходять до неї (pay-as-you-go PAYG), де найпоширеніше реалізовується принцип солідарності поколінь. Ця система має варіанти, які називають моделями з визначеними заздалегідь розмірами пенсій та розмірами внесків. Прикладом останньої може бути шведська модель з визначеними внесками та умовно накопичувальними індивідуальними рахунками при поточній виплаті внесків, що надходять на ці рахунки.

Друга модель – це чилійська система, так звана модель з визначеними внесками та попередньою капіталізацією обов'язкових внесків. Для неї, на відміну від першої моделі, характерно те, що поточної виплати внесків, які надходять на індивідуальні рахунки, не відбувається. Це – винятково накопичувальний варіант, відмінна ознака якого – недержавне управління індивідуальними рахунками, яке здійснюється приватними компаніями.

Третя модель – австралійський варіант. Це система пенсій, які надає держава за рахунок загальних податків у єдиному для всіх громадян розмірі (однак в одних випадках передбачається попередня перевірка потреби в коштах, в інших – вона не застосовується) [1, с. 96].

Разом з тим, названі вище моделі пенсійного забезпечення в чистому вигляді практично не застосовуються, а використовуються у певних сполученнях, доповнюючи одна одну в межах багатокладної пенсійної системи.

Моделі пенсійного забезпечення країн з розвинутою економікою дуже різноманітні та складні для узагальнення. Для них характерні три типи систем:

- «модель соціального страхування Бісмарка» у країнах континентальної Європи (Німеччина, Італія, Франція);
- англо-американська модель «залишкового добробуту» (США, Великобританія);
- «універсальна соціальна модель для громадян» у скандинавських країнах, таких, як Швеція [2, с. 37].

Слід зазначити, що більшість країн континентальної Європи (включаючи Німеччину, Францію та Італію) відносяться до «моделі соціального страхування Бісмарка», головна особливість якої полягає в тому, що вона заснована на трансферті доходів, який має компенсувати людям похилого віку заробітну плату, отримувану ними впродовж трудової активності. Однак, в сучасних умовах ця модель переживає скрутні часи, оскільки низька економічна активність європейців у поєднанні з масовим безробіттям суттєво скорочує податкову базу держави та надходження в пенсійний фонд – з одного боку, та посилює тягар соціальних затрат – з іншого.

Пенсійне забезпечення населення в Німеччині здійснюється за різними програмами: державним (обов'язковим); додатковим (виробничим) і приватним. Державна пенсійна система по старості, передбачена законодавством, має обов'язковий страховий характер і побудована за принципом перерозподілу доходів. Вона утворює перший рівень соціального забезпечення і складається з багатьох режимів з урахуванням контингенту охоплених осіб. Приватна пенсійна система по старості є додатковим джерелом і носить добровільний характер. Крім того, третім рівнем пенсійного забезпечення є індивідуальні рахунки заощаджень по старості.

Разом з тим, принцип фінансування, який використовується у встановленому законом пенсійному страхуванні, – це чисто розподільча система фінансування, оскільки основна частина витрат покривається за рахунок

страхових внесків (близько 80% надходжень), інші 20% – за рахунок державних дотацій. Крім того, в Німеччині встановлені єдині розміри страхових внесків з таким розрахунком, щоб доходи від їх надходження в поєднанні з доходами від інших джерел, покривали необхідний обсяг витрат, передбачених бюджетом планового фінансового періоду, а також забезпечували формування резервного фонду [3, с. 50].

Такі ж проблеми з фінансуванням пенсійної системи спостерігаються і в Франції та Італії, чий пенсійні системи побудовані на зразок «моделі соціального страхування Бісмарка», де головну роль відіграє державне обов'язкове пенсійне страхування, що ґрунтуються на принципах перерозподілу та солідарності поколінь.

Проблеми пенсійної системи цих країн пов'язані з функціонуванням підсистеми першого типу, яка базується на страхових внесках. Вона в більшості випадків заснована на принципі перерозподілу доходів, коли соціальні внески та податки, сплачені впродовж року, використовуються для виплати пенсій в цьому ж році. Разом з тим, ситуацію погіршує той факт, що, на відміну від Німеччини, у Франції та Італії приватні пенсійні фонди не відіграють значної ролі та охоплюють приблизно 4–7% населення.

Отже, основною особливістю вище проаналізованих пенсійних систем є те, що головну роль в них відіграє державне обов'язкове пенсійне страхування, яке базується на принципах перерозподілу та солідарності поколінь. Дана складова пенсійної системи забезпечує приблизно 70–80% основної пенсії. Приватні пенсійні програми не відіграють важливої ролі та перебувають на стадії становлення. Крім того, у всіх країнах наявний високий коефіцієнт заміщення заробітної плати пенсією, який коливається в межах 60-80%. Це, з одного боку, є позитивною стороною даної моделі, оскільки забезпечує високий рівень життя людям похилого віку, з другого боку – такий високий коефіцієнт заміщення призводить до виникнення дефіциту в пенсійних системах цих країн і виникнення проблем з їх фінансуванням пенсій у майбутньому [1, с. 98].

Принципово іншою є англо-американська модель пенсійного страхування, оскільки пенсійні системи США і Великобританії хоча і мають спільні риси, проте побудовані за різними принципами та роллю державної та приватної складових пенсійної системи.

Великобританія є прикладом країни, де державна пенсія ніколи не розглядалася як достатнє джерело доходів для старшого покоління. Завдяки цьому Великобританія, згідно з дослідженнями Європейської комісії, – єдина країна Західної Європи, чия пенсійна система з фінансової точки

зору буде платоспроможною і в цьому столітті. Причина цього криється в тому, що у британській пенсійній системі завжди був значний накопичувальний елемент [2, с. 39].

Для державної пенсійної системи Великобританії по старості характерна двоярусна структура. Перший ярус утворюють два види пенсій, заснованих на виплачених внесках (універсальна, обов'язкова, національна пенсія по старості). По-друге, це додаткова пенсія, яка введена в 1978 р., яка розраховується на основі стажу роботи та отриманої заробітної плати за відповідний період.

Два рівні пенсійної системи фінансуються за рахунок роботодавців і працівників. Працівники з мінімальним рівнем доходу сплачують 2%, всі інші – 9%. Із свого боку роботодавці за працівників з мінімальним доходом сплачують 5%, з більш високим – 7%, далі – 9 і 10,45%. Великобританія – одна з не багатьох країн, де другий рівень є обов'язковим для всіх зайнятих. Крім цього, уряд Великобританії заохочує діяльність приватних пенсійних фондів і ощадних кас, що дозволяє їм акумулювати значні суми грошових коштів та впливати на ринок інвестицій [3, с. 51].

Отже, враховуючи фінансову стійкість пенсійної системи та високий рівень розвитку приватних пенсійних фондів, пенсійне страхування Великобританії вважається одним із найдосконаліших у світі.

Пенсійна система США має багато спільних ознак із пенсійною системою Великобританії, але водночас характеризується певними особливостями. Вона складається з двох великих комплексів:

- державної страхової обов'язкової пенсійної програми для працівників приватного сектору у поєднання із службами «Медікер»;
- мережі приватних добровільних пенсійних фондів і фондів (власних рахунків) інвестування власних заощаджень.

Пенсійне забезпечення здійснюється на федеральному рівні за принципами соціальної достатності, які означають, що пенсії та допомоги забезпечують відповідні стандарти рівня життя всім застрахованим незалежно від їх заробітку, і реалізуються через федеральну систему пенсійного страхування, яка передбачає забезпечення по старості, інвалідності та у разі втрати годувальника, а також оплату в певних межах вартості медичного обслуговування інвалідів. І хоча в США солідарна пенсійна система не відіграє такої важливої ролі у забезпеченні людей похилого віку, як у країнах Європи, все ж приклад США підтверджує важливість солідарної системи для досягнення мети боротьби із бідністю [3, с. 55].

Загалом англо-американська модель пенсійного страхування має ряд

переваг в порівнянні з моделлю «соціального забезпечення Бісмарка».

По-перше, обов'язкове державне пенсійне страхування не відіграє такої важливої ролі, як у країнах континентальної Європи. Передусім воно надає соціальну допомогу найбільш незахищеним верствам населення, а населення з високими доходами може турбуватися про свої пенсії самостійно. Це позитивно впливатиме на фінансову стійкість пенсійних систем у цих країнах в майбутньому, оскільки вони менше залежні від тих демографічних змін, що відбуваються у світі. По-друге, в даних країнах поширення набули приватні пенсійні системи, що не лише підвищують фінансову стійкість національної системи пенсійного забезпечення, а й слугують потужним джерелом інвестицій в економіку країни.

Третя модель пенсійного забезпечення, яка використовується в розвинутих країнах – «універсальна соціальна модель для громадян», що існує в скандинавських країнах.

Найбільш вдалою із соціальної та економічної точки зору є пенсійна система Швеції. Згідно з новим законодавством усі громадяни країни, які народилися після 1953 р., були включені в нову пенсійну систему, що складається з трьох рівнів – розподільного, накопичувального та добровільного. Крім того, значна кількість працюючих громадян може розраховувати на так звані службові надбавки до пенсій, що виплачують їм підприємства. Головною особливістю пенсійної системи Швеції є те, що тут пенсійне забезпечення розглядається не як один із видів соціальної допомоги, а як винагорода за виконану в трудовий період роботу. Метою виплати національної пенсії є підтримання того рівня життя пенсіонера, який був досягнутий в період його економічної активності [2, с. 41].

Отже, сучасна пенсійна система Швеції, може бути прикладом для більшості країн світу, які реформують свої пенсійні системи, оскільки в країні вдалося мінімізувати негативні наслідки від проведення реформи та максимально ефективно змінити пенсійну систему відповідно до тих процесів, які відбуваються у світі, забезпечивши фінансову стійкість у майбутньому.

Отже, розглянувши пенсійні системи в різних країнах світу та основні напрями їх реформування, можна зробити висновок, що реформування національної пенсійної системи є надзвичайно складним завданням, як з технічного так і соціально-економічного погляду, оскільки немає єдиної універсальної моделі, яка задовольняла б будь-яку країну. Вибір системи залежить, насамперед, від демографічного стану країни, рівня її економічного розвитку, розвитку фондових ринків, поточного стану пенсійної сис-

теми, історичного розвитку та світогляду.

Література:

1. Зайчук Б.О. Характеристика і напрями реформування пенсійних систем: світовий досвід / Б.О. Зайчук // Финансовая консультація. – 2009. – № 1–2. – С. 95–100.

2. Колбун В. Пенсійні системи зарубіжних країн: нагальні проблеми, напрями реформування, соціально-економічне значення / В. Колбун // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 7. – С. 36–42.

3. Лібанова Е. Демографічні передумови реформування систем пенсійного забезпечення: світовий досвід / Е. Лібанова // Соціальний захист. – 2013. – № 1. – С. 48–57.

Липка Андрій Вадимович

ст. гр. ФУМЗм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

НАПРЯМКИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Останніми роками в Україні набула особливої актуальності проблема нестачі фінансових ресурсів в органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел. За таких умов важливим чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне формування місцевих фінансів, здатне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів спроможні розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми. У розвинених країнах світу територіальні громади, котрі забезпеченні власними фінансовими ресурсами, є стабілізатором соціально-політичного ладу та фінансово-економічної ситуації у державі.

Питанню вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України приділяється значна увага. Дану проблему висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних економістів та науковців: Ш. Бланкарта, О. Василика, М. Кульчицького, Т. Грицюка, Ц. Огнята, Н. Здерка та ін. Резервам збільшення дохідної частини місцевих бюджетів присвячено праці В. Прохорової, А. Серженка та ін.

Як відомо, основою фінансової бази органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети. Для того, щоб вони стали основою фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити ряд заходів.

У першу чергу необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації державних фінансів. На державному рівні повинні фінансуватися лише ті видатки, котрі пов'язані із забезпеченням загальнодержавних потреб. Фінансові проблеми місцевого рівня ефективніше вирішують місцеві органи влади за рахунок коштів власних бюджетів.

Удосконалення розподілу повноважень органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також розподілу джерел бюджетних надходжень має здійснюватись у напрямі заохочення місцевих органів влади до збільшення надходжень у бюджет та посилення відповідальності місцевих органів за наповнення та використання ресурсів місцевих бюджетів [1].

Потрібно змінити співвідношення між окремими групами надходжень. Власні та закріплені доходи повинні, як підтверджує досвід ринкових країн, становити не менше, ніж $2/3$ сукупних надходжень до місцевих бюджетів [2].

Джерела податкових надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в компетентності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування.

До місцевих податків і зборів віднести податки на бізнес (податок на промисел, плата за торговий патент на певні види підприємницької діяльності, плата за ліцензії). Такі податки потрібно віддати в розпорядження місцевих органів влади з правом встановлення на них ставок. Загроза виникнення податкової конкуренції слугуватиме інструментом обмеження ставок таких податків.

За 2010 р. із Державного бюджету України до місцевих бюджетів було перераховано трансфертів на загальну суму 78,2 млрд. грн., за 2011 р. – 95,3 млрд. грн., за 2012 р. – 125,8 млрд. грн. Проаналізувавши дані за 2010–2012 рр., можна помітити, що частка трансфертів що передавались місцевим бюджетам з Державного бюджету України з кожним роком збільшувалась, тому потрібно зменшити залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету та підвищити інвестиційну спроможність територій.

Таким чином, ефективним джерелом зміцнення ресурсного потенціалу місцевих бюджетів України є місцеві податки та збори. Саме тому одним із пріоритетних напрямів щодо формування ресурсної бази місцевих бюджетів має стати підвищення самостійності місцевих бюджетів шляхом зростання ролі місцевих податків та зборів у структурі їх доходів [3]. Отже, проблема зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів на сьогодні має важливе значення для економіки країни.

Література:

1. Павловська Н.О. Підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/64797.doc.htm.
2. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: Монографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/2011_34/statti/4_2.htm.
3. Цимбалюк А. Шляхи вдосконалення механізму поповнення дохідної бази місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/shlyahy-vdoskonalennya-mehanizmu-popovnennya-dohidnoji-bazy-mistsevyh-byudzhetiv-ukrajiny-3/>.

Лободіна Зоряна Миколаївна

к.е.н., доцент

Довжук Наталія Олександрівна

ст. гр. ФУДзм-51

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Обов'язком кожної соціально орієнтованої держави, якою відповідно до конституційних положень є Україна, вважається забезпечення гідного життя людини. Це відбувається через гарантування дотримання соціальних прав громадянина на працю, відпочинок, соціальний захист, житло, достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, охорону здоров'я, безпеку для життя і здоров'я довкілля, освіту. Виконання соціальних зобов'язань держави можливе за умови проведення виваженої соціальної політики, одним із найважливіших механізмів реалізації якої є бюджетний. Саме від правильності вибору методів, важелів та інструментів бюджетного механізму залежить ефективна реалізація соціальної функції

держави, проявом якої є пріоритетність видатків бюджетів соціального призначення.

Питання реалізації соціальної політики держави, ролі бюджету у вирішенні її пріоритетних завдань стали предметом дослідження та знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних вчених – В. Андрущенко, О. Бендасюк, О. Василика, В. Гейця, В. Дем'янишина, В. Куценко, Е. Лібанової, Г. Лопушняк, І. Луніної, О. Макарової, Л. Момотюк, О. Новікової, В. Опаріна, К. Павлюк, Д. Полозенка, В. Тропіної, В. Федосова, С. Юрія та інших.

На етапі ринкової трансформації економіки та в період політичної нестабільності в Україні все більшої актуальності набувають питання ефективності державної соціальної політики та удосконалення бюджетного механізму її реалізації.

Незважаючи на велику кількість наукових підходів до трактування дефініції «соціальна політика», загальноприйнятого її визначення не існує.

Англійський вчений Дж. Стюарт трактує соціальну політику як «сферу державної діяльності, відповідальну за створення та надання соціального захисту, що включає соціальні послуги та виплати» [11].

Н. Сазонова розглядає соціальну політику як «...діяльність держави з управління соціальним розвитком суспільства, задоволення матеріальних і культурних потреб його членів, а також регулювання процесів соціальної диференціації суспільства з метою стабілізації суспільної системи» [6, с. 620, 621]. На відміну від Дж. Стюарта, Н. Сазонової та інших, на думку яких соціальна політика – це діяльність виключно держави, О. Яременко стверджує, що «в широкому розумінні – соціальна політика – це цілеспрямована діяльність держави та інших політичних інститутів і громадських об'єднань, спрямована на вдосконалення. В вузькому розумінні – діяльність суб'єктів соціальної політики, спрямована на захист груп населення, неспроможних до самозахисту та самозабезпечення, організація соціальних служб» [9, с. 27].

В інших визначеннях чітко простежується економічний підхід до соціальної політики як діяльності, спрямованої на удосконалення соціально-трудових і розподільчих відносин у суспільстві. Зокрема, А. Ягодка під соціальною політикою розуміє «...вирішення проблем, пов'язаних із поліпшенням матеріального добробуту населення, продуктивною занятістю, гарантуванням прав громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, житло, із соціальною підтримкою найуразливіших верств на-

селення, підвищенням тривалості життя, поліпшенням соціальної інфраструктури» [8, с. 20].

Окремі економісти [7] розглядають соціальну політику як складову економічної. Однак, на наш погляд, такий підхід не є обґрунтованим, а тому поділяємо точку зору науковців, які вважають, що «соціальна політика є одним із найважливіших напрямів державного регулювання економіки, оскільки кінцевою метою діяльності держави є досягнення високого рівня добробуту суспільства і створення умов для його подальшого розвитку, а соціальна політика має безпосереднє відношення до вирішення цього завдання» [1, с. 43].

У соціальній політиці держави Г. Лопушняк пропонує виокремлювати державну соціальну політику і недержавну соціальну політику. Недержавна соціальна політика – це діяльність різних організацій, які здійснюють вплив на формування соціальних відносин у державі. Державна соціальна політика є однією з складових соціальної політики, а вона, своєю чергою, є складовою політики держави. Саме тому їй будуть притаманні ознаки, які є властивими й державній політиці [4].

Колектив російських науковців – авторів підручника за редакцією Н. Волгіна вважають, що державна соціальна політика – це дії держави в соціальній сфері, мета яких співзвучна з конкретно-історичними обставинами, підкріплена необхідними організаційними і пропагандистськими зусиллями, фінансовими ресурсами і розраховані на визначені поетапні соціальні результати [10, с. 33]. Ми не можемо повністю погодитися з цим визначенням, оскільки державна соціальна політика, як і соціальна політика загалом, охоплює не тільки соціальну сферу, але й систему соціального захисту та інші заходи держави, спрямовані на покращання добробуту всього населення.

У визначенні сутності державної соціальної політики, на нашу думку, потрібно виходити з положення Конституції України, відповідно до якого Україна є соціальною державою. Найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека» [3], а основним обов'язком держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Усе це і є основою державної політики.

Зважаючи на вищевикладене, під державною соціальною політикою доцільно розуміти діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, створених ними державних установ і організацій, яка регулюється відповідними правовими актами, віддзеркалює суспільний устрій і ре-

гулює взаємовідносини в суспільстві для забезпечення достойного рівня життя населення та визначається їх цілями та інтересами.

До основних особливостей соціальної політики, орієнтованої на економічний розвиток, відносимо:

– соціальна політика відіграє регулювальну і стимулюючу роль у забезпеченні динамічного розвитку національного господарства держави і, таким чином, створює можливості для ефективного функціонування системи соціального захисту населення;

– виконання завдання щодо створення умов для повної реалізації соціальних прав сприяє розвитку людського капіталу, який є вагомим чинником економічного зростання;

– спрямування бюджетних коштів на бюджетні програми, які передбачають створення нових робочих місць, сприяють збільшенню надходжень до бюджету держави, зниженню безробіття та зменшенню виплат різни допомог;

– усунення диспропорцій у структурі доходів населення, а саме зменшення частки соціальних трансфертів сприяє заохоченню до економічної активності їх одержувачів, водночас збільшуючи роль стимулюючої функції заробітної плати.

Успішна реалізація соціальних прав людини вимагає від держави активного використання різноманітних економічних інструментів та важелів управління, серед яких чи не найважливішим залишається бюджет. Він є одним з найголовніших інститутів економічного суверенітету країни, фінансовою основою реалізації функцій держави, за допомогою якого вона активно впливає на економічні, соціальні, національні процеси в суспільстві [2, с. 23]. Однак, ефективність такого впливу та його наслідки суттєво залежать від продуманості управлінських заходів, їхнього наукового обґрунтування.

Бюджет українські науковці розглядають з різних позицій: як економічну категорію (В. Дем'янишин, В.Опарін, П. Леоненко, В. Осецький, А. Ільєнко, П. Юхименко); як правову категорію (В.М. Опарін, М. Кучерявенко); як нормативно-правовий акт (Л. Клець); як централізований грошовий фонд (О. Василик, В. Венгер, С. Юрій); як прогноз (план) доходів і видатків держави або територіальних одиниць (В. Кравченко, Л. Клець, Є. Галушка); як регулятор явищ і процесів у фінансовій сфері (Л. Клець, М. Кучерявенко, Л. Тарангул); як сукупність відносин (В. Венгер, В. Федосов).

Виходячи з проаналізованих визначень, можна стверджувати, що бю-

джет є одним із основних інструментів держави, який за допомогою бюджетного механізму використовують для державного регулювання економіки, стимулювання виробничих і соціальних процесів. Через бюджетний механізм реалізується бюджетна політика держави, направлена на забезпечення фінансовими ресурсами потреб економічного і соціального розвитку країни.

Прийняття управлінських рішень стосовно формування та використання бюджетних коштів, у тому числі і для реалізації соціальної політики держави, відбувається у процесі визначення основних засад та реалізації бюджетної політики.

За допомогою бюджетної політики держава, розподіляючи і перерозподіляючи валовий внутрішній продукт, впливає на формування структури виробництва, результати господарювання та проведення соціальних перетворень. Бюджетна політика повинна сприяти забезпеченню достатнього рівня добробуту, гарантуванню необхідного рівня соціального захисту, доступності основних життєвих благ для більшості верств населення.

Протягом історичного розвитку змінювалися підходи до формування бюджетної політики держави. Бюджетна політика до кінця 20-х рр. XIX ст. будувалась на принципах, які спрямовувались на обмеження державного втручання в економіку, збереження вільної конкуренції. Поступово розвивалися ідеї посилення ролі державного регулювання. На перший план виступили проблеми забезпечення видатків державного бюджету. При цьому при державному регулюванні почали враховуватися не лише економічні, а й соціальні фактори [5, с. 404].

Починаючи з другої половини XX ст., обсяг соціальних функцій, покладених на державу, зріс, а бюджет держави став вагомим джерелом фінансування заходів, передбачених соціальною політикою. Широкого розповсюдження в багатьох країнах набула теорія побудови соціальної держави та суспільного блага.

Це зумовило ще більшу необхідність створення державою умов для повної реалізації соціальних прав, що у свою чергу сприятиме розвитку людського капіталу та забезпечить економічне зростання країни.

Література:

1. Балтачєєва Н.А. Теорія та практика формування і реалізації соціальної політики в Україні: монографія / Н.А. Балтачєєва. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – 433 с.
2. Бюджетна система. Вишкіл студії: навч. посіб. / С.І. Юрій, Й.М. Бєсکید, В.Г. Дем'янишин та ін.; за ред. С.І. Юрія та Й.М. Бєскида. – К.: Таксон, 2002. – 256 с.

3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку: монографія / Г.С. Лопушняк. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 372 с.
5. Овчарова Н.В. Роль бюджетної політики в розвитку соціальної сфери / Н.В. Овчарова // Економічні науки. Збірник наукових праць. – Випуск 8 (29). – Ч. 3 – 2011. – С. 403–413. – (Серія «Облік і фінанси»).
6. Политология: учеб. пособ. для вуз. / сост. и ред. Н. Сазонова. – Х.: Фолио, 2001. – 831 с.
7. Стратегічне планування: навч. посіб. / О. Берданова, В. Вакуленко, В. Тертичка. – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 138 с.
8. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: навч. посіб. / А. Ягодка. – К.: КНЕУ, 2000. – 212 с.
9. Яременко О.О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації: Монографія. Статті. Виступи. Інтерв'ю / О.О. Яременко. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України ; УІСД ім. О. Яременка, 2006. – 480 с.
10. Социальная политика / под общ. ред. Н.А. Волгина. – 4-е изд., перераб. и доп. – М: Экзамен, 2008. – 943 с. – (Серия «Учебник для вузов»).
11. The Blackwell Encyclopedia of Social Work / ed. by Davies M. – Oxford: Blackwell Publishers, 2000. – 480 p.

Луцюк Назар Ігорович

ст. гр.Фудм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Дем'янюк А.В.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Важливою складовою економічної політики держави є її фінансова політика. За допомогою фінансової політики, стратегія і тактика якої варіюється в залежності від характеру панівної соціально-економічної доктрини країни, здійснюється різновекторний вплив на параметри економічних відносин. Фінансова політика – важливий інструмент реалізації функцій держави, пов'язаних з управлінням економікою, підвищенням ефективності виробництва, покращенням життя населення.

Економічна політика – це реалізація економічної теорії; вона здійснюється для піднесення соціально-економічної ефективності суспільного ви-

робництва. В економічній політиці віддзеркалюється рівень державного менеджменту, а це один із засадничих чинників економічного зростання і розвитку.

У науковій літературі зустрічаються різні визначення поняття «економічна політика держави». Так, на думку німецького дослідника Х. Гірша, економічна політика держави – це сукупність заходів, спрямованих на упорядкування їх економічних процесів, впливати на них, або, безпосередньо передбачати і контролювати їх протікання [1, с. 102].

У цьому разі мова йде про мету, цільове призначення економічних дій держави, тобто визнається необхідність свідомого регулювання державою спонтанних економічних процесів і явищ.

Деякі вітчизняні дослідники відмічають саме цю рису економічної політики, оскільки підкреслюють, що економічна політика формується як суб'єктивний процес, наповнений нормативними рушеннями, які приймають суб'єкти всіх рівнів вертикальної державної структури відповідно до кола інструментів і визначених цілей, необхідних для їх досягнення. Економічна політика – це державна діяльність органів законодавчої влади й управління, які визначають мету, завдання, пріоритети та методи і засоби їх досягнення в економіці, тобто економічна політика є система заходів і організаційно оформлених дій держави [2, с.31].

Як сукупність державних заходів впливу на економічні процеси тлумачив економічну політику і В. Оукен. Фактично аналогічне розуміння її змісту знайдемо й у сучасному англійському словнику: «Економічна політика – це дії держави відносно економіки. Домінантною метою є оптимум добробуту, виражений у кількісних макропоказниках, досягнутий за даних конкретних умов» [3]. Такої самої позиції трактування економічної політики додержуються Ентоні Б. Аткинсон і Джозеф Е. Стігліц [4], а також автори російського навчального посібника «Економічна політика», які, зокрема, узагальнюючи визначення згаданих авторів, пишуть: «...економічна політика, або державне регулювання економіки, покликана, можливо, виражати сукупну волю суспільства, вона конкретно втілюється в рішеннях і днях уряду, може коригувати економічні процеси» [5, с. 14].

У навчальній літературі державне регулювання економіки трактується як безпосередній вплив держави на функціонування суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру для забезпечення нормальних умов дії ринкового механізму. Проте не викликає сумнівів те, що державне регу-

лювання економіки – не що інше, як один зі складників економічної політики.

Зміст державного регулювання економіки визначається цілями, які стоять перед державними органами, а також засобами та інструментами, якими розпоряджається держава, здійснюючи економічну політику. За умов ринкових відносин державне регулювання економіки передбачає:

– інформування суб'єктів ринку про стан економіки країни і перспективи її розвитку;

– обґрунтування важливих положень економічної політики, яку мають намір провадити державні органи влади на даному етапі розвитку економіки;

– заходи щодо розвитку державного сектору економіки – одного з важливих інструментів впливу держави на економічні процеси в країні [6, с. 13].

Вважаємо, є підстави утверджувати виходячи з запропонованої дефініції сутності економічної політики, що у змістовному контексті відносно складових економічної теорії вона є близькою до політекономії, яка комплексно вивчає систему та механізм функціонування найзагальніших економічних законів у органічному зв'язку із соціально-політичними процесами та явищами.

Література:

1. Зубчанинов В. Научная деятельность и технический прогресс в крупнейших капиталистических странах / В. Зубчанинов. – М.: Наука, 1976. – С. 102.
2. Нестеренко Л. Економічна політика в соціальному ринковому господарстві / Л. Нестеренко, В. Рокоча // Економіка України. – 1999. – № 2. – С. 31.
3. Словарь современной экономической теории Макмиллана / Пер. с англ. – М., 1997.
4. Аткинсон Э.Б., Стиглиц Дж.Э. Лекции по экономической теории государственного сектора / Учебник [Пер. с англ. под ред. Л.Л. Любимова]. – М.: Аспект-Пресс, 1995. – 832 с.
5. Бункина М.К. Экономическая политика: Учеб. пособие / М.К. Бункина, А.М. Семенов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1995. – С. 14.
6. Орешин В.П. Государственное регулирование национальной экономики (в вопросах и ответах): Учеб. пособие / В. Орешин. – М.: Инфра-М, 2000.

Мазур Наталія Володимирівна

ст. гр. ФДГмз-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВА ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Всю сукупність доходів суспільства в цілому і кожного з його членів справедливо оцінювати як один із факторів економічного добробуту населення. Доходи, які отримує населення, складають базу певного рівня життя. Визначення рівня життя ґрунтується на оцінці кількості і якості споживчих життєвих благ (матеріальних і духовних). Рівень життя оцінюється як забезпеченість населення життєвими благами і як ступінь задоволення потреб людей у певних благах.

Перелік життєвих благ населення дуже різноманітний. Поряд із доходами домогосподарства на рівень життя впливають умови життєдіяльності, під впливом яких складається певним чином і стиль життя, оцінюється його якість.

У економічній літературі подані спроби для оцінки рівня життя і його якості через призму вільного часу і поза ринкових витрат в сфері домогосподарств. Концепція чистого економічного добробуту – це оцінка ВВП (ВНП), скоригована з урахуванням вільного часу і праці в домогосподарствах, а також витрат на охорону навколишнього середовища. При всій важливості цих складових рівня життя показник чистого економічного добробуту використовується як розрахунковий і офіційною статистикою не застосовується.

Доходи населення – це інструмент який дає нам змогу оцінити рівень добробуту суспільства. Ринковоорієнтована економіка спрямовує населення на підвищення свого добробуту, передусім за рахунок трудової активності, ініціативи і підприємництва, поряд з підтриманням соціально-незахищених груп населення потребує державних гарантій забезпечення споживання для всіх громадян.

Під доходами домогосподарства слід розуміти сукупність коштів і витрат у натуральному виразі для підтримання фізичного, морального, економічного й інтелектуального стану людини.

Формування доходів домогосподарства здійснюється за рахунок оплати праці працівників, доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходів від продажу сільськогосподарської продукції,

виплат із соціальних фондів (соціальних трансфертів), грошової допомоги від родичів, інших осіб, доходів від особистого підсобного господарства та індивідуальної трудової діяльності, інших доходів (аліментів, гонорарів, благодійної допомоги тощо). (табл. 1)

Таблиця 1

**Структура доходів домогосподарств в Україні
за 2010–2012 рр., %***

Ресурси	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Доходи всього	100	100	100
В тому числі:			
Заробітна плата	40,82	41,77	41,79
Прибуток та змішаний дохід	14,53	15,81	15,43
Доходи від власності (одержані)	6,16	5,37	5,54
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	38,48	37,05	37,23
В тому числі:			
- соціальні допомоги	21,54	20,81	20,69
- інші одержані поточні трансферти	3,12	3,23	3,32
- соціальні трансферти в натурі	13,82	13,01	13,23

* Розраховано автором на основі [1].

Аналізуючи доходи домогосподарства можна помітити чітку закономірність в бік зростання по статті заробітна плата. Протягом трьох років заробітна плата домогосподарств, як один із факторів формування дохідної бази бюджету домогосподарства, маленькими темпами але збільшується з кожним роком. Порівняно з 2010 р., у 2012 заробітна плата збільшилася майже на 1%. Оплата праці в різних регіонах формує відміну частку сукупних доходів домогосподарств. Найменша частка характерна для м. Київ, що свідчить про концентрацію інших доходів, зокрема від власності, підприємницької діяльності в столиці, найбільша характерна для АРК, Донецької, Закарпатської, Луганської області.

Говорячи про прибуток та змішаний дохід домогосподарств, можна сказати, що він з кожним роком збільшується, за останній період дане збільшення сягало 1,3%, хоча протягом 2012 р. прибуток скоротився на 0,4%.

Доходи від власності та соціальна допомога не мають чітко вираженого вектору. В останньому проміжку часу дані показники стабілізуються в порівнянні з 2010 р.

Домогосподарству дана унікальна можливість самостійно вирішувати міру необхідності та спосіб формування грошових фондів, їх величину та цільове призначення, а також час їх використання. Іншими словами, в

умовах сьгоднішньої економіки держава не має інструментів прямого впливу на процес розподілу доходу домогосподарств. Фінанси домогосподарств є одним з елементів фінансової системи держави, проте мають свої особливості, які відрізняють їх від інших елементів системи. Специфіка фінансів домогосподарств визначена тим, що ця сфера фінансових відносин найменш регламентована державою.

Основними показниками, що визначають розмір доходів домогосподарств, належать:

- середній розмір грошових доходів у розрахунку на одне домогосподарство;

- середньомісячний грошовий дохід на душу населення, який розраховується діленням загального розміру грошових доходів за місяць на середню чисельність населення;

- середньомісячна номінальна заробітна плата робітників і службовців у галузях економіки (не залежно від форми власності та господарювання), яка розраховується шляхом ділення нарахованого місячного фонду оплати праці на середньомісячну чисельність робітників та службовців;

- середньомісячна реальна заробітна плата, яка розраховується діленням відповідної номінальної заробітної плати на індекс споживчих цін або множенням на індекс купівельної спроможності грошової одиниці [2, с. 356].

Потрібно зауважити наступне, що до доходів та ресурсів домогосподарства не зараховуються кошти, отримані одним членом домогосподарства від іншого (наприклад, дітям на кишенькові витрати), безготівкові дотації держави на виховання дітей в дошкільних закладах та навчання в загальноосвітніх школах, технічних ліцеях та вищих навчальних закладах, на лікування, на безкоштовний проїзд у громадському транспорті окремих категорій.

Отож, можна зробити висновок, що при аналізі дохідної бази домогосподарств існує низка проблемних аспектів щодо їх формування, яка і визначає необхідність розвитку та заохочення для розвитку сімейного бізнесу та малого підприємництва. Адже саме в перспективі це може призвести до розвитку економіки країни та покращення рівня життя населення, підвищення матеріального рівня громадян, встановлення нових соціальних стандартів, які будуть покращувати життя населення.

Література:

1. Статистична інформація. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn%20_u/dvn_u.htm.
2. Теорія фінансів: підручник / За редакцією проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 576 с.

Мазуркевич Марія Володимирівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Закономірним для усіх розвинутих зарубіжних країн є поділ місцевих бюджетів на дві функціональні складові. Це місцеві поточні або адміністративні бюджети, та бюджети розвитку або інвестиційні бюджети. Кожен із цих бюджетів має власні видатки та власні доходи. Видатки бюджету розвитку або бюджету інвестицій спрямовуються на розвиток соціальної інфраструктури, капітальні вкладення, придбання устаткування та обладнання, інші інвестиційні програми, сплату основної частини боргу місцевих органів влади.

Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок банківських кредитів, муніципальних позик, інвестиційних субсидій, які надаються державною владою та деяких інших. Законодавство більшості зарубіжних країн забороняє використання доходів бюджетів розвитку для здійснення видатків поточних бюджетів.

У законодавстві ряду зарубіжних країн є також такі поняття як «додаткові бюджети» і «приєднані бюджети». У Франції, наприклад, додаткові бюджети за своєю природою є бюджетами, що уточнюють і доповнюють основний бюджет. В основному бюджеті не можуть бути точно враховані всі можливі зміни фінансових показників на протязі бюджетного року. Ці зміни можуть стосуватися як бюджету поточного, так і інвестиційного. Таким чином, у разі потреби прийнятий основний місцевий бюджет може бути доповнено за допомогою додаткового бюджету. Прийняття додаткового бюджету дає можливість не вносити зміни до основного бюджету.

Додатковий бюджет забезпечує також зв'язок між основним бюджетом попереднього і поточного років. Він включає у поточному бюджетному році залишки та дефіцити бюджету попереднього фінансового року. Приєднані бюджети відображають фінансові операції окремих місцевих громадських служб, що мають фінансову самостійність, надають платні послуги, але не користуються правом юридичної особи. Це, наприклад, служби водопостачання, благоустрою й інші. Складання приєданого бюджету дозволяє спрямувати доходи відповідної служби на її фінансування. Приєднані бюджети формуються та виконуються у тому ж порядку, що й основні. Результати виконання приєднаних бюджетів включаються у загальне сальдо основних бюджетів [1, с. 52].

Незважаючи на різноманіття місцевих бюджетів та їх множинність у зарубіжних країнах, вони можуть бути згруповані у певні системи. Для зарубіжних країн характерна, здебільшого трьох чи чотирьохрівнева система бюджетів. Наприклад, у Швеції функціонує трьохрівнева система бюджетів. Це бюджет центрального уряду, бюджети губерній та бюджети комун. Трьохрівнева система бюджетів сформована у Норвегії, Фінляндії й інших країнах. Чотирьохрівнева система бюджетів функціонує, наприклад, у Франції. Це бюджет центрального уряду, бюджети регіонів, бюджети департаментів та бюджети комун. Чотири рівні є і в бюджетній системі ФРН: бюджет федерацій, бюджети земель, бюджети округу та бюджети общини. У більшості країн Східної Європи, то, наприклад, у Польщі, є три бюджетні рівні. Значний інтерес викликає досвід організації місцевих фінансів у країнах з розвинутою ринковою економікою і давніми демократичними традиціями, передусім Франції, ФРН та інших.

За критерієм видів податкових доходів місцевих бюджетів розвинені країни можна поділити на три групи:

1. Країни із високим рівнем надходжень від податку на майно (Ірландія, Голландія, Великобританія, Канада Нідерланди, США) від 70% до 100% доходів місцевих бюджетів. Решту доходів місцевих бюджетів у цих країнах надходять у формі непрямих податків на товари і послуги. Окремо можна виділити Францію, де до 35% доходів місцевих бюджетів становлять податки на майно, до 20% – податки на прибуток підприємницьких структур і доходи фізичних осіб, понад 35% інші види місцевих податків).

2. Країни із високим рівнем надходжень від прибуткового податку (країни Північної Європи та Японія).

3. Країни із змішаними доходами, що є комбінацією податків на майно, прибуткових податків, податків із продажу (країни Південної Європи: Кіпр, Іспанія, Бельгія, Італія) [1].

Ступінь розподілу функцій між органами державного управління всіх рівнів залежить від державного устрою: федеративного чи унітарного.

У федеративних країнах, які характеризуються наявністю додаткової, регіональної ланки в державному управлінні і, відповідно, в бюджетній системі (бюджетів членів федерації), розподіл функцій між рівнями державного управління і ланками бюджетної системи виражений сильніше. Бюджети членів федерації несуть більше відповідальності за фінансування соціально-економічного розвитку регіонів країни (суб'єктів федерації).

В унітарних державах, залежно від розмірів і адміністративно-територіального поділу країни, її політичних, історичних і національно-культурних традицій, принципи розподілу функцій між рівнями державного управління і ланками бюджетної системи суттєво відрізняються. Так, наприклад, у Великобританії більша частина соціально-економічних послуг населенню надається на місцевому рівні і фінансується із місцевих бюджетів. Аналогічна ситуація спостерігається у Швеції, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Люксембурзі. В Італії, однак, розподіл функцій між рівнями державного управління і ланками бюджетної системи дуже розмитий і численні соціально-економічні послуги фінансується зі всіх трьох рівнів бюджетної системи [2].

Необхідно підкреслити, що власні доходи місцевих бюджетів в демократично розвинутих країнах є в прямому розумінні власними, тобто такими, що не входять до складу доходів вищестоящих бюджетів і, таким чином, не регулюються зверху.

Аналіз показує, що в світі є ряд держав, в яких місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою самостійністю, тобто практично не залежать або слабо залежать від бюджету центральної адміністрації. Це Ісландія, Люксембург, Ісландія, Австрія, Швеція. В зазначених країнах доходи без міжбюджетних трансфертів становлять від 99,2% до 72,8% сукупних доходів місцевих бюджетів. У Німеччині, Японії, Франції, Фінляндії, Бельгії і Данії цей показник коливається від 68% до 56%. Основу фінансової самостійності місцевих бюджетів складають місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків, тому застосування терміну «податкова автономія» стосовно місцевих бюджетів вищезгаданих країн є з точки зору деяких дослідників цілком правомірним [3, с. 25].

Вагомою групою доходів місцевих бюджетів у розвинених країнах є бюджетні трансферти, тобто надходження коштів з бюджетів вищого рівня. Їх частка в доходах місцевих бюджетів країн ЄС у 2008 р. коливалася від 20% у Швеції до близько 60% у Нідерландах, Ірландії та Великої Британії. Причому переважають трансферти, пов'язані з поточною діяльністю локальних урядів, порівняно незначну частку становлять капітальні трансферти.

Останніми роками спостерігається тенденція до збільшення ролі бюджетних трансфертів у формуванні фінансових ресурсів місцевої влади, що відповідає загальному поширенню принципу субсидіарності в Європі та світі. Крім того, якщо розглядати види фінансової допомоги, яка виділяється центральним урядом, то перевага все частіше надається незв'язаним субсидіям над цільовими субвенціями, що, як показує досвід, не обмежує самостійності органів місцевого самоврядування і сприяє розвитку їхньої ініціативи, активізує діяльність щодо задоволення потреб населення територіальних громад.

Слід зауважити, що вагоміша частка бюджетних трансфертів – у країнах унітарного типу (особливо Нідерландах, Італії, Греції), тоді як у федеративних (Німеччина) – вона нижче. Це підтверджує висновок, зроблений ще у 70-ті рр. у доповіді щодо країн з розвинутою ринковою економікою Мак-Дугласом Комісії Європейського співтовариства: рівень перерозподілу між регіонами в унітарних державах вищий, ніж у федеративних [64, с. 105].

Зарубіжний досвід побудови бюджетних систем і способів фінансування місцевих органів влади дозволяє зробити певні висновки щодо реформування бюджетної системи в Україні. Слід ширше використовувати весь спектр видів прямих бюджетних трансфертів, що застосовуються у зарубіжній практиці. При цьому не обов'язково, що це приведе до збільшення видатків централізованого бюджету, якщо кошти на народне господарство, що проходить через міністерства, передати частково на місця, як фінансову базу для субвенцій. Це дозволить забезпечити їх цільове використання з урахуванням місцевих інтересів.

Література:

1. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн / Ю.В. Пасічник: Навчальний посібник. – К.: Знання – Прес, 2002. – 495 с.
2. Луніна І. Стратегія реформування місцевих бюджетів в Україні // Дзеркало тижня. – 2006. – № 21. – Доступний з: <http://www.zn.kiev.ua/ie/show>.

3. Складання, розгляд та затвердження місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу України: Навч. посібник / С.І. Мельник, І.Ф. Щербина, Дж. Хансен, В.М. Терес, С. Лідс та ін. – К.: Міленіум, 2002. – 276 с.

Максимчук Наталія Василівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаварина М.П.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Охорона здоров'я населення є важливою сферою суспільного життя, внутрішньою функцією і частиною соціальної політики держави. Стан здоров'я населення є одним з найважливіших показників людського розвитку, якості життя населення та загального рівня розвитку країни. Особливої актуальності набуває ця проблема у зв'язку з гострою потребою збереження та розвитку української нації.

Об'єктивне збільшення медичних потреб населення відбувається на фоні зменшення можливостей системи охорони здоров'я. Загальна економічна криза особливо болюче позначилася на стані галузі. Потреби закладів охорони здоров'я на оновлення медичного обладнання та впровадження медичних технологій протягом останніх років не фінансувалися взагалі.

Розглядаючи кошти державного бюджету, бюджетів місцевого та регіонального рівнів, як джерело фінансових ресурсів медичної галузі, потрібно зазначити, що бюджетне фінансування забезпечує: можливості для рівного доступу до медичної допомоги; можливість оптимізації системи охорони здоров'я в національному масштабі; відносну простоту технологій фінансування й оплати праці в цій сфері. Джерела фінансового забезпечення охорони здоров'я та напрямки їх використання наведено на рис. 1.

Слід зазначити, що основна частина фінансових ресурсів держави (66,8–73,4%) спрямовувалась на фінансування лікарень і санаторно-курортних закладів і лише 12,8% – на поліклініки й амбулаторії, швидку й невідкладну допомогу.

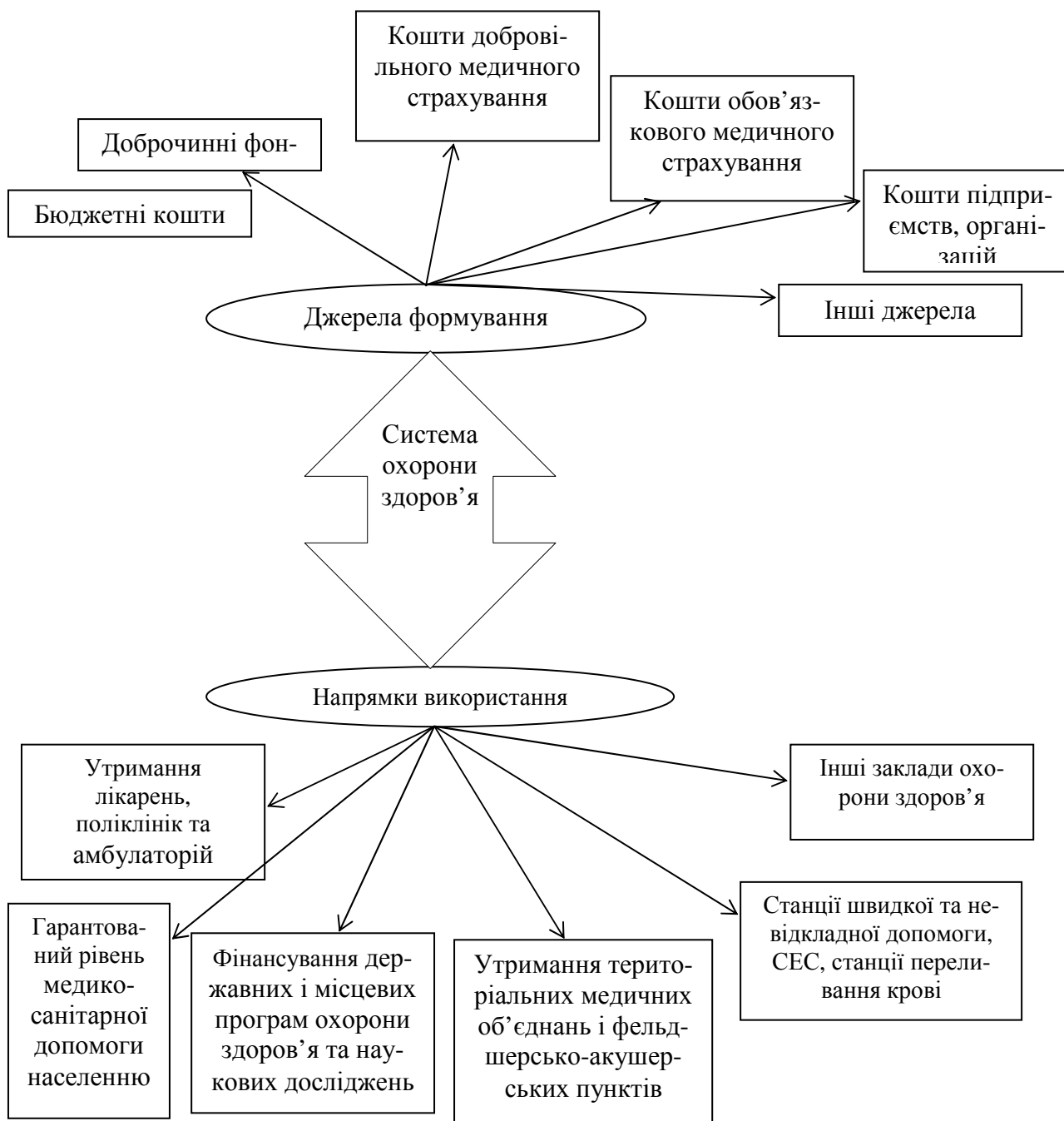

Рис. 1. Джерела формування й використання фінансових ресурсів, що спрямовуються на охорону здоров'я

На санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади виділялося в середньому 5%; витрати на дослідження у сфері охорони здоров'я були на рівні 9,0–14,2%. При цьому можна стверджувати про відсутність фінансування закладів на медичну продукцію та обладнання.

На нашу думку, такий перерозподіл фінансових ресурсів між комунальними закладами системи охорони здоров'я потребує удосконалення, оскільки саме поліклініки й амбулаторії, станції швидкої і невідкладної допомоги є основною базою системи охорони здоров'я.

Враховуючи сьогоднішнє загальне зниження людського потенціалу, необхідно поступово переходити до медичного страхування, що дасть змогу здійснювати не лише лікування, а й профілактику захворювань. Ті кошти, які сьогодні спрямовуються з бюджету на охорону здоров'я, можна також витратити на придбання сучасного медичного обладнання з метою переоснащення лікарень [2].

Відтоді як Україна здобула незалежність, суттєвих змін у структурі та організації системи охорони здоров'я не відбулося, оскільки:

- нестача державних коштів веде до заміщення безоплатної медичної допомоги платною, відбувається нерегульоване та не контрольоване зростання цін на медичні послуги (близько 30 дол. США на душу населення) і поширюється неофіційний ринок надання медичної допомоги;

- заходи щодо формування багатоканального фінансування здійснюються повільними темпами;

- державні та комунальні медичні заклади продовжують залишатися в статусі бюджетних установ;

- погіршення стану здоров'я населення внаслідок зниження рівня життя та забруднення навколишнього середовища;

- недосконалість існуючої нормативно-правової бази та її неповна відповідність до міжнародних вимог;

- структура фінансових надходжень призводить до порушення ключових принципів організації систем охорони здоров'я;

- заробітна плата медичного персоналу залишається досить низькою і не залежить від обсягу і якості роботи, склалася негативна кадрова ситуація [3].

Оскільки коштів недостатньо, необхідно залучити додаткові джерела фінансування шляхом широкого застосування державного медичного страхування, не виключаючи розвиток добровільного медичного страхування і приватної медицини. Потреба у функціонуванні Фонду медичного страхування зумовлена тим, що порядок розподілу коштів, які спрямовуються з державного бюджету на охорону здоров'я, має в Україні залишковий характер, що породжує фінансові негаразди в установах цієї сфери. Отже, потрібно зменшити кількість джерел фінансування та змінити порядок розподілу ресурсів.

За експертними оцінками, сьогодні в Україні застраховано лише близько 10% ризиків, тоді як у більшості країн цей показник становить 90–95%. Частка українського страхового ринку в загальноєвропейському об-

сязі страхових послуг дорівнює лише 0,1%, і це при тому, що в Україні проживає 7% населення Європи.

Найбільшим попитом користуються послуги не зі страхування здоров'я, а з добровільного страхування майна (71% від загального обсягу страхових послуг). Страхування життя як надійне джерело довгострокових інвестиційних ресурсів становить в Україні найменшу частку на ринку страхових послуг (1%), хоча в країнах з розвинутою економікою – 50–60% [4].

Серед наукових дослідників питаннями бюджетного фінансування комунальних закладів медицини присвячена значна кількість робіт вітчизняних та закордонних фінансистів. Однак, в опублікованих працях, мова в основному йде про механізм державного управління системою охорони здоров'я, висвітлюються лише окремі аспекти щодо ефективності використання бюджетних коштів.

Перебудова системи охорони здоров'я, перш за все, повинна починатися з укріплення фінансової основи галузі, із зміни загальної схеми фінансування, що передбачає обов'язковий перехід від бюджетної системи фінансування до змішаної бюджетно-страхової системи, яка фінансується при активній участі підприємств, установ, організацій різних форм власності з елементами добровільного медичного страхування населення. Нагромаджений багаторічний світовий досвід у галузі медичного страхування свідчить про високу ефективність різних моделей та систем медичного страхування [4].

Одним із найсуттєвіших є питання економічних розрахунків медичного страхування. У сучасних умовах у страховій медицині необхідно сформувати продуману державну й регіональну політику цін, оскільки штучне стримування їх на послуги охорони здоров'я знижує якість медичної допомоги населенню. Але в цілому має підтримуватись відповідність між темпами зростання доходів населення, показниками стану здоров'я й темпами зростання цін на медичні послуги.

Отже, сучасний стан фінансування комунальних закладів охорони здоров'я України за рахунок коштів бюджетів є вкрай недостатнім і не створює передумов для надання якісної медичної допомоги в необхідних обсягах. Тому слід проводити такі заходи щодо реформування цієї системи:

- підвищити рівень та сталість фінансування охорони здоров'я;

- запровадити чітке нормування державних гарантій у сфері забезпечення населення безоплатною медичною допомогою та раціоналізація використання медичних послуг;
- покращити ефективність розподілу ресурсів охорони здоров'я та стимулювати постачальників медичних послуг до підвищення якості та економічної ефективності їх діяльності;
- займатись підготовкою кадрів та забезпечити гідні умови праці медичного персоналу;
- здійснювати заходи щодо підвищення обізнаності громадян як добре інформованих споживачів медичних послуг та реально впливати на поліпшення їх якості.

Література:

1. Гордей О.Д. Вплив фінансових важелів на рівень життя населення // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 78.
2. Затонацька Т.Г. Бюджетні видатки на розвиток людського капіталу // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 53.
3. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку: Монографія / Новікова О.Ф., Амоша О.І., Антонюк В.П. та ін. – Донецьк: НАН України, Інститут економіки промисловості, 2008. – 468 с.
4. Мних М.В. Медичне страхування та необхідність його запровадження в Україні // Економіка та держава. – 2007. – № 2. – С. 15.
5. Надюк О. Державне регулювання ціноутворення на ринку медичних послуг в Україні // Економіка та держава. – 2008. – № 5. – С. 64.
6. Тропіна В.Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 15.

Малініч Анна Богданівна
ст. гр. ФУМзм-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Горин В.П.

ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З БЮДЖЕТНОЮ ПОЛІТИКОЮ

Бюджет завжди був важливим інструментом впливу на розвиток економіки та соціальної сфери. За його допомогою держава, здійснюючи розподіл і перерозподіл ВВП, могла змінювати структуру суспільного вироб-

ництва, впливати на результати господарювання, здійснювати соціальні перетворення тощо. В умовах ринкової економіки бюджет не може і не повинен втрачати своєї ролі; відбувається тільки зміна методів бюджетного впливу на суспільне виробництво, реалізацію завдань та функцій держави.

Якісне виконання державою своїх функцій може бути забезпечене за рахунок відповідних обсягів та оптимальної структури видатків бюджетів. Тому проблеми використання бюджетних видатків у стимулюванні соціально-економічних процесів, раціонального розподілу видатків між окремими ланками бюджетної системи були завжди предметом особливої уваги з боку суспільства, адже саме за рахунок видатків бюджетів держава забезпечує розвиток пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери, підтримує належний рівень соціального захисту населення, обороноздатності країни та діяльність органів державної влади, державного управління, місцевого самоврядування [1].

Загальноприйнятим в економічній теорії та практиці є визнання провідної ролі видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства. На обсяги, склад і структуру видатків бюджетів впливають обсяги і характер функцій держави, адже в умовах товарно-грошових відносин будь-яка держава повноцінно зможе виконувати свої функції, маючи для цього необхідну суму бюджетних ресурсів. Тому важливим завданням фінансової науки і практики для забезпечення ефективної реалізації політики у сфері видатків бюджетів є формування концептуальних підходів до трактування сутності видатків бюджетів, їхнього змісту й форм.

Згідно з Бюджетним кодексом України видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. Причому поняття видатки розкривається за допомогою витрат, а витрати – за допомогою видатків. Зокрема, законодавець визначає, що витрати бюджету – це видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення коштів на депозитах, придбання цінних паперів [2].

Розподіл видатків між ланками бюджетної системи проводиться відповідно до розмежування повноважень між гілками та рівнями влади. Відповідно до ст. 82 Бюджетного кодексу видатки на здійснення повноважень, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, поділяються на:

– видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені Бюджетним кодексом України видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;

– видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності;

– видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер та визначені законами України.

Таким чином, із державного бюджету фінансуються заходи та програми загальнонаціонального значення, утримуються органи законодавчої, виконавчої, судової влад, фінансується оборона, зовнішньоекономічна діяльність, здійснюється обслуговування державного боргу тощо.

Розмежування видів видатків, визначених п. 2 і 3 ст. 82 Бюджетного кодексу України, між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача. Відповідно до цих критеріїв види видатків поділяються на такі види:

– перша група – видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою, і які розташовані найближче до споживачів. Такого роду видатки здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст та їх об'єднань;

– друга група – видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих державою для всіх громадян України. Видатки другої групи здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів;

– третя група – видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян, або фінансування програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Такі видатки здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів [2].

Специфіка функціонування та особлива роль бюджетів відображається у складі та структурі їхніх видатків. Саме видатки дають змогу розкри-

ти та дослідити економічну сутність бюджетів, існування яких підпорядковане вирішенню завдань державного значення, створенню фінансової основи державного управління, забезпеченню населення державними послугами, сприянню процесам всебічного та гармонійного розвитку територій. Органи влади покликані вирішувати потреби, які безпосередньо пов'язані з наданням різних суспільних послуг, піднесенням рівня добробуту населення, створенням необхідних умов для його життєдіяльності. І разом з тим, на видатковій частині бюджетів найбільше позначаються наслідки економічних і соціальних змін, які відбуваються у суспільстві.

Законодавством, яке регламентує місцеве самоврядування в Україні, встановлено, що сільські, селищні, міські, районні в містах ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрямки їх використання. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються місцевими бюджетами цих територіальних громад; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад – відповідними районними та обласними бюджетами.

Усі видатки бюджетів розподіляються на поточні видатки та видатки розвитку. Поточними видатками вважаються видатки, спрямовані на фінансування мережі підприємств, установ та організацій, які діють на початок бюджетного року, а також заходів щодо соціального захисту населення. До видатків розвитку належать витрати бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності (капітальні вкладення виробничого і невиробничого призначення) структурної перебудови народного господарства, субвенції та інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР такий підхід був збережений і поширений і на дохідну частину місцевих бюджетів. Крім цього, зазначеним законом була вперше встановлена норма щодо поділу видатків місцевих бюджетів на видатки, пов'язані із виконанням власних повноважень місцевого самоврядування, та видатки, пов'язані з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади. Ця норма збережена у Бюджетному кодексі України і, зокрема, регламентується ст. 92–93 цього Кодексу. У контексті висловленого варто зазначити, що делегування окремих повноважень зумовлено необхідністю забезпечення населення послугами на рівні, який гарантується Конституцією України.

Характеризуючи сутність видатків бюджетів доцільно окреслити їхні взаємозв'язок та відмінні риси від видатків суспільства, державних видатків і видатків держави. Як справедливо вважає В. Дем'янишин, видатки суспільства включають державні видатки, видатки суб'єктів господарювання недержавної (приватної, акціонерної, спільної, колективної тощо) форми власності і видатки домогосподарств. Основною відмінністю між ними є форма власності. Державні видатки, які охоплюють державну форму власності, за рівнем централізації діляться на дві групи: видатки держави (централізовані) і видатки суб'єктів господарювання державної форми власності (децентралізовані). До видатків держави включаємо видатки бюджетів, Пенсійного фонду України, фондів державного соціального страхування тощо. Отже, видатки бюджетів охоплюють тільки ту частину видатків суспільства, яка пов'язана з використанням коштів таких централізованих грошових фондів, як державний і місцевий бюджети [3, с. 101].

Таким чином, узагальнюючи наукові підходи до трактування термінів «бюджетна політика» та «видатки бюджету», вважаємо, що політика у сфері видатків бюджетів як складова бюджетної політики – це діяльність органів державного управління з визначення стратегічної мети, напрямів, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин, пов'язаних із розподілом та використанням централізованого фонду грошових коштів держави, засобів бюджетної тактики для їх досягнення, а також застосування цих засобів у практичній діяльності.

Література:

1. Бюджетна система. Вишкіл студії: навчальний посібник / За ред. С.І. Юрія, О.П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 424 с.
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.

Манюк Андрій Олександрович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ СПРЯМОВАНИХ НА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Найбільшою проблемою соціально-економічного розвитку країн у сучасному світі вважається наявність бідності. Будучи соціальним явищем, бідність вирізняється з широкого кола проблем, оскільки нерозривно пов'язана з найважливішими аспектами життя і, таким чином, породжує почуття соціальної несправедливості, безвиході та інші негативні наслідки. Домогтися помітних успіхів у подоланні бідності неможливо без активізації фінансових важелів. Це обумовлено, перш за все, необхідністю усунення недоліків функціонуючої фінансової системи, які призводять до соціальних негараздів. Крім цього, вжиття заходів, спрямованих на подолання проблеми бідності потребує залучення необхідних фінансових ресурсів. Для того, щоб визначити пріоритетні напрямки застосування фінансових важелів для усунення зазначеної проблеми та сформулювати систему конкретних завдань, на вирішення яких доцільно сконцентрувати фінансові ресурси, потрібно, насамперед, детально дослідити об'єкт фінансового забезпечення. На думку автора, продуктивним буде застосування тієї чи іншої комбінації елементів фінансового забезпечення, залежно від наявних характеристик явища бідності в Україні.

Усвідомлення гостроти та масштабності проблеми бідності в сучасному суспільстві спонукає різні економічні суб'єкти долучатися до фінансового забезпечення зменшення цього явища. З метою з'ясування особливостей застосування фінансового механізму різних господарюючих суб'єктів до подолання проблеми бідності, доцільно виокремити певні укрупнені групи. Поширеною позицією в економічній літературі є виокремлення трьох типів учасників економічної діяльності: домашнє господарство, підприємство (фірма) і держава [1, с. 29]. Фінансове забезпечення подолання бідності державою, підприємствами та домашніми господарствами має свої переваги та обмеження, які спричиняють різні наслідки для життєдіяльності суспільства та функціонування економічної системи. Диференційоване залучення фінансів вказаних суб'єктів до вирішення відмінних соціальних та економічних проблем, які спричиняють бідність,

здатне при цьому максимізувати підсумковий позитивний ефект. Вдале поєднання фінансового забезпечення різноманітних суб'єктів є необхідною умовою комплексного вирішення багатогранної проблеми бідності.

У сучасному світі важливе місце у вирішенні проблеми бідності відводиться державі. Володіючи широким арсеналом різноманітних фінансових важелів, держава спроможна вживати дієвих заходів для підвищення рівня життя незаможних прошарків суспільства, а також застосовувати ефективних заходів з метою попередження бідності. У складі бюджетного інструментарію подолання бідності особливе місце посідають заходи щодо перерозподілу доходів і майна домашніх господарств на користь незаможних індивідів.

Серед інструментів реалізації перерозподільчої функції державних фінансів, найбільше значення для захисту від бідності, на нашу думку, належить наданню грошових і натуральних трансфертів бідним, пільгове кредитування придбання або будівництва житла, оподаткування доходів і майна фізичних осіб, а також спадщини та наданню бюджетних трансфертів депресивним регіонам і галузям національної економіки. У процесі формування раціональної системи надання соціальних трансфертів важливо враховувати ступінь солідарності в суспільстві. У процесі спрямування фінансової підтримки бідним можна враховувати можливості членів сім'ї щодо надання допомоги один одному. Таким чином, більший ефект у процесі подолання бідності в нашій країні буде в тому разі, коли обсяг трансфертів визначатиметься виходячи з рівня матеріального добробуту окремої особи.

Найбільша частка вартості в країні з ринковою економікою створюється в середовищі підприємств. У цьому процесі відбувається складна взаємодія між суб'єктами підприємницької діяльності та домашніми господарствами, від результатів якої, переважно залежить рівень життя населення загалом та гострота проблеми бідності, зокрема. Фінанси підприємств та домашніх господарств перебувають у тісній взаємній залежності – з одного боку фінансові ресурси підприємств є джерелом формування доходів домашніх господарств, а з іншого – суспільні видатки слугують важливим засобом формування виручки суб'єктів господарювання. Результативність функціонування цього механізму визначальною мірою впливає як на ефективність фінансової діяльності підприємницьких суб'єктів, так і на матеріальне становище суспільства.

Значну частину своїх потреб індивіди спроможні забезпечити в межах функціонування домашнього господарства. Реалізація функцій фінансів

домашнього господарства передбачає, зокрема, самотійне створення вартості з метою забезпечення особистих потреб. Враховуючи те, що бідність є характеристикою рівня економічного благополуччя домашнього господарства, самотійний пошук ресурсів для забезпечення нормальної життєдіяльності безпосередньо впливає на зниження рівня бідності. Слід зазначити, що особливістю функціонування фінансів домашніх господарств є те, що ця сфера фінансових відносин найменше регламентується державою, адже домашні господарства самотійно ухвалюють рішення про джерела доходів і способів формування фондів грошових ресурсів, їхній величині й цільовому призначенні про час використання фондів [1, с. 37]. В таких умовах, люди мають широкі можливості щодо вільного вибору найбільш прийнятної для них джерела ресурсів та напрямку реалізації своїх індивідуальних здібностей. Принципового значення при цьому набуває визначення індивідами пріоритету між найманою зайнятістю і самотійною трудовою діяльністю, яке б сприяло максимізації фінансових ресурсів домашнього господарства.

У контексті подолання бідності в Україні важливим напрямком удосконалення системи надання державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми є ширше врахування матеріального становища одержувачів трансфертів при визначенні їхнього розміру. Для цього варто розвивати заходи щодо розмежування допомоги на дві складові – фіксовану і змінну, розмір якої залежить від доходів домогосподарства. З метою підвищення інтенсивності впливу цієї допомоги на зменшення рівня та глибини бідності, варто й надалі розвивати динаміку підвищення частки прожиткового мінімуму, яка використовується у процесі розрахунку допомоги. Зважаючи на те, що сім'ї з дітьми є найбільш вразливою перед бідністю категорією домогосподарств, у найближчій перспективі, замість використання певного рівня прожиткового мінімуму з метою визначення допомоги по догляду за дитиною до трирічного віку, потрібно враховувати його повністю. Через те, що з проблемою бідності стикаються домогосподарства не лише з дітьми віком до 3 років, а й з дітьми старшого віку, варто описаний механізм призначення допомоги поступово поширювати на старші вікові групи дітей [2, с. 10].

Під час реформування універсального трансферту бідним домогосподарствам, функцію якого в нашій державі виконує допомога малозабезпеченим сім'ям, потрібно враховувати весь комплекс причин бідності, а також сприяти ефективному виходу зі скрутного матеріального становища. Насамперед потребує корекції обсяг видатків бюджету на надання цього

трансферту населенню. В умовах збереження показників бідності у країні на високому рівні спрямування лише 0,4% від усіх видатків зведеного бюджету на надання допомоги малозабезпеченим сім'ям не може суттєво вплинути на подолання бідності в нашій державі. Хоч чинними є законодавчі норми, які передбачають надання допомоги у розмірі, що забезпечує прожитковий мінімум, їх запровадити сьогодні надзвичайно важко через різке погіршення макроекономічних показників і скорочення бюджетних ресурсів. Проте дієвість механізму надання допомоги малозабезпеченим сім'ям у подоланні бідності не може бути підвищена без радикального збільшення рівня забезпечення прожиткового мінімуму. При вирішенні завдань підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму слід враховувати необхідність збереження стимулів до самостійного пошуку особами джерела доходів. Для цього варто забезпечити помітну різницю між розміром мінімальної заробітної плати та обсягом трансфертів, які надаються малозабезпеченим домогосподарствам. Створити ці умови можливо завдяки радикальному реформуванню механізму встановлення рівня забезпечення прожиткового мінімуму.

Серед усіх напрямків індивідуальної діяльності людини у процесі забезпечення власних потреб, частина пов'язана з натуральним виробництвом товарів і послуг, необхідним самим домашнім господарствам, які не залучається до сфери розподілу та перерозподілу створеної вартості. Риси грошових відносин притаманні іншій частині самостійної діяльності індивідів, яку можна віднести до фінансової сфери. Враховуючи наявність принципів відмінностей у фінансовому забезпеченні подолання бідності різними групами економічних суб'єктів, складно віддати котромусь із них пріоритет. З огляду на зазначене, джерелом фінансового забезпечення підвищення рівня життя та подолання бідності може бути: підприємницька діяльність фізичних осіб; індивідуальна трудова діяльність; самостійне виробництво та реалізація продукції домашніми господарствами.

Література:

1. Белозеров С.А. Финансы домашних хозяйств как элемент финансовой системы // Финансы и кредит. – 2008. – № 1 (289). – С. 29–37.
2. Кириленко О.П. Унікальна роль бюджету у вирішенні проблеми бідності в Україні / О.П. Кириленко, І.І. Білоус // Журнал Європейської економіки. – 2009. – № 2. – С. 8–19.

Марусяк Наталія Василівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Наявні виклики сучасного періоду формують нові вимоги щодо досягнення збалансованого розвитку регіонів України, що в свою чергу потребує узгодження цілей, пріоритетів, завдань та заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування стосовно як вирішення нагальних поточних проблем регіонального розвитку, так і досягнення довгострокових стратегічних цілей.

В контексті вищезазначеного, сучасні тенденції функціонування місцевих бюджетів в Україні не відповідають потребам зміцнення місцевого самоврядування. Існуюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів; діюча система бюджетного регулювання та недосконалість механізмів перерозподілу і неефективна система вилучення надлишків загальнодержавних податків не сприяють належному становленню принципу фінансової самостійності громад, а процес бюджетної децентралізації просувається надто повільно.

Попередні дослідження показали, що впродовж останніх десяти років провідні науковці в галузі місцевих фінансів намагаються віднайти ефективні шляхи вирішення проблем формування та використання коштів місцевих бюджетів як головної домінанти економічного розвитку регіону. Свідченням цьому є чимала низка публікацій, як вітчизняних, так і зарубіжних. Так, в наукових працях В. Базилевича, О. Василика, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, К. Павлюк, Ю. Пасічника значна увага приділена процесам формування та напрямам використання коштів місцевих бюджетів.

Результати досліджень свідчать, що більшість регіонів України не здатні самостійно фінансувати власний розвиток. За таких умов постає потреба перегляду форм та механізмів забезпечення виконання функцій органів місцевого самоврядування, удосконалення існуючої моделі фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування, яка б забезпечувала оптимальний фіскальний та стимулюючий ефект і відпові-

дала як реаліям сьогодення, так і потребам збалансування інтересів центру та регіонів, усувала диспропорції фінансової забезпеченості окремих територій, знижувала напругу міжрегіональних фіскальних відносин та підтримувала ефективність бюджетної політики адміністративно-територіальних одиниць [1, с. 97].

Цілком очевидно, що в силу того, що місцеві органи влади не можуть мати повної фінансової незалежності, тому й виникає потреба у їх додатковому фінансуванні, яке здійснюється за рахунок системи трансфертів. Трансфертна політика по-різному впливає на окремі показники соціально-економічного розвитку. Наукою доведено, що між обсягами міжбюджетних трансфертів і динамікою ВВП, доходами на душу населення і обсягами промислового виробництва існує обернена залежність. Це свідчить про недостатню ефективність використання отриманих дотацій на місцях. Така ситуація пов'язана з тим, що, по-перше, місцеві органи влади не несуть суворої відповідальності за неефективне використання отриманих фінансових ресурсів; по-друге, відсутні стимули до економічного розвитку підвідомчих територій, оскільки розрив між доходами і видатками, який утворився внаслідок недостатнього обсягу власних надходжень, буде покрито за рахунок трансфертів з вищого бюджету.

Такими чином, зазначене вище призводить до повільного, але постійного зростання загального рівня дотаційності місцевих бюджетів та збільшення дисбалансів у розвитку регіонів. Диференціація економічного розвитку регіонів призводить до соціальних конфліктів та політичної нестабільності, як наслідок – тягар проблем, котрі нагромадились, позначаються на розвитку регіонів, в результаті – посилюється дисонанс між тими завданнями, що покладаються на місцеві органи самоврядування та місцеві органи виконавчої влади і їхніми фінансовими можливостями.

Іншою проблемою через яку регіональні бюджети зазнають певних фінансових втрат є те, що чинним законодавством не передбачено порядок корегування податкової бази у зв'язку зі зміною місця сплати податку структурними підрозділами (філіями) підприємств. Розмежування доходів на основі діючого Бюджетного кодексу на єдиних засадах для відповідних бюджетів не дає можливості збалансувати їх через різний рівень економічного розвитку та податкового потенціалу регіонів України, який сформувався при певних природно-економічних умовах [1, с. 99].

Неефективне використання видатків місцевих бюджетів і надалі залишається в списку невирішених проблем в бюджетній сфері, які суттєво впливають на регіональний розвиток. Зазначимо, що на сьогодні діючим

законодавством не встановлено чітких механізмів, котрі би передбачали прозорість використання коштів місцевих бюджетів, окрім того органи місцевого самоврядування, маючи можливості отримувати дотації та субвенції з державного бюджету, не проявляють зацікавленості у нарощуванні власного ресурсного потенціалу та пасивно приймають управлінські рішення, спрямовані на зміцнення доходної бази місцевих бюджетів.

Разом з тим слід відзначити, що реформи 2010–2011 рр. (бюджетна і податкова) призвели до чималих змін у системі функціонування місцевих бюджетів: з однієї сторони – покликані сприяти зміцненню підґрунття для ефективного виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій, з іншої – не всі зміни як у системі оподаткування, так і в бюджетній сфері дали позитивний ефект. Позитивним надбанням реформ можна вважати запровадження в Україні (починаючи з 2004 р.) бюджетного прогнозування, метою якого є розрахунок можливих майбутніх рішень та впливу фінансових регуляторів і визначення можливості збалансування доходів та видатків бюджету. З прийняттям Бюджетного кодексу України формування бюджетних прогнозів на два наступні за плановим роки стало обов'язковим, а з 2014 р. – ПЦМ повинен бути поширений на усі місцеві бюджети (станом на 2011 р. підготовку до запровадження ПЦМ пройшли у трьох пілотних регіонах – Львівській, Луганській та Житомирській областях).

Отже, підсумовуючи вищенаведене, доречно зазначити, що важливим інститутом фінансів місцевих органів влади є інститут самостійного регіонального бюджету. З метою забезпечення збалансованого розвитку регіонів України необхідним є виконання таких основних завдань: підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами; удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин відповідно до вимог часу і напрацьованої практики, відкорегувати формульний підхід надання трансфертів: критерії їх надання повинні бути чітко визначеними; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів; реалізація принципів децентралізації влади в Україні, шляхом розширення прав органів місцевого самоврядування.

Для розмежування повноважень між державними та місцевими бюджетами видається за доцільне внести зміни до БК, якими встановити, що делеговані повноваження місцевими органами влади здійснюватимуться в межах ресурсів, виділених Міністерством фінансів України на виконання

делегованих повноважень; доцільно внести зміни до Податкового кодексу України в частині віднесення плати за землю до місцевих податків, а також дозволити органам місцевого самоврядування регулювати ставки місцевих податків і зборів, що дозволить підвищити фінансову спроможність органів місцевого самоврядування; з метою удосконалення механізмів фінансування видатків необхідно спростити процедури здійснення запозичень до місцевих бюджетів, знявши обмеження щодо здійснення органами місцевого самоврядування запозичень до бюджетів розвитку.

Література:

1. Возняк Г.В. Місцеві бюджети як фінансова основа розвитку регіонів України: проблеми формування та напрями вдосконалення / Г.В. Возняк // Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Ч. 4. – 2012. – С. 96–107.

Міщук Тетяна Григорівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Машко А.І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Головною складовою будь-якої економічної системи сучасного суспільства є держава. Світовий досвід переконує, що без активної регулюючої місії державних інститутів не можливий динамічний розвиток економічної та соціальної сфер. На превеликий жаль, в Україні не визначена економічна стратегія руху суспільства. Окремі намагання урядів забезпечити ринкові перетворення упродовж майже двадцяти років призвели до створення кланово-олігархічної системи економічних відносин, за яких особисті та корпоративні інтереси завжди стоять вище державних. Отже, перспективу нової економіки України варто пов'язувати з такими двома пріоритетними чинниками: усвідомленням необхідності термінової концентрації політичних, економічних і соціальних складових на національній основі; розробкою стратегії розвитку країни, серцевиною якої є діяльність держави у сфері фінансів. Якщо перший чинник пов'язаний здебільшого із політичними параметрами, то другий – із певною специфікою, суть якої полягає у

пріоритеті фінансової рівноваги як основи макроекономічного збалансування всієї господарської системи [1].

Як відомо, роль держави в економічному відтворенні різноманітна й багатопланова: стабілізація циклів ділової активності, розподіл доходів, визначення обсягів виробництва суспільних благ та інвестування, боротьба з виникненням монополій на ринку тощо. Для цього держава має могутній арсенал засобів щодо пом'якшення недоліків ринку: державні інвестиції, цінова, податкова, бюджетна, амортизаційна політика, діяльність різноманітних державних структур. З їх допомогою створюється конкретний механізм впливу на економіку. При цьому «державі слід пам'ятати, що втручання в економіку має об'єктивно обумовлені межі: надмірне втручання може призвести до послаблення економічних стимулів, зниження ефективності функціонування всього ринкового механізму» [2–3].

Держава втручається в економічне життя там і тоді, де і коли ринковий механізм виявляється безсилим. Державне фінансування дозволяє заповнити прогалини, притаманні ринковому механізму. Саме тому відбувся симбіоз ринку і держави, а сучасні економічні системи є змішаними системами вільного підприємництва, у яких злагоджено взаємодіють державний і приватний сектори. «У змішаних економіках економічна діяльність здійснюється як приватними підприємцями, так і державою», – зазначає Дж. Стігліц [4].

В окремі періоди суспільного розвитку фінансовим та грошово-кредитним важелям макроекономічного регулювання відводилась неоднакова роль. Пріоритетним було або регулювання економіки через систему податків і державних витрат, або регулювання руху виробничого циклу через грошово-кредитну сферу. Застосування тих чи інших методів визначалось тим, якої економічної доктрини дотримувались лідери політичних партій, що приходили до влади, або які течії та школи економічної думки брали верх у той чи інший момент історії [5].

Якщо говорити про сучасні тенденції подальшого розвитку необхідності і масштабів державного втручання в економічні процеси, то як і раніше мають місце значні розходження стосовно того, наскільки обмеженою і наскільки активною повинна бути роль держави. Думки з цього приводу залежать від того, наскільки вагомою вважається неспроможність ринку і наскільки ефективною може бути діяльність держави у її усуненні. У сучасних умовах змішаної економіки державне втручання здійснюється з метою прискорення чи уповільнення ринкових процесів, або спрямуван-

ня їх у певне русло за допомогою субсидій чи податків, а також прямим державним регулюванням.

У сучасній економічній літературі державне регулювання економіки визначається як «вплив держави на економічну діяльність з використанням заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру на суб'єкти та економічні процеси з метою забезпечення дотримання законів, державних і суспільних інтересів, впорядкування та підвищення результативності економічної діяльності суб'єктів ринку, узгодження їхніх інтересів і дій» [6].

Державне регулювання економіки – це процес втручання держави в економічні процеси шляхом використання сукупності взаємопов'язаних елементів, таких як об'єкти, суб'єкти, завдання, методи, інструменти та ресурси, які сформувалися в певний період часу на певній території і являють собою загальноприйнятий стандарт вирішення проблем загальнодержавного характеру.

Література:

1. Юрій С.І. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин // Світ фінансів. – 2010. – № 4. – С. 7–27.
2. Финансы / Под ред. проф. В. Родионовой. – М.: Финансы и статистика, 1992. – С. 46–47.
3. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: Монографія / За заг. наук. ред. А.Ф. Мельник. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка». – 2009. – 528 с.
4. Стиглиц Дж.Ю. Экономика государственного сектора: Пер. с англ. / Дж.Ю. Стиглиц. – М.: Изд-во МГУ: ИНФРА-М, 1997. – 720 с.
5. Стоян В.І. Державне фінансове регулювання в кризових умовах / В.І. Стоян // Світ фінансів. – 2010. – № 4. – С. 88–97.
6. Зарубіжний і вітчизняний досвід державного регулювання економіки для сучасної України / За ред. проф. В.І. Захарченко. – Одеса: Видавничий центр студія «Негоціант», 2005. – 128 с.

Мельничук Ольга Іванівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ХАРАКТЕРИСТИКИ КАПІТАЛУ БАНКУ

У системі головних економічних цінностей банків та банківської системи загалом, що визначають потенціал і темпи їхнього ефективного економічного розвитку, важлива роль належить капіталу. Зміцнення капітальної бази вітчизняних банківських установ та інтеграція банківської системи України у світове співтовариство значною мірою залежать від зростання обсягів капіталу банків. Капітал дає можливості банку здійснювати розширення активних операцій і забезпечує достатній рівень конкурентоспроможності як узагальнюючого показника стійкості та дієздатності кожного банку зокрема і банківської системи в цілому. З огляду на це тепер особливого значення набувають питання ефективного формування, використання й поповнення капіталу банку.

Для з'ясування змісту даного поняття вважаємо за доцільне розглянути основні його характеристики, що формують сутність капіталу банку й мають вагоме значення у системі банківського менеджменту. Капітал банку – накопичена цінність, одна з головних сутнісних його характеристик. З такої позиції банківський капітал слід розглядати як дискретну величину, тобто накопичену цінність банком на певну дату, що виступає у формі запасів грошових коштів, матеріальних, фінансових активів банку в грошовій формі.

Капітал банку виступає як економічний ресурс, який задіяний безпосередньо в діяльність банків і має в своїй основі певні специфічні риси, оскільки: банківський продукт має нематеріальний характер (різноманітні послуги клієнтам), його основою при цьому слугує торгівля грошовими ресурсами, які є особливим товаром; банки виконують посередницьку функцію на ринку, використовуючи переважно чужі, залучені кошти, на відміну від підприємств інших галузей, діяльність яких базується здебільшого на власних коштах, що робить можливим поєднання банками інтересів кредиторів і позичальників. До того ж як економічний ресурс капітал банку має значний вплив не лише на здатність банківської установи до існування, а й є визначальним фактором результатів її функціонування в ринковому середовищі країни.

Економічна природа капіталу банку виявляється у такій його характеристиці, як інвестиційний ресурс, призначений для інвестування з подальшим набуттям прав розпорядження та отриманням доходу. З огляду на це банки можуть вкладати свій вільний капітал у прибуткові інвестиційні проекти інших економічних суб'єктів. Для власників й акціонерів банку капітал є джерелом доходу, що формує їхні достаток і добробут. Зауважимо, що дохід приносить капітал банку саме як економічний та інвестиційний ресурс, спрямований у сферу реальної економіки чи фінансову сферу. При цьому додаткову вартість або прибуток приносить не лише розмір чи вартість банківського капіталу, а безпосереднє його використання. Незалежно від напрямку спрямування капіталу банку (видача кредитів, придбання цінних паперів, надання гарантій, порук та ін.), він завжди потенційно здатний приносити дохід власникам за умови ефективного його використання. Економічною базою основного доходу, що приносить капітал банку, є розмір позичкового процента, який встановлює банк на видачу кредитів клієнтам. Тому капітал банку як джерело доходу – це економічна цінність, яка постійно зростає за умов ефективного його використання.

Функціонування капіталу банку безпосередньо пов'язане з фактором часу. Економічна цінність теперішніх і майбутніх доходів щодо використання капіталу є для власників банку нерівнозначною. Через це альтернативні форми тимчасових переваг виникають на всіх стадіях функціонування капіталу банку, що ставить перед власниками проблему вибору, пов'язану з часом його використання. Наприклад, на етапі накопичення капіталу альтернатива тимчасових переваг визначає необхідність вибору між поточним споживанням прибутку банку та його реінвестуванням на поповнення власного капіталу; на етапі використання капіталу як інвестиційного ресурсу тимчасові переваги пов'язані з вибором альтернативних форм вкладення капіталу: короткострокові або довгострокові об'єкти, інструменти інвестування тощо [1].

Капітал банку є об'єктом власності та розпорядження. Набуття права власності щодо капіталу банку відбувається на момент його створення, коли засновники вносять певну частку коштів для формування статутного фонду кредитної установи. Зауважимо, що це пов'язано передусім з характеристикою капіталу банку як накопиченої цінності. Право власності на частку капіталу банку можуть мати як власники, так і акціонери банку, які придбали його акції. Капітал банку як об'єкт власності може бути носієм всіх її форм: приватної, колективної, державної. Однак у процесах поділу

прав власності між різними суб'єктами роль капіталу банку як об'єкта власності має пасивний характер.

Носієм права розпорядження капітал банку виступає саме як інвестиційний ресурс. Очевидно, що право на розпорядження капіталом банку тісно пов'язане з набуттям права його власності: відповідно до внесеної суми коштів чи кількості викуплених акцій власники й акціонери можуть брати участь в управлінні банком та визначати порядок використання його прибутку як частини власного капіталу банку. Варто зазначити, що роль капіталу банку як об'єкта розпорядження має активний характер щодо капіталу банку як об'єкта власності. Капітал банку як об'єкт розпорядження може виступати в усіх законодавчо дозволених формах і видах розпорядження. При цьому його використання (щодо залучених та позичених коштів) у банківській діяльності не обов'язково пов'язане з наявністю права власності. Виступаючи об'єктом власності й розпорядження, капітал банку формує певні пропорції його складових, що характеризуються терміном «структура капіталу».

Цілком очевидно, що сутність капіталу банку безпосередньо пов'язана з економічною сферою його вияву, оскільки учасники ринку вступають в економічні зв'язки у процесі формування та використання капіталу кредитної установи. Тому, будучи носієм результату економічних відносин суб'єктів фінансово-господарської діяльності, капітал банку є об'єктом управління як на макро-, так і на мікрорівні економічної системи держави.

Капітал банку – це носій ризику, пов'язаний з усіма формами конкретного його функціонування в діяльності банків. Використовуючи капітал як інвестиційний ресурс з метою отримання прибутку, банк завжди йде на певний ризик щодо можливого зниження чи недоотримання очікуваної суми прибутку або можливої втрати (повної чи часткової) власного капіталу. Рівень ризику використання капіталу в активних операціях банку перебуває у прямій залежності від рівня очікуваного прибутку [2].

Проведений огляд основних характеристик капіталу банку підтверджує різнобічність та складність цієї економічної категорії як з теоретичної, так і з практичної позиції. Всі розглянуті вище характеристики відображають функціонування банківського капіталу з різних боків, до того ж між ними існує тісний взаємозв'язок, який потребує комплексного врахування при визначенні сутності капіталу банку як економічної категорії.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо: капітал банку – це частина банківських ресурсів, яка спрямована в оборот і є сукупністю власних, за-

лучених та позичених коштів, що перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для формування матеріальних, нематеріальних та фінансових активів у грошовій формі й здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку.

Література:

1. Тиркало Р.І. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання: Монографія / Р.І. Тиркало, Н.М. Ткачук. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 328 с.

2. Бухвальд Б. Техника банковского дела: [справ. книга и р-во к изуч. банк. и бирж. операций] / Б. Бухвальд; [пер. с нем. А.Ф. Каган-Шабшат]. – М.: АО «ДИС», 1994. – 234 с.

Мокрій Тетяна Сергіївна

ст. гр. ФУМ-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карпущин Н.І.

РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТУ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Відповідно до вимог вітчизняного бюджетного законодавства в складі місцевих бюджетів передбачено обов'язкове виокремлення такої інвестиційної складової як бюджет розвитку з визначеним переліком надходжень і напрямками витрат. Законодавче закріплення переліку доходів бюджету розвитку дещо обмежує можливості органів місцевого самоврядування у формуванні видаткової частини місцевих бюджетів відповідно до потреб територіальних громад у реалізації інвестиційних проектів та програм. Проте, органи місцевого самоврядування повинні проводити ефективну фінансову політику в частині залучення податкових доходів до бюджету розвитку. Застосовуючи метод прямого податкового фінансування, необхідно вишукувати резерви приросту надходжень від законодавчо визначених податків, що буде мати позитивний вплив на якість суспільних послуг і надходжень до бюджету розвитку в майбутньому.

Чинний механізм справляння податку на нерухоме майно на території України потребує суттєвого вдосконалення, оскільки не має необхідної

бази для справляння цього податку. Некоректним і дискримінаційним є підхід щодо встановлення ставок залежно від розміру мінімальної заробітної плати станом на 1 січня звітного року. Оскільки, при визначенні об'єкта оподаткування та розміру ставки податку в Податковому кодексі України не враховано стан будівлі, її місце розташування, історична цінність та інші фактори, які суттєво впливали б на розмір оціночної вартості будівлі. Такий підхід був би більш соціально справедливим, оскільки податковий тягар було б перекладено на більш заможні верстви населення, що мають у власності нерухомість значно вищої якості.

Процес встановлення ставки податку на основі вартісної оцінки майна потребує поступового реформування системи оподаткування нерухомості і передбачає створення:

- кадастру нерухомості;
- діючої системи масової оцінки нерухомості;
- державного кадастрового органу;
- досягнення необхідного рівня платоспроможності та податкової дисципліни громадян.

Поетапний процес реформування системи оподаткування нерухомості шляхом переходу від площі об'єкта як бази нарахування податку до вартості об'єкта нерухомості включає п'ять етапів [2]:

1 етап. Коригування чинного механізму оподаткування нерухомим майном:

- формульний розрахунок ставки оподаткування шляхом впровадження уточнюючих коефіцієнтів, які враховують дохідну спроможність та місце розташування нерухомості, тобто тип населеного пункту;
- зміна бази оподаткування шляхом встановлення неоподаткованої площі і визначення платників податків;
- інформаційне роз'яснення порядку розрахунку податку на семінарах для працівників податкової служби, юридичних і фізичних осіб.

2 етап. Диверсифікація системи об'єктів оподаткування:

- виділення класів нерухомості, а саме: комерційна чи промислова нерухомість; нерухомість громадян; нерухомість сільськогосподарського призначення;
- створення інформаційної бази нарахування податку;
- диференціація ставок оподаткування.

3 етап. Формування кадастру нерухомості:

- створення необхідної бази для вартісної оцінки майна

4 етап. Створення державного кадастрового органу шляхом:

- визначення нормативно-правових засад діяльності;
- затвердження статуту та визначення основних завдань і функцій;
- встановлення взаємодії державного кадастрового органу та державної податкової служби;
- створення системи масової оцінки нерухомості.

5 етап. Встановлення ставки податку на основі вартісної оцінки майна. Впровадження системи оцінки майна на основі ринкової вартості.

Вдосконалення механізму нарахування податку на нерухоме майно дозволить: збільшити доходи бюджетів розвитку місцевих бюджетів; забезпечити виконання таких принципів побудови бюджетної системи як справедливість та результативність; розширити самостійність органів місцевого самоврядування у фінансуванні капітальних видатків на місцевому рівні.

На сьогодні основним джерелом доходів бюджету розвитку місцевого бюджету є єдиний податок. Платниками цього податку є суб'єкти господарювання, які здійснюють певні види діяльності. Це фізичні особи чотирьох груп, починаючи від суми річного доходу в 150 тис. грн. і до 20 млн. грн. з необмеженою кількістю найманих працівників та юридичні особи (з доходом до 5 млн. грн. і кількістю працівників не менше 50 осіб і доходом 20 млн. грн. та необмеженою кількістю працюючих). Органи місцевого самоврядування мають усвідомлювати важливість і соціально-економічну роль підприємництва в теперішніх умовах. Створення сприятливого інвестиційного середовища, кредитування, надання податкових пільг, сприяння в оренді комунальних приміщень та іншого комунального майна, землі тощо – все це позитивно відображається в доходах місцевого бюджету. Розвиток підприємництва – є справою муніципальною, принаймні з трьох причин:

- по-перше, існує пропорційна залежність між зростанням кількості та обсягом виручки суб'єктів підприємництва і розміром податкових надходжень до місцевого бюджету. Зокрема, зростання обсягів єдиного податку сприяє поповненню бюджету міста, а саме, бюджету розвитку, який має інвестиційне спрямування;

- по-друге, значна частина малого і середнього бізнесу працює на потреби міста чи регіону. Тому, намагаючись розвивати сектор приватного бізнесу, місцева влада сприяє наповненню ринку місцевими товарами й послугами;

– по-третє, розширення масштабів малого і середнього бізнесу дає змогу створювати нові робочі місця в регіоні і зменшує місцевий рівень безробіття.

Однак, поряд з перевагами малого бізнесу є й слабкі сторони існування малого бізнесу, зумовлені самою природою дрібнопідприємницької діяльності. Випадки банкрутства в сфері малого бізнесу трапляються частіше ніж у великих підприємств, що пояснюється його моноорієнтованістю на ринку. Великі ж підприємства працюють у значно ширшому спектрі ринку.

Місцева влада повинна сприяти зародженню і розвитку інфраструктури приватного бізнесу і максимально підтримувати підприємців-початківців та підприємців, які вже ефективно працюють на її території. Тому, нагальним питанням місцевих органів влади є пошук нових реальних форм підтримки підприємництва на місцевому рівні.

Поглиблення взаємодії місцевої влади з бізнесом може відбуватися шляхом створення муніципальних бізнес-інкубаторів. Ці інкубатори закладають необхідні організаційні засади для співпраці органів місцевого самоврядування та суб'єктів підприємницької діяльності на відповідній території і стають невід'ємною складовою місцевої економічної політики.

Бізнес-інкубатори дозволяють вдосконалити галузеву структуру виробництва, прискорити економічний розвиток території, впроваджувати у виробництво вітчизняні і зарубіжні науково-технічні розробки, випробувати різні варіанти впровадження нових форм господарювання і пристосування до умов внутрішнього ринку, проводити практичне навчання місцевих фахівців прийомам і методам міжнародного бізнесу.

Інкубатор є складним багатофункціональним комплексом, який реалізує широкий перелік інноваційних послуг і займає, як правило, одну або кілька будівель. Інноваційна фірма купує або орендує в інкубатора той чи інший набір інноваційних послуг, в який обов'язково входить оренда приміщення. Інкубаційний період фірми-клієнта триває переважно 2–3 роки, рідше 5 років, після чого фірма залишає інкубатор і розпочинає самостійну діяльність [3].

Основним завданням «інкубаторного» підходу є формування позитивного підприємницького середовища і надання конкретної підтримки для нових бізнес-одиниць у будь-якій сфері господарювання. Бізнес-інкубатор є надійним інструментом розвитку фінансової і майнової підтримки малого та середнього підприємництва.

Муніципальні бізнес-інкубатори – це ті, що працюють із залученням коштів місцевих органів влади, які зацікавлені у створенні робочих місць та економічному розвитку регіону. Муніципальні інкубатори отримують з орендарів плату, яка значно нижча ніж у середньому в країні. Цього достатньо, щоб утримувати основний персонал, який працює в інкубаторі [4].

На сучасному етапі в Україні зареєстровано біля 70 бізнес-інкубаторів, однак насправді ефективно діючими можна назвати не більше десяти. Попри ефективну ідеологію такого бізнес-напряму, на вітчизняному ринку він поки що не прижився [3].

Основними факторами, що заважають розвитку вітчизняних бізнес-інкубаторів є: дефіцит кредитних ресурсів і їх завищена вартість; слабо розвинений або дорогий венчурний капітал; брак підтримки інновацій; бюрократизованість.

Для того, щоб вітчизняні бізнес-інкубатори ефективно функціонували, доцільно змінити підходи до їх діяльності.

По-перше, необхідно розробити критерії результативності, на основі яких здійснити сертифікацію всіх бізнес-інкубаторів в Україні.

По-друге, місцеві органи влади мають бути зацікавлені у виділенні комунальних земельних ділянок під будівництво муніципальних комплексів підтримки малого та середнього бізнесу, до яких мають увійти бізнес-інкубатор, виробничі та складські приміщення, бізнес-центр.

По-третє, спільно з банками має бути розроблений бізнес-план іпотечного кредитування будівництва муніципальних комплексів. Пріоритетним правом бути клієнтами комплексів мають користуватися підприємства, які реалізують муніципальні, соціально важливі програми й інноваційні проекти.

Література:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Педченко Н.С. Удосконалення механізму оподаткування нерухомого майна в контексті / Н. Педченко, В. Ігнатенко // Бізнесінформ. – 2013. – № 9. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.business-inform.net.

3. Івашова Н.В. Види бізнес-інкубаторів та стан їхнього розвитку в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/32723/1/Ivashova>.

4. Інноваційні бізнес-інкубатори – дієвий механізм соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ventu.smilaris.com>.

Мойсишин Маркіян Богданович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СУТНІСТЬ, СКЛАД ТА ДИНАМІКА

Державна політика у видатковій частині бюджетного процесу є інструментом зростання життєвих стандартів населення держави, економічного піднесення, а також вирішення регіональних нерівностей. Важливим завданням бюджетної політики держави є забезпечення рівномірного використання бюджетних коштів, виходячи з існуючих джерел фінансування.

Проблемними питаннями, які пов'язані з видатковою частиною місцевих бюджетів, займалися такі вітчизняні науковці, як: А. Андрущенко, В. Демянишин, В. Геєць, В. Кравченко, М. Карлін, О. Кириленко, Б. Малиняк С. Юрій та інші. В своїх наукових дослідженнях вони досліджували практичні і теоретичні аспекти сфери видатків місцевих бюджетів. Проте, на нашу думку, більш ретельного аналізу потребує питання капітальних видатків місцевих бюджетів.

Метою статті є дослідження сутності, складу та динаміки обсягів капітальних видатків місцевих бюджетів України.

Поняття «капітальні видатки» властиве для діяльності бюджетної сфери і приватного сектора економіки. Кошти, які передбачені на капітальні видатки – це кошти пов'язані з інвестуванням в основний капітал та приріст запасів. До них також відносять капіталовкладення за рахунок бюджету в різні галузі виробництва та інвестиційні субсидії [5, с. 145].

Правове визначення поняття «капітальних видатків місцевих бюджетів» дано в Бюджетному кодексі України, в якому сказано, що капітальні видатки місцевих бюджетів – це видатки які направлені на соціально-економічний розвиток району, здійснення різних інвестиційних програм, будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт будівель соціально-культурної сфери та житлово-комунального господарства, побудову газопроводів і газифікацію заселених пунктів, зведення і купівлю житла певним категоріям громадян відповідно до законодавства, підтримання та розвиток історико-культурних місць держави та заповідників, будівництво розширення мереж метрополітенів, купівлю вагонів для комунального електротранспорту, збільшення дорожнього господарства, купівлю шкіль-

них автобусів і автомобілів медичної допомоги, забезпечення загальноосвітніх закладів комп'ютерною технікою, та інші заходи пов'язані з розширенням відтворенням [1].

В електронній енциклопедії «Вікіпедія» дано визначення капітальних видатків бюджету як видатків бюджету на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності держави, тобто капітальних вкладень виробничого і не виробничого призначення; фінансування структурної перебудови народного господарства; субвенції та інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням [2].

Доктор економічних наук, професор Дем'янишин В.Г. у своїй науковій праці «Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України» під капітальними видатками місцевих бюджетів розуміє видатки розвитку, пов'язані із розширенням відтворенням, тобто фінансуванням інноваційної та інвестиційної діяльності [3, с. 103].

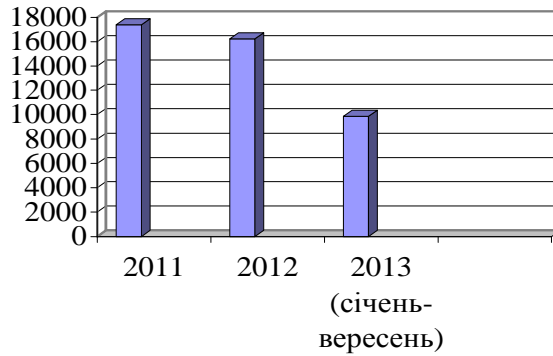
Російські науковці, під поняттям «капітальні видатки» розуміють – капітал, який використовується підприємством для закупівлі модернізованих фізичних активів (житлової та промислової нерухомості, обладнання) [6].

Аналізуючи підходи авторів до визначення сутності капітальних видатків місцевих бюджетів пропонуємо авторське визначення даного визначення. Капітальні видатки місцевих бюджетів є бюджетні кошти, які використовують на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, а також будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт об'єктів в соціальній і економічній сферах регіону.

Згідно з бюджетною класифікацією видатків за економічною ознакою, основними напрямками здійснення капітальних видатків є:

- придбання основного капіталу (код 2100);
- створення державних запасів і резервів (код 2200);
- придбання землі і нематеріальних активів (код 2300);
- капітальні трансферти (код 2400).

Згідно даних Державної Казначейської служби України протягом 2011–2012 рр. та січня-вересня 2013 р. суми капітальних видатків місцевих бюджетів щорічно зменшувались, що є негативною тенденцією (рис. 1).

млн. грн.

Рис. 1. Динаміка обсягів капітальних видатків місцевих бюджетів України за 2009–2012 рр. і 2013 р. (січень-вересень)

Так, у 2011 р. сума обсягів капітальних видатків складала 17383,9 млн. грн., а уже в 2012 р. ця сума скоротилася на 1077,9 млн. грн. до 16218,7 млн. грн. Аналогічний показник в 2013 р. (січень–вересень) склав 9871,4 млн. грн. Однією із причин зменшення обсягів фінансування капітальних видатків можна вважати збільшення у видатках місцевих бюджетів питомої ваги поточних витрат, тобто додатково отримані кошти спрямовано в основному на «проїдання» ресурсів. Також ще однією причиною є низька ефективність управління коштами міжбюджетних трансфертів, які також спрямовані на капітальні видатки, тобто не уміння органами місцевого самоврядування правильного і збалансованого розпорядження бюджетними коштами.

Розглянемо склад капітальних видатків спеціального фонду місцевих бюджетів України за 2011–2012 рр. і 2013 р. (січень-вересень) у розрізі економічної класифікації (табл. 1).

У складі капітальних видатків найбільш питома вага належить придбанню основного капіталу, що в 2011 р. склало 15073,0 млн. грн. або 69% від затверджених у 2011 р. суми видатків на капітальні цілі, у 2012 р. 17176,3 млн. грн. або 73% від річної суми. У 2013 р. за січень–вересень аналогічний елемент склав 17635,4 млн. грн. або 69,2% від запланованих 25452,9 млн. грн. Меншою є питома вага капітальних трансфертів, їхня частка становить 30,8% за 2011 р., 26,2% за 2012 р., і 30,7% за січень-вересень 2013 р. від запланованого обсягу капітальних видатків, що були виділені із державного бюджету місцевим бюджетам. Видатки на прид-

банья землі мають тенденцію до зменшення і в 2012 р. їх частка склала 2,22% від загальної суми виділених коштів, а в 2011 р. ця частка складала 3,14%.

Таблиця 1

**Склад капітальних видатків спеціального фонду
місцевих бюджетів України за 2011–2012 рр.
і 2013 р. (січень-вересень) [4]**

(млн. грн.)

Група видатків	Спеціальний фонд					
	Затверджено Верховною Радою АРК та місцевими радами на 2011 р. з урахуванням змін	Виконано за 2011 р.	Затверджено місцевими радами на 2012 р. з урахуванням змін	Виконано за 2012 р.	План на 2013 р. з урахуванням внесених змін	Виконано за січень-вересень
Придбання основного капіталу	15073,0	13004,4	17176,3	12206,3	17635,4	69100,7
Придбання землі і нематеріальних активів	117,3	546,8	121,9	360,7	143,0	134,3
Капітальні трансферти	67397,3	43248,0	61267,4	3976,3	78174,6	29613,3
Всього	21824,4	17 383,9	23315,2	16218,7	25452,9	98714,0

* Складено автором на основі даних Державної казначейської служби.

З даних результатів ми може зробити висновок, що відбувається негативна тенденція щодо недофінансування капітальних видатків місцевих бюджетів в державі. Скорочуються перерахунки по спеціальному фонду місцевих бюджетів, результатом чого є, відсутність у повній мірі коштів необхідних для фінансування тої чи іншої групи видатків (згідно економічної класифікації). Проблеми з недофінансуванням частково вирішують інвестиційні субвенції з державного бюджету. Відповідно до наведених цифр ми можемо сказати, що зараз необхідне переглядання розмірів відрахувань та затверджених обсягів фінансування капітальних видатків.

Зробивши аналіз щодо фінансування видатків на капітальні вкладення на місцевому рівні нами встановлено:

– недосконалість системи планування, управління та контролю у сфері капітальних вкладень, що пов'язано з незбалансованістю доходів і витрат;

- нераціональне використання бюджетних капітальних вкладень;
- неможливість прогнозування результатів і доходів бюджетів наступних періодів від реалізації попередніх капітальних вкладень.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 3 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12156.html>.
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Капітальні_видатки_бюджету.
3. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 496.
4. Державна Казначейська служба України / Звіт про виконання бюджету за 2011–2012 рр., січень–вересень 2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>.
5. Феченко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України / Л.В. Феченко., П.В. Проноза., Н.В. Кузьминчук. – К.: Кондор, 2009. – С. 440.
6. Википедия. Свободная энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://ru.wikipedia.org/wiki/Капитальные_расходы.

Обоночна Лілія Анатоліївна

ст. гр. ФУДзмі-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НЕДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійна реформа в Україні – важливий фактор розвитку не тільки бюджетної сфери, а й усієї економічної діяльності держави. Це пов'язано з переходом від радянської моделі пенсійного забезпечення до сучасної ліберальної моделі, в якій основна відповідальність за якість та розмір пенсійних виплат залежить від самих громадян. Основна проблема полягає в тому, що радянська модель пенсійного забезпечення перекладала обов'язок по розподілу пенсійних страхових внесків на державний пенсійний фонд, який для погашення дефіциту коштів на пенсійні виплати потребував бюджетних надходжень.

Побудова нової пенсійної системи полягає у впровадженні трьох взаємопов'язаних ланок. Причому одним з найпроблемніших аспектів є власне третій рівень пенсійної реформи, до якого відноситься система недержавного пенсійного забезпечення. Вона ґрунтується на засадах добровільної участі не тільки громадян, але й роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Завданням даної системи є отримання громадянами пенсійних виплат відповідно до умов і порядку, які передбачені законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Система недержавного пенсійного забезпечення є частиною системи накопичувального пенсійного забезпечення. Вона опирається на засади добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень, метою яких є отримання додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. Крім створення ще одного джерела пенсійних виплат, це дає змогу забезпечити громадянам більш високий рівень життя при досягненні пенсійного віку та забезпечити утворення нових джерел інвестиційних ресурсів для інвестування в різні сектори економіки.

Безпосередньо недержавне пенсійне забезпечення здійснюється за допомогою низки принципів, до яких можна віднести:

- добровільність створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями цих осіб;
- добровільність участі громадян у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибору виду пенсійної виплати;
- економічна заінтересованість роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;
- неможливість необґрунтованої відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного пенсійного забезпечення на користь своїх працівників;
- розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів його засновників і роботодавців – платників пенсійного фонду, адміністратора, компаній з управління активами та страхових організацій;
- визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи;
- відповідальність суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм, передбачених законодавством [1].

У системі недержавного пенсійного забезпечення спостерігається суб'єктивний склад правовідносин. Він включає недержавні пенсійні фонди, страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті, банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків. Також до нього можна віднести вкладників й учасників пенсійних фондів, учасників накопичувальної системи пенсійного страхування, вкладників пенсійних депозитних рахунків, роботодавців, органи державного контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення [3].

Разом з тим, розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні перешкоджають такі фактори:

- недостатня поінформованість населення про концепцію пенсійної реформи та значення у ній системи недержавного пенсійного забезпечення, що стримує її розвиток;

- недовіра населення до недержавних пенсійних фондів та відсутність просування позитивного іміджу існуючих фондів;

- висока частка витрат населення спрямовується на поточні потреби, а не на заощадження;

- недосконалість нормативно-правової бази з питань недержавного пенсійного забезпечення, яка потребує опрацювання й удосконалення;

- невирішені питання стосовно надання податкових пільг у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Для вирішення існуючих проблем побудови ефективно діючої системи недержавного пенсійного забезпечення слід удосконалити законодавство у сфері регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, опрацювати недоліки системи оподаткування їх діяльності, проводити широку кампанію з інформування громадян про діяльність недержавних пенсійних фондів, спектр їх послуг та перспективи розвитку, створювати нові ефективні інструменти для інвестування пенсійних накопичень, що забезпечать високу дохідність за мінімального ризику, розвивати фондовий ринок і проводити прогнозовану державну політику [2].

Ці виклики є особливо актуальними в умовах сучасних економічних проблем після політичних протистоянь 2014 р. Поновлення співпраці з МВФ хоч і несуть деякі соціально-економічні негативні фактори у короткій перспективі, пов'язані із поступовим зняттям навантаження на економіку України, але в далекій перспективі можуть змінити видаткову частину державного бюджету, суттєво покращити якість пенсійного забезпе-

чення населення, котре буде базуватись на особистій відповідальності та заощадженнях самих громадян.

Отже, недержавні пенсійні фонди є важливим джерелом довгострокових інвестицій, а також вони сприяють стабільній розбудові та підвищенню конкурентоспроможності економіки. Виходячи з цього подальше реформування системи недержавного пенсійного забезпечення дозволяє вирішити як і соціальні, так і економічні проблеми. На даному етапі реформи найважливішим завданням для держави є забезпечення справедливих та рівних умов для розвитку недержавних пенсійних фондів та відновлення довіри населення фінансовим установам.

Література:

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
2. Світова економічна криза: втрати та можливості для пенсійної системи [Електронний ресурс] // Міжнародний пенсійний вісник. – 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://www.capitalmarkets.kiev.ua>.
3. Вітка Ю. Правовий статус недержавних пенсійних фондів // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/034.htm.

Папінко Іван Михайлович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Проблематика формування дохідної бази місцевих бюджетів в Україні завжди перебувала і перебуває у центрі уваги науковців, працівників органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та фінансових органів. У Конституції України зазначається, що матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є в комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а

також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1]. В Європейській хартії місцевого самоврядування, ратифікованій в Україні у 1997 р. значиться, що принаймні частину фінансових ресурсів органи місцевого самоврядування повинні формувати за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають встановлювати самостійно в межах закону [2].

Місцеве оподаткування у країнах із ринковою економікою сформувалося в результаті тривалого процесу еволюції податків у цілому, пошуку оптимальних засад обкладання, становлення інституту місцевого самоврядування. В Україні новий етап застосування місцевих податків і зборів розпочався після проголошення незалежності. Місцеві податки і збори фактично було роздержавлено, виведено зі складу державних податків, і вони почали розглядатись як доходи місцевого самоврядування [3]. У більшості розвинених країн інститут місцевих податків і зборів є ключовим у сфері формування доходів органів місцевого самоврядування, однак у вітчизняній практиці місцеві податки і збори завжди виконували низьку фіскальну роль.

Прийнятий Податкового кодексу України, який вступив в дію з 1 січня 2011 р. змінив перелік місцевих податків і зборів з 14 до 5. До місцевих податків та зборів належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [4]. Незважаючи на зниження їх кількості очікувалось певне підвищення їхньої ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів, однак питома вага у складі доходів місцевих бюджетів все ще залишається досить низькою.

У 2013 р. місцевих податків і зборів надійшло до місцевих бюджетів у сумі 7316,2 млн. грн. Порівняно з 2012 р. надходження збільшились на 34,1%, або на 1861,2 млн. грн. Левову частку у надходженнях місцевих податків і зборів (90,8%) становлять надходження єдиного податку. За 2013 р. надходження з цього джерела становили 6640,5 млн. грн., що на 37,9%, або на 1824,9 млн. грн. більше ніж за 2012 р. Зростання частково пояснюється введенням норми щодо розширення кола платників єдиного податку (додані п'ята та шоста групи) відповідно до Закону України від 5 липня 2012 р. № 5083-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні» з 12 серпня 2012 р. Загалом питома

вага місцевих податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів без врахування міжбюджетних трансфертів склала 3,3%.

Великі сподівання на підвищення фіскального значення місцевих податків і зборів покладаються на введення в дію податку на нерухомість, справляння якого кілька разів відстрочували. Однак варто відзначити, що за такої бази оподаткування, що пропонується сьогодні, підвищення буде незначним. Це обумовлено тим, що під базу оподаткування не попадає основна частина об'єктів нерухомості, які знаходяться на відповідній території органу місцевого самоврядування.

Отже, місцеві податки і збори повинні існувати в такій кількості, в якій надходження від них забезпечували б органи місцевого самоврядування фінансовими ресурсами, питома вага яких у складі їх доходів була б досить значною. Процес реформування місцевого оподаткування в Україні вимагає перенесення акценту на ті місцеві податки і збори, які згідно із світовим досвідом, найбільш придатні для місцевого оподаткування, зокрема це: податок з доходів фізичних осіб, плата за землю, податок з власників транспортних засобів, податок на промисел, платежі за ресурси місцевого значення, податок на нерухомість тощо.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1398548982377952>.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.
3. Тарасюк М., Руденко І. Місцеві податки і збори у контексті реформування оподаткування в Україні [Електронний ресурс] / М. Тарасюк, І. Руденко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 6. – С. 92–103. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2012_6_11.pdf.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Сербан Ігор Петрович

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Однією із складових бюджетної системи України є місцеві бюджети. Відповідно до Конституції України, до них належать: обласні, районні, районні в містах, селищні і сільські бюджети. Місцеві бюджети виконують основну роль в кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою базою існування місцевого самоврядування. Практичне дослідження процесу формування місцевих бюджетів довело, що на сьогоднішній день місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою на своєму рівні.

Проблеми формування дохідної бази місцевих бюджетів в Україні, браку фінансових ресурсів органів місцевої влади й нестабільності їхніх дохідних джерел стояли на порядку денному протягом усіх років незалежності особливо актуалізувалися в умовах глобальної фінансової кризи і залишаються бути не вирішеними і до сьогодні [4, с. 158].

На сьогоднішній день можна виділити такі актуальні проблеми формування місцевих бюджетів в Україні як:

– існування істотних протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають в новому бюджетному році; існують неузгодженості в термінології;

– високий рівень дотаційності та надмірна централізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування;

– залежність органів місцевого самоврядування від центрального уряду в ухваленні рішень щодо доходів і видатків, що знищує стимули для місцевої влади опікуватися місцевим розвитком;

– значне переважання темпів зростання трансфертів у місцевих бюджетах України над темпами зростання їхніх доходів [2, с. 142];

– нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів та відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів.

Як наслідок існування таких проблем в першу чергу зумовлюють виникнення дисбалансу в самих місцевих бюджетах, а саме виникає дефіцит бюджетних коштів, по-друге не вирішуються важливі життєві проблеми людей, відбувається занепад всього місцевого господарства.

Для вирішення проблем, що виникають при формуванні місцевих бюджетів в Україні доцільно запропонувати такі шляхи їх вирішення:

– вдосконалити існуючу нормативно-законодавчу базу або розробити нову яка б могла чітко регулювати та визначати процес формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів;

– здійснити поступовий перехід до централізації управління місцевими бюджетами, що надасть можливість місцевим фінансам стати більш самостійним інститутом;

– доцільно розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а за центральними органами влади залишити контроль за рівнем загального податкового навантаження [3].

– реформувати місцеве оподаткування, а саме переведення деяких податків з розгляду загальнодержавних в місцеві для того щоб збільшити надходження до місцевих бюджетів, встановити більш справедливий міжрегіональний розподіл частки податків;

– розширення переліку місцевих податків і зборів може проходити також за рахунок запровадження податків із цільовим використанням одержаних коштів. Наприклад, збори на прибирання та освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, зон відпочинку, кладовищ тощо;

– для забезпечення збільшення доходів бюджету від податку з доходів фізичних осіб потрібно збільшити рівень заробітної плати, ліквідувати заборгованості із заробітної плати, зменшити або ліквідувати тонізацію доходів, що потребує дій від центральних органів виконавчої влади [1, с. 56];

– засобом вирішення територіальних соціальних проблем та залучення засобів у необхідні інвестиційні проекти можуть стати муніципальні цінні папери, які випускаються муніципальними органами влади;

– вдосконалити формули розподілу міжбюджетних трансфертів у розрахунку обсягів видатків по окремих галузях, що враховуються при визначенні дотації, призначеної для вирівнювання диспропорцій між місцевими бюджетами;

– впровадити здійснення контролю за формуванням і використанням місцевих бюджетів громадою, та застосувати режим жорсткої економії бюджетних коштів.

Вирішення цілого комплексу проблем стосовно формування фінансових ресурсів місцевих органів влади значною мірою визначило б розширення економічної та фінансової самостійності регіонів, тому що від того, наскільки фінансово мобільними є адміністративно-територіальні одиниці на стільки стальною є держава в цілому. Таким чином, застосувавши запропоновані заходи можливо досягнути успішного вирішення існуючих проблем.

Література:

1. Борох Н.М. Шляхи вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України в кризовий період економіки / Н.М. Борох // Бізнесінформ. – 2012. – № 6. – С. 55–56
2. Дем'янчук О.І. Децентралізація фінансових ресурсів місцевими бюджетами України / О.І. Дем'янчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Економіка». – Випуск 21. – С. 139–143.
3. Каспрук А.Ю. Доходи місцевих бюджетів: проблеми забезпечення та резерви збільшення / А.Ю. Каспрук // «Економічні науки». Серія «Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Ч. 2. – 2012. – С. 129–137.
4. Фещенко Л.В. Зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів в умовах бюджетної реформи / Л.В. Фещенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 157–160.

Соколюк Андрій Дмитрович
ст. гр. ФУДмзі-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Сидор І.П.

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

Фінансова криза виявила неспроможність банківської системи протистояти несприятливим факторам зовнішнього середовища. У докризовий період вітчизняна банківська практика здійснювалась в умовах перевищення попиту на банківські послуги над пропозицією. У нинішніх умовах

жорсткої конкуренції на ринку банківських послуг боротьба за клієнтів постійно посилюється, і українські банки повинні виходити на якісно новий рівень функціонування: створювати стабільну клієнтську базу та постійно вдосконалювати і підвищувати якість обслуговування. Глобальні зміни економічних відносин мають спонукати банки до таких активних дій, як удосконалення технологій, підвищення якості послуг шляхом введення інновацій, розширення їх спектру, орієнтування на клієнта. Від здатності банків до таких трансформацій, від їх гнучкості та мобільності певним чином залежать їх конкурентоспроможність, стабільність та фінансові результати діяльності [1, с. 131].

Упродовж останніх років в Україні спостерігається тенденція розвитку сфери банківських послуг. У сучасних умовах конкурентноздатним може бути банк, який постійно розширює перелік послуг, що надаються, знижує їх собівартість, поліпшує якість обслуговування клієнтів, пропонує їм різні операції, послуги та додатковий сервіс. Прагнення отримати позитивний фінансовий результат шляхом скорочення витрат та спрощення процедури обслуговування клієнтів зумовило використання у сфері банківських послуг сучасних інформаційних технологій, разом з тим вони включають не тільки технічні розробки, а й впровадження нових методів роботи на ринку, у тому числі й інноваційні стратегії.

Зростання кількості банків змушує їх завойовувати нові ринки, що зумовлює посилення конкуренції. Для вітчизняних банків перехід до інноваційної моделі розвитку є необхідним, проте ускладнюється впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників.

До об'єктивних чинників можна віднести низькі доходи переважної більшості населення України, втрату довіри населення до банків, значну кількість збиткових підприємств [2, с. 78].

До суб'єктивних чинників, які гальмують розвиток банківської системи, належать: відносна обмеженість асортименту пропонованих послуг, невідповідність якості управління у вітчизняних банках загальнонаціональним потребам розвитку банківської системи, недостатню забезпеченість кадрами, нерозвиненість банківського маркетингу. Вищевказані чинники спричинили формування у вітчизняному банківському секторі стратегії запозичення банківських інновацій, яка дозволяє вітчизняним банківським установам конкурувати між собою на внутрішньому ринку.

В умовах, що склалися, забезпечити отримання позитивних фінансових результатів та їх поступальне зростання можливе при умові підвищення якості банківських послуг. Для цього банки використовують нові

технології, що зумовлює зміни в організації банків, змушує їх розробляти нові підходи до продажу банківських продуктів (послуг). Впровадження в банківську діяльність інновацій дозволяє вітчизняним банківським притосовуватися до швидких економічних, суспільних і технічних змін, підвищення банківської конкуренції [3, с. 100]. Практика свідчить, що створення банківських інноваційних продуктів (послуг) має здійснюватися у співпраці з клієнтом, відповідно, комплексна стратегія інновацій додатково потребує стимулювання персоналу банку та участі керівництва банку в прискоренні підвищення якості банківських послуг.

Розрізняють три варіанти інноваційних процесів у банку.

Перший варіант передбачає вироблення кардинально нових знань і визначення можливостей перетворення одержаних фундаментальних знань в ідеї щодо нових банківських послуг; визначення потреб клієнтів в інноваціях цього типу; поширення інновацій та оцінку їх ефективності.

Другий варіант передбачає вибір якостей банківського продукту, що потребують удосконалення та визначення проблем, що необхідно вирішити; генерацію ідей щодо удосконалення банківського продукту; вибір базової ідеї вдосконалення банківського продукту; упровадження удосконаленого банківського продукту; оцінку ефективності вдосконалення банківського продукту.

Третій варіант передбачає дослідження потреби банку щодо модифікації банківського продукту; вибір і конкретизацію характеристики банківського продукту, який необхідно модифікувати; впровадження модифікованого банківського продукту; оцінку ефективності модифікованого банківського продукту.

Інноваційні процеси, які відбуваються в банку можна поділити на три групи.

1. Простий внутрішньоорганізаційний інноваційний процес, який передбачає процес створення та використання інновацій у межах одного банку. У цьому випадку нововведення не набуває форми нового банківського продукту, а лише удосконалює процес надання банківських послуг.

2. Простий міжорганізаційний процес – формування нового банківського продукту з метою просування його на ринок як предмету купівлі-продажу.

3. Розширений інноваційний процес, який пов'язаний із формуванням комплексного банківського продукту, який потребує співпраці банку зі своїми партнерами, розділяючи таким чином інноваційний процес між кількома учасниками.

Інноваційний банківський продукт (послуга), який запроваджується у банківську діяльність має відповідати таким вимогам:

- він є упровадженням корисного досягнення або реалізацією відкриття;
- розробка продукту підвищує економічний потенціал банку;
- продукт пропонується вперше або, у порівнянні з іншим подібним продуктом, який існує на ринку на ринку, є конкурентоспроможним та забезпечить банку кращі фінансові результати.

Для вітчизняної банківської діяльності характерні банківські послуги, які для вітчизняного ринку є інноваційними і запозичені із зарубіжного досвіду, однак давно використовуються у закордонній практиці. Така ситуація пов'язана з тим, що вітчизняні банки купують міжнародні транснаціональні корпорації (ТНК), які запроваджують банківськими продуктами, які є для українського банківського ринку інноваційними.

З метою покращення фінансових результатів діяльності вітчизняних банків пропонуємо запроваджувати інноваційні банківські послуги, які відповідають таким критеріям:

- є самостійно розробленими банком і задовольняють потреби клієнта, не мають аналогів на ринку банківських послуг;
- запроваджені на одному з ринків, але вперше застосовані на банківському ринку;
- пакетна послуга, яка включає комбінацію використовуваних раніше банківських продуктів;
- вже існує на ринку, але якщо хоча б один з її параметрів удосконалено, враховуючи нинішні потреби.

При упровадженні у діяльність банків інноваційних банківських продуктів вони мають відповідати таким вимогам:

- мати кращі споживчі властивості порівняно з існуючими;
- задовольнити не охоплені раніше потреби потенційних клієнтів;

До найважливіших властивостей, притаманних банківським інноваціям, які забезпечать покращення фінансових результатів діяльності належать:

- новизна;
- задоволення ринкового попиту;
- високий ризик і високий ступінь невизначеності;
- гнучкість форм;
- наявність побічного, важко передбачуваного результату;
- здатність до комерціалізації [3, с. 102].

Таким чином, інноваційна діяльність банку і, відповідно, обрані інноваційні стратегії, підпорядковуються досягненню головної мети – забезпечення отримання позитивних фінансових результатів шляхом задоволення потреб клієнтів найбільш якісними послугами за умови мінімально можливих витрат на їх розроблення та упровадження.

Література:

1. Босак О.В. Іноваційна діяльність як основний чинник підвищення конкурентоспроможності банку // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 131–136.
2. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: монографія / за ред. М.П. Денисенка, Л.І. Михайлової. – Суми: Університетська книга, 2008. – 1050 с.
3. Білошапка В. Місце інноваційних стратегій у підвищенні якості банківських послуг і продуктів / Білошапка В., Корчан А. // Банківська справа. – 2013. – № 2. – С. 98–103.

Юрчак Юлія Василівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Бюджетне фінансування галузі освіти стає дедалі актуальнішим. У суспільстві з'являється чітке усвідомлення того, що освіта – це сфера здійснення соціально-економічних інвестицій, надзвичайно важливих для забезпечення сталого розвитку суспільства.

У плані спрямовуючої і регулюючої діяльності держави в галузі освіти загальним для європейських країн є те, що спрямовуюча і регулююча діяльність держави в галузі освіти здійснюється для досягнення конкретних стратегічних цілей і вирішення завдань загальнодержавного або глобального значення [3, с. 62].

Фінансування освіти є однією із визначальних умов у підготовці кваліфікованої робочої сили, основою економічного розвитку суспільства і Держави загалом. На твердження Грициняк О.І. – метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих

моральних якостей, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [1, с. 80]. Питання впливу освіти на розвиток робочої сили у вітчизняній і зарубіжній літературі досліджується вже давно. Так, відомі дослідники Т. Шульц та Г. Беккер розглядають освіту як вид інвестицій. На думку вчених – освіта – інвестування в індивідів, що породжує віддачу, як і будь які інші капіталовкладення. Дослідники стверджують, що найбільша ефективність від вкладених ресурсів спостерігається при інвестуванні у дошкільну, початкову і середню освіту. Крім того, майже 30% приросту ВВП країни отримують за рахунок фінансування початкової і середньої освіти. В той же час фінансування вищої освіти сприяє росту ВВП від 8–15%.

Чинне законодавство чітко визначає відсоток валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) на потреби освіти – 10%. Реально ж частка витрат на освіту до ВВП становила у 2005 р. – 3,7%, 2006 р. – 3,5%, 2007 р. – 4,7%, 2008 р. – 4,3%, 2009 р. – 5,62%, 2010 р. – 5,97%, 2011 р. – 5,5%, 2012 р. – 7,2% [2, с. 116]. Як бачимо, що ми маємо значні перспективи щодо покращення відповідності реального відсоткового значення ВВП на освіту законодавчо обумовленому. Проте причиною такого стану стало не різке збільшення фінансування освіти, а уповільнення темпів росту ВВП.

Недостатня ефективність державних видатків на освіту зумовлена низкою чинників, основними серед яких залишаються вади організаційно-управлінської структури галузі. Як показує аналіз видатків зведеного бюджету за економічною класифікацією, понад 90% державних інвестицій в освіту спрямовується на поточні витрати, переважна частина останніх – на виплату заробітної плати та нарахування на неї, які зростають унаслідок інфляційних процесів. Така структура видатків не забезпечує достатньої можливості для перерозподілу ресурсів на користь тих, які безпосередньо визначають якість освітніх послуг (підвищення кваліфікації освітян, розширення й оновлення ресурсної бази навчальних закладів, упровадження новітніх технологій) та сприяють удосконаленню освітньої інфраструктури.

Крім того, правове поле, що регулює фінансово-господарську діяльність державних навчальних закладів, викликає багато суперечностей та дає змогу зробити висновок про його недосконалість. Норми бюджетного й освітнього законодавства часто суперечать одна одній і не забезпечують реалізації основного принципу діяльності державного навчального закладу – автономії, що ставить у нерівні умови навчальні заклади державної та приватної форм власності.

Література:

1. Грициняк О.І. Про роль бюджету у фінансуванні науки і освіти в Україні / О.І. Грициняк // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 1/1. – С. 79–82.
2. Фещенко Н.М. Проблеми фінансового забезпечення розвитку освіти в Україні. – Держава та регіони. – 2012. – № 3 (66). – С. 115–122.
3. Філіппова В. Компаративний аналіз державної політики в галузі освіти європейських держав / В. Філіппова // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – Львів, 2013. – № 35. – С. 58–65.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Збірник наукових праць

Частина 1

Підписано до друку 6.05.2014.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 65 г/м². Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 16,25.
Тираж 60 примірників. Замовлення № 05/14/2-3.

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018 м. Тернопіль, вул. Львівська, 12
тел. (0352) 40-08-12
(0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
серія ТР № 46 від 7 березня 2013 р.
ФО Осадца Ю.В.